

Π3.1.2.

Ανάπτυξη μεθοδολογίας για τη διδασκαλία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας με τη δημιουργική αξιοποίηση της επιστήμης και των εργαλείων ΤΠΕ

Μελέτη για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: γενικό πλαίσιο και ιδιαιτερότητες

Δημήτρης Κουτσογιάννης, Μαρία Παυλίδου, Ιωάννα Χαλισιάνη

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Θεσσαλονίκη 2011

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων στις ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α'βάθμια και Β'βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175) - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και το Ελληνικό Δημόσιο. Η ανωτέρω πράξη υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση».

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π3.1.2 *Ανάπτυξη μεθοδολογίας για τη διδασκαλία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας με τη δημιουργική αξιοποίηση της επιστήμης και των εργαλείων ΤΠΕ*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
1. ΤΠΕ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ: ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΑΛΛΗΛΕΝΔΕΤΟΙ ΚΥΚΛΟΙ, Δημήτρης Κουτσογιάννης	7
1.1 Εισαγωγή.....	7
1.2 Ο εσωτερικός πρώτος κύκλος: Ο υπολογιστής ως μέσο διδασκαλίας των γλωσσών (Computer Assisted Language Learning, CALL)	8
1.3 Ο δεύτερος κύκλος: Νέες τεχνολογίες και νέοι γραμματισμοί	10
1.4 Ο τρίτος κύκλος.....	14
1.4.1 Τοπικότητα και παγκοσμιότητα	15
1.4.2 Αλλαγές στον γραπτό κόσμο: η διαλεκτική μεταξύ τοπικού και παγκόσμιου	21
1.4.3 Η σπουδαιότητα της ιστορίας	26
1.5 Συμπεράσματα.....	30
2. ΓΛΩΣΣΟΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΤΠΕ: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ, Μαρία Παυλίδου	32
2.1 Εισαγωγή.....	32
2.2 Προτάσεις στη λογική του πρώτου κύκλου	33
2.3 Προτάσεις στη λογική του δεύτερου κύκλου	40
2.4 Προτάσεις στη λογική του τρίτου κύκλου	45
2.5 Συμπεράσματα	47
3. ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ, Δημήτρης Κουτσογιάννης	51
3.1 Εισαγωγή.....	51
3.2 Συνοπτική συζήτηση περιβαλλόντων του Α΄ κύκλου	51
3.2.1 Κλειστά περιβάλλοντα.....	51
3.2.2 Περιβάλλοντα προώθησης της συνεργασίας.....	58
3.2.3 Περιβάλλοντα κεντρικής παρουσίας.....	59
3.2.4 Δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας	61
3.2.5 Ανοιχτά (διερευνητικά) περιβάλλοντα.....	65
3.2.6 Περιβάλλοντα προσομοίωσης.....	69
3.3 Δεύτερος κύκλος: οι ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού	71
3.3.1 Παραγωγή λόγου (συγγραφή)	71
3.3.2 Αλλαγές στην έννοια του κειμένου.....	77
3.3.3 Αναγνώστης	83
3.4 Τρίτος κύκλος.....	85
3.5 Αντί συμπεράσματος.....	89
4. ΤΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΩΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, Ιωάννα Χαλισιάνη	91
4.1 Εισαγωγή: η στροφή της εκπαιδευτικής γλωσσολογίας στην αξιοποίηση των σωμάτων κειμένων.....	91
4.2 Τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων της νέας ελληνικής και το ενδιαφέρον για την αξιοποίησή τους στη γλωσσική εκπαίδευση	96

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

4.3 Ένταξη των ΗΣΚ της νέας ελληνικής στο μάθημα της μητρικής γλώσσας	100
4.3.1 Τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων ως υποστηρικτικά μέσα στη γλωσσική διδασκαλία.....	103
4.3.2 Τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων ως περιβάλλοντα ψηφιακού γραμματισμού.....	104
4.3.3 Η εκδοχή της ευέλικτης αξιοποίησης των ΗΣΚ.....	105
4.4 Πρόταση αξιοποίησης των σωμάτων κειμένων της νέας ελληνικής στη διδασκαλία της ως μητρικής γλώσσας.....	106
4.4.1 Μορφολογία.....	107
4.4.2 Σύνταξη.....	111
4.4.3 Λεξιλόγιο-Σημασιολογία.....	115
4.4.4 Πραγματολογία-Κειμενογλωσσολογία.....	126
4.5 Επίλογος.....	132
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	134
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Ενδεικτικά παραδείγματα αποσπασμάτων από τα Π.Σ.145	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Συνοπτική παρουσίαση των τριών κύκλων.....	160

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης που εκπονήθηκε στο πλαίσιο της Δράσης 62 (Π. 3.1.2) με φορέα υλοποίησης το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας αποτελεί η διαμόρφωση ενός θεωρητικού πλαισίου για την αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Για τον σκοπό αυτό, στην πρώτη ενότητα της μελέτης επιχειρείται μια ταξινόμηση των ως τώρα αναζητήσεων με εστίαση σε τομείς που έχουν διερευνηθεί ελάχιστα ή καθόλου. Για την ταξινόμηση δε αυτή, χρησιμοποιείται η μεταφορά των τριών ομόκεντρων και συγκοινωνούντων μεταξύ τους κύκλων ως προς την αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στον εσωτερικό πρώτο κύκλο τοποθετούνται οι αναζητήσεις που αντιμετωπίζουν τις ΤΠΕ ως μέσα που συνεισφέρουν σημαντικά στην καλύτερη διδασκαλία των γλωσσών. Στον δεύτερο κύκλο τοποθετούνται οι αναζητήσεις που αντιμετωπίζουν τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού και αναζητούν το νέο που προκύπτει στην επικοινωνία, επομένως στο περιεχόμενο και το συγκεκριμένο της γλωσσικής διδασκαλίας. Στον τρίτο κύκλο, τέλος, εντάσσονται οι αναζητήσεις που επιχειρούν μια κριτική προσέγγιση ως προς τη διδακτική αξιοποίηση των ΤΠΕ με έμφαση στο ιστορικό όλο, στο οποίο τοποθετείται η χρήση των νέων μέσων.

Σύμφωνα με το παραπάνω πλαίσιο, στη δεύτερη ενότητα της μελέτης γίνεται μια προσπάθεια ανασκόπησης της διεθνούς εμπειρίας σε σχέση με τη γλωσσοδιδασκτική αξιοποίηση των περιβαλλόντων των ΤΠΕ. Ειδικότερα, επιχειρείται να χαρτογραφηθεί η ισχύουσα διεθνής εμπειρία, όπως αυτή τουλάχιστον αποτυπώνεται σε σύγχρονα γλωσσικά προγράμματα σπουδών για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο για τους τρεις ομόκεντρους κύκλους. Από την επισκόπηση αυτή φάνηκε οι προτάσεις που στοιχούν στη λογική του πρώτου κύκλου να είναι ιδιαίτερα προσφιλείς στους συντάκτες των προγραμμάτων, ενώ ιδιαίτερη διάδοση φαίνεται να έχουν και σχετικές με τον δεύτερο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κύκλο προτάσεις, κατά τις οποίες το ενδιαφέρον μετατοπίζεται στην αξιοποίηση περιβαλλόντων που δίνουν τη δυνατότητα καλλιέργειας δεξιοτήτων νέου γραμματισμού. Αναφορικά όμως με τον τρίτο κύκλο, το ενδιαφέρον φαίνεται να είναι κατά περίπτωση προσανατολισμένο, καθώς οι σχετικές προτάσεις που κατατίθενται δεν είναι συστηματικές και ιδιαίτερα αναπτυγμένες.

Στην τρίτη ενότητα της μελέτης, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται πιο κοντά στο διδακτικό δια ταύτα, στα περιβάλλοντα δηλαδή που μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο του κάθε κύκλου, αλλά και στον τρόπο που αυτό θα μπορούσε να γίνει. Η συζήτηση διεξάγεται σύμφωνα με σχετική κωδικοποίηση των περιβαλλόντων, κατά την οποία αποτυπώνεται το είδος των περιβαλλόντων που μπορούν να αξιοποιηθούν, δίνονται ενδεικτικά παραδείγματα, προτείνονται συγκεκριμένες τάξεις στις οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν, παρατίθεται επιγραμματικά η λογική με την οποία μπορεί αυτό να γίνει και η συχνότητα με την οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν.

Τέλος, στην τέταρτη ενότητα της μελέτης αναλύεται διεξοδικότερα το ζήτημα της γλωσσοδιδασκτικής αξιοποίησης ενός συγκεκριμένου περιβάλλοντος, των Ηλεκτρονικών Σωμάτων Κειμένων (ΗΣΚ). Μετά από μια σύντομη ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, παρουσιάζονται ενδεικτικά τρεις διαφορετικές προοπτικές ένταξης των ΗΣΚ στο μάθημα της μητρικής γλώσσας, η καθεμιά από τις οποίες αντανακλά διαφορετικές αντιλήψεις περί γλωσσικής διδασκαλίας. Για κάθε οπτική ένταξης που κατατίθεται παρουσιάζονται σχετικά παραδείγματα, ενώ ταυτόχρονα αναλύεται και η λογική τους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1. ΤΠΕ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ: ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΑΛΛΗΛΕΝΔΕΤΟΙ ΚΥΚΛΟΙ, Δημήτρης Κουτσογιάννης

1.1 Εισαγωγή

Συμπληρώνονται ήδη περισσότερα από σαράντα χρόνια από τις πρώτες απόπειρες για αξιοποίηση των υπολογιστών στη γλωσσική διδασκαλία. Τα χρόνια αυτά είναι τόσο πλούσια σε επιστημονικό προβληματισμό και ποικιλία απόψεων, ώστε δικαίως να δημιουργείται σύγχυση ως προς το τι πράγματι νέο έχει εντωμεταξύ προκύψει και να υπάρχει ιδιαίτερη δυσκολία στην ομαδοποίηση των απόψεων αυτών.

Προκειμένου να γίνει αυτό σαφές χρησιμοποιείται στη συνέχεια η μεταφορά των τριών ομόκεντρων και συγκοινωνούντων¹ μεταξύ τους κύκλων (βλ. Σχήμα 1). Στον εσωτερικό πρώτο κύκλο τοποθετούνται οι αναζητήσεις που αντιμετωπίζουν τις Τεχνολογίες της Επικοινωνίας και Πληροφορίας (ΤΠΕ) ως μέσα που συνεισφέρουν σημαντικά στην καλύτερη διδασκαλία των γλωσσών. Πρόκειται για τις παλιότερες, από χρονική άποψη, συζητήσεις που έχουν όμως ιδιαίτερη διάδοση και στις μέρες μας.

Στον δεύτερο κύκλο τοποθετούνται οι αναζητήσεις που αντιμετωπίζουν τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού και αναζητούν το νέο που προκύπτει στην επικοινωνία, επομένως στο περιεχόμενο και το συγκείμενο της γλωσσικής διδασκαλίας, μετά από την ευρεία διάδοση των ψηφιακών μέσων. Ο προβληματισμός αυτός εστιάζει κυρίως το ενδιαφέρον του (παρότι δεν το κατονομάζει ρητά) στις μεταβολές που έχουν προκύψει στο γνωστό τρίγωνο *συγγραφέας – κείμενο – αναγνώστης* και στις συνέπειες που οι μεταβολές αυτές έχουν στη διδασκαλία των γλωσσών. Μετά από μια σύντομη συζήτηση του περιεχομένου των δύο αυτών κύκλων, η εστίαση μεταφέρεται στην ανάδειξη ενός τρίτου κύκλου –ο οποίος προτείνεται ως το απαραίτητο πλαίσιο για την καλύτερη ανάγνωση των άλλων δύο–

¹ Αυτό δηλώνεται στο Σχήμα 1 με τις διακεκομμένες γραμμές των δύο εσωτερικών κύκλων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

για τον προσδιορισμό του περιεχομένου του οποίου έχει επιδειχθεί πολύ μικρό ενδιαφέρον. Στο παρόν κείμενο δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάδειξη και συζήτηση ενδεικτικών πτυχών του κύκλου αυτού.

Πρώτος στόχος της μελέτης αυτής είναι να επιχειρήσει μια ταξινόμηση των ως τώρα αναζητήσεων και κυρίως να εστιάσει σε τομείς που έχουν διερευνηθεί ελάχιστα ή καθόλου. Η ταξινόμηση αυτή επιχειρείται στην πρώτη ενότητα της μελέτης. Κατόπιν, στη δεύτερη ενότητα της μελέτης, γίνεται προσπάθεια να χαρτογραφηθεί η ισχύουσα διεθνής εμπειρία, όπως αυτή τουλάχιστον αποτυπώνεται σε σύγχρονα γλωσσικά προγράμματα σπουδών για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο για τους τρεις ομόκεντρους κύκλους ως προς τη γλωσσοδιδασκτική αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στη συνέχεια, στην τρίτη ενότητα καλύπτεται ο δεύτερος βασικός στόχος της παρούσας μελέτης που είναι η πρόταση συγκεκριμένου πλαισίου αξιοποίησης των ΤΠΕ και συγκεκριμένων υπολογιστικών περιβαλλόντων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το οποίο θα εξειδικεύεται για κάθε επιμέρους βαθμίδα (Γυμνάσιο και Λύκειο). Τέλος, στην τέταρτη ενότητα της μελέτης επιχειρείται, σύμφωνα με το παραπάνω πλαίσιο, η διαμόρφωση μιας πρότασης για την αξιοποίηση συγκεκριμένα των Ηλεκτρονικών Σωμάτων Κειμένων (ΗΣΚ) στη γλωσσική διδασκαλία.

1.2 Ο εσωτερικός πρώτος κύκλος: Ο υπολογιστής ως μέσο διδασκαλίας των γλωσσών (Computer Assisted Language Learning, CALL)

Οι πρώτες απόπειρες για αξιοποίηση των υπολογιστών στη γλωσσική διδασκαλία τοποθετούνται στη δεκαετία του 1960, όταν καταβλήθηκαν οι πρώτες προσπάθειες να αναζητηθεί στον υπολογιστή² το ιδανικό ευφύες μέσο, που θα μπορούσε να συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση της ποιότητας της γλωσσικής διδασκαλίας, όπως γινόταν

² Τότε ήταν τεράστιες υπολογιστικές μηχανές που διέθεταν λίγα ερευνητικά ιδρύματα, αφού οι προσωπικοί υπολογιστές κυκλοφόρησαν ευρύτερα στις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αντιληπτή τότε. Έμφαση δηλαδή δόθηκε στη διδασκαλία θεμάτων μικροδομής και ιδιαίτερη βαρύτητα στα επιφανειακά χαρακτηριστικά του κειμένου, όπως η ορθογραφία και η αξιολόγηση (Hawisher et al. 1996). Στο πλαίσιο της λογικής αυτής ο υπολογιστής αποτελούσε τον υπομονετικό δάσκαλο, που παρείχε στον μαθητή την ύλη σε μικρές ενότητες· ενίσχυε την επιτυχία με έπαινο και σε περίπτωση αποτυχίας τού παρείχε την κατάλληλη ανατροφοδότηση, έτσι ώστε να οδηγηθεί στην κατανόηση του προβλήματος και στην επιλογή της ορθής απάντησης³. Η αντίληψη αυτή αντικατοπτρίζεται παραστατικά στον πρώτο τίτλο που αποδόθηκε στο νεοδημιουργηθέν τότε επιστημονικό ρεύμα, που είχε ως αντικείμενό του τη διδασκαλία της γλώσσας με τους υπολογιστές: *Computer Assisted Language Learning (CALL)*. Στο πλαίσιο αυτό ο υπολογιστής αντιμετωπίζεται ως μέσο που μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην καλύτερη διδασκαλία της γλώσσας ως πρώτης (Γ1) και ως δεύτερης ή ξένης (Γ2).

Η εκδοχή αυτή του CALL εμπλουτίστηκε θεαματικά κατά τις δύο επόμενες δεκαετίες, με δεδομένες και τις μεταδομιστικές αναζητήσεις στη διδασκαλία των γλωσσών. Στο πλαίσιο αυτό οι υπολογιστές έπαψαν σταδιακά να θεωρούνται ως διδακτικές μηχανές (Tutors), αλλά ως μέσα (Tools) που διευκολύνουν τη γλωσσική διδασκαλία. Είναι γνωστή για παράδειγμα η βαρύτητα που δόθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 80 στην αξιοποίηση των Προγραμμάτων Επεξεργασίας Κειμένου (ΠΕΚ) και των τοπικών δικτύων επικοινωνίας (Local Area Networks), όπως είναι γνωστές και οι προσπάθειες (μετά από το 1990) για αξιοποίηση των ποικίλων δυνατοτήτων που παρέχει το διαδίκτυο για σύγχρονη και ασύγχρονη επικοινωνία, για άντληση αυθεντικού γλωσσικού υλικού, για επικοινωνία με πραγματικούς αποδέκτες (ή φυσικούς ομιλητές στην περίπτωση της Γ2), για εξ αποστάσεως διδασκαλία των γλωσσών (e-learning), αλλά και για αξιοποίηση των πολυμέσων (multimedia) και

³ Πολύ γνωστό τέτοιο σύστημα με ευρεία διάδοση στις ΗΠΑ κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 ήταν το PLATO (Programmed Logic for Automatic Teaching Operations), το οποίο χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα από τη διδασκαλία της Αγγλικής και της Κινεζικής μέχρι τη διδασκαλία των Μαθηματικών και της Βιολογίας (Hawisher et al. 1996:35).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινόνηση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

των σωμάτων κειμένων (text corpora)⁴. Τα τελευταία χρόνια μεγάλη συζήτηση γίνεται και για τις δυνατότητες που παρέχουν τα ποικίλα περιβάλλοντα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. blogs, Facebook), γνωστά ως περιβάλλοντα Web 2.0, στη γλωσσική διδασκαλία (π.χ. Karpati 2009, Παυλίδου 2010).

Σήμερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι βρισκόμαστε στη φάση που έχει αποκληθεί ως «κάθετη διάχυση του CALL» (vertical spread of CALL), με την έννοια ότι θεωρείται αυτονόητη η αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων και του διαδικτύου τόσο στην παραγωγή μαθησιακού υλικού όσο και στη διδασκαλία. Τα σχολικά βιβλία, για παράδειγμα, συνοδεύονται συχνά από CD-ROM, παραπέμπουν σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες που υποστηρίζουν με επιπλέον υλικό το δάσκαλο και τους μαθητές, ενώ κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας θεωρείται αυτονόητη η χρήση του διαδικτύου για άντληση αυθεντικού γλωσσικού υλικού και η χρήση της σύγχρονης και ασύγχρονης διαδικτυακής επικοινωνίας. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει η Chapelle (2010b:67), «κατά μία έννοια, σήμερα σχεδόν όποιος επεξεργάζεται μαθησιακό υλικό για τη γλωσσική διδασκαλία δουλεύει στο πεδίο του CALL».

Σχεδιάζοντας την αξιοποίηση των ΤΠΕ σε ευρεία κλίμακα στο ελληνικό σχολείο είναι απαραίτητο να τοποθετηθεί κανείς με σαφήνεια ως προς το τι, γιατί, πώς και πότε θα αξιοποιηθούν περιβάλλοντα και πρακτικές που έχουν σχέση με τη συγκεκριμένη παράδοση. Αυτό θα επιχειρηθεί στην τρίτη ενότητα της παρούσας μελέτης, όπου και θα επιδιωχθεί ο συνδυασμός της με το περιεχόμενο των άλλων δύο κύκλων που θα συζητηθούν στη συνέχεια.

1.3 Ο δεύτερος κύκλος: Νέες τεχνολογίες και νέοι γραμματισμοί

Στην προηγούμενη υποενότητα αναδείχτηκε το ενδιαφέρον για την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως παιδαγωγικών μέσων στη διδασκαλία των γλωσσών. Οι ραγδαίες όμως εξελίξεις των τελευταίων τριών, κυρίως, δεκαετιών δημιουργούν πολλά νέα δεδομένα

⁴ Για μια συνολική ανασκόπηση των ποικίλων αναζητήσεων στο πλαίσιο του CALL βλ. Hubbard 2009.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

που μας αναγκάζουν να ξαναδούμε προσεχτικά τη σχέση μεταξύ ΤΠΕ και γλωσσικής διδασκαλίας. Ένα σημαντικό νέο δεδομένο είναι η ευρεία αξιοποίηση των ΤΠΕ – παράλληλα με τα παλιότερα μέσα (έντυπο, μολύβι, χαρτί)– σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας ως μέσων για γράψιμο, διάβασμα, επικοινωνία και ψυχαγωγία, ως μέσων δηλαδή πρακτικής γραμματισμού. Έτσι, ο υπολογιστής από ειδικό μέσο που χρησιμοποιούνταν στην αρχή περισσότερο στις θετικές επιστήμες, καταλαμβάνει σταδιακά κεντρική θέση ως μέσο επικοινωνίας σε κάθε πεδίο της καθημερινότητας (εργασία, ψυχαγωγία, ενημέρωση, επιστήμη, εκπαίδευση, τέχνη κλπ.), γεγονός που οδηγεί στην ανάδυση μιας «νέας επικοινωνιακής τάξης πραγμάτων» ('New Communicative Order') (Street 2000).

Ο ακριβής προσδιορισμός των ιδιαιτεροτήτων που έχει η «νέα αυτή επικοινωνιακή τάξη πραγμάτων» αποτελεί σήμερα κεντρικό ζήτημα στον υπό συζήτηση επιστημονικό χώρο, αφού οι αλλαγές αυτές επαναπροσδιορίζουν το περιεχόμενο και το συγκείμενο της γλωσσικής εκπαίδευσης. Είναι δύσκολο να συζητηθούν εδώ όλες αυτές οι αναζητήσεις, γι' αυτό και θα θίξουμε απλώς ενδεικτικές πτυχές του ζητήματος που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη γλωσσική εκπαίδευση.

Κεντρικού ενδιαφέροντος ζήτημα αποτελούν τα νέα δεδομένα που δημιουργούνται με τη χρήση των ΤΠΕ ως μέσων επικοινωνίας σε όλες τις πλευρές του γνωστού τριγώνου *συγγραφέας – κείμενο – αναγνώστης*. Ο συγγραφέας μπορεί πιο εύκολα να γίνει συγγραφείς από τη στιγμή που η συμπαραγωγή γραπτού λόγου είναι πολύ πιο εύκολη, χωρίς να υπάρχουν οι χωροχρονικοί περιορισμοί που έθετε η παραδοσιακή επικοινωνιακή τεχνολογία. Διαφορετική είναι επίσης η διαδικασία παραγωγής γραπτού λόγου στα ψηφιακά περιβάλλοντα από τη στιγμή που το κείμενο είναι ρευστό και ευμετάβλητο (Haas 1996, Κουτσογιάννης 1998). Πολύ πιο καινοτόμο είναι ωστόσο το γεγονός ότι μπορούμε να έχουμε για πρώτη φορά κείμενα με συλλογική (και παράλληλα άγνωστη) πατρότητα, όπως είναι για παράδειγμα τα κείμενα της Wikipedia.

Σημαντικές είναι και οι αλλαγές στην έννοια του κειμένου, όπως τη γνωρίζαμε

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

λίγες δεκαετίες πριν. Οι ιδιαιτερότητες των ΤΠΕ, ο Kress χρησιμοποιεί τον όρο ‘affordances’ (Kress 2003), καθιστούν πολύ εύκολη τη μίξη σημειωτικών συστημάτων (semiotic modes), καθιστώντας παράλληλα εφικτή την ευρεία διάδοση των πολυτροπικών κειμένων (multimodal texts) (συνδυασμός κειμένου, εικόνας, βίντεο, ήχου κλπ.). Σημαντική ιδιαιτερότητα μπορεί να θεωρηθεί και το γεγονός της υπερκειμενικότητας (hypertextuality) που χαρακτηρίζει κατά κύριο λόγο τα διαδικτυακά κείμενα. Τέλος, μεγάλη συζήτηση διεξάγεται και για τις νέες γλωσσικές ποικιλίες που χρησιμοποιούνται στα ψηφιακά περιβάλλοντα σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας (Crystal 2001, 2008).

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον ευρύτερων αλλαγών δεν μένει ανέπαφο και το είδος του αναγνώστη που θα πρέπει να καλλιεργείται κατά τη διδασκαλία της γλώσσας ως πρώτης ή δεύτερης. Η πολυτροπικότητα των κειμένων, η υπερκειμενικότητα και η δυνατότητα ανάκτησης πληροφοριών από τεράστιες βάσεις (γλωσσικών και πολυτροπικών) δεδομένων απαιτούν άλλου τύπου γνώσεις και αναγνωστικές δεξιότητες. Δεν πρέπει να υποτιμούμε την ευρύτατη πια διάδοση των ηλεκτρονικών βιβλίων (e-books), αλλά και των κινητών τηλεφώνων νέας γενιάς, μέσω των οποίων καθίσταται εφικτό πια να είναι κανείς «συνέχεια συνδεδεμένος στο διαδίκτυο» (“always online”, Baron 2010). Η ευρεία διάδοση του διαβάσματος στην οθόνη δεν συνιστά απλώς μια διαφορετική συνήθεια, αποτελεί σημαντικό νέο δεδομένο το οποίο δεν μπορούν να αγνοήσουν ούτε τα σημερινά προγράμματα σπουδών για τη γλωσσική διδασκαλία αλλά ούτε και οι όποιες άλλες προτάσεις κατατίθενται (βλ. και υποενότητα 1.4.3 «Ιστορική ανάγνωση των ΤΠΕ στη γλωσσική εκπαίδευση»).

Παράλληλα, αλλά και σε συνάφεια με τις αλλαγές αυτές στο τρίγωνο *συγγραφέας – κείμενο – αναγνώστης*, θα πρέπει να επισημάνουμε και τις σημαντικές αλλαγές που έχουμε στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Αναπτύσσεται σήμερα ένας έντονος επιστημονικός προβληματισμός σε σχέση με το γεγονός ότι το διαδίκτυο και τα ποικίλα περιβάλλοντα του Web 2.0. διαμορφώνουν εναλλακτικά πεδία κοινωνικής συμμετοχής μέσω της χρήσης του λόγου. Η έντονη συμμετοχή των νέων στα περιβάλλοντα αυτά συνδέεται με τις ποικίλες και συχνά διαφορετικές ταυτότητες που

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

έχουν την ευκαιρία να πραγματώσουν⁵. Κάθε παιδί έχει τη δυνατότητα συμμετοχής και έκφρασης στον νέο αυτό κόσμο, αλλά και ανάπτυξης διαλόγου με ένα παγκόσμιο ακροατήριο (Koutsogiannis & Mitsikopoulou 2004). Στο πλαίσιο αυτό τα αυστηρά όρια στη χρήση των γλωσσών, που προσδιορίζονταν από τα εθνικά όρια, αίρονται, δημιουργώντας νέα δεδομένα στη γλωσσική κοινωνικοποίηση και την υπερτοπική επικοινωνία (Lam 2009).

Είναι προφανές ότι η νέα αυτή πραγματικότητα δεν θα μπορούσε παρά να αποτυπωθεί σε νέες θεωρίες για τη διδασκαλία των γλωσσών. Όροι όπως πολυγραμματισμοί (multiliteracies), πολυτροπικότητα (multimodality) και σχέδιο/σχεδιασμός (design) ανήκουν στη νέα αυτή θεωρητική αναζήτηση, χρησιμοποιούνται ευρύτατα και αποτυπώνουν τους νέους προσανατολισμούς που αποκτά η διδασκαλία των γλωσσών υπό το πρίσμα της ευρείας χρήσης των ΤΠΕ ως μέσων πρακτικής γραμματισμού.

Από τη σύντομη αυτή ανασκόπηση είναι προφανές ότι η κλασική εστίαση του CALL στην αξιοποίηση των ΤΠΕ ως παιδαγωγικών μέσων στη διδασκαλία των γλωσσών (βλ. πρώτος κύκλος) δεν είναι επαρκής και χρειάζεται να επαναπροσδιοριστεί θεαματικά αυτό που θεωρούμε ως περιεχόμενο και συγκεκριμένο της γλωσσικής διδασκαλίας. Κάποιες πρόσφατες προσπάθειες που γίνονται για την αξιοποίηση κάθε νέου περιβάλλοντος (π.χ. περιβάλλοντα Web 2.0) στη διδασκαλία της γλώσσας (βλ. CALPER project) έχουν μεγάλο ενδιαφέρον, δεν είναι όμως, κατά τη γνώμη μας, επαρκείς. Άκρως απαραίτητες είναι και οι προσπάθειες για δημιουργία ψηφιακών γλωσσικών υποδομών (π.χ. ηλεκτρονικά λεξικά, σώματα κειμένων, αυτόματη μετάφραση κλπ.), αφού διευκολύνουν σημαντικά τη σύγχρονη επικοινωνία, αλλά και αυτές δεν επαρκούν. Είναι απαραίτητη πια μια συνολικότερη επανατοποθέτηση των στόχων, των περιεχομένων και των διδακτικών πρακτικών στη γλωσσική διδασκαλία και όχι απλώς η αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσων διδασκαλίας και η ανάπτυξη των ανάλογων γλωσσικών ψηφιακών υποδομών. Για να γίνει όμως αυτό, χρειαζόμαστε μια ευρύτερη συζήτηση σε ζητήματα επικοινωνίας και

⁵ Για μια κριτική συζήτηση της σχετικής βιβλιογραφίας βλ. Κουτσογιάννης 2011.

γραμματισμού από μια σημερινή επικοινωνιακή οπτική.

Γνωρίζουμε από την ως τώρα εμπειρία μας με άλλα μέσα πρακτικής γραμματισμού, όπως είναι το έντυπο, ότι, όταν το περιεχόμενο και το συγκείμενο του γραμματισμού μεταβάλλονται, αυτό έχει σχέση με ευρύτερες ιστορικού χαρακτήρα μεταβολές και όχι απλώς με την εφεύρεση κάποιας νέας τεχνολογίας (Κουτσογιάννης 2011). Οι αλλαγές, για παράδειγμα, που είχαμε στο πώς άρχισε να προσεγγίζεται ο γραμματισμός στο σχολείο κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα, δεν είχαν απλώς σχέση με το γεγονός ότι χρησιμοποιούνταν η τεχνολογία του εντύπου, αλλά και με το γεγονός ότι είχαμε ευρύτερες αλλαγές στο πλαίσιο των τότε οικονομικών και εθνικών δεδομένων (Collins & Blot 2003). Ενδεικτικές κατευθύνσεις ενός τέτοιου συνολικότερου επαναπροσδιορισμού θα συζητηθούν στη συνέχεια.

Σχήμα 1. Η μεταφορά των τριών κύκλων

1.4 Ο τρίτος κύκλος

Όσα πολύ επιγραμματικά συζητήθηκαν ως περιεχόμενα του δεύτερου κύκλου, τα οποία όπως είδαμε επαναπροσδιορίζουν σημαντικά και τα περιεχόμενα του πρώτου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κύκλου, αποτελούν σημαντική πτυχή των σύγχρονων επιστημονικών αναζητήσεων. Δυστυχώς, οι περισσότερες σχετικές συζητήσεις εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην αγγλική γλώσσα, για αυτό και είναι απαραίτητο να εμπλουτιστεί ο προβληματισμός με συνεισφορές και από άλλες γλωσσικές/ πολιτισμικές οπτικές γωνίες. Μια σημαντική επομένως προτεραιότητα που θα πρέπει να αναδειχθεί είναι η τοπικότητα. Ξεκινώντας από αυτή την αφετηρία, θα δοθεί στη συνέχεια βαρύτητα στην ανάδειξη ζητημάτων που έχουν σχέση με λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, όπως η ελληνική, γιατί πιστεύουμε ότι έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα την πολυπλοκότητα όσων θίξαμε στις δύο προηγούμενες ενότητες. Πιστεύουμε όμως ότι η προσέγγιση του φαινομένου της επικοινωνίας και της γλωσσικής διδασκαλίας με όρους καθαρά τοπικούς ή πολιτισμικούς δεν φωτίζει απολύτως όλες τις διαστάσεις τους, γι' αυτό θα επιχειρηθεί παράλληλα να αναδειχθούν κοινές ιστορικού χαρακτήρα μεταβλητές, οι οποίες έχουν διαφορετικές τοπικές εκδοχές. Είναι προφανές ότι το ζήτημα που συζητείται στην υποενότητα αυτή είναι εξαιρετικά εκτενές και πολύπλοκο, δεν μπορεί επομένως να εξαντληθεί στο πλαίσιο του παρόντος κειμένου. Εδώ θα δοθεί απλώς η κατεύθυνση μέσω ενδεικτικών παραδειγμάτων. Το ζήτημα αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη γλωσσική εκπαίδευση και θα πρέπει να εξεταστεί με προσοχή τι, πώς και με ποια λογική θα προταθεί να αξιοποιηθεί (βλ. Ενότητα 3).

1.4.1 Τοπικότητα και παγκοσμιότητα

Ο εργαλειακός λόγος

Αν εστιάσει κανείς στην ιστορία του επιστημονικού πεδίου που εδώ συζητάμε, θα διαπιστώσει ότι ανά πενταετία, σχεδόν, το κέντρο βάρους μετατίθεται από το ένα στο άλλο ψηφιακό περιβάλλον, στο οποίο αποδίδονται κάθε φορά μοναδικές δυνατότητες για τη βελτίωση της γλωσσικής διδασκαλίας. Το ενδιαφέρον είναι ότι σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα η εστίαση αυτή εγκαταλείπεται ή συζητείται ελάχιστα στη συνέχεια. Είναι ενδεικτικό ότι το 1991, εν μέσω του ενθουσιασμού της επιστημονικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κοινότητας για τις δυνατότητες του *υπερκειμένου* (Hypertext) στη γλωσσική διδασκαλία, η Meyrowitz, για να ειρωνευτεί τις υπερβολές που λέγονταν και γράφονταν, επέλεξε να δώσει τον εξής τίτλο σε ομιλία της σε συνέδριο: «Υπερκείμενο- Μήπως μειώνει ακόμη και τη χοληστερίνη;» (Meyrowitz 1991). Το ίδιο ειρωνικό ερώτημα θα μπορούσε να τεθεί αρκετές φορές στην ιστορία του υπό μελέτη επιστημονικού πεδίου, με μόνη μεταβολή την αντικατάσταση του υποκειμένου στην ερωτηματική αυτή πρόταση. Στην αρχή ήταν τα προγράμματα *εξάσκησης και διδασκαλίας* (drills and practice), που θα μπορούσαν να πάρουν επάξια τη θέση αυτή, στη συνέχεια τα ΠΕΚ και τα *τοπικά δίκτυα* (Local Area Networks), μετά τα *πολυμέσα* και τα τελευταία χρόνια είναι η σειρά του διαδικτύου, με όλες τις επιμέρους γνωστές εφαρμογές του (παγκόσμιος ιστός, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, σύγχρονη και ασύγχρονη επικοινωνία, Web 2.0 κλπ.).

Η αποκλειστική εστίαση στις δυνατότητες της τεχνολογίας (=στο εργαλείο) και η απομόνωσή της από άλλες σημαντικές μεταβλητές (οικονομικές, πολιτισμικές, κοινωνικές, ιστορικές, ανθρώπινες ταυτότητες) αποτελούν τον πυρήνα αυτού που έχουμε αποκαλέσει *εργαλειακό λόγο* (Κουτσογιάννης 2011). Θεωρούμε ότι αυτός ο λόγος (discourse) έχει αρνητικές επιπτώσεις στην αξιοποίηση των ΤΠΕ στη γλωσσική διδασκαλία, επειδή δίνει αποκλειστική βαρύτητα στην τεχνολογία και υποτιμάει το γεγονός ότι η αλλαγή των διδακτικών πρακτικών είναι μια εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση (Lewis & Fabos 2008), η οποία συναρτάται με πολλές άλλες μεταβλητές.

Η υπερβολική έμφαση στη δύναμη της τεχνολογίας και η υποτίμηση άλλων σύνθετων κοινωνικών παραμέτρων έχει βαθιές ρίζες, κατά τις Hawisher & Selfe (2004), στις ΗΠΑ, εξαπλώθηκε όμως πολύ γρήγορα και στην Ευρώπη, τουλάχιστον σε σχέση με τις ΤΠΕ στη διδασκαλία και την εκπαίδευση. Μια συνήθης πτυχή του εργαλειακού λόγου είναι η ιδιαίτερη έμφαση στην καταγραφή της προόδου με βάση τις στατιστικές: αριθμός παιδιών ανά υπολογιστή στο σχολείο, ποσοστά σύνδεσης στο διαδίκτυο, αριθμός εκπαιδευτικών που χρησιμοποιεί τις ΤΠΕ, αριθμός λογισμικών για τη διδασκαλία της γλώσσας κλπ. Πρόκειται για πρακτική αρκετά διαδεδομένη και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όλα αυτά οδηγούν σε βεβιασμένες και

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πρόχειρες ενέργειες, οι οποίες αφήνουν κατά βάθος ανέπαφο τον πυρήνα των προβλημάτων, τα οποία στην πλειοψηφία τους δεν λύνονται με τη βελτίωση κάποιων επιφανειακών στατιστικών.

Οι αρνητικές συνέπειες του εργαλειακού λόγου έχουν επισημανθεί στη διεθνή βιβλιογραφία (Cuban 2001). Φαίνεται όμως ότι είναι πιο έντονες για τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες και τις λιγότερο αναπτυγμένες οικονομικά χώρες, γιατί υπεραπλουστεύουν σύνθετα ζητήματα, οδηγώντας στην κατασπατάληση των ούτως ή άλλως περιορισμένων οικονομικών πόρων (Κουτσογιάννης 2007, 2011).

Με βάση τα δεδομένα αυτά χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στο είδος των υπολογιστικών εργαλείων που θα χρησιμοποιηθούν, στους στόχους που θα επιδιωχθεί να επιτευχθούν, στο εύρος της χρήσης των ΤΠΕ αλλά και στον τρόπο που θα εντάσσονται στην καθημερινή διδακτική πραγματικότητα. Χρειάζεται προσοχή, κυρίως, στο να μη χρησιμοποιούνται περιβάλλοντα που ελάχιστα έχουν να συνεισφέρουν στη διδασκαλία, που οδηγούν σε χρονοβόρες διαδικασίες χωρίς ουσία και που συνεισφέρουν σε μια καταναλωτικού τύπου λογική στην αξιοποίηση των ΤΠΕ στο ελληνικό σχολείο και στη συγκεκριμένη περίπτωση στο μάθημα της ελληνικής γλώσσας.

Τοπική προσαρμογή των ψηφιακών περιβαλλόντων παραγωγής λόγου και παγκόσμιοι λόγοι

Κάτι σημαντικό, που δεν έχει συζητηθεί ως τώρα, είναι το γεγονός ότι τα σύγχρονα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα παραγωγής λόγου δεν είναι κενές λευκές σελίδες, στις οποίες καλούμαστε να συνθέσουμε το κείμενό μας με βάση το εκάστοτε επικοινωνιακό συμβάν. Συνοδεύονται από βιβλιοθήκες σημειωτικών πόρων και οδηγούς συγγραφής κειμένων, τα οποία μπορούν να επηρεάσουν σε μικρό ή μεγάλο βαθμό την κατεύθυνση του παραγόμενου γραπτού λόγου.

Μια προσεχτική μελέτη των πιο γνωστών περιβαλλόντων παραγωγής γραπτού λόγου, όπως το *Word* και το *Power Point* της Microsoft στην εξελληνισμένη εκδοχή τους, δείχνει ότι ο εξελληνισμός αυτός είναι επιφανειακός και πραγματοποιείται, στο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

βαθμό που πραγματοποιείται, στην επιφάνεια επαφής χρήστη – μηχανής. Θα συζητήσουμε ενδεικτικά στη συνέχεια το πιο πολυχρησιμοποιημένο στην παραγωγή γραπτού λόγου περιβάλλον, το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου *Microsoft Word for Windows*. Η πρώτη δυνατότητα που δίνεται είναι, μέσω της επιλογής *δημιουργία* (στην ενότητα *Αρχείο* στις παλιότερες εκδόσεις), να επιλεγεί ένα «πρότυπο» κειμενικό είδος (template), πάνω στο οποίο θα στηριχθεί η διαδικασία παραγωγής λόγου που θα ακολουθήσει. Σε κάθε έκδοση του ελληνικού *Microsoft Word* δίνεται μεγάλος αριθμός πρότυπων κειμενικών ειδών (π.χ. επιστολές, ημερολόγια, ευχετήριες κάρτες, προσκλήσεις, περιγραφές εργασίας, υπομνήματα, αναφορές, βιογραφικά), τα οποία αποτελούν πιστή κατά λέξη μεταφορά από τα αντίστοιχα αγγλικά και δεν αντλούνται από την ελληνική κειμενική πραγματικότητα. Τα «πρότυπα» όμως δεν περιορίζονται στα συγκεκριμένα που συνοδεύουν το *Word*, αλλά μέσω της επιλογής *επιπλέον πρότυπα* παραπέμπεται ο Έλληνας χρήστης στη σελίδα της *Microsoft*, η οποία παρέχει αφθονία και ποικιλία αγγλικών κειμενικών «προτύπων», που δεν αφήνουν κανένα, σχεδόν, τομέα πρακτικής γραμματισμού ακάλυπτο. Το ίδιο ισχύει εν πολλοίς και για το *Power Point* της *Microsoft*, του οποίου οι διαθέσιμοι σημειωτικοί πόροι είναι επίσης ακριβής μετάφραση από τα αγγλικά.

Με βάση τις επισημάνσεις αυτές μπορούμε να πούμε ότι βρισκόμαστε μπροστά σε σημαντικά νέα δεδομένα. Γνωρίζαμε μέχρι τώρα ότι τα κείμενα, κάθε μορφής κείμενα, είναι διαθέσιμοι κοινωνικοί σημειωτικοί πόροι (available social semiotic resources) (NLG 2000), που διαμορφώνονται σε στενή συνάρτηση με τις κοινωνικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της κάθε κοινωνίας. Όπως εύστοχα έχει επισημανθεί «τα κειμενικά είδη δεν είναι απλώς φόρμες. Είναι μορφές ζωής, τρόποι ύπαρξης. Είναι πλαίσια για κοινωνική δράση και περιβάλλοντα μάθησης» (Bazerman 1997:19). Αν κατανοήσουμε τα κειμενικά είδη (genres) σε ένα τέτοιο πλαίσιο, ως «τρόπους ύπαρξης» (ways of being), τότε αυτό σημαίνει ότι τα νέα περιβάλλοντα παραγωγής γραπτού λόγου προτείνουν μέσω των «προτύπων» τους μορφές ζωής και «πλαίσια για κοινωνική δράση» (frames for social action) που δεν έχουν σχέση με την ελληνική πραγματικότητα. Έτσι, τα ψηφιακά περιβάλλοντα παραγωγής γραπτού

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

λόγου, τα οποία διαφημίζονται στη βιβλιογραφία ως τα κατεξοχήν μέσα που ευνοούν τον πειραματισμό και τη δημιουργικότητα κατά το γράψιμο, μετά από μια προσεχτικότερη διερεύνηση διαπιστώνεται ότι προωθούν και την κατευθυνόμενη μίμηση για λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, όπως η Ελληνική.

Το γεγονός ότι οι ΤΠΕ ως περιβάλλοντα πρακτικής γραμματισμού δεν είναι ουδέτερες, αλλά ενσαρκώνουν αντιλήψεις που έχουν σχέση με το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον που δημιουργήθηκαν, είναι προφανές ότι δημιουργεί νέες προκλήσεις και δεδομένα για τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες και τη διδασκαλία τους. Τα νέα αυτά δεδομένα οδηγούν στο να δούμε από μια διαφορετική οπτική όσα υποστηρίζονται στο πλαίσιο του πρώτου και του δεύτερου κύκλου (βλ. Koutsogiannis 2004).

Μέχρις εδώ καταβλήθηκε προσπάθεια να προσεγγιστούν τα ψηφιακά περιβάλλοντα πρακτικής γραμματισμού από μια τοπική, πολιτισμικά και γλωσσικά, αφετηρία. Κάτι τέτοιο είναι απαραίτητο, αλλά δεν είναι επαρκές. Είναι καλύτερα να προσεγγιστεί το δεδομένο αυτό στο πλαίσιο ευρύτερων – παγκόσμιων αλλαγών, οι οποίες με όχημα και τη γλώσσα ωθούν σε νέους, παγκόσμιας μορφής, «τρόπους ύπαρξης». Θα παρατεθούν στη συνέχεια δύο ενδεικτικά παραδείγματα προς αυτή την κατεύθυνση. Οι Machin & van Leeuwen (2006) μελέτησαν 44 τοπικές εκδοχές του περιοδικού *Cosmopolitan* και εντόπισαν ότι η στενή σχέση μεταξύ γλώσσας και πολιτισμού τείνει να διασπαστεί για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας. Διαπίστωσαν ότι η τοπική (συχνά εθνική) γλώσσα είναι ένα επιφανειακό φαινόμενο που δεν παίζει ρόλο στη διαμόρφωση της ταυτότητας, αλλά λειτουργεί ως όχημα που μεταφέρει τις αξίες ενός «παγκόσμιου» μοντέλου γυναίκας, το οποίο προωθείται μέσω του περιοδικού, μιας γυναίκας «άνετης και άφοβης». Το κείμενο δείχνει ότι η τοπική εκδοχή είναι εξαιρετικά επιφανειακή και ότι τώρα είναι επείγον, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τους λόγους (discourses) και τις πρακτικές που διαμορφώνουν τον κόσμο των μέσων ενημέρωσης.

Αλλά κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει μόνο στον χώρο της μόδας και του life style, αλλά και στις ίδιες τις λογικές που διαπερνούν τις επιστημονικές αναζητήσεις για τη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

διδασκαλία της γλώσσας. Η Cameron επισημαίνει, λαμβάνοντας υπόψη τις «επικοινωνιακές δεξιότητες» (communication skills) που υιοθετούνται στη διδασκαλία των γλωσσών, ότι αυτές είναι πανομοιότυπες με τις κυρίαρχες οπτικές στον αγγλοσαξονικό κόσμο. Έτσι, σημειώνει χαρακτηριστικά «η γλώσσα μετατρέπεται σε ένα παγκόσμιο προϊόν διαθέσιμο σε διαφορετικές τοπικές εκδοχές» (Cameron, 2003: 70).

Δεν είναι, νομίζω, δύσκολο να συμφωνήσουμε ότι στην κατηγορία αυτή των «παγκόσμιων προϊόντων» που προωθούνται μέσω θεωριών για τη γλωσσική διδασκαλία και μέσω παγκόσμιων περιοδικών, όπως το *Cosmopolitan* –τα οποία μας φαίνονται καθόλα φυσικά– ανήκουν και πολλά από τα σύγχρονα περιβάλλοντα επικοινωνίας, όπως τα ΠΕΚ που εν συντομία συζητήσαμε εδώ. Αν όμως συμφωνήσουμε στη διαπίστωση αυτή, σημαίνει ότι θα πρέπει να ξαναδούμε με μεγαλύτερη προσοχή όσα συζητούνται στο πλαίσιο του πρώτου και του δεύτερου κύκλου.

Από τη συζήτηση στην παρούσα ενότητα προκύπτει ότι τα ψηφιακά περιβάλλοντα για διάβασμα, γράψιμο και επικοινωνία δεν είναι ουδέτερα και ότι είναι απαραίτητη μια κριτική προσέγγιση κατά την αξιοποίησή τους στη διδασκαλία. Προκύπτει επίσης ότι η εστίαση στην τοπικότητα και την πολιτισμική διαφορά είναι μεν απαραίτητη αλλά δεν είναι επαρκής. Οι συγκεκριμένες επισημάνσεις δεν διαφέρουν κατά βάθος από αυτές της αμέσως προηγούμενης υποενότητας. Εκεί επισημάνθηκε το φαινόμενο του εργαλειακού λόγου, η ευρεία του διάδοση ως παγκόσμιου λόγου (global discourse) και οι επιπτώσεις που συνεπάγεται στην αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των λιγότερο, κυρίως, ομιλούμενων γλωσσών. Στην παρούσα ενότητα η εστίαση μεταφέρθηκε στη μη ουδετερότητα των ψηφιακών περιβαλλόντων παραγωγής λόγου και στις ενδεχόμενες συνέπειες για γλώσσες άλλες εκτός της Αγγλικής. Στη μία περίπτωση έχουμε έναν παγκόσμιο λόγο (global discourse) που θεωρείται ουδέτερος και υιοθετείται άκριτα, ενώ στην άλλη έχουμε παγκόσμια ψηφιακά περιβάλλοντα για γράψιμο που θεωρούνται ουδέτερα, ενώ δεν είναι.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Και στις δύο όμως περιπτώσεις, και κυρίως στη δεύτερη, επιχειρήθηκε να διαβαστούν τα παραδείγματα αυτά υπό το πρίσμα όχι μόνο τοπικών αλλά και ευρύτερων μεταβολών. Με το δεύτερο, κυρίως, παράδειγμα αρχίσαμε να στρέφουμε το ενδιαφέρον μας σε μια ευρύτερη προσέγγιση, όπου η εστίαση στην τοπικότητα, στις εθνικές γλώσσες και την πολιτισμική διαφορά θα διαλέγεται με ευρύτερες, παγκόσμιου χαρακτήρα αλλαγές των ημερών μας. Με αυτό το σκεπτικό θα συνεχίσουμε και στην επόμενη υποενότητα.

1.4.2 Αλλαγές στον γραπτό κόσμο: η διαλεκτική μεταξύ τοπικού και παγκόσμιου

Το ελληνικό ηλεκτρολόγιο

Μεγάλη συζήτηση έχει πραγματοποιηθεί στον χώρο της διδασκαλίας των γλωσσών ως προς τις θετικές επιπτώσεις που έχει η χρήση των υπολογιστών στην παραγωγή γραπτού λόγου (Hawisher et al. 1996, Κουτσογιάννης 1998). Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει δοθεί, επίσης, στην ανάλυση νέων μορφών γραπτού λόγου που έχουν σχέση με το γράψιμο στα περιβάλλοντα σύγχρονης (chat rooms, Instant messaging) και ασύγχρονης επικοινωνίας (E-mail, Fora) (βλ. υποενότητα 1.2). Πολύ μικρότερη βαρύτητα έχει δοθεί στις επιπτώσεις που έχει η ευρεία υιοθέτηση των υπολογιστών ως μέσων παραγωγής γραπτού λόγου στις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες. Προσεγγίσαμε ήδη στην προηγούμενη υποενότητα μια πτυχή του θέματος αυτού (βλ. υποενότητα 1.4.1 «Τοπική προσαρμογή των ψηφιακών περιβαλλόντων παραγωγής λόγου και παγκόσμιου λόγου»). Θα αναφέρουμε στη συνέχεια κάποια ενδεικτικά παραδείγματα των νέων δεδομένων που εισάγει η χρήση των υπολογιστών ως μέσων παραγωγής γραπτού λόγου στην ελληνική γλώσσα. Το πρώτο πράγμα που διαπιστώνει κανείς, αν προσέξει ένα ελληνικό ηλεκτρολόγιο, είναι ότι δεν υπάρχει πλήκτρο για την ελληνική άνω τελεία. Η εισαγωγή της άνω τελείας σε ένα κείμενο δεν είναι επομένως εύκολη για το μέσο χρήστη. Στο διαδίκτυο προτείνονται ποικίλες τεχνικές για την εισαγωγή της, όπως ο παρακάτω συνδυασμός πλήκτρων: Alt + 729 ή

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Alt + 0183 ή 0387 + Alt + X.

Στο δικό μου υπολογιστή (Windows Vista, Microsoft Office 2003) κανένας από αυτούς τους συνδυασμούς δεν λειτουργεί, γι' αυτό και ακολουθώ την περίπλοκη διαδρομή: Menu, insert, symbol, Greek Semicolon. Το ενδιαφέρον είναι ότι το ζήτημα αυτό δεν έχει καν συζητηθεί, αλλά και δεν έχουμε έρευνες ως προς τις επιπτώσεις που έχει η έλλειψη αυτή στο σύστημα της στίξης της ελληνικής γλώσσας. Μια πρώτη δική μου αποτίμηση, που προέρχεται από αδημοσίευτη μελέτη σε σώματα κειμένων (text corpora) δημοσιογραφικού και σχολικού λόγου, δείχνει ότι υπάρχει σαφής τάση για μείωση στη χρήση της ελληνικής άνω τελείας, κυρίως σε κείμενα που δεν υφίστανται γλωσσική επιμέλεια ειδικών.

Το ζήτημα που έχει όμως συζητηθεί ιδιαίτερα και στο οποίο θα εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στη συνέχεια είναι αυτό της ευρείας χρήσης του λατινικού αλφαβήτου κατά την παραγωγή γραπτού λόγου στα ελληνικά.

Τα λατινοελληνικά (Greeklish)

Είναι γνωστές οι συζητήσεις που διεξάγονται τόσο σε επιστημονικούς κύκλους όσο και στον Τύπο σε σχέση με την ανάδυση και χρήση του λατινοελληνικού αλφαβήτου (Greeklish) (π.χ. Androutsopoulos 2007, Koutsogiannis & Mitsikoroulou 2003, Tseliga 2007).

Τα περισσότερα δεδομένα που διαθέτουμε για το θέμα αυτό προέρχονται από παλιές, σχετικά, έρευνες, γι' αυτό θα δώσω κάποια δεδομένα από μια πιο πρόσφατη δική μου έρευνα. Σε ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε από 4.174 παιδιά 14-16 χρόνων από όλη την Ελλάδα⁶ υπήρχε ερώτηση αν χρησιμοποιούν ελληνική γραφή ή Greeklish όταν γράφουν σε περιβάλλοντα Chat Rooms. Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 1) φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών χρησιμοποιεί τα Greeklish (43,3%), έναντι 27,9% του ελληνικού αλφαβήτου και 28,8% και τα δύο, ανάλογα με την περίπτωση. Η διαπίστωση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αν λάβουμε υπόψη ότι τα παιδιά αυτά εξοικειώθηκαν με τις ΤΠΕ μετά από το 2000, όταν δηλαδή

⁶Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το 2006. Για μια λεπτομερή περιγραφή της βλ. Κουτσογιάννης 2011.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

τα προβλήματα με την ελληνική γραφή θα έπρεπε λογικά να έχουν ξεπεραστεί λόγω της υποστήριξης της ελληνικής γραφής από το διεθνές πρότυπο Unicode που στοχεύει στην κωδικοποίηση όλων των συστημάτων γραφής.

Πίνακας 1. Γράψιμο σε Chatrooms

Αν συμμετέχεις σε chat rooms χρησιμοποιείς:					
		Ελληνικό αλφάβητο	Λατινικό	Και τα δύο, εξαρτάται	Σύνολο
Δημόσια σχολεία	%	31,5%	38,6%	29,9%	100,0%
Ιδιωτικά σχολεία	%	12,1%	63,9%	23,9%	100,0%
Σύνολο	%	27,9%	43,3%	28,8%	100,0%

Το δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι η χρήση του λατινικού αλφαβήτου δεν αποτελεί απλώς ένα γραφηματικό επίπεδο ύφους (register) (Androutsopoulos 2007), που χρησιμοποιείται από τα νέα παιδιά σε συγκεκριμένες ηλεκτρονικές χρήσεις. Φαίνεται να σχετίζεται περισσότερο με συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες παιδιών και συγκεκριμένες πρακτικές. Από τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε ότι παιδιά που ανήκουν σε πιο προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, που φοιτούν σε ακριβά ιδιωτικά σχολεία⁷ όπου χρησιμοποιούνται σε μεγαλύτερη έκταση οι υπολογιστές και τα αγγλικά, χρησιμοποιούν σε πολύ μεγαλύτερη έκταση τα Greeklish (63,9%) έναντι των παιδιών που φοιτούν στα δημόσια σχολεία (38,6%). Το ερώτημα είναι εύλογο: γιατί τα παιδιά αυτά να χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό το λατινικό και όχι το ελληνικό αλφάβητο;

Κατά τη γνώμη μας η απάντηση αυτή δεν μπορεί να δοθεί, αν δεν αντιμετωπίσουμε το θέμα στο σύνολο των πρακτικών των συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων με την αγγλική γλώσσα. Θεωρούμε ότι η χρήση του λατινικού αλφαβήτου είναι παρεπόμενο της ευρείας χρήσης και εξοικείωσης των παιδιών της

⁷ Στο δείγμα μας υπήρχαν 759 παιδιά που φοιτούσα σε ακριβά ιδιωτικά σχολεία, όπου η Αγγλική διδάσκεται σε μεγάλη έκταση, κάποια δε μαθήματα σε αρκετά από τα σχολεία αυτά (π.χ. το μάθημα της Πληροφορικής) διδάσκονται στα αγγλικά.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας με την αγγλική γλώσσα. Από άλλες αναλύσεις μας έχουμε διαπιστώσει ότι παιδιά με τα ίδια ακριβώς χαρακτηριστικά συμμετέχουν περισσότερο σε αγγλικά Chat Rooms (Κουτσογιάννης 2010). Διαπιστώσαμε, επίσης, ότι η εξοικείωση αυτή (με τη λειτουργική χρήση των Αγγλικών και των ΤΠΕ) αποτελεί βασική στρατηγική επιδίωξη των περισσότερων γονιών από προνομίους κοινωνικά στρώματα, στρατηγική (strategy) που υλοποιείται, μεταξύ άλλων, και με την αποστολή των παιδιών τους σε συγκεκριμένα ιδιωτικά σχολεία.

Εξυπακούεται ότι δεν θεωρούμε ότι το φαινόμενο των Greeklish είναι αποτέλεσμα της στρατηγικής αυτής, αλλά άλλων δεδομένων (κυρίως τεχνικών) που ανάδειξαν το φαινόμενο κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Δεν υποστηρίζουμε επίσης ότι το φαινόμενο αυτό ερμηνεύεται αποκλειστικά με την οπτική αυτή. Τα δεδομένα της συγκεκριμένης έρευνας όμως μας δίνουν ισχυρά επιχειρήματα να υποστηρίζουμε ότι το φαινόμενο της χρήσης της λατινικής γραφής τροφοδοτείται εν μέρει και από την τάση για ευρεία χρήση της αγγλικής γλώσσας από κάποια συγκεκριμένα κοινωνικά στρώματα. Θα μπορούσαμε να πούμε, δηλαδή, ότι ενισχύεται περισσότερο από την προσπάθεια κάποιων κοινωνικών στρωμάτων για ενίσχυση της εξωστρέφειας των παιδιών τους (Κουτσογιάννης 2011). Στο πλαίσιο της λογικής αυτής θα μπορούσαμε να υποστηρίζουμε ότι όσο περισσότερο η Αγγλική (σε συνδυασμό προφανώς με την ευρεία χρήση των ΤΠΕ) διεισδύει στην καθημερινότητα των παιδιών, τόσο το γράψιμο με Greeklish θα θεωρείται ως κάτι αυτονόητο και θα επιτείνεται.

Είναι προφανές ότι η ευρεία αυτή χρήση του λατινικού αλφαβήτου σε ψυχαγωγικές κυρίως πρακτικές γραμματισμού των παιδιών έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για το γλωσσικό μάθημα. Θα αγνοήσουμε το γεγονός αυτό στο σχολείο ή θα το προσεγγίσουμε; Και εφόσον το προσεγγίσουμε με ποιον τρόπο και γιατί θα γίνει αυτό; Πρόκειται για ένα λεπτό ζήτημα που θα το συζητήσουμε αναλυτικότερα στην τρίτη ενότητα της μελέτης.

Συζητήσαμε μέχρις εδώ κάποια νέα δεδομένα που σχετίζονται με την ευρεία χρήση των ΤΠΕ ως μέσων γραπτής έκφρασης στην ελληνική γλώσσα. Παρόμοια

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

φαινόμενα έχουν επισημανθεί και σε άλλες γλώσσες και χώρες. Πρόκειται επομένως για δεδομένα που έχουν σχέση πρωτίστως με γλώσσες που δεν χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο. Επισημάναμε επίσης ότι για το φαινόμενο αυτό διεξάγονται έντονες συζητήσεις στον ελληνικό τύπο. Αυτή όμως είναι η μία μόνο πτυχή του θέματος. Αν δούμε το ζήτημα κάπως ευρύτερα, θα διαπιστώσουμε ότι ανάλογες συζητήσεις διεξάγονται και για την αγγλική γλώσσα, οι οποίες είναι μάλιστα το ίδιο έντονες, όπως οι ελληνικές. Μεγάλο μέρος του Τύπου και των μέσων ενημέρωσης γενικότερα επισημαίνει με έντονη ανησυχία ότι η γραπτή αγγλική γλώσσα μεταβάλλεται, δεν λείπουν δε δημοσιεύματα που επισημαίνουν ότι «η Τεχνολογικά Διαμεσολαβημένη Επικοινωνία σηματοδοτεί τον σταδιακό θάνατο της αγγλικής γλώσσας» (Thurflow 2006).

Θα μπορούσαμε επομένως να πούμε ότι δεν έχουμε αλλαγές που έχουν σχέση με κάποιες μόνο γλώσσες. Πρόκειται μάλλον για ευρύτερες αλλαγές που ενισχύονται ή παίρνουν συγκεκριμένο περιεχόμενο με την ευρεία χρήση των νέων μέσων, αλλά δεν οφείλονται μόνο σε αυτά. Μια προσεχτική ανάγνωση της βιβλιογραφίας δείχνει ότι παρατηρούνται ευρύτερες αλλαγές στη γραπτή γλώσσα γενικότερα, εξαιτίας ευρύτερων αλλαγών (οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών) και δεν σχετίζονται οι αλλαγές αυτές αποκλειστικά με τα νέα μέσα (βλ. Crystal 2008, Baron 2008). Έρευνες δε σε σώματα κειμένων αναδεικνύουν ότι πράγματι παρατηρείται τάση για «προφορικότητα (colloquialisation) στο γραπτό λόγο, κυρίως τον δημοσιογραφικό (Hundt & Mair 1999). Αυτές οι παγκόσμιες τάσεις για αλλαγές στον γραπτό λόγο έχουν τις τοπικές τους εκδοχές, οι δε νέες τεχνολογίες παίζουν σίγουρα κάποιο ρόλο στο είδος και στο εύρος των αλλαγών αυτών, αλλά δεν είναι οι αποκλειστικά υπεύθυνες.

Και εδώ τα ερωτήματα είναι αυτονόητα: σε ποιο βαθμό, πότε και γιατί αυτή η τάση για προφορικότητα και η σχέση της με τα σύγχρονα ψηφιακά μέσα μπορεί να αποτελέσει εστίαση στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση; Μπορεί αυτό το γεγονός να αγνοηθεί και πώς μπορεί να προσεγγιστεί στο σχολείο; Και αυτό το θέμα θα συζητηθεί στην τρίτη ενότητα της μελέτης.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1.4.3 Η σπουδαιότητα της ιστορίας

Στις αναλύσεις που επιχειρήσαμε στην προηγούμενη ενότητα εστίασαμε το ενδιαφέρον μας στην ανάδειξη τοπικών φαινομένων, αφού τα περισσότερα παραδείγματα προέρχονται από την ελληνική γλώσσα και πραγματικότητα. Έχοντας όμως υπόψη τον κίνδυνο που εγκυμονεί μια προσέγγιση με όρους τοπικούς, επιχειρήσαμε παράλληλα να αναδείξουμε σε κάθε περίπτωση που συζητήθηκε το γεγονός ότι η τοπική εκδοχή έχει ενδιαφέρον, αλλά καλό είναι να έχουμε υπόψη μας το ευρύτερο, ενδεχομένως παγκόσμιο πλαίσιο, εντός του οποίου είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε και τις τοπικές ιδιαιτερότητες. Από τη συζήτηση των παραδειγμάτων αυτών προκύπτει ότι η εστίαση σε ευρύτερες αλλαγές μας δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε καλύτερα και τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Αν όμως έχουμε τέτοιου είδους ευρύτερες αλλαγές, σαν τα παραδείγματα που συζητήθηκαν παραπάνω, σημαίνει ότι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να φωτίσουμε απευθείας κάποιες από τις αλλαγές αυτές. Ακολουθώντας αυτή τη λογική, στην παρούσα υποενότητα θα δώσουμε ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάδειξη του σημαντικού ρόλου του ιστορικού πλαισίου στην ανάγνωση των εξελίξεων. Έτσι, θα ξεφύγουμε συνειδητά από τη συζήτηση δεδομένων τοπικού χαρακτήρα και θα επιχειρήσουμε να εστίασουμε σε ευρύτερες μεταβολές της εποχής μας, προκειμένου να ενισχύσουμε περισσότερο το επιχείρημα ότι μια ιστορικά υποψιασμένη ανάγνωση φωτίζει καλύτερα τη μελέτη επιμέρους τοπικών ιδιαιτεροτήτων. Η συζήτηση θα γίνει μέσω ενός ενδεικτικού παραδείγματος, το οποίο έχει σχέση με ό,τι συζητήθηκε στον πρώτο και το δεύτερο κύκλο.

Ιστορική ανάγνωση των ΤΠΕ στη γλωσσική εκπαίδευση

Ένα σημαντικό πρόβλημα στις συζητήσεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

διδασκαλία των γλωσσών έχει σχέση με το γεγονός ότι αυτές εξαντλούνται στο «εδώ και τώρα» της διδασκαλίας και σπάνια δίνεται βαρύτητα στην αναζήτηση των ενδεχόμενων, ιστορικού χαρακτήρα, εξελίξεων που συχνά διαπερνούν τις επιστημονικές αναζητήσεις.

Στην περίπτωση του πεδίου που συζητάμε, για παράδειγμα, τρία θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τα κρίσιμα ιστορικά δεδομένα που σηματοδοτούν κάποιες από τις βασικές οπτικές για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της γλώσσας. Το πρώτο σχετίζεται με το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο των δεκαετιών 1950-1970 και ειδικότερα με τις εκπαιδευτικές επιπτώσεις του *ψυχρού πολέμου*. Μετά από το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου αρχίζουν να μπαίνουν οι βάσεις για τη δημιουργία μιας μεταβιομηχανικής Αμερικής ως παγκόσμιας δύναμης. Οι επενδύσεις στην τεχνολογία και ιδιαίτερα στην πολεμική τεχνολογία ήταν μία από τις προτεραιότητες που επιλέχτηκαν, για να συνεισφέρουν στην επικράτηση αυτή και κυρίως στην εξουδετέρωση της μεγάλης αντιπάλου της εποχής, της Σοβιετικής Ένωσης. Η επένδυση πολλών κρατικών ή και ιδιωτικών κεφαλαίων στην τεχνολογία προς την κατεύθυνση της πολιτικής - τεχνολογικής επικράτησης των ΗΠΑ έδωσε τη δυνατότητα, παράλληλα με την έμφαση προς τις θετικές επιστήμες, να ενισχυθεί η έρευνα και στον τομέα της διδασκαλίας των γλωσσών, και ιδιαίτερα των ξένων γλωσσών, για ευνόητους πολιτικούς λόγους (Hawisher et al. 1996).

Οι προσπάθειες αυτές δεν μπορούσαν παρά να στηριχθούν στα κυρίαρχα επιστημονικά παραδείγματα της εποχής, που ήταν ο συμπεριφορισμός ως προς τη μάθηση και ο δομισμός στον χώρο της μελέτης της γλώσσας. Οι αντιλήψεις αυτές, οι οποίες ήταν οι κυρίαρχες στις ΗΠΑ μέχρι και τη δεκαετία του 1960, παρότι είχαν αρχίσει να αμφισβητούνται επιστημονικά, αποτέλεσαν το υπόβαθρο στο οποίο στηρίχτηκαν και τα πρώτα προγράμματα σε υπολογιστή, όπως είδαμε στην υποενότητα 1.2 (πρώτος κύκλος).

Το δεύτερο ιστορικό δεδομένο συνδέεται με τη σταδιακή μετάβαση μετά από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, και ειδικότερα κατά τις τελευταίες τρεις – τέσσερις δεκαετίες, προς μια μεταβιομηχανικού τύπου οικονομία και κοινωνία σε αρκετές

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

χώρες της Δύσης και στις ΗΠΑ, όπου ο μαθητής δεν μπορεί να θεωρείται παθητικός δέκτης της γνώσης αλλά ενεργός συμμετέχων στις διαδικασίες παραγωγής της. Η έμφαση σε αυτό που αποκαλούμε σήμερα παραδοσιακό γραμματισμό (traditional literacy), γνωστό ως «βασικά» (basics) στον αγγλοσαξονικό κόσμο, δεν αρκούσε από τη στιγμή που οι ΗΠΑ και ο υπόλοιπος δυτικός κόσμος εισέρχονταν σταδιακά στο μεταβιομηχανικό στάδιο παραγωγής και οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ότι οι καλλιεργούμενες δεξιότητες της ανάγνωσης και γραφής δεν αρκούσαν για το είδος των πολιτών που η νέα οικονομία και κοινωνία απαιτούσε. Η νέου τύπου οικονομία, που αρχίζει σταδιακά να απαιτεί περισσότερο σκεπτόμενους ανθρώπους και λιγότερο απλούς εκτελεστές εντολών, είναι προφανές πως έχει ανάγκη και από νέες θεωρίες. Σε ένα τέτοιο ερμηνευτικό πλαίσιο είναι, κατά τη γνώμη μας, πιο εύκολο να κατανοήσουμε τις έντονες επιστημονικές και τεχνολογικές αναζητήσεις των κρίσιμων δεκαετιών μετά από το 1970.

Αν αναλύσει κανείς προσεχτικά τις αναζητήσεις της ίδιας χρονικής περιόδου ως προς την αξιοποίηση των υπολογιστών στη γλωσσική διδασκαλία, θα διαπιστώσει ότι η μεταβολή αυτή ανιχνεύεται εύκολα στο είδος των ψηφιακών περιβαλλόντων και στις παιδαγωγικές θεωρίες που προτείνονται. Κατά βάθος δεν έχουμε απλώς μια «κοπερνίκεια επανάσταση» (“Copernical turn”) λόγω του γεγονότος ότι μέχρι τότε θεωρούνταν ότι ο υπολογιστής μπορούσε να διδάξει (=Tutor), ενώ από εκεί και ύστερα ο υπολογιστής θεωρούνταν ως μέσο που μπορούσε να διευκολύνει τη γλωσσική διδασκαλία (=Tool) (Hawisher et al. 1996:46). Έχουμε μια σημαντική επανάσταση ως προς το πώς εκλαμβάνονταν ο μαθητής, κατά προέκταση και ο δάσκαλος. Πιο απλά: έχουμε μια σημαντική στροφή στην ίδια την «τεχνολογία» της διδασκαλίας⁸, επομένως και στο είδος των μαθητικών ταυτοτήτων που προτείνεται να συγκροτηθούν και όχι απλώς στο μέσο που χρησιμοποιείται.

Το τρίτο δεδομένο το συζητήσαμε ήδη στην υποενότητα 1.3 (δεύτερος κύκλος) και έχει σχέση με τον δεύτερο κύκλο, όπου δίνεται βαρύτητα στην ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων που έχει η αναπαράσταση του νοήματος στην οθόνη σε σχέση με

⁸ Με το περιεχόμενο που δίνει στον όρο τεχνολογία ο Foucault (βλ. Ball 1990).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινόνηση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

το έντυπο. Κατά βάθος όμως δεν έχει απλώς σχέση με το γεγονός ότι οι ΤΠΕ είναι μέσα πρακτικής γραμματισμού ή με το γεγονός ότι διευκολύνεται η πολυτροπική έκφραση. Η μεταβολή είναι και εδώ βαθύτερη και έχει σχέση με το είδος του αναγνώστη που συγκροτείται μέσω της ευρείας χρήσης της οθόνης στην επικοινωνία: ο Kress σε πολλά κείμενά του (βλ. Kress 2003, 2010) επισημαίνει εύστοχα ότι η μετάβαση από το έντυπο στην οθόνη και το πολυτροπικό κείμενο συνεπάγεται, αλλά και προϋποθέτει, και μια διαφορετική ταυτότητα αναγνωστών: από την πειθαρχία που επέβαλε στον αναγνώστη η αυστηρή συνταγματική διάταξη του γραπτού λόγου στο έντυπο, στην ανάγνωση ως χαλάρωση και απόλαυση που ευνοεί η πολυτροπική αναπαράσταση του νοήματος στην οθόνη· από τη συγκέντρωση που απαιτεί η ανάγνωση του γραπτού, στη χαλαρότητα του ξεφυλλίσματος που ευνοεί το διαδικτυακό κείμενο. Πρόκειται για εξέλιξη που αντιστοιχεί με παρόμοιες άλλες εξελίξεις σε πολλές πτυχές μιας, εν πολλοίς, καταναλωτικής καθημερινότητας.

Αν προσεγγίσουμε όμως από μια τέτοια ιστορική οπτική τα πράγματα, τότε το ζήτημα δεν είναι μόνο ποια ακριβώς τεχνολογία θα χρησιμοποιήσουμε, ποια περιβάλλοντα θα αναπτύξουμε για τη γλώσσα μας, πόσους υπολογιστές χρειαζόμαστε στα σχολεία μας κλπ. Το ζήτημα γίνεται βαθύτερα πολιτικό και απαιτείται να απαντήσουμε σε καίρια ερωτήματα ως προς το είδος των διδακτικών πρακτικών που θέλουμε να ενισχύσουμε και γιατί, ως προς το μείγμα παλιότερης (π.χ. έντυπο) και νεότερης (π.χ. ψηφιακά μέσα) Τεχνολογικά Διαμεσολαβημένης Επικοινωνίας που θα χρησιμοποιήσουμε και κατά βάθος ως προς το είδος των εγγράμματων ταυτοτήτων (literate identities) που μας ενδιαφέρει να καλλιεργήσουμε μέσω της γλωσσικής διδασκαλίας και εν τέλει ως προς το είδος της κοινωνίας που μας ενδιαφέρει. Πίσω επομένως από τις τεχνολογίες και τα περιβάλλοντα που θα πρέπει να συζητήσουμε στην τρίτη ενότητα της παρούσας μελέτης είναι απαραίτητο να έχουμε πάντα υπόψη μας το είδος των μαθητικών εγγράμματων ταυτοτήτων που συνεισφέρουμε να συγκροτηθούν με τις επιλογές και προτάσεις μας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1.5 Συμπεράσματα

Στο παρόν κείμενο επιχειρήσαμε να εντάξουμε τις συζητήσεις για τη διδακτική αξιοποίηση των ΤΠΕ στη γλωσσική διδασκαλία σε τρεις κύκλους. Στον πρώτο κύκλο τοποθετήσαμε τις συζητήσεις που αντιμετωπίζουν τις ΤΠΕ ως παιδαγωγικά μέσα που θα συνεισφέρουν σημαντικά στη βελτίωση της διδασκαλίας και διαγράψαμε πολύ επιγραμματικά την ιστορική διαδρομή που έχει διανυθεί στον χώρο αυτό ως τώρα. Στον δεύτερο κύκλο τοποθετήσαμε μια άλλη κατηγορία επιστημονικών συζητήσεων που αντιμετωπίζει τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού με συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες και αναζητεί τις επιπτώσεις που έχει «η νέα επικοινωνιακή τάξη πραγμάτων» στο ίδιο το περιεχόμενο της γλωσσικής διδασκαλίας. Πρότασή μας είναι το περιεχόμενο των δύο κύκλων να συνεξετάζεται, να αντιμετωπίζονται δηλαδή τα νέα μέσα παράλληλα, τόσο ως μέσα πρακτικής γραμματισμού όσο και ως μέσα διδασκαλίας, αξιοποιώντας δημιουργικά και τις δύο παραδόσεις.

Δώσαμε όμως τη μεγαλύτερη βαρύτητα, προκειμένου να αναδείξουμε πτυχές που πολύ σπάνια αναδεικνύονται και συζητούνται, τις οποίες τοποθετήσαμε στον τρίτο κύκλο. Οι τομείς που συζητήσαμε είναι ενδεικτικοί, προκειμένου να αναδείξουμε τη λογική και όχι να εξαντλήσουμε ένα τόσο σύνθετο ζήτημα. Για τον κύκλο αυτό όμως δεν έχει τόση βαρύτητα η εστίαση στις περιπτώσεις και στα παραδείγματα, όσο στη λογική. Υποστηρίζουμε ότι οι περισσότερες από τις επιστημονικές συζητήσεις σήμερα, κινούμενες στο πλαίσιο των δύο εσωτερικών κύκλων, υπερτονίζουν τον ρόλο, τη δύναμη και τις ιδιαιτερότητες του μέσου, υποβαθμίζοντας ποικίλες διαστάσεις που έχουν σχέση με την ιδιαιτερότητα των γλωσσών και την τοπική πολιτισμική παράδοση. Παράλληλα, εστιάζοντας στο «εδώ και τώρα» της διδασκαλίας, «θαμπώνονται» από τη λάμψη της εκάστοτε νέας τεχνολογικής δυνατότητας και αδυνατούν να εντάξουν τις εξελίξεις σε ένα σαφές ιστορικό πλαίσιο.

Η έμφαση στο ιστορικό όλο είναι ο εξωτερικός τρίτος κύκλος που προτείνεται ως πλαίσιο, προκειμένου να διαβάζεται με μεγαλύτερη επιστημονική ψυχραιμία το

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

περιεχόμενο των άλλων δύο. Νομίζω ότι είναι ο κύκλος που ταιριάζει απόλυτα στην ακαδημαϊκή ευρωπαϊκή παράδοση και μπορεί να αποτελέσει το πλαίσιο για χάραξη ευρωπαϊκής πολιτικής σε ένα τόσο σημαντικό ζήτημα, όπως αυτό της αξιοποίησης των ΤΠΕ στη διδασκαλία των γλωσσών. Κυρίως όμως προσφέρεται για τη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής σε λιγότερο οικονομικά εύρωστες χώρες, όπως η Ελλάδα, οι οποίες δεν έχουν την πολυτέλεια της κατασπατάλησης πόρων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

2. ΓΛΩΣΣΟΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΤΠΕ: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ, Μαρία Παυλίδου

2.1 Εισαγωγή

Σημαντικός άξονας, προκειμένου να διατυπωθεί η οποιαδήποτε πρόταση για αξιοποίηση των ποικίλων ψηφιακών περιβαλλόντων στη γλωσσική εκπαίδευση - στόχος τον οποίο καλύπτει η τρίτη ενότητα της παρούσας μελέτης-, είναι η επισκόπηση της διεθνούς εμπειρίας, των τάσεων και των αναζητήσεων δηλαδή που έχουν αναπτυχθεί σε διεθνές επίπεδο σχετικά με το ζήτημα αυτό. Δεδομένου ότι η επισκόπηση αυτή επιχειρήθηκε στην προηγούμενη ενότητα, σε αυτό το μέρος της μελέτης θα εστιάσουμε ειδικότερα στην ισχύουσα διεθνή εμπειρία, όπως αυτή αποτυπώνεται σε σύγχρονα διεθνή προγράμματα σπουδών για το γλωσσικό μάθημα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τα οποία καλύπτουν τόσο τον ευρωπαϊκό άξονα, όσο και τον ασιατικό, τον αμερικάνικο και τον αυστραλιανό.

Για τον σκοπό αυτό ταξινομούμε τις τάσεις που ανιχνεύθηκαν σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο των τριών κύκλων για την αξιοποίηση των ΤΠΕ (βλ. ενότητα 1), ενώ για κάθε προτεινόμενη λογική παρατίθενται στο παράρτημα της μελέτης (βλ. Παράρτημα Α) και ενδεικτικά αποσπάσματα από τα κείμενα των προγραμμάτων, όπως αυτά αντλήθηκαν από τις μελέτες που εξετάστηκαν. Έτσι, επιδιώκουμε να οδηγηθούμε επαγωγικά, μέσω της παρουσίασης συγκεκριμένων προτάσεων και της ταξινόμησής τους, στην κατανόηση των γενικότερων τάσεων που κυριαρχούν σε διεθνές πλαίσιο ως προς το υπό εξέταση εδώ ζήτημα.

Σχετικά με τη διαδικασία ανίχνευσης των προτάσεων που παρουσιάζονται εδώ θα πρέπει να επισημανθεί πως αυτή βασίστηκε σε σχετικές με τα προγράμματα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σπουδών μελέτες⁹. Με άλλα λόγια, πρόκειται για προτάσεις που αντλήθηκαν από δευτερογενές υλικό και όχι από τα πρωτότυπα κείμενα των προγραμμάτων. Θα πρέπει, βέβαια, να επισημάνουμε πως οι προτάσεις αυτές δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα τη σχολική πρακτική, την εκτέλεση αυτών δηλαδή στην καθημερινότητα των σχολείων (curriculum enacted), αλλά τις επίσημες προθέσεις και τις διαθέσεις σχετικά με το τι ζητείται από τους μαθητές να κάνουν με τις ΤΠΕ στο σχολείο (curriculum intended) (Bulfin 2009, 15). Επίσης, θα πρέπει να διευκρινίσουμε πως στόχος της επισκόπησης που επιχειρείται εδώ δεν είναι η συγκριτική αντιπαράθεση μεταξύ των προτάσεων της κάθε χώρας, αλλά μια συνολική αποτύπωση και αποτίμηση των τάσεων που επικρατούν σε διεθνές επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό κατ'επέκταση δεν εστιάζουμε στην ανάλυση των ιδιαιτεροτήτων του γλωσσικού προγράμματος σπουδών κάθε χώρας και στην ευρύτερη λογική με την οποία κάθε χώρα αντιμετωπίζει το γλωσσικό μάθημα και την αξιοποίηση των ΤΠΕ σε αυτό. Κάτι τέτοιο, εξάλλου, έχει γίνει με τις σε βάθος αναλύσεις των μελετών από τις οποίες αντλεί το παρόν κείμενο και στις οποίες μπορεί να ανατρέξει κανείς για περισσότερες λεπτομέρειες.

2.2 Προτάσεις στη λογική του πρώτου κύκλου

Ξεκινώντας την επισκόπηση των προτάσεων για την αξιοποίηση των τεχνολογικών περιβαλλόντων που υπάγονται στη λογική του πρώτου κύκλου, δηλαδή στη λογική κατά την οποία τα νέα μέσα χρησιμοποιούνται προκειμένου να διευκολύνουν τη γλωσσική διδασκαλία, θα σταθούμε αρχικά στα περιβάλλοντα καθοδηγούμενης διδασκαλίας και συγκεκριμένα στα λογισμικά κλειστού τύπου. Σχετικά με αυτά, λοιπόν, οι μελέτες των διεθνών προγραμμάτων σπουδών ανέδειξαν πως δεν φαίνεται να υπάρχει η τάση για προτεινόμενη ενσωμάτωσή τους στη γλωσσική εκπαίδευση,

⁹ Οι αναφορές σε αυτά αντλούν από μελέτες που διεξήχθησαν στο πλαίσιο της Δράσης 62 (Π. 3.1.1) με φορέα υλοποίησης το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (βλ. <http://www.greeklanguage.gr/node/762>).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

δεδομένου ότι η αξιοποίηση τους δεν συζητείται από τους συντάκτες των προγραμμάτων. Και στις λίγες περιπτώσεις όμως που τίθεται το ζήτημα της αξιοποίησης τους προτείνεται η λελογισμένη, για συγκεκριμένους στόχους και σε συγκεκριμένες περιστάσεις χρήση τους.

Ενδεικτικό παράδειγμα αυτής της προτεινόμενης λογικής αποτελεί η περίπτωση του προγράμματος σπουδών του Hong Kong, το οποίο υποστηρίζει από γλωσσοδιδασκτική άποψη την προσέγγιση της ατομικής πρόσβασης στη γλωσσική εκμάθηση (self-access language learning approach). Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, επιδιώκεται οι μαθητές να μελετούν ανεξάρτητα και αυτόνομα και σε ώρες ακόμη και εκτός της τυπικής διδασκαλίας, όπως για παράδειγμα οι ώρες των διαλειμμάτων, επιλέγοντας από μια ποικιλία διαθέσιμων πόρων (π.χ. λογισμικά, ηλεκτρονικά βιβλία, ηλεκτρονικά γλωσσικά παιχνίδια κ.λπ.), οι οποίοι βρίσκονται στις μαθησιακές και γλωσσικές γωνιές της τάξης.

Στο πλαίσιο, λοιπόν, αυτό εντάσσεται και η προτεινόμενη αξιοποίηση τόσο λογισμικών κλειστού τύπου (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 1) όσο και προγραμμάτων προσομοίωσης, όπως τα διαδραστικά παιχνίδια προσομοιώσεων (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 5), κατά τα οποία τα παιδιά αναλαμβάνουν ρόλους, συμμετέχουν σε προσομοιωμένες με την πραγματική ζωή περιστάσεις και μέσω της συμμετοχής τους αυτής έχουν ποικίλες ευκαιρίες για χρήση αυθεντικού γλωσσικού υλικού. Έτσι, προτείνεται η λελογισμένη χρήση τέτοιου είδους περιβαλλόντων, με την έννοια της αξιοποίησής τους σε συγκεκριμένες περιστάσεις (π.χ. αυτόνομα από τους μαθητές στη γλωσσική γωνιά), για συγκεκριμένους λόγους (π.χ. εξάσκηση σε γλωσσικές δομές) και με βασική προϋπόθεση την κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών.

Σχετικά με τα υπόλοιπα προγράμματα σπουδών θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν βρέθηκαν αναφορές που να υποστηρίζουν την αξιοποίηση των περιβαλλόντων καθοδηγούμενης μάθησης, ενώ οι επιστημονικές αναζητήσεις έχουν από καιρό απομακρύνει το ενδιαφέρον τους από την ενσωμάτωση των περιβαλλόντων αυτών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

στη γλωσσική εκπαίδευση¹⁰. Στις περιπτώσεις δε των επιστημονικών μελετών που συζητούν τέτοιου είδους περιβάλλοντα, αυτό γίνεται τις περισσότερες φορές προκειμένου να αναδειχθεί η ξεπερασμένη από διδακτική άποψη λογική που κυριαρχεί σε αυτά (Κουτσογιάννης 2005).

Όπως προκύπτει, λοιπόν, από τα παραπάνω σαφής είναι η τάση για απομάκρυνση από τα περιβάλλοντα καθοδηγούμενης μάθησης και πρακτικής-εξάσκησης και από τα λογισμικά κλειστού τύπου, τα οποία σηματοδότησαν το πρώτο δομιστικό/ συμπεριφοριστικό στάδιο του ρεύματος της Διδασκαλίας και Εκμάθησης Γλωσσών μέσω Υπολογιστών (behaviorist/ structural stage of Computer Assisted Language Learning, βλ. Warschauer 1996). Η τάση αυτή των προγραμμάτων σπουδών και των διεθνών επιστημονικών αναζητήσεων ερμηνεύεται από το γεγονός της μετατόπισης των παιδαγωγικών και γλωσσοδιδακτικών προσεγγίσεων σε κοινωνικοπολιτισμικές θεωρήσεις της μάθησης και της γλωσσικής διδασκαλίας, στοιχείο που έρχεται σε αντίφαση με το θεωρητικό υπόβαθρο του συμπεριφορισμού και του δομισμού από το οποίο αντλούν ως επί το πλείστον τα εν λόγω περιβάλλοντα.

Από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να σημειωθεί πως το γεγονός ότι αυτά δεν προτείνονται στα επίσημα κείμενα των προγραμμάτων σπουδών δεν σημαίνει και ότι δεν προωθούνται στο πλαίσιο των ευρύτερων κρατικών εκπαιδευτικών πολιτικών και πολύ περισσότερο ότι δεν αξιοποιούνται στη διδακτική πράξη. Σε επίπεδο ευρύτερων κρατικών εκπαιδευτικών πολιτικών, για παράδειγμα, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ιταλίας, όπου στις κρατικές οδηγίες για τη διαμόρφωση των τοπικών προγραμμάτων σπουδών¹¹ δεν προτείνεται η αξιοποίηση περιβαλλόντων καθοδηγούμενης μάθησης, εφόσον κάτι τέτοιο δεν τίθεται καν υπό συζήτηση από τους συντάκτες των οδηγιών. Από την άλλη όμως, κρατικός φορέας¹² που είναι

¹⁰ Δεν είναι, μάλιστα, τυχαίο πως πολύ συχνά αποδίδεται με υποτιμητικό τόνο στα προγράμματα πρακτικής και εξάσκησης η ονομασία «drill and kill» (Warschauer, 1996).

¹¹ Θα πρέπει να επισημανθεί πως στην Ιταλία δεν υπάρχει ένα ενιαίο εθνικό πρόγραμμα σπουδών, αλλά εθνικές οδηγίες οι οποίες προβαίνουν σε συστάσεις και καθορίζουν το γενικότερο πλαίσιο διαμόρφωσης των τοπικών προγραμμάτων.

¹² Πρόκειται συγκεκριμένα για την Εθνική Υπηρεσία για την Ανάπτυξη της Σχολικής Αυτονομίας (Agenzia Nazionale per lo Sviluppo dell'Autonomia Scolastica).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

υπεύθυνος μεταξύ άλλων για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την εφαρμογή παιδαγωγικών καινοτομιών και την παροχή διδακτικών συμβουλών, προβαίνει μέσω της διαδικτυακής του σελίδας¹³ στην παρουσίαση και αξιολόγηση μια σειράς λογισμικών, μεταξύ των οποίων και λογισμικά κλειστού τύπου. Το γεγονός αυτό σημαίνει πως ναι μεν τα εν λόγω περιβάλλοντα δεν προτείνονται σε επίπεδο προγραμμάτων σπουδών, ωστόσο η ύπαρξή τους και κατά συνέπεια η διδακτική αξιοποίησή τους δεν συμβαδίζει απαραίτητα με τις επιδιώξεις των συντακτών των προγραμμάτων σπουδών.

Η αντίφαση αυτή μεταξύ παιδαγωγικής ρητορείας-πρόθεσης στα προγράμματα σπουδών και διδακτικής πράξης ερμηνεύεται πιθανόν από το γεγονός πως οι γλωσσοδιδασκτικές και παιδαγωγικές αντιλήψεις από τις οποίες αντλούν τα περιβάλλοντα αυτά αποτελούν μέρος της εμπεδωμένης διδακτικής πρακτικής και ταυτότητας των εκπαιδευτικών, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από τη χρόνια παιδαγωγική κοινωνικοποίησή τους τόσο ως διδασκόντων όσο και ως μαθητών.

Σχετικά με τη διευκόλυνση, όμως, του γλωσσικού μαθήματος και την ενσωμάτωση σε αυτό περιβαλλόντων που μπορεί να αποτελέσουν αποτελεσματικότερα μέσα διδασκαλίας, μία από τις πλέον δημοφιλείς τεχνολογικές πλατφόρμες που κυριαρχεί στις προτάσεις όλων των προγραμμάτων σπουδών είναι το διαδίκτυο και όλες οι επιμέρους εφαρμογές που αυτό προσφέρει. Στο πλαίσιο της αξιοποίησης του διαδικτύου, λοιπόν, πρωτοκαθεδρία έχει η πρόταση για αναζήτηση αυθεντικού γλωσσικού υλικού και πληροφοριών από τους μαθητές (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 3). Συχνά μάλιστα η αναζήτηση αυτή σχετίζεται με κάποιο θέμα που μελετάται στο πλαίσιο μιας δραστηριότητας ή ενός project της τάξης, για την πραγμάτωση των οποίων οι μαθητές απαιτείται να αναζητήσουν και να συγκεντρώσουν πληροφορίες, να τις ερμηνεύσουν, να επιλέξουν από αυτές τις προσφορότερες για το θέμα που εξετάζουν, αιτιολογώντας ταυτόχρονα τις επιλογές τους, και στη συνέχεια να τις συνθέσουν σε κείμενα που οι ίδιοι θα γράψουν για το υπό εξέταση ζήτημα.

¹³ <http://www.indire.it/software/valutati/ricerca1.php>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εξέλιξη στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Πέρα όμως από το παραπάνω είδος προτάσεων τη μερίδα του λέοντος στις προτάσεις για αξιοποίηση των διαδικτυακών περιβαλλόντων φαίνεται να έχει η δυνατότητα που αυτά προσφέρουν για δημιουργία αυθεντικών περιστάσεων επικοινωνίας (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 2), στοιχείο που αντλεί από την επικοινωνιακή γλωσσοδιδασκτική προσέγγιση. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται οι μαθητές να αξιοποιήσουν διαθέσιμα διαδικτυακά προγράμματα σύγχρονης ή/ και ασύγχρονης επικοινωνίας, όπως για παράδειγμα τα fora και τα chat rooms, προκειμένου να συζητήσουν για διάφορα θέματα ή να συνεισφέρουν στη διαμόρφωση του περιεχομένου μιας ιστοσελίδας, όπως η Wikipedia, και με αυτόν τον τρόπο να εξοικειωθούν στη γραπτή ή προφορική έκφραση και τεκμηρίωση των απόψεών τους, χρησιμοποιώντας τη γλώσσα σε επικοινωνιακά πλαίσια και κατακτώντας έτσι με λειτουργικό τρόπο τις εκάστοτε επικοινωνιακές συμβάσεις (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 2α).

Σύμφωνα με τη λογική της δημιουργίας αυθεντικών περιστάσεων επικοινωνίας προτείνεται και η αξιοποίηση περιβαλλόντων ασύγχρονης επικοινωνίας, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 2β). Κατά τη χρήση αυτού επιδιώκεται οι μαθητές να δομήσουν σχέσεις σε σχολικά και εξωσχολικά πλαίσια και να εξοικειωθούν με ποικίλα επίπεδα ύφους χρησιμοποιώντας τη γλώσσα σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις, τόσο σε φιλικές και περισσότερο οικείες (π.χ. επικοινωνία με κάποιον φίλο) όσο και σε περισσότερο επίσημες (π.χ. συμμετοχή στην οργάνωση των σχολικών δραστηριοτήτων και αποστολή ηλεκτρονικών επιστολών από τους μαθητές σε διάφορα πρόσωπα και φορείς για ενημέρωση σχετικά με αυτές). Η λογική της προτεινόμενης αυτής αξιοποίησης αντλεί από την επικοινωνιακή γλωσσοδιδασκτική προσέγγιση, η οποία φάνηκε να έχει αρκετή απήχηση σε πολλά από τα προγράμματα σπουδών που μελετήθηκαν και στο πλαίσιο της οποίας είναι ευρέως διαδεδομένη ως διδακτική πρακτική η σύνταξη, αυθεντικών ή πλαστών, επιστολών από τους μαθητές. Μάλιστα, σε κάποιες περιπτώσεις επισημαίνεται ακόμη και πως η συμμετοχή σε συγκεκριμένου τύπου διαδικτυακές διδακτικές πρακτικές επικοινωνίας, όπως οι τηλεδιασκέψεις, εξοικειώνει και

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

προετοιμάζει τους μαθητές σε πρακτικές που αξιοποιούνται συχνά στον εργασιακό χώρο.

Ακόμη ενδιαφέρον έχει, σχετικά με τις διαδικτυακές δυνατότητες επικοινωνίας, πρόταση που ανιχνεύθηκε στο γλωσσικό πρόγραμμα σπουδών της Φιλανδίας. Σύμφωνα με αυτό υπάρχει μέριμνα και ιδιαίτερα προγράμματα σπουδών για τους μη φιλανδόφονους μαθητές (Sami, Roma και Σουηδοί) και για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας αυτών. Στο πλαίσιο, λοιπόν, των προγραμμάτων αυτών προτείνεται το διαδίκτυο να αξιοποιείται προκειμένου να συμβάλει στην ενίσχυση της πρωτογενούς γλωσσικής και πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών που προέρχονται από ομάδες των οποίων η γλώσσα και ο πολιτισμός δεν είναι ο κυρίαρχος. Έτσι, επιδιώκεται οι μαθητές αυτοί, μέσω της αυθεντικής επικοινωνίας με τη γλωσσική τους κοινότητα και της αναζήτησης πληροφοριών και υλικού σχετικά με τον ιδιαίτερο πολιτισμό της κοινότητάς τους (π.χ. μουσικές και φεστιβάλ των Roma), να αποκτήσουν την απαραίτητη γλωσσική και πολιτισμική συνείδηση που σχετίζεται με τη μητρική τους γλώσσα.

Επιπλέον, σχετικά με τις δυνατότητες επικοινωνίας που προσφέρουν τα διαδικτυακά περιβάλλοντα, εντοπίστηκαν στις μελέτες για τα προγράμματα σπουδών αναφορές κατά τις οποίες οι μαθητές προτείνεται να επικοινωνούν με συμμαθητές τους από άλλα σχολεία ή γενικότερα με πρόσωπα που δεν μπορούν να βρισκονται στο σχολείο (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 2γ). Με αυτόν τον τρόπο προτείνεται, για παράδειγμα, μαθητές διαφορετικών σχολείων είτε να συνεξετάζουν παράλληλα κάποια θέματα και να επικοινωνούν, ώστε να συζητήσουν για αυτά, είτε μέσω της επικοινωνίας με μαθητές άλλων χωρών ή άλλων περιοχών της ίδιας χώρας να διερευνούν και να εντοπίζουν τις διαφορές μεταξύ γλωσσών και γλωσσικών ποικιλιών. Στο πλαίσιο της ίδιας λογικής εντοπίστηκε, επίσης, πρόταση για επικοινωνία με συγγραφείς και δημιουργία διαδικτυακών κοινοτήτων ανάγνωσης μέσω των οποίων κατατίθενται βιβλιοπαρουσιάσεις και γίνεται συζήτηση σχετικά με τα αναγνώσματα των μαθητών.

Ακόμη, από σχετικές αναφορές που εντοπίστηκαν στις μελέτες για τα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

προγράμματα σπουδών, φάνηκε και μία ακόμη διάσταση ως προς την αξιοποίηση των διαδικτυακών περιβαλλόντων. Η διάσταση αυτή σχετίζεται συγκεκριμένα με τη δυνατότητα που τα περιβάλλοντα αυτά προσφέρουν ώστε οι μαθητές να δημοσιεύουν τις εργασίες τους απευθυνόμενοι σε αυθεντικό κοινό (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 2δ). Πρόκειται για λογική που εμφανίστηκε επίσης στο πλαίσιο της επικοινωνιακής προσέγγισης με βασική προτεραιότητα την κατάργηση της παραδοσιακής αντίληψης για την παραγωγή γραπτού λόγου στο σχολείο, κατά την οποία οι μαθητές παράγουν κείμενα με μοναδικό αποδέκτη το δάσκαλο και με μοναδικό στόχο την αξιολόγησή τους από αυτόν. Με τη δημοσίευση όμως των κειμένων των μαθητών σε αυθεντικό κοινό ενισχύεται όχι μόνο το επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων που παράγονται στην τάξη, αλλά και οι ικανότητες αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης κατά την παραγωγή λόγου.

Μάλιστα, εκτός από την παραπάνω λογική, η δημοσίευση των εργασιών σε διαδικτυακά περιβάλλοντα, όπως τα ιστολόγια ή τα fora, προσφέρει, σύμφωνα με τις σχετικές αναφορές που εντοπίστηκαν στις μελέτες για τα διεθνή προγράμματα σπουδών, τη δυνατότητα της επέκτασης του σχολικού χωροχρόνου (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 2ε). Με άλλα λόγια, μαθητές και εκπαιδευτικοί μπορούν ακόμη και εκτός σχολείου να έχουν πρόσβαση στις σχολικές εργασίες, να τις επεξεργάζονται και να τις σχολιάζουν. Ακόμη, δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας ψηφιακών φακέλων μάθησης, στους οποίους οι μαθητές συγκεντρώνουν το υλικό και τις εργασίες τους, αποτυπώνοντας έτσι την πρόοδό τους η εικόνα της οποίας γίνεται διαθέσιμη όχι μόνο σε εκπαιδευτικούς και γονείς αλλά και σε πιθανούς μελλοντικούς εργοδότες.

Πέρα όμως από αυτό η επέκταση του σχολικού χωροχρόνου σχετίζεται και με την εξωστρέφεια προς το εξωσχολικό πλαίσιο που επιδιώκεται να υλοποιηθεί μέσω του γλωσσικού μαθήματος και της αξιοποίησης του διαδικτύου. Χαρακτηριστική περίπτωση αυτής της λογικής αποτελεί το πιλοτικό πρόγραμμα σπουδών των New Basics, που εφαρμόστηκε στο Queensland της Αυστραλίας, σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές αξιοποιούν κάθε διαθέσιμο διαδικτυακό πόρο, προκειμένου να έρθουν σε επαφή με την τοπική και υπερτοπική κοινωνία, να βγούνε δηλαδή έξω από τα στενά

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σχολικά όρια, να έρθουν αντιμέτωποι με τα ποικίλα προβλήματα του κόσμου και να επιχειρήσουν να αναλάβουν δράση για την αντιμετώπισή τους.

Τέλος, και πριν περάσουμε στις προτάσεις που κινούνται στη λογική του δεύτερου κύκλου, θα πρέπει να αναφέρουμε πως στις μελέτες για τα διεθνή προγράμματα σπουδών επισημάνθηκαν, εκτός από τα παραπάνω, και προτάσεις για αξιοποίηση ανοιχτών διερευνητικών περιβαλλόντων, όπως είναι τα ηλεκτρονικά λεξικά, οι θησαυροί και τα γλωσσάρια (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 4), προκειμένου οι μαθητές να αποκτήσουν ενημερότητα για συγκεκριμένες γλωσσικές δομές, όπως είναι για παράδειγμα η προφορά, η σημασία και η χρήση κάποιων λέξεων.

Σε επίπεδο δε που σχετίζεται γενικότερα με τη μάθηση και όχι αποκλειστικά με τη γλωσσική απόκτηση και τον γραμματισμό, εντοπίστηκαν κάποιες ιδιαίτερες προτάσεις στη μελέτη για το πρόγραμμα σπουδών της Βικτώριας της Αυστραλίας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με αυτές προτείνεται η αξιοποίηση λογισμικών, όπως για παράδειγμα οι οργανωτές διαγραμμάτων (graphic organizers), προκειμένου με τη χρήση αυτών και τη δημιουργία σχεδιαγραμμάτων να οπτικοποιηθεί η σκέψη των μαθητών και έτσι να επιτευχθεί ρητή επίγνωση των στρατηγικών σκέψης και μάθησης.

2.3 Προτάσεις στη λογική του δεύτερου κύκλου

Όπως προέκυψε από την ανάγνωση των μελετών για τα διεθνή προγράμματα σπουδών, εκτός από τη λογική αξιοποίησης των ΤΠΕ και των περιβαλλόντων τους στο πλαίσιο του πρώτου κύκλου, ιδιαίτερη διάδοση φαίνεται να έχουν οι προτάσεις των συντακτών των προγραμμάτων για τρόπους αξιοποίησης που υπάγονται στον δεύτερο κύκλο. Με άλλα λόγια, ιδιαίτερη βαρύτητα φαίνεται να δίνεται στο να εξοικειωθούν οι μαθητές με τις συμβάσεις της γραφής, της ανάγνωσης, της επικοινωνίας στα νέα μέσα, στο να αποκτήσουν δηλαδή τον απαραίτητο γραμματισμό στο πλαίσιο των ψηφιακών κειμενικών οντοτήτων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Θα λέγαμε, δηλαδή, πως παράλληλα με την παραδοσιακή τεχνολογία (χαρτί και μολύβι), επιδιώκεται η καλλιέργεια γραμματισμού στη νέα τεχνολογία και τα εκάστοτε ψηφιακά περιβάλλοντα. Έτσι, προτείνεται κατά το γλωσσικό μάθημα η αξιοποίηση λογισμικών, όπως τα ΠΕΚ, προκειμένου οι μαθητές να εξοικειωθούν με την παραγωγή γραπτού λόγου σε αυτά, χρησιμοποιώντας με ευελιξία τα απαραίτητα εργαλεία και τις λειτουργίες που τους προσφέρονται (Βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 6).

Ταυτόχρονα όμως με την εξοικείωση στις βασικές συμβάσεις παραγωγής γραπτού λόγου στα νέα μέσα, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται και στις ιδιαιτερότητες της παραγωγής αυτής, μεταξύ των οποίων η ίδια η διαδικασία και η μη γραμμικότητα της πραγμάτωσής της (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 7). Στο πλαίσιο αυτό, που αντλεί από το κίνημα της γραφής ως διαδικασία, προτείνεται για παράδειγμα οι μαθητές να συγκεντρώσουν πληροφορίες από διάφορες πηγές, μεταξύ των οποίων το διαδίκτυο και άλλα εργαλεία αναφοράς (π.χ. ηλεκτρονικές εγκυκλοπαίδειες), να επιλέξουν, επεξεργαστούν και οργανώσουν τα δεδομένα που συνέλεξαν, χρησιμοποιώντας λόγου χάρη εργαλεία επεξεργασίας δεδομένων, και να τα παρουσιάσουν σε ένα Πρόγραμμα Παρουσίασης (ΠΠ). Με άλλα λόγια, προκειμένου να παρουσιάσουν πληροφορίες οι μαθητές για κάποιο θέμα, προτείνονται προπαρασκευαστικά για τον σκοπό αυτό στάδια, όπως η συλλογή και η επεξεργασία των δεδομένων.

Ακόμη στο πλαίσιο της ίδια λογικής, εντάσσεται και η πρόταση για αξιοποίηση των ΠΕΚ με τέτοιο τρόπο ώστε οι μαθητές να εστιάσουν στη διαδικασία της γραφής και των αλληπάληλων σταδίων παραγωγής της. Έτσι, προτείνεται οι μαθητές να κάνουν κατά την παραγωγή των κειμένων τους πλάνα, προσχέδια, διορθώσεις, τροποποιήσεις, εφαρμόζοντας παράλληλα χρήση των απαραίτητων λειτουργιών (π.χ. edit, view, insert, format) και των εφαρμογών (λεξικό, ορθογράφος, θησαυρός) των ΠΕΚ που επιτρέπουν και διευκολύνουν διαδικασίες συνεχούς αναθεώρησης και βελτιστοποίησης των κειμένων. Τέτοιου είδους προτάσεις, βέβαια, φαίνεται να αντλούν από το κίνημα της γραφής ως διαδικασία, επιρροές από το οποίο ανιχνεύθηκαν αρκετές στα προγράμματα σπουδών σύμφωνα με τις μελέτες για

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εξοικείωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αυτά.

Εκτός όμως από την κατά μόνας παραγωγή λόγου ανιχνεύθηκαν και προτάσεις για συμπαραγωγή των κειμένων. Σύμφωνα με αυτές, υποστηρίζεται η χρήση τεχνολογικών εργαλείων και περιβαλλόντων μέσω των οποίων είναι δυνατή η από κοινού γραφή κειμένων, ώστε τα παιδιά να εξοικειωθούν με τις διαδικασίες και τις ιδιαιτερότητες της συμπαραγωγής γραπτού λόγου και συνεργατικών μεθόδων διόρθωσης των κειμένων (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 8).

Τέλος, αναφορικά με τον άξονα του συγγραφέα ανιχνεύθηκαν και προτάσεις που αντλούν κάποια στοιχεία και από την προσέγγιση των πολυγραμματισμών και οι οποίες υποστηρίζουν την παραγωγή πολυμεσικών κειμένων και την εξοικείωση με τον υβριδικό λόγο, δηλαδή με κείμενα που εκτός από γλωσσικά στοιχεία συνδυάζουν και άλλους σημειωτικούς τρόπους (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 9 και 10). Στο πλαίσιο αυτό, από τις σχετικές αναφορές στις μελέτες που εξετάστηκαν, φάνηκε να υποστηρίζεται η ενσωμάτωση πολυμεσικών στοιχείων (π.χ. στατικές ή κινούμενες εικόνες, ήχος, μουσική, γραφικά) σε ένα κείμενο, είτε πρόκειται για έγγραφο σε ΠΠ είτε για δημιουργία μιας ιστοσελίδας. Στόχος είναι οι μαθητές ως συγγραφείς να εξοικειωθούν με τη χρήση των διαφόρων σημειωτικών τρόπων στα κείμενα που παράγουν και τον συνδυασμό αυτών με τον γραπτό λόγο, λαμβάνοντας υπόψη τους αποδέκτες των κειμένων και επιδιώκοντας να κάνουν τα κείμενά τους πιο ενδιαφέροντα, πιο σαφή και πιο ισχυρά ως προς τους ισχυρισμούς που θέλουν να προβάλλουν. Σχετικά δε με την υβριδικότητα του λόγου ανιχνεύθηκε πρόταση κατά την οποία οι μαθητές ετοιμάζουν ένα κείμενο στο ΠΠ συνδυάζοντας εικόνες με γραπτό λόγο, και αιτιολογώντας τις εκάστοτε επιλογές τους ανάλογα με το μήνυμα που θέλουν να διαμορφώσουν και τους αποδέκτες αυτού.

Πέρα όμως από τον παράγοντα του συγγραφέα και της παραγωγής λόγου, ιδιαίτερη βαρύτητα φαίνεται να δίνεται σε αρκετές περιπτώσεις από αυτές που μελετήθηκαν και στον άξονα του κειμένου και συγκεκριμένα στην εξοικείωση των μαθητών με τις νέες κειμενικές οντότητες και τα χαρακτηριστικά τους (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 11). Ειδικότερα, σε αρκετές περιπτώσεις, οι οποίες

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

απηχούν αντιλήψεις των κειμενοκεντρικών προσεγγίσεων, προτείνεται οι μαθητές να γνωρίσουν τις συμβάσεις των νέων κειμενικών ειδών τόσο για να μπορούν να τις αναγνωρίζουν ως δομικά στοιχεία όσο και για να μπορούν να τις χρησιμοποιούν κατά την παραγωγή των δικών τους κειμένων. Έτσι, προτείνεται για παράδειγμα η εξοικείωση με τη δομή των διαδικτυακών κειμένων, όπως οι ιστοσελίδες και τα κείμενα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, με τη χρήση των υπερσυνδέσμων στα υπερκείμενα και τις συνέπειές της στην επιλογή του ύφους και της δομής των κειμένων καθώς και με τον συγχρονισμό των σκηνών σε οπτικά κινούμενα σχέδια. Στόχος των παραπάνω φαίνεται να είναι η απόκτηση από τους μαθητές ικανοτήτων ανάλυσης των νέων κειμενικών οντοτήτων, προκειμένου να είναι τόσο η πλοήγηση και η ανάγνωση αυτών αποτελεσματικότερη και πιο συνειδητοποιημένη όσο και η συμμετοχή στη δημιουργία αυτών περισσότερο υποψιασμένη.

Ένας ακόμη παράγοντας ως προς τη νέα κειμενικότητα που φαίνεται από τις μελέτες των προγραμμάτων σπουδών να απασχολεί αρκετά τους συντάκτες είναι και αυτός της πολυτροπικής διάστασης των κειμένων (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 12). Ειδικότερα στο γενικό πρόγραμμα σπουδών της Αυστραλίας, όπου οι επιρροές από τους πολυγραμματισμούς είναι αρκετά έντονες, γίνονται εκτεταμένες αναφορές στα χαρακτηριστικά της σημείωσης και στη γραμματική της πολυτροπικότητας που πρέπει οι μαθητές να κατακτήσουν, όπως είναι για παράδειγμα η επιρροή της κίνησης της κάμερας ή του φωτός των κινούμενων εικόνων στο μεταδιδόμενο μήνυμα. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών στην ανάλυση και τον σχεδιασμό πολυτροπικών κειμένων, όπως μέσω του μετασχηματισμού έντυπων κειμένων σε οπτικά, μέσω της ανάλυσης ταινιών ή μέσω της δημιουργίας ντοκιμαντέρ από τους μαθητές. Θα λέγαμε, επομένως, πως τέτοιου είδους προτάσεις που επιδιώκουν την εξοικείωση των μαθητών στη χρήση της τροπικότητας στοχεύουν παράλληλα με την ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών και στην ανάπτυξη της σημειωτικής τους ικανότητας.

Τέλος, αναφορικά με τις διαστάσεις της νέας κειμενικότητας ιδιαίτερη πρόταση που εντοπίστηκε σε κάποιες περιπτώσεις, μεταξύ των οποίων στο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πρόγραμμα σπουδών του Κορνέκτικατ των ΗΠΑ, είναι αυτή που σχετίζεται με ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας των κειμένων (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 13). Όπως είναι γνωστό, η διάδοση τεράστιου όγκου πληροφοριών και κειμένων στο διαδίκτυο με την παράλληλη ευκολία της «αντιγραφής και επικόλλησης» των πληροφοριών έχει δημιουργήσει νέες διαστάσεις ως προς την πατρότητα των κειμένων, το ζήτημα της λογοκλοπής και την τήρηση κανόνων συγγραφικής δεοντολογίας, όπως η αναφορά στις πηγές άντλησης των πληροφοριών και οι βιβλιογραφικές παραπομπές σε αυτές. Έτσι, προτείνεται οι μαθητές στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος να εξοικειωθούν με ηθικές διαστάσεις της νέας κειμενικότητας και να προσπαθούν να είναι συνεπείς σε αυτές τηρώντας τη σχετική νομοθεσία.

Τέλος, το ζήτημα της συμμετοχής των μαθητών σε ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού και της απόκτησης δεξιοτήτων σε αυτές, φαίνεται να προβληματίζει τους συντάκτες και αναφορικά με τον άξονα των αναγνωστικών πρακτικών και δεξιοτήτων, πέρα από τους άξονες της συγγραφής και της κειμενικότητας. Έτσι, λοιπόν, εντοπίστηκαν κάποιες προτάσεις σύμφωνα με τις οποίες οι μαθητές πρέπει να εξασκηθούν τόσο σε μη γραμμικές αναγνωστικές διαδρομές, όσο και σε ανάγνωση που έχει τα χαρακτηριστικά της πλοήγησης (surfing) και του ξεφυλλίσματος (browsing), χωρίς ωστόσο να γίνονται ιδιαίτερες αναφορές σχετικά με τους τρόπους κατάκτησης τέτοιου είδους δεξιοτήτων (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 14).

Σχετικά με το ζήτημα της ανάγνωσης, ωστόσο, η πρόταση που φαίνεται να διαπερνά τα περισσότερα προγράμματα σπουδών είναι αυτή που σχετίζεται με την ικανότητα της κριτικής ανάγνωσης στα νέα μέσα, ικανότητα που σχετίζεται ως επί το πλείστο με τα διαδικτυακά περιβάλλοντα. Η ικανότητα αυτή, όπως φαίνεται από τις προτάσεις που εντοπίστηκαν, σχετίζεται με την αξιολόγηση της αξιοπιστίας, της ακρίβειας, της πληρότητας και της χρησιμότητας των πληροφοριών καθώς και με την κριτική αποτίμηση των πηγών άντλησής τους (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 15). Σχετικά με τον τρόπο απόκτησης τέτοιου είδους δεξιοτήτων ένα ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του φιλανθικού Υπουργείου Παιδείας, το οποίο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

έχει προβεί σε δημιουργία σχετικής με την κριτική ανάγνωση ιστοσελίδας¹⁴ για εκπαιδευτικούς λόγους. Στην ιστοσελίδα αυτή εκτός από θεωρητικές πληροφορίες σχετικά με το ζήτημα της κριτικής των πηγών δίνονται και μερικές ενδεικτικές δραστηριότητες ως ιδέες τις οποίες θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί στο μάθημά τους. Μερικές από αυτές τις δραστηριότητες είναι οι εξής: α) να διερευνηθούν στην τάξη οι διευθύνσεις κάποιων ιστοσελίδων ως προς το υπόβαθρό τους, δηλαδή ως προς το ποιος και γιατί καταγράφεται σε μια διεύθυνση, β) να εξεταστεί η σημασία διαφόρων σημείων (όπως το σημείο ~) στις διευθύνσεις των ιστοσελίδων, προκειμένου οι μαθητές να είναι επαρκείς αναγνώστες των διαδικτυακών διευθύνσεων, γ) να μπορούν οι μαθητές να προβλέψουν, βλέποντας μια σειρά διαδικτυακών διευθύνσεων, ποια μπορεί να είναι η πιθανή επόμενη διεύθυνση και ποιος ο εκδότης της.

2.4 Προτάσεις στη λογική του τρίτου κύκλου

Σχετικά με τις προτάσεις που κινούνται στο πλαίσιο του τρίτου κύκλου θεώρησης της γλωσσοδιδακτικής αξιοποίησης των ΤΠΕ και των περιβαλλόντων τους τα στοιχεία που εντοπίστηκαν από τις μελέτες για τα διεθνή προγράμματα σπουδών δεν δείχνουν και πολύ ενθαρρυντικά. Με άλλα λόγια, φάνηκε από την ανάγνωση των μελετών το ζήτημα της ιδιαιτερότητας των γλωσσών, της τοπικής πολιτισμικής ιστορίας και του ιδεολογικού χρωματισμού των νέων τεχνολογιών και των περιβαλλόντων τους να μην υπάγεται στις προσφιλείς προτάσεις των συντακτών των προγραμμάτων σπουδών. Λίγες μόνο περιπτώσεις χωρών φάνηκε να προσανατολίζονται σε σχετικές προτάσεις, κάθε μία από τις οποίες σε διαφορετική έκταση και με διαφορετικό τρόπο.

Στο πλαίσιο των προτάσεων αυτών εντοπίστηκαν αναφορές (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 16) μέσω των οποίων διαφαίνεται η σκοπιμότητα των συντακτών κάποιων προγραμμάτων σπουδών να διερευνηθεί στο πλαίσιο του γλωσσικού

¹⁴ http://www03.edu.fi/oppimateriaalit/lahdeesiin/1_2.html

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

μαθήματος η μη ουδετερότητα των ψηφιακών περιβαλλόντων αναφορικά με το ζήτημα της γλωσσικής αλλαγής και εξέλιξης. Έτσι, προτείνεται, για παράδειγμα, οι μαθητές να διερευνήσουν τον τρόπο εξέλιξης της γλώσσας σε συνάρτηση με το ευρύτερο συγκείμενο, κοινωνικό, πολιτισμικό και τεχνολογικό, προκειμένου να κατανοήσουν την εξέλιξη αυτή ως μέρος ευρύτερων αλλαγών, στην κοινωνία και την επικοινωνία. Ενδεικτικό παράδειγμα των υπό συζήτηση αλλαγών που προτείνεται μεταξύ άλλων, και το οποίο έχει απασχολήσει εκτενώς και την επιστημονική έρευνα, είναι η επιρροή των emoticons στη γραπτή γλώσσα και τις αλλαγές που μπορεί να παρατηρούνται σε αυτήν.

Ένα ακόμη ζήτημα που σχετίζεται με την αξιοποίηση των τεχνολογικών περιβαλλόντων υπό το πρίσμα του τρίτου κύκλου είναι και αυτό της κοινωνικοπολιτισμικής διάστασης των κειμένων (βλ. Παράρτημα Α, Παράδειγμα 17). Στο πλαίσιο αυτό τα κείμενα, και ιδιαίτερα τα κείμενα των μέσων ενημέρωσης, επιδιώκεται να προσεγγιστούν και να αναλυθούν στο γλωσσικό μάθημα με εστίαση στις ιδεολογικές και πολιτισμικές οπτικές που αναπαριστούν, προκειμένου οι μαθητές να αποκτήσουν κριτική ενημερότητα σχετικά με τα κείμενα ως φορείς ιδεολογίας. Ενδεικτικές πρακτικές που προτείνονται είναι η σύγκριση των ειδήσεων μεταξύ των ιδιωτικών και κρατικών μέσων ενημέρωσης, μεταξύ των μέσων ενημέρωσης από διαφορετικές χώρες ή περιοχές καθώς και μεταξύ του διαδικτυακού και έντυπου λόγου. Πρακτικές όπως αυτές απαιτούν την ενεργό συμμετοχή και τη συνεργασία των μαθητών, διαδικασίες διερεύνησης, κριτική αξιολόγηση και ερμηνεία με έμφαση στους ποικίλους σημειωτικούς πόρους, αυθεντικά μαθησιακά περιβάλλοντα και αναζήτηση του τρόπου με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης και οι νέες τεχνολογίες συσχετίζονται με την κοινωνία και τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμικές αξίες.

Τέλος, σε σχέση με τις προτάσεις που υπάγονται στη λογική του τρίτου κύκλου χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις των προγραμμάτων σπουδών της Φιλανδίας και της Γερμανίας, τα οποία παρουσιάζουν έντονες επιρροές από το κίνημα των σπουδών στα μέσα (media studies). Στο πλαίσιο αυτό (βλ. Παράρτημα Α,

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Παράδειγμα 18) ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην καλλιέργεια κριτικής πρόσληψης των μέσων, των πληροφοριών που αυτά μεταδίδουν και της πραγματικότητας που τελικά αναπαριστούν, ώστε να γίνεται λόγος για ικανότητα στα μέσα (media competence) ως μέρος των δεξιοτήτων που τα παιδιά πρέπει να αναπτύξουν στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος.

2.5 Συμπεράσματα

Επιχειρήσαμε με την παρούσα ενότητα να επισκοπήσουμε τις διεθνείς αναζητήσεις σχετικά με τη γλωσσοδιδασκτική αξιοποίηση των περιβαλλόντων των ΤΠΕ ανατρέχοντας σε σχετικές προτάσεις που κατατίθενται σε σύγχρονα διεθνή προγράμματα σπουδών. Η αναδρομή αυτή αποκαλύπτει τις ισχύουσες διεθνώς τάσεις και κατευθύνσεις, στοιχεία που είναι πολύτιμα ως πλαίσιο αναφοράς και σκέψης για την όποια υπό κατάθεση πρόταση.

Σύμφωνα με την επισκόπηση που παρουσιάσαμε σε αυτό το μέρος της μελέτης, φάνηκε οι προτάσεις που στοιχούν στη λογική του πρώτου κύκλου να είναι ιδιαίτερα προσφιλείς στους συντάκτες των προγραμμάτων. Από τις προτάσεις αυτές αναδεικνύονται οι εξής τάσεις:

- μειωμένο ενδιαφέρον για χρήση περιβαλλόντων καθοδηγούμενης μάθησης, εστίαση στη λελογισμένη και για συγκεκριμένους στόχους χρήση τους, τάσεις απομάκρυνσης από δομιστικές γλωσσοδιδασκτικές προσεγγίσεις,
- αυξημένο ενδιαφέρον ως προς τη χρήση διαδικτυακών περιβαλλόντων με στόχο τη δημιουργία αυθεντικών περιστάσεων επικοινωνίας, την αναζήτηση αυθεντικού γλωσσικού υλικού και πληροφοριών, την επέκταση του σχολικού χωροχρόνου και τη δημοσίευση εργασιών των μαθητών, αρκετές επιρροές από ολιστική και επικοινωνιακή προσέγγιση,
- σχετικό ενδιαφέρον και για την αξιοποίηση ανοιχτών διερευνητικών περιβαλλόντων με στόχο την απόκτηση γνώσεων για γλωσσικές δομές στο πλαίσιο όμως

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

διερευνητικών, μη ρυθμιστικών και επικοινωνιακών προσεγγίσεων.

Εκτός, όμως, από τις προτάσεις που υπάγονται στη λογική του πρώτου κύκλου ιδιαίτερη διάδοση φαίνεται να έχουν και σχετικές με τον δεύτερο κύκλο. Στο πλαίσιο αυτών οι τάσεις που διαφάνηκαν είναι οι εξής:

- εστίαση στην απόκτηση νέων γραμματισμών από τους μαθητές μέσω της αξιοποίησης κάθε δυνατού τεχνολογικού περιβάλλοντος με έμφαση στα ΠΕΚ, τα ΠΠ και το διαδίκτυο, ως μέσου πρακτικής γραμματισμού,
- ενδιαφέρον για την απόκτηση δεξιοτήτων από τους μαθητές ως προς τις ιδιαιτερότητες της γραφής, της ανάγνωσης, της κειμενικότητας και της επικοινωνίας στα νέα μέσα,
- ιδιαίτερες επιρροές από το κίνημα της γραφής ως διαδικασίας σχετικά με την αξιοποίηση των ΠΕΚ,
- στροφή προς την απόκτηση γνώσεων για τη σημείωση και τα χαρακτηριστικά της πολυτροπικότητας.

Τέλος, αναφορικά με τις προτάσεις που υπάγονται στον τρίτο κύκλο, όπως ήδη σημειώθηκε και κατά την αναδρομή που επιχειρήθηκε στο κύριο μέρος της μελέτης, οι συντάκτες των προγραμμάτων σπουδών δεν φαίνεται να δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Θα λέγαμε, δηλαδή, πως εκτός από τους άξονες της μη ουδετερότητας των νέων περιβαλλόντων, του κοινωνικοπολιτισμικού και ιδεολογικού τους χρωματισμού και της επιρροής των μέσων ενημέρωσης δεν φάνηκε κάποια άλλη τάση. Και σε αυτούς όμως τους άξονες το ενδιαφέρον είναι κατά περίπτωση προσανατολισμένο, καθώς οι προτάσεις που κατατίθενται δεν φαίνεται να είναι συστηματικές και ιδιαίτερα αναπτυγμένες, ενώ εμφανίζονται σε κάποια μόνο από τα προγράμματα σπουδών.

Πέρα από τα παραπάνω, θα πρέπει να επισημάνουμε και μερικά στοιχεία συνολικής περισσότερο φύσεως και όχι τόσο εστιασμένης, όπως το ζήτημα που επιχειρήσαμε να εξετάσουμε με την παρούσα μελέτη. Δεδομένου, μάλιστα, ότι συχνά επιχειρώντας να εξετάσουμε το επιμέρους αποπροσανατολιζόμαστε από το όλον, τα στοιχεία αυτά είναι, κατά τη γνώμη μας, τα ελάχιστα απαραίτητα, προκειμένου να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

έχει κανείς μια σαφέστερη εικόνα σχετικά με τις τάσεις ως προς τη γλωσσοδιδασκτική αξιοποίηση των ψηφιακών περιβαλλόντων. Ένα, λοιπόν, σημαντικό και συνολικότερο ζήτημα που αναδεικνύεται από την ανάγνωση των μελετών σχετίζεται με το γεγονός ότι σε κάποιες περιπτώσεις, όπως αυτή του προγράμματος σπουδών του Hong Kong και του γενικού προγράμματος σπουδών της Αυστραλίας, οι εκπαιδευτικές πολιτικές που χαράζονται σχετικά με τη σύνταξη προγραμμάτων σπουδών φαίνεται να είναι αποτέλεσμα μακροχρόνιου, προσεκτικότερου και συστηματικότερου σχεδιασμού.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα από άποψη γλωσσοδιδασκτική είναι ότι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις φαίνεται οι συντάκτες των προγραμμάτων να αντλούν στοιχεία από ποικίλα γλωσσοδιδασκτικά ρεύματα, τα οποία αναπλαισιώνονται ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας και της εκπαίδευσής της. Ωστόσο, κοινός τόπος των περισσότερων προγραμμάτων είναι το γεγονός ότι αυτά ανήκουν στα λεγόμενα ανοικτού τύπου προγράμματα. Αυτό σημαίνει πως δεν δίνουν εκτενείς λεπτομέρειες και κατευθύνσεις στους εκπαιδευτικούς ως προς τον τρόπο διδακτικής πραγμάτωσης του γλωσσικού μαθήματος, αφήνοντας έτσι περιθώρια ανάπτυξης της προσωπικής πρωτοβουλίας των εκπαιδευτικών. Από αυτήν την άποψη και οι προτάσεις για την αξιοποίηση των περιβαλλόντων των ΤΠΕ σε γενικές γραμμές δεν είναι ιδιαίτερα καθοδηγητικές, αλλά θέτουν τους βασικούς άξονες σύμφωνα με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί αναμένεται να κινηθούν διδακτικά.

Κλείνοντας και σύμφωνα με όλα τα παραπάνω θα λέγαμε πως η «παγκόσμια δράση», όπως τουλάχιστον αποτυπώνεται στις προτάσεις των προγραμμάτων σπουδών, φαίνεται να κινητοποιείται έντονα προς τη γλωσσοδιδασκτική αξιοποίηση των ΤΠΕ και των περιβαλλόντων τους, εστιάζοντας ιδιαίτερα στη χρήση τους στα πλαίσια του πρώτου και δεύτερου κύκλου ταυτόχρονα με κάποιες μικρές τάσεις προς τη λογική του τρίτου κύκλου. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι η σχετική με το ελληνικό γλωσσικό πρόγραμμα σπουδών μελέτη ανέδειξε κυρίως έναν προσανατολισμό προς τη λογική του πρώτου κύκλου τροφοδοτεί την «τοπική σκέψη» με προβληματισμούς σχετικά με το ελληνικό γλωσσοδιδασκτικό τοπίο ως προς την

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αξιοποίηση των τεχνολογικών περιβαλλόντων και ως προς το τι μέλλει γενέσθαι της «τοπικής δράσης».

Κατά τη γνώμη μας, η γνώση της διεθνούς εμπειρίας είναι το πρώτο βήμα, προκειμένου να καθοριστεί ένας σαφής προσανατολισμός και μια συστηματική και ουσιαστική στρατηγική αξιοποίησης των ΤΠΕ στη γλωσσική εκπαίδευση. Σε δεύτερο επίπεδο, πρέπει να χαραχτεί μια ξεκάθαρη πολιτική, που να αποτελεί σημείο αναφοράς για κάθε ενέργεια. Πρέπει με άλλα λόγια, να καθοριστεί το είδος του εγγράμματος πολίτη που η ελληνική εκπαίδευση θέλει να διαμορφώσει και που η ελληνική κοινωνία έχει ανάγκη και πάνω σε αυτόν τον άξονα να στηρίζεται η οποιαδήποτε συζήτηση.

Με άλλα λόγια, ακολουθούμε αυτό που ο Street αποκαλεί «ιδεολογικό μοντέλο γραμματισμού», υπεραμνόμενος τη θεώρηση ζητημάτων για τον γραμματισμό και την εκπαίδευση σε αυτόν ως μέρος ενός ευρύτερου πλαισίου και την απομάκρυνση από τις προσεγγίσεις που αντιμετωπίζουν το ζήτημα ως ουδέτερο ιδεολογικά και πολιτικά (βλ. Mitsikoroulou & Koutsogiannis 2005, 112). Για την υποστήριξη, επομένως, μιας οποιασδήποτε πρότασης ως προς τη γλωσσοδιδασκτική αξιοποίηση των ψηφιακών περιβαλλόντων δεν αρκεί τόσο η γνώση της εκάστοτε τεχνολογικής πλατφόρμας και των εκπαιδευτικών δυνατοτήτων της όσο η αποσαφήνιση καίριων πολιτικών ερωτημάτων όπως το σε ποια ιστορική εποχή ζούμε, τι είδους πολιτεότητα επιθυμούμε, ποιες είναι οι επιστημονικές και γλωσσολογικές ζυμώσεις, τι είδους εγγράμματα ταυτότητες μαθητών επιθυμούμε να κατασκευάσουμε με τις γλωσσοδιδασκτικές προτάσεις που καταθέτουμε. Ιδιαίτερα στην περίπτωση των ελληνικών δεδομένων και στο πλαίσιο της κρίσιμης ιστορικής συγκυρίας την οποία βιώνουμε η αποσαφήνιση τέτοιου είδους ζητημάτων αποτελεί καίρια απαίτηση.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

3. ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ, Δημήτρης Κουτσογιάννης

3.1 Εισαγωγή

Οι δύο προηγούμενες ενότητες είναι, θα μπορούσαμε να πούμε, περισσότερο θεωρητικές, κωδικοποιώντας τις δυνατότητες αξιοποίησης των ΤΠΕ στη γλωσσική εκπαίδευση και αναζητώντας σχετικά παραδείγματα από τη διεθνή εμπειρία. Στην ενότητα αυτή η εστίαση μεταφέρεται πιο κοντά στο διδακτικό δια ταύτα: στα περιβάλλοντα που μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο του κάθε κύκλου, αλλά και στον τρόπο που αυτό θα μπορούσε να γίνει. Η συζήτηση διεξάγεται με βάση την κωδικοποίηση που επιχειρείται σε πίνακες που παρατίθενται στο παράρτημα του παρόντος κειμένου (βλ. Παράρτημα Β). Πρόκειται για τρεις πίνακες, κάθε ένας από τους οποίους αποτυπώνει τις επιλογές που διαθέτουμε στο πλαίσιο του κάθε κύκλου. Στον κάθε πίνακα αποτυπώνεται το είδος των περιβαλλόντων που μπορούν να αξιοποιηθούν, δίνονται ενδεικτικά παραδείγματα, προτείνονται συγκεκριμένες τάξεις στις οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν, παρατίθεται επιγραμματικά η λογική με την οποία μπορεί αυτό να γίνει και η συχνότητα με την οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Το κείμενο που ακολουθεί παρακολουθεί κατά βάση και επεξηγεί το περιεχόμενο των συγκεντρωτικών αυτών πινάκων.

3.2 Συνοπτική συζήτηση περιβαλλόντων του Α΄ κύκλου

3.2.1 Κλειστά περιβάλλοντα

Αποκαλούνται κλειστά τα ψηφιακά περιβάλλοντα στα οποία δεν είναι δυνατή η παρέμβαση στο περιεχόμενό τους από δάσκαλο και μαθητές. Όπως είδαμε στην πρώτη ενότητα, από τη δεκαετία του 1960 ήδη αναζητήθηκε στη μηχανή το μέσο με τη μεγαλύτερη υπομονή και τη σταθερότερη συμπεριφορά, που θα μπορούσε να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

υλοποιήσει κατά τον καλύτερο τρόπο τις αντιλήψεις της εποχής για τη διδασκαλία της γλώσσας. Οι αντιλήψεις αυτές - κατά περίεργη σύμπτωση; - μπορούσαν κάλλιστα να εξυπηρετηθούν από τις περιορισμένες δυνατότητες των υπολογιστών στην κατανόηση φυσικών γλωσσών. Στο πλαίσιο της λογικής αυτής ο υπολογιστής αποτελεί τον υπομονετικό δάσκαλο, που παρέχει την ύλη σε μικρές ενότητες στο μαθητή: ενισχύει την επιτυχία με έπαινο και σε περίπτωση αποτυχίας τού παρέχει την κατάλληλη ανατροφοδότηση, έτσι ώστε να οδηγηθεί στην κατανόηση του προβλήματος και στην επιλογή της ορθής απάντησης. Επιπλέον, έχει τη δυνατότητα να αξιολογεί τον ασκούμενο και να πληροφορεί έτσι τον φυσικό του δάσκαλο για την πορεία του.

Η πρώτη αυτή κατηγορία λογισμικού εγκαινιάζει ουσιαστικά ένα ολόκληρο επιστημονικό ρεύμα, γνωστό διεθνώς ως CALL (Computer Assisted Language Learning) (βλ. ενότητα 1.2), το οποίο επιχειρεί να αξιοποιήσει τον υπολογιστή ως παιδαγωγικό περιβάλλον για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των εκάστοτε γλωσσοδιδασκτικών αντιλήψεων. Στην αρχική αυτή φάση που περιγράφουμε εδώ, οι πρώτες απόπειρες δημιουργίας λογισμικού στηρίζονται στις αρχές της προγραμματισμένης διδασκαλίας, όπως εκφράστηκαν από το κίνημα του συμπεριφορισμού, κατά το οποίο, σε αδρές γραμμές, η γλώσσα κατακτάται μέσω της μίμησης, της επανάληψης και της ενίσχυσης, και το κίνημα της γλωσσολογικής σχολής του δομισμού, κατά την οποία η γλώσσα λαμβάνεται ως σύστημα δομών, που αρθρώνονται σε επίπεδα φωνητικής, φωνολογίας, μορφολογίας και σύνταξης, ενώ τα εκάστοτε γλωσσικά φαινόμενα εξετάζονται σε επίπεδο πρότασης. Ως προς το περιεχόμενο λοιπόν η έμφαση δίνεται, κυρίως, στην εξάσκηση σε θέματα γραμματικής και σύνταξης που αντιμετωπίζονται κατά βάση σε προτασιακό επίπεδο. Στην κατηγορία αυτή κατατάσσουμε τις παρακάτω υποκατηγορίες:

Περιβάλλοντα εξάσκησης (drill and practice)

Τα προγράμματα αυτά είχαν και έχουν ως στόχο την εξάσκηση των μαθητών σε επιμέρους ενότητες διδαγμένης ύλης. Θα μπορούσαμε να παραλληλίσουμε την ύλη που

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

προσφέρεται με ένα αντίστοιχο βιβλίο ασκήσεων, με τη διαφορά πως στα προγράμματα εξάσκησης δεν χρειάζεται η παρέμβαση του δασκάλου, ενώ παράλληλα υπάρχει ποικιλία ασκήσεων αξιοποιώντας τις δυνατότητες της τεχνολογίας. Η διόρθωση και η ανατροφοδότηση γίνεται από το λογισμικό, το οποίο είναι δυνατό να προσαρμοστεί στις δυνατότητες του ασκούμενου και να παρουσιάσει στο τέλος την πορεία και την επίδοσή του. Τα λογισμικά αυτής της κατηγορίας, που στοχεύουν στη γλωσσική διδασκαλία, εξασκούν συνήθως τους μαθητές σε διάφορες ενότητες της γραμματικής και του συντακτικού ή στην εκμάθηση του λεξιλογίου. Πολλές φορές, επίσης, έχουν τη μορφή ασκήσεων κλειστού τύπου (πολλαπλής επιλογής, αντιστοίχισης, συμπλήρωσης κενών κλπ.)

Τα λογισμικά αυτά εμφανίζονται είτε αυτόνομα είτε ενσωματωμένα σε άλλου τύπου λογισμικά (π.χ. παιχνίδια). Το πιο γνωστό περιβάλλον – γεννήτρια τέτοιων ασκήσεων είναι το *Hot Potatoes*.

Τα περιβάλλοντα αυτά προτείνεται να χρησιμοποιούνται σε περιορισμένη έκταση για πολλούς λόγους, μεταξύ των οποίων οι εξής:

- Υπεραπλουστεύεται το φαινόμενο κατάκτησης της γλώσσας στο σχήμα ερέθισμα – απάντηση – αξιολόγηση (E-A-A), γεγονός που δεν είναι πια αποδεκτό. Σήμερα είναι κοινώς αποδεκτό ότι η κατάκτηση της γλώσσας δεν είναι μια τόσο απλή – μηχανιστική διαδικασία και δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην κοινωνική διάσταση της κατάκτησής της.
- Η υιοθέτηση του γνωστού αυτού παραδοσιακού μοντέλου (E-A-A) στη διδασκαλία της γλώσσας, έχει σημαντικές συνέπειες στο είδος των εγγράμματων μαθητικών ταυτοτήτων που καλλιεργούνται: ο ρόλος των παιδιών υποβιβάζεται στο να δίνουν συγκεκριμένου τύπου απαντήσεις σε κλειστά ερωτήματα.
- Με την έμφαση που δίνεται σε μικρές ενότητες λόγου (λέξεις, προτάσεις), και μάλιστα αποκομμένες από το επικοινωνιακό τους περιβάλλον, αγνοείται η κοινωνική, πολιτιστική και κειμενική διάσταση της γλώσσας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Τα περιβάλλοντα αυτά προτείνεται να χρησιμοποιούνται μόνο ευκαιριακά στις μικρές τάξεις του Γυμνασίου και για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων (π.χ. ορθογραφίας) ή για την εξάσκηση σε ζητήματα ορολογίας, μεταγλώσσας σε επίπεδο πρότασης κλπ. Επίσης, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν (λελογισμένα και με ιδιαίτερη προσοχή) και σε περιπτώσεις δίγλωσσων μαθητών, όταν υπάρχουν επιπλέον δυσκολίες σε ζητήματα δομής ή μορφολογίας και στις περιπτώσεις που οι μαθητές αυτοί δεν έχουν παρακολουθήσει όλες τις τάξεις της υποχρεωτικής φοίτησης στην ελληνική εκπαίδευση. Σε καμία πάντως περίπτωση δεν αποτελούν περιβάλλοντα στα οποία αξίζει να στηριχθεί η γλωσσική διδασκαλία στις μέρες μας και γι' αυτό τον λόγο οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί με τη χρήση τους. Δεδομένης μάλιστα της ευρείας διάδοσης τέτοιου είδους περιβαλλόντων, η συνειδητή γνώση των εκπαιδευτικών για τις περιστάσεις χρήσης τους αποτελεί καίριο ζήτημα.

Ο υπολογιστής ως δάσκαλος

Το λογισμικό αυτής της κατηγορίας αναλαμβάνει τη διδασκαλία μιας ενότητας με την παράλληλη εξάσκηση. Η ύλη παρουσιάζεται σε μικρές ενότητες και με κατάλληλες ερωτήσεις καταβάλλεται προσπάθεια να προκληθεί η συμμετοχή του μαθητή, από τις απαντήσεις του οποίου εξαρτάται η συνέχιση της διδασκαλίας. Επιδιώκεται, δηλαδή, η δυνατότητα εξατομικευμένης μαθησιακής διαδικασίας που στηρίζεται στο διάλογο και παρακολουθεί την πορεία και ικανότητα του κάθε μαθητή. Το πιο γνωστό τέτοιο περιβάλλον που κυκλοφορεί στα ελληνικά για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας είναι η «Λογομάθεια».

Στην αρχή τα προγράμματα αυτά ήταν απλοϊκά και είναι διεθνώς γνωστά με τον όρο Tutoring Systems (TS). Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων προγραμμάτων αποτελούν οι γνωστές «διδασκτικές μηχανές» (teaching machines), τις οποίες ο Skinner εισήγαγε στα μέσα της δεκαετίας του '50. Η φιλοσοφία των μηχανών αυτών, η οποία βασίστηκε στην κατάτμηση της ύλης, στην ιεραρχική οργάνωση της πληροφορίας και στη συμπεριφοριστικού τύπου ενίσχυση του μαθητή, επηρέασε αρκετά τα λογισμικά που αναπτύχθηκαν στη συνέχεια και τα οποία

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

χρησιμοποιήθηκαν ευρέως στη διδακτική πράξη. Ιδιαίτερα γνωστό σε διεθνές επίπεδο τέτοιου είδους περιβάλλον ήταν και το πρόγραμμα PLATO το οποίο περιείχε λεξιλογικές, γραμματικές και μετασχηματιστικές ασκήσεις δομιστικού τύπου, σχετική θεωρία για τις γλωσσικές δομές και αντίστοιχα κριτήρια αξιολόγησης (Warschauer 1996). Στη συνέχεια, όμως, λόγω κυρίως των κατακτήσεων της τεχνητής νοημοσύνης, εξελίχθηκαν σημαντικά (Intelligent Tutoring Systems), κυρίως ως προς τη δυνατότητα επεξεργασίας της απάντησης που πληκτρολογεί ο κάθε μαθητής και τη διατήρηση των σχετικών πληροφοριών. Οι πληροφορίες αυτές διαμορφώνουν το «μοντέλο του μαθητή» και με βάση αυτό χαράσσουν στη συνέχεια την πορεία μάθησης που θα ακολουθηθεί.

Τα μειονεκτήματα των προγραμμάτων αυτών είναι πολλά, μεταξύ των οποίων θα μπορούσαμε εδώ να αναφέρουμε τα εξής:

- Τα περιβάλλοντα αυτά είναι μεν πιο σύνθετα και πιο εντυπωσιακά σε σχέση με την προηγούμενη κατηγορία (λογισμικό εξάσκησης), η διδακτική φιλοσοφία όμως που υιοθετούν δεν διαφέρει ουσιαστικά από αυτήν των προγραμμάτων εξάσκησης. Στηρίζονται και αυτά σε σημαντικό βαθμό στις αρχές της ψυχολογικής σχολής του συμπεριφορισμού και της δομιστικής αντίληψης για τη διδασκαλία της γλώσσας, γι' αυτό και η κριτική που ασκείται είναι παραπλήσια με αυτή που αναφέραμε για τα προγράμματα εξάσκησης.
- Η αποκαλούμενη και ως «ύλη» είναι ήδη διαμορφωμένη από κάποιους «ειδικούς», μακριά από το συγκεκριμένο διδακτικό γίνεσθαι και τις ανάγκες του. Με τα σημερινά δεδομένα η αντίληψη αυτή είναι εξαιρετικά στατική, αφού πλέον δίνεται μεγάλη βαρύτητα στον δημιουργικό ρόλο δασκάλου και μαθητή.
- Η γλώσσα και η διδασκαλία της εμφανίζεται ως ένα άθροισμα στοιχείων τα οποία καλείται ο υπολογιστής να «βάλει πιο εύκολα στο κεφάλι» των παιδιών. Πρόκειται για καθαρά παραδοσιακή αντίληψη, αφού παραβλέπονται δραστηριότητες ενεργού συμμετοχής των παιδιών σε πραγματικές συνθήκες, που καλλιεργούν τον διάλογο, την κριτική σκέψη και επιτρέπουν τη χρήση της γλώσσας με βάση τη ρητορική πρακτική.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Τα περιβάλλοντα αυτά, όπως και τα περιβάλλοντα εξάσκησης, αν είναι προσεχτικά σχεδιασμένα και εκμεταλλεύονται τις δυνατότητες της τεχνολογίας (π.χ. εικόνα, λόγος, τεχνητή νοημοσύνη), μπορούν να χρησιμοποιηθούν ευκαιριακά και για συγκεκριμένους στόχους (π.χ. εστίαση στη μεταγλωσσική ορολογία, στην κλητική μορφολογία, στη σύνταξη, στην ορθογραφία κλπ.). Είναι απαραίτητο, βέβαια, να έχουν υπόψη τους οι δάσκαλοι ότι η αξιοποίηση τέτοιου είδους περιβαλλόντων θα πρέπει να γίνεται σπάνια και με συγκεκριμένη εστίαση.

Λογισμικά με γνωσιακή αφετηρία

Με τις αρνητικές επισημάνσεις της παραδοσιακής οπτικής ως αφετηρία και θεωρητική βάση τις κατακτήσεις της γνωσιακής ψυχολογίας στον τομέα των ιδιαιτεροτήτων που αντιμετωπίζουν οι μαθητές κατά την παραγωγή γραπτού λόγου, επιχειρήθηκε η δημιουργία υπολογιστικών περιβαλλόντων, τα οποία θα μπορούν να υποστηρίξουν και να κατευθύνουν τη σκέψη των μαθητών κατά το γράψιμο.

Η υπολογιστική βοήθεια που προσφέρεται στα περιβάλλοντα αυτά είτε είναι υπό μορφή ερωτήσεων, που στόχο έχουν να διευκολύνουν τα παιδιά ή να τα κατευθύνουν προς έναν συγκεκριμένο στόχο, είτε υπό μορφή έτοιμων πληροφοριών, τις οποίες, όταν χρειάζεται, μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν. Οι υποστηρικτές αυτών των προγραμμάτων πιστεύουν πως η συστηματική καθοδήγηση από τις μηχανές κατά τη διαδικασία παραγωγής γραπτού λόγου θα οδηγήσει τελικά τους μαθητές στο να εσωτερικεύσουν και να κατακτήσουν τις απαιτούμενες δεξιότητες, ώστε να καταστούν ικανοί γραφείς (experts). Προβλέπεται, δηλαδή, ένα είδος συστηματικής υποστήριξης των παραγωγών γραπτού λόγου.

Στο πλαίσιο αυτό ο υπολογιστής πια δεν διδάσκει αλλά καθοδηγεί, θέτοντας ερωτήματα και παρέχοντας πληροφορίες. Έτσι, παρότι έχουμε να κάνουμε με κλειστά περιβάλλοντα, κατά βάθος έχουμε μια σημαντική στροφή η οποία παρατηρήθηκε από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 και ύστερα: το ενδιαφέρον μεταφέρεται από την εξέταση του τελικού γραπτού προϊόντος στη διαδικασία παραγωγής του. Σε κάποιες

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση του λογισμικού «Ιδεοκατασκευές», η έμφαση δίνεται και στη διδασκαλία συγκεκριμένων κειμενικών ειδών (γραπτός λόγος), η οποία επιτυγχάνεται με συγκεκριμένη και συστηματική υποστήριξη.

Η κατηγορία αυτή λογισμικού στηρίζεται οπωσδήποτε σε καλύτερο θεωρητικό υπόβαθρο σε σχέση με τις δύο προηγούμενες περιπτώσεις. Αυτός είναι ο λόγος που προτείνεται να χρησιμοποιείται κάποιες φορές, όταν ο δάσκαλος κρίνει ότι μπορεί να συνεισφέρει στην κατανόηση των δομών και ιδιαιτεροτήτων συγκεκριμένων κειμενικών τύπων και ειδών.

Και στην περίπτωση όμως αυτή, όπως γενικότερα σε κάθε υποκατηγορία κλειστού περιβάλλοντος, υπάρχουν προβλήματα. Το κυριότερο πρόβλημα στη συγκεκριμένη κατηγορία λογισμικού εντοπίζεται στο θεωρητικό υπόβαθρο που το συνοδεύει, αφού πρόκειται για μονομερή επιστημονικό προσανατολισμό (ψυχολογικό – γνωσιακό) ως προς τη διδασκαλία του γραπτού λόγου. Αυτό έχει τις εξής επιπτώσεις:

- Η παραγωγή γραπτού λόγου αντιμετωπίζεται ως αποκομμένη διαδικασία και όχι ως μέρος μιας κοινωνικής πρακτικής στην οποία καλούνται τα παιδιά να συμμετέχουν, βάσει της οποίας προσδιορίζονται και οι βασικές αρχές κατασκευής ενός κειμένου. Η τεράστια σημασία της κοινωνικής πρακτικής και η δυναμική της δεν είναι εύκολο να συνειδητοποιηθεί με τη χρήση προκατασκευασμένων ερωτήσεων στο προσυγγραφικό στάδιο κλπ.
- Το πλαίσιο αυτό παραγωγής γραπτού λόγου είναι αρκετά δεσμευτικό. Δεν λαμβάνει υπόψη του π.χ. την αποσταθεροποίηση πολλών κειμενικών ειδών στις μέρες μας, την κειμενική πολυτροπικότητα κλπ.
- Στρέφεται το ενδιαφέρον στην κατασκευή περιβάλλοντος που θα υποστηρίζει αποκλειστικά τα παιδιά ως παραγωγούς γραπτού λόγου και όχι στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που θα δίνει ρόλους στους συμμαθητές, στο δάσκαλο κλπ.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Διαπιστώσεις

Από τις περιγραφές και τη συζήτηση που προηγήθηκε είναι προφανές ότι τα κλειστά περιβάλλοντα δεν προτείνεται να αποτελούν λογισμικά που θα χρησιμοποιούνται συχνά στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και κυρίως δεν προτείνεται να χρησιμοποιούνται ως κάτι νέο και καινοτόμο. Αντίθετα, προτείνεται να χρησιμοποιούνται με μέτρο και γνώση σε σχέση με τις ιδιαιτερότητες και τα προβλήματα που παρουσιάζουν.

3.2.2 Περιβάλλοντα προώθησης της συνεργασίας

Τα ασφυκτικά πλαίσια που δημιούργησε η απόπειρα αξιοποίησης του υπολογιστή ως περιβάλλοντος υποστήριξης της διδακτικής διαδικασίας και της διαδικασίας παραγωγής λόγου, παράλληλα με τις επιστημονικές και τεχνολογικές κατακτήσεις της δεκαετίας του 1980 και της δεκαετίας του 1990 οδήγησαν στην ανάπτυξη μιας νέας κατηγορίας εκπαιδευτικού λογισμικού, το οποίο δεν στόχευε στο να μετατρέψει τον υπολογιστή σε μηχανή υποστήριξης ενός μοναχικού γράφοντος μαθητή, αλλά στο να μετατρέψει τον υπολογιστή σε περιβάλλον που θα ευνοεί την αντίληψη για κοινωνική διάσταση της γλώσσας και της μάθησης. Στο πλαίσιο αυτό διευκολύνονται πρακτικές συνεργασίας, ανταλλαγής απόψεων και η ανεύρεση πραγματικού αναγνωστικού κοινού. Το κοινό αυτό, αποτελούμενο συνήθως από άλλους μαθητές, μπορεί να βρίσκεται στην ίδια αίθουσα ή το ίδιο σχολείο (τοπικά δίκτυα), στην ίδια ή και διαφορετική χώρα (σχολικά δίκτυα, διαδίκτυο, ιδιαίτερα μετά από τη δεκαετία του 1990).

Προς αυτή την κατεύθυνση άρχισαν να αξιοποιούνται από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 κυρίως στις ΗΠΑ τα τοπικά δίκτυα (και στη συνέχεια το διαδίκτυο), τα οποία συνέδεαν τους υπολογιστές μεταξύ τους στην τάξη ή στο σχολείο. Οι μαθητές μέσω των τοπικών δικτύων και με ειδικά σχεδιασμένα για τις ανάγκες της διδασκαλίας του γραπτού λόγου λογισμικά, μπορούν να ανταλλάσσουν

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κείμενα, να τα αποθηκεύουν ή να τα εκτυπώνουν, να τα αξιολογούν και να εκφράζουν τις απόψεις τους, να συνεργάζονται στενότερα για τη συμπαραγωγή τους, να συζητούν γραπτά ιδέες για κάποιο θέμα που διαπραγματεύονται ακολουθώντας της λογική της ιδεοθύελλας (brain storming) κλπ. Όπως είναι προφανές, αυτές οι δυνατότητες και αυτά τα περιβάλλοντα αποτέλεσαν και αποτελούν ιδιαίτερη πρόκληση για τους οπαδούς της κοινωνικοπολιτισμικής αντίληψης για τη γλώσσα.

Τέτοια περιβάλλοντα, με πιο γνωστό το «The Daidalus Integrated Writing Environment»¹⁵, δεν κυκλοφορούν στα ελληνικά, αλλά πολλές από τις δυνατότητες που παρέχουν μπορούν να πραγματοποιηθούν με άλλα περιβάλλοντα. Σε κάθε περίπτωση αυτό που είναι χρήσιμο να ξέρει ο δάσκαλος της γλώσσας είναι ότι μπορεί να είναι πολύ ωφέλιμη στη διδασκαλία του γραπτού λόγου η δημιουργία μιας μαθητικής κοινότητας – τάξης, όπου ο σχεδιασμός κειμένων, η ανταλλαγή και συζήτησή τους θα είναι καθημερινή πρακτική. Προς αυτή την κατεύθυνση μπορούν να συνεισφέρουν ποικίλα άλλα περιβάλλοντα (από τα ΠΕΚ μέχρι τον διαδραστικό πίνακα) και δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει κάποιο ειδικό λογισμικό.

3.2.3 Περιβάλλοντα κεντρικής παρουσίασης

Πρόκειται για περιβάλλοντα που ευνοούν την κεντρική προβολή και συζήτηση ενός ζητήματος εντός της τάξης. Αυτό μπορεί να γίνει είτε με ένα κεντρικό προβολικό μηχανήμα είτε με την αξιοποίηση του διαδραστικού πίνακα και των δυνατοτήτων του. Το μεγάλο πλεονέκτημα που παρουσιάζει η κεντρική παρουσίαση ενώπιον της τάξης είναι ότι δεν χρειάζονται ιδιαίτερες υποδομές, αφού ένας υπολογιστής αρκεί. Η ιδιαίτερη δυσκολία βρίσκεται στο γεγονός ότι τα περιβάλλοντα αυτά χρησιμοποιούνται συνήθως σε παραδοσιακού τύπου διδασκαλίες, στην ενίσχυση του

¹⁵ Για μια περιγραφή του περιβάλλοντος αυτού βλ. το κείμενο του [Wayne M. Butler](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/ict/conference_1999/contents.html) (1999). *Writing and Collaborative Learning on The Daedalus Integrated Writing Environment*, The Daedalus Group, Inc.
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/ict/conference_1999/contents.html

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ρόλου των διδασκόντων ή στη χρησιμοποίησή τους, προκειμένου το μάθημα να μετατρέπεται σε θέαμα, κυρίως μέσω της προβολής βίντεο, ταινιών κλπ. Είναι απαραίτητο επομένως να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος ο εκπαιδευτικός, ώστε να γνωρίζει πώς θα μετατρέψει τα περιβάλλοντα αυτά σε μέσα συνεργασίας, πρωτοβουλίας και μάθησης των παιδιών. Σε μια τέτοια δημιουργική κατεύθυνση μπορεί να αξιοποιηθούν:

- Τα ΠΕΚ και τα Προγράμματα Παρουσίασης (ΠΠ). Μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον δάσκαλο προκειμένου να δείξει κάτι (π.χ δομές ενός συγκεκριμένου κειμενικού είδους), να συζητήσει πάνω σε αυτό, κάνοντας το μάθημά του πιο εποπτικό. Μπορούν όμως να χρησιμοποιηθούν και από τα παιδιά, προκειμένου να παρουσιαστούν κείμενά τους, να γίνουν συζητήσεις και βελτιώσεις πάνω σε αυτά κλπ. Είναι δυνατή επίσης η εστίαση στις ιδιαιτερότητες των περιβαλλόντων αυτών ως μέσων πρακτικής γραμματισμού (π.χ. ποιες ιδιαιτερότητες έχει ο μηχανικός ορθογραφικός έλεγχος, πώς γράφεται μια παρουσίαση σε ΠΠ και γιατί κλπ.).
- Λογισμικά κατασκευής διαγραμμάτων (π.χ. Inspiration, Mind Map). Πρόκειται για περιβάλλοντα που μπορούν να αποτυπώσουν σε μορφή διαγραμμάτων σκέψεις, κειμενικές δομές κλπ. Τα λογισμικά αυτά χρησιμοποιούνται συχνά χωρίς ιδιαίτερη προσοχή και για ζητήματα κατά τα οποία δεν είναι απολύτως απαραίτητη η χρήση τους, αφού στη θέση τους θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί συχνά και ο πίνακας. Αν οι εκπαιδευτικοί ωστόσο κρίνουν σημαντική τη χρήση τους, μπορούν να τα αξιοποιήσουν, προκειμένου να αποτυπωθούν δομές πάνω στις οποίες θα γίνει συγκεκριμένη συζήτηση ή προκειμένου να συνεισφέρουν στην οπτικοποίηση της σκέψης των μαθητών και μέσω αυτής στη ρητή επίγνωση στρατηγικών σκέψης και μάθησης.

Όσες αλλαγές και να γίνουν στην εκπαίδευση η κεντρική παρουσίαση των εκπαιδευτικών ως δασκάλων που εξηγούν κάτι στα παιδιά ή των παιδιών που

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

διαπραγματεύονται ιδέες και νοήματα ενώπιον της τάξης θα παίζει πάντα ένα σημαντικό ρόλο. Αυτό που έχει μεγάλη βαρύτητα είναι να γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί πώς θα οργανώνουν τη μαθησιακή αυτή διαδικασία, έτσι ώστε να είναι περισσότερο επωφελής¹⁶.

3.2.4 Δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας

Οι Νέες Τεχνολογίες και ιδιαίτερα το διαδίκτυο έχουν αξιοποιηθεί και αξιοποιούνται, ιδιαίτερα μετά από τη δεκαετία του 1990, στο πλαίσιο ολιστικών/ επικοινωνιακών αντιλήψεων για τη διδασκαλία των γλωσσών. Οι προτάσεις που κατατίθενται προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες:

- Δημιουργία αυθεντικών περιστάσεων επικοινωνίας.
- Αναζήτηση και ανεύρεση ποικίλου περιεχομένου αυθεντικού γλωσσικού υλικού που μπορεί να αξιοποιηθεί στην πρόσληψη και παραγωγή λόγου.
- Παροχή πλήθους δυνατοτήτων για δημοσίευση του λόγου των παιδιών.

Θα συζητήσουμε εν συντομία στη συνέχεια την κάθε μία από αυτές τις τρεις κατηγορίες.

Δημιουργία αυθεντικών περιστάσεων επικοινωνίας

Είναι γνωστό ότι η επικοινωνιακή αντίληψη δίνει πολύ μεγάλη βαρύτητα στη δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας. Τα περιθώρια όμως για κάτι τέτοιο και για ύπαρξη, επομένως, πραγματικών αποδεκτών του μαθητικού λόγου είναι αρκετά στενά σε μια παραδοσιακή αίθουσα διδασκαλίας. Υποστηρίζεται πως μέσω του διαδικτύου η δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας είναι πια πολύ εύκολη, αφού η πληροφορική και επικοινωνιακή τεχνολογία καταρρίπτει τα

¹⁶ Βλ. προς αυτή την κατεύθυνση το κείμενο των Κουτσογιάννη κ.ά. (2010) για την αξιοποίηση των διαδραστικών πινάκων στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ενένδυνση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

τείχη που χώριζαν την αίθουσα διδασκαλίας από τον έξω κόσμο. Αναφέρουμε στη συνέχεια κάποιες ενδεικτικές δυνατότητες:

- Ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων μεταξύ σχολείων από διάφορες περιοχές και διάφορες χώρες. Μπορούν να αξιοποιηθούν από πιο παραδοσιακά περιβάλλοντα, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή η σύγχρονη και ασύγχρονη συνομιλία, μέχρι περιβάλλοντα Δεύτερου Ιστού και κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. FaceBook, Ιστολόγια, κλπ.). Ενδεικτικό τέτοιο ευρωπαϊκό πρόγραμμα είναι το “eTwinning” που ενισχύει την ανάπτυξη κοινών σχεδίων εργασίας μεταξύ σχολείων από διαφορετικές χώρες.
- Διεκπεραίωση γνωστών δραστηριοτήτων που λάμβαναν χώρα στο πλαίσιο των επικοινωνιακών αντιλήψεων (π.χ. επιστολές σε τοπικές αρχές, επικοινωνία με συλλόγους, συγγραφείς κλπ.) με πιο ενδιαφέροντα και ελκυστικό τρόπο, αφού η επαφή μπορεί να είναι πραγματική.
- Δημιουργία διαδικτυακών κοινοτήτων ανάγνωσης μέσω των οποίων οι μαθητές συζητούν για τα αναγνώσματά τους, καταθέτουν παρουσιάσεις και κριτικές βιβλίων και επικοινωνούν με τους συγγραφείς των βιβλίων που τους ενδιαφέρουν.

Αναζήτηση και ανεύρεση ποικίλου περιεχομένου αυθεντικού γλωσσικού υλικού

Στο διαδίκτυο είναι δυνατή η αναζήτηση και ανεύρεση ποικίλου γλωσσικού και πολυτροπικού υλικού, το οποίο με την πάροδο του χρόνου πολλαπλασιάζεται θεαματικά. Ποικίλα έντυπα (εφημερίδες, περιοδικά), ηλεκτρονικά και μη, διαφημιστικό υλικό, επιστημονικές εργασίες ή ανακοινώσεις, κείμενα ιστορικού ή καλλιτεχνικού περιεχομένου, λογοτεχνικά έργα κλπ. και όλα αυτά σε μια ποικιλία κειμενικών τύπων (κλασική μορφή, υπερκειμενική ή πολυμεσική μορφή κλπ.) είναι εύκολα προσβάσιμα από δασκάλους και μαθητές. Οι δάσκαλοι μπορούν να αναζητούν εύκολα και γρήγορα το υποστηρικτικό γλωσσικό υλικό για την προετοιμασία των μαθημάτων τους. Οι μαθητές μπορούν να αναζητούν από μια πληθώρα υπαρχουσών πληροφοριών τις καταλληλότερες για την εργασία που έχουν να διεκπεραιώσουν. Η εύκολη ανεύρεση καθώς και η εύκολη δυνατότητα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αποθήκευσης και επεξεργασίας αυτού του υλικού αποτελούν σημαντικά πλεονεκτήματα. Στο πλαίσιο αυτό μπορούν, επίσης, τα παιδιά να εμπλουτίσουν τα κείμενά τους με παραπομπές, αποσπάσματα από άλλα κείμενα, αλλά και με πλούσιο εποπτικό υλικό (εικόνες, χάρτες κ.ά.).

Δημοσίευση του λόγου των παιδιών

Μια άλλη ευκαιρία η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί πολυποίκιλα είναι η δυνατότητα για δημιουργία ξεχωριστού ηλεκτρονικού χώρου στο διαδίκτυο, όπου, πέραν των αυτοσυστατικών σελίδων, μπορούν να αναρτώνται οι εργασίες των παιδιών, να εκφράζονται απόψεις, με λίγα λόγια να διαμορφώνεται ένας χώρος έκφρασης και δημιουργικότητας μιας τάξης ή ενός σχολείου. Η δημιουργία του δυναμικού αυτού ιστοχώρου –που μπορεί να έχει τη μορφή ιστοσελίδας, ιστολογίου, Wiki κλπ.- και η δυνατότητα διαρκούς εμπλουτισμού του μπορούν να αποτελέσουν αφορμές για την ανάπτυξη και διεκπεραίωση εντυπωσιακών εργασιών, μέσω των οποίων θα είναι δυνατή η συστηματική γλωσσική αγωγή. Προς την κατεύθυνση αυτή άλλωστε αναπτύσσονται πολλές πρωτοβουλίες στην εντός και εκτός Ελλάδος εκπαίδευση.

Αξίζει να επισημανθεί εδώ η δυνατότητα που δίνεται να γεφυρωθεί ο σχολικός με τον εξωσχολικό χρόνο και χώρο. Εργασίες που ξεκινούν στο σχολείο μπορούν να συνεχίζονται στο σπίτι και το αντίθετο, ενώ παράλληλα δίνεται η δυνατότητα σε μαθητές και δασκάλους να επικοινωνούν μεταξύ τους σε εξωσχολικά πλαίσια για την πραγμάτωση των εκάστοτε εργασιών.

Στο πλαίσιο της παραπάνω λογικής, εξάλλου, κινούνται και πολλές από τις αναζητήσεις των τελευταίων ετών που σχετίζονται με την αξιοποίηση των περιβαλλόντων του WEB 2.0. Ιδιαίτερα δε διαδεδομένο περιβάλλον δεύτερου ιστού ως διδακτικό μέσο αποτελούν τα ιστολόγια. Οι έρευνες οι οποίες αντιμετωπίζουν τα ιστολόγια ως υποστηρικτικά μέσα για τη γλωσσική διδασκαλία προβάλλουν ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους τις δυνατότητες της εύκολης και άμεσης δημοσίευσης, του σχολιασμού των κειμένων, της αρχειοθέτησης των δημοσιεύσεων και της δημιουργίας συνδέσμων με άλλα ιστολόγια. Βάσει αυτών των χαρακτηριστικών τα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ιστολόγια θεωρούνται αξιοποιήσιμα για τη διδασκαλία, γιατί προωθούν τον γραμματισμό με τη συγγραφή κειμένων σε αυθεντικές επικοινωνιακές περιστάσεις, επιτρέπουν τη συνεργατική μάθηση υποστηρίζοντας παράλληλα την εξατομικευμένη διδασκαλία, είναι προσβάσιμα σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή και από οποιοδήποτε μέρος, ενώ ταυτόχρονα προσφέρουν τη δυνατότητα διαθεματικής προσέγγισης των γνωστικών αντικειμένων (Huffaker 2005· Duffy & Bruns 2006).

Επιπλέον, υποστηρίζεται πως με τη χρήση των ιστολογίων προωθείται τόσο η ατομική μάθηση όσο και η κοινωνική, δεδομένου ότι τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα της αυτοέκφρασης μέσω της συγγραφής κειμένων που δημοσιεύονται στο προσωπικό τους ιστολόγιο, ενώ ταυτόχρονα μπορούν να σχολιάζουν τα κείμενα άλλων παιδιών, προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο ανατροφοδότηση στον γραπτό λόγο τους. Μέσω της διαδικασίας αυτής καλλιεργούνται και αναπτύσσονται όχι μόνο οι γνωστικές, αλλά και οι μεταγνωστικές δεξιότητες των παιδιών (Huffaker 2005). Σε άλλες περιπτώσεις, επίσης, θεωρείται πως τα ιστολόγια καλλιεργούν την κριτική και αναλυτική σκέψη και προωθούν τη δημιουργική και συνεργατική μάθηση μέσω των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων που προσφέρουν, ενώ προτείνεται -ανάλογα με την εκπαιδευτική προσέγγιση- μια σειρά διδακτικών πρακτικών, όπως η δημιουργία φακέλου μαθήματος (portfolio) από κάθε μαθητή και ο σχολιασμός τόσο των κειμένων που παράγονται μέσα στην τάξη, όσο και των κειμένων που παράγονται από τα ίδια τα παιδιά στα ιστολόγιά τους (Duffy & Bruns 2006).

Τα περιβάλλοντα που προωθούν τη λογική που περιγράφουμε εδώ προτείνεται να αξιοποιούνται συχνά, αφού ευνοούν την αναζήτηση αυθεντικού υλικού, τη συνεργασία, τη συμπαραγωγή λόγου τη δημιουργικότητα και τον πειρατισμό. Η συγκεκριμένη πρόταση δεν αγνοεί τις δυσκολίες που πρέπει να ξεπεραστούν σε ανάλογες πρωτοβουλίες, όπως οι δυσκολίες σε υποδομές, σε συντονισμό μεταξύ των σχολείων ή στον χειρισμό το σχολικού χρόνου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

3.2.5 Ανοιχτά (διερευνητικά) περιβάλλοντα

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν περιβάλλοντα που ευνοούν ποικίλα επίπεδα γλωσσοδιδασκτικού πειραματισμού από τα πιο συντηρητικά μέχρι τα πιο σύγχρονα και αυτό επειδή τα περιβάλλοντα αυτά παρέχουν πλήθος δυνατοτήτων χωρίς να καθοδηγούν προς κάποια κατεύθυνση. Τέτοια περιβάλλοντα είναι τα Ηλεκτρονικά Σώματα Κειμένων (ΗΣΚ) και τα ηλεκτρονικά λεξικά, πρωτίστως. Μπορούν όμως να αξιοποιηθούν και περιβάλλοντα, όπως το *Wordle*, τα οποία αποτυπώνουν σε μορφή χάρτη τη λεξιλογική συχνότητα ενός κειμένου. Επειδή τα περιβάλλοντα αυτά είναι πολύ σημαντικά για τη διδασκαλία της γλώσσας, δίνεται ξεχωριστή έμφαση με ειδικό κείμενο για τα σώματα κειμένων στην τέταρτη ενότητα της παρούσας μελέτης. Παράλληλα, προτείνεται να διαβαστεί το κείμενο «Διδακτική αξιοποίηση των ηλεκτρονικών λεξικών και σωμάτων κειμένων» στη διεύθυνση:

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/education/cbt/utilization/theory.html

Θα εστιάσουμε όμως λίγο περισσότερο σε περιβάλλοντα που δεν έχει υπάρξει ως τώρα προβληματισμός και ειδικότερα στο *Wordle* και στο *Excel*.

Το πρώτο από αυτά είναι ελεύθερο λογισμικό το οποίο έχει τη δυνατότητα να αποτυπώνει στατιστικά τη λεξιλογική συχνότητα ενός κειμένου. Το συγκεκριμένο λογισμικό μπορεί να αξιοποιηθεί με τους εξής ενδεικτικούς τρόπους:

1. Σε περίπτωση που διερευνάται το λεξιλόγιο ενός συγκεκριμένου θεματικού πεδίου που μελετάται στην τάξη (π.χ. ζητήματα ανακύκλωσης, περιβάλλοντος κλπ.). Η ανάθεση σε μικρές ομάδες να αποτυπώσουν στατιστικά τις πιο συχνόχρηστες λέξεις σε μια ενδεικτική ομάδα κειμένων και η παρουσίαση στη συνέχεια των ευρημάτων μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στα παιδιά να αποτυπώσουν τα ίδια και να συζητήσουν τον λεξιλογικό χάρτη κάποιου πεδίου. Τα περιβάλλοντα όμως αυτά αποτυπώνουν μόνο τη συχνότητα σε επίπεδο λέξης και όχι των συμφραζομένων της, κάτι που έχει επίσης ενδιαφέρον για την κατάκτηση της ιδιαιτερότητας του λόγου ενός πεδίου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Αυτό μπορεί να εξασφαλιστεί με την αναζήτηση στη συνέχεια και παρουσίαση των πιο συχνόχρηστων λέξεων σε περιβάλλοντα σωμάτων κειμένων, τα οποία δίνουν τη δυνατότητα διερεύνησης των λέξεων στα πλαίσια των συμφραζομένων τους.

2. Με το λογισμικό αυτό μπορούν δάσκαλος και μαθητές να εστιάσουν το ενδιαφέρον τους όχι στο λεξιλόγιο αλλά στα μέρη του λόγου με τη μεγαλύτερη συχνότητα. Σε ένα επιστημονικό κείμενο για παράδειγμα είναι αναμενόμενη σε μεγαλύτερο ποσοστό η χρήση ονομάτων – ονοματοποιήσεων σε σχέση με ένα κείμενο καθημερινού λόγου.
3. Ενδιαφέρον έχει και η αξιοποίησή του κατά τη διδασκαλία της λογοτεχνίας και σε συνδυασμό με τους πίνακες συμφραζομένων του έργου ενός συγγραφέα ή ποιητή. Η λογική μπορεί να είναι παραπλήσια με αυτή του πρώτου προτεινόμενου τρόπου παραπάνω.

Τα περιβάλλοντα στατιστικής αποτύπωσης, όπως το Excel, έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον πρωτίστως για τα μαθηματικά. Το ενδιαφέρον στο μάθημα της γλώσσας έχει σχέση με το γεγονός ότι μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή πολυτροπικών – ερευνητικών κειμένων, όπου θα αποτυπώνονται σε διαγράμματα ευρήματα μικρο-ποσοτικών ερευνών (π.χ. με ερωτηματολόγιο).

Τα ΠΕΚ

Είναι γνωστό ότι τα προγράμματα Επεξεργασίας Κειμένου είναι εμπορικά προϊόντα με ευρύτατη κοινωνική διάδοση, που δεν έχουν όμως κατασκευαστεί για εκπαιδευτική αξιοποίηση. Παρ' όλα αυτά είναι το ευρύτερα χρησιμοποιούμενο λογισμικό στη διδασκαλία τόσο της μητρικής όσο και της δεύτερης - ξένης γλώσσας. Η συζήτηση για την αξιοποίησή τους κατά τη γλωσσική διδασκαλία ξεκίνησε ήδη από τη δεκαετία του '80, ενώ συνδέθηκε έντονα με το γνωσιακών καταβολών κίνημα που είναι γνωστό ως «το γράψιμο ως διαδικασία» (writing process) (βλ. Newman 1984). Το συγκεκριμένο κίνημα πρεσβεύει μεταξύ άλλων πως η γραφή είναι μία

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

διαδικασία κατά την οποία επιτελούνται διάφορα στάδια το καθένα από τα οποία μπορεί να ενυπάρχει στο άλλο και να επαναλαμβάνεται. Οι έρευνες που έγιναν στα πλαίσια του κινήματος αυτού ανέδειξαν ότι η λειτουργία του εγκεφάλου κατά τη γραφή δεν είναι γραμμική, ενώ παράλληλα αναζητήθηκε και ένα τεχνολογικό εργαλείο που να εκφράζει τη θεωρία αυτή, που δεν ήταν άλλο από τα ΠΕΚ. Κυρίαρχη αντίληψη που επικράτησε, λοιπόν, ως προς την αξιοποίηση των ΠΕΚ είναι ότι με τη χρήση τους το κέντρο βάρους μετατοπίζεται από το τελικό προϊόν στην ίδια τη διαδικασία της γραφής, η οποία διευκολύνεται μέσω δυνατοτήτων όπως οι συνεχείς αναθεωρήσεις του κειμένου, η παρακολούθηση αλλαγών και ο σχολιασμός του, χωρίς ταυτόχρονα να επιβαρύνεται ο συγγραφέας.

Αναφέρουμε συνοπτικά τα κυριότερα από τα πλεονεκτήματα, που η πλούσια διεθνής βιβλιογραφία επισημαίνει (Κουτσογιάννης, 1998: 50-62) σε σχέση με την αξιοποίησή τους ως παιδαγωγικά περιβάλλοντα:

- Ευκολία στο γράψιμο και στη μορφοποίηση του κειμένου. Γράφοντας ο μαθητής σ' έναν επεξεργαστή κειμένου, έχει τη δυνατότητα να σχεδιάσει και να επανασχεδιάσει το κείμενό του σε μικρή ή σε μεγάλη έκταση, να το τροποποιήσει και να το βελτιώσει χωρίς το κόστος του ξαναγραψίματος. Αυτή η «ρευστότητα» του κειμένου θεωρήθηκε ως ιδιότητα εξαιρετικά χρήσιμη για την εξυπηρέτηση σύγχρονων αντιλήψεων στην παιδαγωγική του γραπτού λόγου.

- Η ύπαρξη της οθόνης διευκολύνει την ύπαρξη κειμένου αναφοράς, εύκολα ορατού από το δάσκαλο και τους συμμαθητές. Το γεγονός αυτό, και σε συνδυασμό με την ευκολία στη μορφοποίηση του κειμένου, καθιστά την ομαδική εργασία και συνεργασία ευκολότερη και πιο αποδοτική. Παράλληλα εξασφαλίζει τη δυνατότητα στο διδάσκοντα να συνεργάζεται ευκολότερα με την ομάδα και γενικότερα διευκολύνει την αλλαγή του ρόλου του σε συνεργάτη και βοηθού των μαθητών.

- Με ένα πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου ο διδάσκων έχει στη διάθεσή του έναν

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πλήρη εκδοτικό μηχανισμό. Έτσι διευκολύνεται η δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας, πράγμα που αποτελεί σταθερή επιδίωξη των προγραμμάτων γλωσσικής διδασκαλίας σήμερα, αλλά και εξαιρετικά δύσκολα πραγματοποιήσιμο με τα συμβατικά μέσα.

Θα δούμε στη συνέχεια αναλυτικότερα πώς το ηλεκτρονικό αυτό περιβάλλον παραγωγής γραπτού λόγου, με τα πλεονεκτήματα που επισημάνθηκαν, μπορεί να αξιοποιηθεί σε μια παιδαγωγική του γραπτού λόγου κατάλληλη για μια τάξη με πολλά επίπεδα μαθητών σε σχέση με τις δυνατότητές τους στην παραγωγή γραπτού λόγου.

Ας φανταστούμε μια συνηθισμένη τάξη ελληνικού σχολείου με τριάντα περίπου μαθητές, μεταξύ των οποίων και μικρός ή μεγαλύτερος αριθμός δίγλωσσων μαθητών. Για την παραγωγή γραπτού λόγου ο δάσκαλος επιλέγει το εργαστήριο του σχολείου, όπου υπάρχουν δέκα σταθμοί εργασίας. Εφαρμόζοντας διάφορα κριτήρια, που δεν είναι του παρόντος να συζητήσουμε, χωρίζει την τάξη του σε δέκα τριάδες, φροντίζοντας να διασπαρούν κατάλληλα σ' αυτές και οι δίγλωσσοι μαθητές.

Οργανώνοντας τη διδασκαλία του κατ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζει αυτόματα περισσότερο χρόνο, αφού δεν έχει να αντιμετωπίσει τριάντα παραγόμενα κείμενα αλλά μόνο δέκα. Ο χρόνος αυτός του είναι πολύτιμος, τη στιγμή που έχει στην τάξη του μαθητικό πληθυσμό με περιορισμένη κατοχή της ελληνικής και επομένως με ιδιαίτερες διδακτικές ανάγκες. Αν η οργάνωση της διδασκαλίας του σε ομάδες του εξασφαλίζει τον απαραίτητο χρόνο, η κατάλληλη αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων του ηλεκτρονικού περιβάλλοντος μπορεί να του εξασφαλίσει την υλοποίηση της σύγχρονης παιδαγωγικής του γραπτού λόγου.

Συγκεκριμένα: μέσω της οθόνης βλέπει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η κάθε ομάδα του και μέσω των συζητήσεων των μελών της αντιλαμβάνεται το εύρος, την έκταση και το ποιόν των δυσκολιών. Έχει τη δυνατότητα να γίνει μέλος της, να πάρει μέρος στις συζητήσεις και στις αναζητήσεις της, να θέσει ερωτήματα και να κατευθύνει τις αναζητήσεις αυτές. Μπορεί με άλλα λόγια να γίνει η «σκαλωσιά»,

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

στην οποία μπορούν να στηριχθούν οι μαθητές και να ανέβουν σιγά - σιγά την κλίμακα της κατάκτησης της ελληνικής γλώσσας.

Ας δούμε λεπτομερέστερα ποιες είναι οι ωφέλειες μιας αντίστοιχης οργάνωσης της παραγωγής γραπτού λόγου για τα παιδιά.

α. Βλέπουν τον δάσκαλό τους να τους στηρίζει εκεί που έχουν ανάγκη και τη στιγμή ακριβώς που χρειάζονται την υποστήριξή του. Η βοήθεια δεν δίνεται εκ των υστέρων σε κείμενα ήδη γραμμένα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό έχουν ήδη ξεχαστεί, και σε μια διαδικασία τυπικής διεκπεραίωσης και ρουτίνας. Εξαιρετικά σημαντικό είναι ότι η βοήθεια και η υποστήριξη μπορεί να επεκτείνεται σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα. Πρόκειται δηλαδή για εξατομικευμένη διδασκαλία, που μπορεί να ποικίλλει από ομάδα σε ομάδα, από μαθητή σε μαθητή και να συμπεριλαμβάνει από θέματα μικροδομής μέχρι θέματα μακροδομής της γλώσσας.

β. Στο πλαίσιο της μικρής ομάδας και με δεδομένη τη δυνατότητα πειραματισμού που παρέχει το ηλεκτρονικό περιβάλλον, οι χαμηλής σχολικής επίδοσης μαθητές είναι ευκολότερο να αποκτήσουν θάρρος και να αναλάβουν περισσότερες πρωτοβουλίες. Στο πλαίσιο αυτό είναι ευκολότερο να αναζητήσουν και να βρουν τη δική τους φωνή, τη δική τους προσωπικότητα, αφού δεν έχουν να αντιμετωπίσουν τον εφιάλτη του διορθωμένου και κοκκινισμένου από τα λάθη γραπτού τους.

γ. Τέλος, η έρευνα διαπιστώνει πως η στάση των μαθητών και ιδιαίτερα αυτών με δυσκολίες και αρνητική στάση στο γράψιμο είναι ιδιαίτερα θετική στην παραγωγή γραπτού λόγου μέσω των υπολογιστών (Κουτσογιάννης, 1998:50).

3.2.6 Περιβάλλοντα προσομοίωσης

Το λογισμικό αυτής της κατηγορίας επιχειρεί να αναπαραστήσει εν όλω ή εν μέρει αυθεντικά κοινωνικά συμβάντα και καθημερινές κοινωνικές πρακτικές, τα οποία μπορούν να ενσωματωθούν σε μια συνολική πρόταση γλωσσικής διδασκαλίας. Στην κατεύθυνση αυτή μπορούμε να διακρίνουμε δύο γενικότερες τάσεις.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η πρώτη αξιοποιεί τα πολυμέσα προκειμένου να δημιουργήσει λογισμικά που ενσωματώνουν αυθεντικές γλωσσικές πράξεις σε ένα συνήθως συνολικό 'πακέτο' που επιχειρεί να διδάξει μια ξένη, συνήθως, γλώσσα. Η δομή του υλικού θυμίζει αρκετά έντυπες μεθόδους διδασκαλίας των γλωσσών που κινούνται γύρω από συγκεκριμένα κοινωνικά συμβάντα ή γλωσσικές πράξεις, τα οποία πλαισιώνονται από ασκήσεις συμπλήρωσης, αντικατάστασης κλπ. Οι περισσότερες από τις προσπάθειες επιχειρούν να ενσωματώσουν την καλλιέργεια των γνωστών δεξιοτήτων της ανάγνωσης (reading), της πρόσληψης προφορικού λόγου (listening), της παραγωγής προφορικού (speaking) και γραπτού λόγου (writing).

Η δεύτερη κατηγορία είναι πιο φιλόδοξη και επιχειρεί να αναπαραστήσει φαινόμενα της πραγματικότητας, τα οποία είναι δύσκολο, χρονοβόρο ή και ασύμφορο οικονομικά να παρακολουθήσουμε στην πραγματικότητα. Πολλά τέτοια προγράμματα υπάρχουν για την παρατήρηση φυσικών φαινομένων, για τα μαθηματικά, την ιατρική κλπ. Η φύση, βέβαια, του γλωσσικού μαθήματος είναι διαφορετική, γι' αυτό τα περιθώρια για προσομοίωση δεν είναι τόσο μεγάλα, όσο στις φυσικές, κυρίως, επιστήμες. Εντούτοις υπάρχουν προγράμματα που δίνουν στα παιδιά διάφορους ρόλους, όπως του δημοσιογράφου, του αρχαιολόγου, του γεωλόγου, και μέσω της συμμετοχής τους εξοικειώνονται με την αντίστοιχη επιστημονική ορολογία.

Ο μαθητής που υποδύεται ως πούμε τον δημοσιογράφο παίρνει εντολή από την εφημερίδα του να φέρει σε πέρας κάποια αποστολή, η οποία, συνήθως, είναι περιπετειώδης. Κατά τη διάρκεια της χρειάζεται να αναζητήσει και να διασταυρώσει επιπλέον στοιχεία, οδηγούμενος έτσι με φυσικό τρόπο στη χρήση πηγών (ηλεκτρονικές εγκυκλοπαίδειες, βάσεις δεδομένων). Με βάση τα στοιχεία αυτά και όσα κατά τη διάρκεια της αποστολής του ο ίδιος διαπίστωσε, θα γράψει στο τέλος το άρθρο του για την εφημερίδα. Έτσι ο γλωσσικός στόχος του πλουτισμού του λεξιλογίου και της σύνθεσης κειμένων επιτυγχάνεται μ' ένα τρόπο φυσικό και ευχάριστο.

Τέτοια περιβάλλοντα δεν κυκλοφορούν για την ελληνική γλώσσα. Ωστόσο, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι μία από τις προσφιλείς για τους μαθητές κατηγορίες ηλεκτρονικών παιχνιδιών είναι τα παιχνίδια προσομοίωσης, γεγονός που αναμφίβολα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σχετίζεται με εκπαιδευτικές πολιτικές που προωθούν τη διδακτική αξιοποίηση σχετικών περιβαλλόντων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Foodforce, ένα εκπαιδευτικό ηλεκτρονικό παιχνίδι προσομοίωσης που δημιουργήθηκε από το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης του ΟΗΕ (World Food Program), στόχος του οποίου είναι η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε ζητήματα υποσιτισμού. Συγκεκριμένα, τα παιδιά καλούνται να ολοκληρώσουν κάποιες αποστολές, για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα σίτισης που αντιμετωπίζει ένα φανταστικό νησί εξαιτίας της ξηρασίας και του πολέμου. Η αξιοποίηση τέτοιου είδους λογισμικών στο γλωσσικό μάθημα μπορεί να γίνει στο πλαίσιο διαθεματικών προσεγγίσεων, όπως σε ένα πρόγραμμα Αγωγής Υγείας ή σε συνεργασία με το μάθημα των αγγλικών, και ο διδάσκων το γλωσσικό μάθημα να εστιάσει για παράδειγμα στην επιχειρηματολογία που πρέπει να αναπτύξουν οι μαθητές για την ολοκλήρωση των αποστολών τους.

3.3 Δεύτερος κύκλος: οι ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού

Στον κύκλο αυτό εντάσσονται, όπως είδαμε, περιβάλλοντα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσα πρακτικής γραμματισμού, ως μέσα δηλαδή για διάβασμα, γράψιμο και επικοινωνία. Το ενδιαφέρον για τη γλωσσική διδασκαλία είναι ότι τα νέα αυτά μέσα επικοινωνίας έχουν πολλές ιδιαιτερότητες, οι οποίες –όπως είδαμε– αφορούν όλες τις πτυχές στην παραγωγή λόγου: από το συγγραφέα μέχρι το κείμενο και τον αναγνώστη. Οι ιδιαιτερότητες αυτές και η σχετική κωδικοποίηση επιχειρήθηκε ήδη στην πρώτη ενότητα της παρούσας μελέτης. Στην ενότητα αυτή θα επιχειρηθεί η συζήτηση να εξειδικευτεί περισσότερο, δίνοντας έμφαση σε κάποια περιβάλλοντα παραγωγής λόγου που έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για τη διδασκαλία της γλώσσας.

3.3.1 Παραγωγή λόγου (συγγραφή)

Τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα παραγωγής λόγου θα μπορούσαν να χωριστούν σε

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

τέσσερις αδρές κατηγορίες. Στην πρώτη μπορούν να τοποθετηθούν όσα αποβλέπουν στην παραγωγή των γνωστών παραδοσιακών γραπτών κειμένων, που σε αρκετές περιπτώσεις γράφονται για να εκτυπωθούν. Ο κύριος αντιπρόσωπος της κατηγορίας αυτής είναι τα ΠΕΚ, τα οποία αποτελούν το πιο διαδεδομένο λογισμικό στην κοινωνία αλλά και στο σχολείο. Στη δεύτερη περίπτωση θα μπορούσαν να τοποθετηθούν όσα αποβλέπουν πρωτίστως στην παραγωγή ηλεκτρονικού λόγου. Στην κατηγορία αυτή ανήκει, για παράδειγμα, το λογισμικό δημιουργίας κειμένων για παρουσιάσεις ενώπιον ακροατηρίου (π.χ. PowerPoint, Prezi κ.ά.), το λογισμικό παραγωγής πολυμέσων (π.χ. Windows Movie Maker) και το λογισμικό συγγραφής ιστοσελίδων (π.χ. Blogger). Σε μια τρίτη κατηγορία θα μπορούσαν να τοποθετηθούν τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα σύγχρονης και ασύγχρονης γραπτής επικοινωνίας (π.χ. Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο, Chat κλπ.). Συζητάμε στη συνέχεια εν συντομία τα πιο συχνόχρηστα από τα περιβάλλοντα αυτά και τις ιδιαιτερότητές τους ως μέσα πρακτικής γραμματισμού που έχουν ενδιαφέρον για την εκπαίδευση.

Τα ΠΕΚ ως περιβάλλοντα παραγωγής γραπτού λόγου

Μια πρώτη και εύκολη διαπίστωση είναι ότι με τη χρήση της μηχανής η διαδικασία της γραφής μεταβάλλεται σημαντικά. Μέχρι τώρα ένα χαρτί και ένα μολύβι ήταν αρκετά για να γράψει κανείς. Το ηλεκτρονικό γράψιμο είναι εξαιρετικά πιο περίπλοκο από τεχνολογική άποψη. Η πρώτη, φυσικά, και απαραίτητη προϋπόθεση για την παραγωγή ή ανάγνωση ψηφιακού κειμένου είναι η στοιχειώδης γνώση και εξοικείωση με την ιδιαίτερη γλώσσα των υπολογιστών, όπως είναι, για παράδειγμα, η λειτουργία της μηχανής και του ΠΕΚ, η ικανότητα πληκτρολόγησης και η στοιχειώδης γνώση της λειτουργίας των περιφερειακών εξαρτημάτων (ποντίκι, εκτυπωτής, πληκτρολόγιο, οθόνη κλπ.). Παρότι τα παιδιά είναι εξοικειωμένα σε μεγάλη έκταση με τα βασικά στη χρήση των ΤΠΕ (Κουτσογιάννης 2011), δεν σημαίνει ότι έχουν άνεση με την πληκτρολόγηση (Κουτσογιάννης 1998). Κάθε απόπειρα, επομένως, αξιοποίησης των ΠΕΚ στην παραγωγή γραπτού λόγου προϋποθέτει ότι τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με τις βασικές τεχνικές δεξιότητες που

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σχετίζονται με την παραγωγή λόγου σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα.

Επίσης, μια αξιοσημείωτη εξέλιξη είναι η τάση να ενσωματώνονται στα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα παραγωγής λόγου διάφορα γλωσσικά εργαλεία που στοχεύουν στην παροχή υποστήριξης κατά το γράψιμο. Τα πιο συνήθη είναι τα εργαλεία ορθογραφικού και γραμματικού ελέγχου (δεν υπάρχει ακόμη για την ελληνική γλώσσα) και το λεξικό συνωνύμων, ο γνωστός ως *θησαυρός*. Τα βοηθήματα αυτά λειτουργούν, συνήθως, ως «έξυπνα» εργαλεία στο παρασκήνιο, είναι προγραμματισμένα να εντοπίζουν τυχόν «αδυναμίες» κατά τη συγγραφή και να προτείνουν εναλλακτικές λύσεις. Λόγω του ότι αποτελούν αναπόσπαστη ενότητα του βασικού λογισμικού που εισάγεται στα σχολεία και λόγω του ότι το λογισμικό αυτό είναι το συχνότερα χρησιμοποιούμενο στα γλωσσικά μαθήματα, αποτελούν μια νέα σημαντική μεταβλητή κατά τη διδασκαλία και την παραγωγή γραπτού λόγου. Ένα πρώτο σημαντικό θέμα είναι η επιστημονική εγκυρότητα των γλωσσικών αυτών βοηθημάτων. Τα παιδιά θα πρέπει να γνωρίζουν τόσο τον τρόπο λειτουργίας τους, όσο και το πώς θα αξιοποιούν τα εργαλεία αυτά κατά την παραγωγή γραπτού λόγου ελέγχοντας ταυτόχρονα την εγκυρότητα των προτάσεων που τους παρέχονται για τη διόρθωση και τη βελτίωση του γραπτού τους.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι ο σχεδιασμός με βάση τις ιδιαιτερότητες του μέσου. Επισημάναμε ήδη ότι πολλά από τα κείμενα που γράφονται στα ΠΕΚ προορίζονται για δημοσίευση σε έντυπη μορφή. Σημαντικός όμως αριθμός από αυτά τα κείμενα προορίζονται να δημοσιευτούν σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Το πού ακριβώς θα δημοσιευτεί ένα κείμενο αποτελεί σημαντική παράμετρο κατά την ανάλυση της ρητορικής περιστασης. Ο συγγραφέας ενός κειμένου που προορίζεται για την οθόνη μπορεί (ίσως και επιβάλλεται, αλλά εξαρτάται από το συγκεκριμένο) να αξιοποιεί σε μεγαλύτερη έκταση στοιχεία πολυτροπικότητας, όπως το χρώμα, το μέγεθος των γραμματοσειρών, οι εικόνες κλπ. Είναι απαραίτητο επομένως να ενσωματώνεται στην παιδαγωγική του γραπτού λόγου και η ανάλυση του μέσου που θα δημοσιευτεί το κάθε κείμενο.

Τέλος, ενδιαφέρον έχει η εξοικείωση και με απλά – βασικά στοιχεία που

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σχετίζονται με το γράψιμο στη μηχανή, όπως το πού ακριβώς μπαίνουν τα σημεία στίξης, πώς αλλάζουμε παραγράφους ή ποιες είναι οι βασικές αρχές μορφοποίησης ενός κειμένου (π.χ. στοίχιση, συλλαβισμός κλπ.). Δεν είναι αποδεκτό πια να τελειώνει ένα παιδί την υποχρεωτική εκπαίδευση και να μην γνωρίζει τα βασικά στην παραγωγή λόγου σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα.

Τα Προγράμματα Παρουσίασης και ο υβριδικός λόγος

Η κατηγορία αυτή λογισμικού αξιοποιείται ευρύτατα σε ποικίλες κοινωνικές πρακτικές, σε κάποια δε κοινωνικά συμβάντα (π.χ. ανακοινώσεις σε συνέδρια) η χρήση τους τείνει να θεωρείται αυτονόητη. Τα κείμενα που δημιουργούνται με τα ΠΠ παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις από την παραδοσιακή κειμενική πραγματικότητα, αφού είναι κείμενα συνοδευτικά του προφορικού λόγου.

Τα περιβάλλοντα αυτά ως περιβάλλοντα παραγωγής λόγου έχουν απασχολήσει σε πολύ λίγες περιπτώσεις τον γλωσσολογικό και γλωσσοδιδακτικό προβληματισμό. Ανύπαρκτη είναι και η θεωρητική προσέγγιση των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζουν τα προγράμματα αυτά ως περιβάλλοντα παραγωγής λόγου. Αυτά που επιγραμματικά θα μπορούσαμε απλώς να αναφέρουμε εδώ είναι:

- Η περιληπτική και επιγραμματική παρουσίαση της πληροφορίας, αφού τα κείμενα αυτά παίζουν συνήθως υποστηρικτικό ρόλο στις προφορικές παρουσιάσεις. Πρόκειται για σημαντική ιδιαιτερότητα, αφού τα παιδιά είναι απαραίτητο να μάθουν από τη μια πλευρά να πυκνώνουν την πληροφορία που θα τοποθετήσουν σε ένα ΠΠ και από την άλλη να αναπτύσσουν την πληροφορία αυτή εκτενώς προφορικά. Αυτού του είδους η συνομιλία μεταξύ προφορικού και γραπτού χρειάζεται αρκετή δουλειά στο σχολείο και συστηματική άσκηση.
- Ο σημαντικός ρόλος της πολυτροπικότητας (μέγεθος και χρώμα στις γραμματοσειρές, χρήση εικόνων και γραφικών, χρήση βίντεο κ.ά.). Ο βαθμός και το είδος τη πολυτροπικότητας θα εξαρτηθεί από την ανάλυση της ρητορικής περίπτωσης.
- Ο πολιτισμικός χρωματισμός των περιβαλλόντων αυτών αλλά και των ΠΕΚ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

συζητείται στο πλαίσιο του τρίτου κύκλου.

Περιβάλλοντα σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας

Μεγάλο μέρος της έρευνας έχει επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στην περιγραφή της νέας γλωσσικής πραγματικότητας που αναδύεται με την ευρεία χρήση των περιβαλλόντων σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας (π.χ. Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο, Chat κλπ.) (βλ. Crystal 2001, 2008). Το θέμα είναι αρκετά ειδικό, για αυτό και δε θα μας απασχολήσει στο παρόν κείμενο. Τα περιβάλλοντα αυτά χρησιμοποιούνται πρωτίστως στο πλαίσιο του Α΄ κύκλου (δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας) και σε πολύ μεγάλη έκταση στην καθημερινότητα των παιδιών. Δεν έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εστιάσει το σχολείο στις ιδιαιτερότητες του να παράγεται λόγος στα περιβάλλοντα αυτά, αφού ο παραγόμενος λόγος έχει κυρίως σχέση με την καθημερινότητα και όχι τόσο με τον σχολικό γραμματισμό. Έχει βέβαια ενδιαφέρον η εστίαση στη συγκεκριμένη γλώσσα, αν αυτό αποτελεί μέρος μεταγλωσσικής εστίασης μιας ευρύτερης ενότητας και για συγκεκριμένους σκοπούς. Επίσης, έχει ενδιαφέρον η οργάνωση τηλεδιασκέψεων σε περισσότερο επίσημες περιστάσεις επικοινωνίας, προκειμένου οι μαθητές να εξοικειωθούν συστηματικότερα με τέτοιου είδους πρακτικές γραμματισμού, τις οποίες είναι μάλιστα πιθανό να συναντήσουν μελλοντικά στον εργασιακό τους χώρο. Κατά την πραγματοποίηση μάλιστα αυτών οι μαθητές συχνά μπορεί να είναι απαραίτητο να κρατήσουν είτε σημειώσεις είτε πρακτικά. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα να εξοικειωθούν με τέτοιου είδους πρακτικές.

Συμπαραγωγή γραπτού λόγου

Λέγοντας *συμπαραγωγή γραπτού λόγου* (*collaborative writing*) εννοούμε κάθε παραγωγή γραπτού λόγου που γίνεται σε συνεργασία μεταξύ δύο ή περισσότερων μαθητών. Η συμπαραγωγή γραπτού λόγου δεν είναι μια άγνωστη υπόθεση στην ιστορία της διδακτικής του γλωσσικού μαθήματος, η κύρια όμως εστίαση μέχρι και πριν από λίγα χρόνια ήταν κυρίως παιδαγωγική και αφορούσε πρωτίστως τον

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σχεδιασμό και την επανεξέταση των κειμένων (Lunsford & Ede 1990). Στο πλαίσιο αυτό (α΄ κύκλος) μπορούν να αξιοποιηθούν ποικίλα περιβάλλοντα (ΠΕΚ, ΠΠ, Wikis), προκειμένου να διευκολύνεται η όλη διαδικασία της συμπαραγωγής.

Εδώ όμως δεν αναφερόμαστε στην παιδαγωγική διάσταση αλλά σε αυτή του γραμματισμού. Αυτό σημαίνει ότι δεν δίνουμε απλώς βαρύτητα στο πώς θα διευκολύνεται η συμπαραγωγή λόγου αλλά και στο ποιες ιδιαιτερότητες έχει η συμπαραγωγή λόγου και τα ποικίλα περιβάλλοντα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Στην περίπτωση αυτή η εστίαση δίνεται στο να μάθουν τα παιδιά να γράφουν μαζί και να αξιοποιούν όλες τις τεχνικές ιδιαιτερότητες/ δυνατότητες των μέσων προς αυτή την κατεύθυνση.

Σε μια τέτοιου είδους κατεύθυνση τα ΠΕΚ ή τα Wikis δεν είναι απλώς περιβάλλοντα που διευκολύνουν το ομαδικό γράψιμο, αλλά και περιβάλλοντα που απαιτείται γνώση για το πώς μπορεί αυτό να γίνει: πώς αποτυπώνονται οι όποιες αλλαγές, πώς ανιχνεύεται ποιος έχει προσθέσει και τι, πώς ενσωματώνουμε ή αξιοποιούμε σχόλια και τέλος πώς μπορούμε να αξιολογήσουμε την ποιότητα ενός μη επώνυμου κειμένου, το οποίο είναι προϊόν συνεργασίας (π.χ. σε περιβάλλον Wiki).

Είναι προφανές ότι μια τέτοιου είδους εστίαση, όπως και πολλές άλλες που προαναφέρθηκαν, απαιτεί έναν διαφορετικό σχεδιασμό του σχολικού χρόνου και τελείως διαφορετική εστίαση στη διδασκαλία. Γνωρίζοντας ότι η συμπαραγωγή ενός κειμένου είναι μια χρονοβόρα διαδικασία και έχοντας ελάχιστες ώρες στη διάθεσή μας, προετοιμάζουμε συστηματικά, με κατάλληλες εργασίες που δίνουμε ως κατ' οίκον εργασία, το γράψιμο των κειμένων.

Παραγωγή πολυμεσικών κειμένων

Σε κάποια σύγχρονα προγράμματα σπουδών (βλ. υποενότητα 2.3) το κείμενο προσεγγίζεται με μια διευρυμένη αντίληψη, όπου συμπεριλαμβάνεται και η παραγωγή πολυμεσικών κειμένων με τη χρήση ποικίλων συσκευών (ψηφιακό μαγνητόφωνο, κάμερα κλπ.). Η επεξεργασία αυτού του υλικού και η ενσωμάτωση σε αυτό γλωσσικού υλικού (γραπτού ή προφορικού λόγου) θεωρείται ως μια νέα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ενδιαφέρουσα διάσταση στη συγγραφή των κειμένων. Η πρότασή μας είναι αυτά τα κείμενα να αποτελούν μέρος του κειμενικού ρεπερτορίου που θα αναλύουν αλλά και θα παράγουν τα παιδιά. Η επεξεργασία/ παραγωγή τους κατά βάθος, πέρα από τις διαφορετικές τεχνικές δεξιότητες που απαιτούνται, δεν μπορεί παρά να εντάσσεται στην ίδια ευρύτερη λογική που ισχύει και για τα άλλα κείμενα (κριτική κατανόηση και ερμηνεία – παραγωγή με βάση την ανάλυση και τις ιδιαιτερότητες της ρητορικής περίπτωσης). Σε μια τέτοια περίπτωση η πρόσληψη και παραγωγή πολυμεσικών κειμένων δεν είναι μέρος μια «νέας ύλης», αλλά κάτι που προκύπτει από τις ανάγκες του ζητήματος που μελετάται.

Αλλαγές στην όλη διαδικασία της παραγωγής

Η ευρεία διάδοση των ΤΠΕ στην κοινωνία και το σχολείο συνεπάγεται σημαντικές αλλαγές στο όλο κύκλωμα της πρόσληψης και παραγωγής λόγου, από τη συλλογή του υλικού και την επεξεργασία του μέχρι την τελική του δημοσίευση. Ριζική είναι π.χ. η αλλαγή στον τρόπο αναζήτησης, αξιολόγησης και συλλογής του πρώτου υλικού (π.χ. δεξιότητες ηλεκτρονικής αναζήτησης και κριτικής αποτίμησης). Διαφορετική είναι και η διαδικασία συγγραφής σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα: τα παιδιά είναι απαραίτητο να εξοικειωθούν με τεχνικές πύκνωσης της διαδικτυακής πληροφορίας και επεξεργασίας της σε περιβάλλοντα ΠΕΚ. Τέλος, στο είδος του κειμένου που θα παραχθεί ιδιαίτερο ρόλο παίζει το μέσο που θα δημοσιευτεί: θα είναι διαδικτυακό κείμενο ή όχι και που θα δημοσιευτεί; Διαφορετική θα είναι η επεξεργασία σε ένα κείμενο που μπορεί να δημοσιευτεί σε ένα ιστολόγιο από ένα περιβάλλον Wiki.

3.3.2 Αλλαγές στην έννοια του κειμένου

Το σχολείο προωθεί συχνά μια στατική εκδοχή της κειμενικότητας. Τα κείμενα θεωρούνται δεδομένα και μετρήσιμα, τα οποία υπάρχουν στις σχολικές σελίδες και θα πρέπει να διδαχθούν – μεταφερθούν στα παιδιά. Πέρα από το γεγονός ότι

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

προωθείται έτσι μια διάσταση της κειμενικότητας που δεν έχει σχέση με τη δυναμική της ζωής, όπου οι μεταβολές είναι πολύ συχνές, αγνοούνται και διαστάσεις που έχουν σχέση με νέες μορφές κειμενικότητας που συνδέονται με τα νέα ψηφιακά περιβάλλοντα. Θα αναφερθούν εν συντομία κάποια από τα πιο συνηθισμένα χαρακτηριστικά των κειμένων που συνδέονται με τις ΤΠΕ.

Η πολυτροπικότητα

Είναι γνωστό ότι για τη μετάδοση του νοήματος σπάνια χρησιμοποιείται ένας μόνο τρόπος, ένα σημειωτικό σύστημα επικοινωνίας, αλλά συνδυασμός τρόπων, όπως για παράδειγμα ο συνδυασμός γλώσσας, επιτονισμού, κίνησης και έκφρασης προσώπου στην προφορική επικοινωνία. Η επικράτηση της τυπογραφίας έχει δώσει μια πρωτοκαθεδρία στη γραπτή γλώσσα και μια παράλληλη υποβάθμιση και υποτίμηση των άλλων τρόπων. Παρότι και ένα τυπωμένο κείμενο δεν είναι ποτέ μονοτροπικό, αφού παίζουν για παράδειγμα σημαντικό ρόλο ακόμη και οι γραμματοσειρές, η ποιότητα του χαρτιού και της έκδοσης και το εξώφυλλο, το σχολείο ταυτίζει την καλλιέργεια της επικοινωνίας με την αποκλειστική καλλιέργεια της μονοτροπικής γραπτής έκφρασης.

Στις μέρες μας, λόγω διαφόρων νέων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών δεδομένων, η ούτως ή άλλως προβληματική μονοτροπικότητα στη γραπτή έκφραση τείνει να ανατραπεί δραματικά. Τα πολυτροπικά κείμενα αρχίζουν να αποτελούν τον κανόνα και τα παραδοσιακά μονοτροπικά γραπτά κείμενα την εξαίρεση. Μια σύγκριση ανάμεσα στα σχολικά βιβλία και στον Τύπο (καθημερινό και περιοδικό) των ημερών μας με αυτά της περασμένης εικοσαετίας μάς δίνουν ανάγλυφα το νέο επικοινωνιακό τοπίο που διαμορφώνεται (Kress 2003).

Οι υπολογιστές είναι τα μέσα που απλουστεύουν τη δυνατότητα παραγωγής πολυτροπικών κειμένων, η πολυτροπικότητα άλλωστε είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των ψηφιακών κειμένων. Οι παρουσιάσεις ενώπιον ακροατηρίου, τα πολυμεσικά κείμενα, οι ιστοσελίδες αποτελούν τα ενδεικτικά νέα (πολυτροπικά) είδη λόγου με ευρύτατη κοινωνική διάδοση, γι' αυτό και δεν μπορούν να λείπουν από τα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σύγχρονα προγράμματα σπουδών για τη γλωσσική εκπαίδευση.

Η άσκηση στην παραγωγή και κατανόηση αντίστοιχων κειμένων δεν είναι μια απλή και εύκολη υπόθεση από γλωσσοδιδασκτική άποψη, γιατί λείπει το αναγκαίο θεωρητικό υπόβαθρο. Ενώ διαθέτουμε μια καλή περιγραφή – μια γραμματική – του γλωσσικού τρόπου, δεν διαθέτουμε αντίστοιχες γραμματικές για τους άλλους τρόπους (π.χ. για την οπτική γλώσσα) αλλά και για τον συνδυασμό αυτών. Από τα λίγα που γνωρίζουμε μέχρι τώρα φαίνεται πως τα πολυτροπικά κείμενα δεν αποτελούν μια αθροιστική συνύπαρξη τρόπων, αλλά μια λειτουργική συνύπαρξη που αλληλοεπηρεάζει τα συλλειτουργούντα σημειωτικά συστήματα. Ενδεικτικά είναι όσα γράφει ο Kress (2000: 118) για το συγκεκριμένο θέμα, συγκρίνοντας τη λειτουργία των εικόνων στα σημερινά σχολικά εγχειρίδια με αυτά της περασμένης τριακονταετίας:

«Τώρα οι εικόνες έχουν μια ξεκάθαρη αναπαραστατική και επικοινωνιακή λειτουργία: δεν επαναλαμβάνουν όσα έχουν διατυπωθεί γραπτώς, αλλά εισάγουν με ανεξάρτητο τρόπο βασικά θέματα της ύλης του προγράμματος σπουδών. Στην πραγματικότητα, τείνει να υπάρξει ένας καταμερισμός, μια λειτουργική εξειδίκευση, όπου οι εικόνες χρησιμοποιούνται για την αναπαράσταση του βασικού περιεχομένου της ύλης των μαθημάτων του σχολικού προγράμματος, ενώ ο γραπτός λόγος διαμορφώνει το πλαίσιο της ύλης, δηλαδή το παιδαγωγικό ή διδακτικό μέρος».

Η συνειδητή εξοικείωση με τη διάσταση της πολυτροπικότητας στην πρόσληψη και παραγωγή λόγου στο γλωσσικό μάθημα θεωρείται στις μέρες μας απαραίτητη. Η εξοικείωση αυτή είναι καλό να γίνει στο πλαίσιο της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας και των άλλων σημειωτικών τρόπων από τους μαθητές και όχι στο πλαίσιο μετάδοσης μιας «ύλης-θεωρίας» σχετικής με την πολυτροπικότητα.

Υπερκείμενο

Με τη διάδοση των υπολογιστών κάνουν την εμφάνισή τους νέες μορφές κειμενικότητας, όπως είναι και το υπερκείμενο. Το υπερκείμενο έκανε την εμφάνισή του σε ευρεία κλίμακα από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και ύστερα. Γράφτηκαν

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πάρα πολλά στην αρχή για τις δυνατότητες που έχει η νέα αυτή μορφή κειμενικότητας στη γλωσσική διδασκαλία (Snyder 1996). Πρόκειται, σε μεγάλο βαθμό, για τις γνωστές τεχνοκεντρικές αντιλήψεις που εμφανίζονται με κάθε νέα τεχνολογική δυνατότητα. Κατά τη διάρκεια των αρχών της δεκαετίας του 1990 παρατηρείται μια ευρείας έκτασης αξιοποίηση της λογικής του υπερκειμένου στην κατασκευή των πολυμέσων. Η ανάπτυξη του διαδικτύου με τη μορφή του παγκόσμιου ιστού (Web) κατέστησε, σε μεγάλο βαθμό, ταυτόσημη τη λογική του υπερκειμένου με το διαδικτυακό κείμενο.

Με το υπερκείμενο αμφισβητούνται οι ως τώρα βασικές αρχές της κειμενικότητας. Μέχρι τώρα γνωρίζαμε ότι το κείμενο έχει ενότητα (αρχή, μέση και τέλος), γραμμικότητα (οι σκέψεις ξεδιπλώνονται και ολοκληρώνονται σταδιακά), συνεκτικότητα (νοηματική συνάφεια μεταξύ των διαφόρων μερών του) και συνοχή (σύνδεση όλων των γλωσσικών μερών κατά τρόπο αποτελεσματικό). Το υπερκείμενο διαφέρει αισθητά από τους ως τώρα γνωστούς τύπους κειμένων. Κατ' αρχάς πρόκειται για υβριδικό κείμενο, στο οποίο συνυφαίνονται ο παραδοσιακός γραπτός τρόπος μετάδοσης του νοήματος με άλλους τρόπους που δημιούργησε ή ενσωμάτωσε η τεχνολογία των υπολογιστών. Από τα βασικά του χαρακτηριστικά μπορούν να θεωρηθούν η πολυτροπικότητα, η χρήση πολιτισμικού συμβολικού κώδικα ως περιβάλλοντος διεπαφής (π.χ. διάφορα εικονίδια κλπ.) και η οργάνωσή του κατά επίπεδα. Το διάβασμά του δεν γίνεται κατά τον συνήθη γραμμικό τρόπο αλλά επιλεκτικά και κατά επίπεδα· πρόκειται κατά τον Landow (1992) για μια *ρητορική των αφίξεων και αναχωρήσεων*. Η *ρητορική των αναχωρήσεων* προετοιμάζει τους αναγνώστες να εικάσουν πού μπορεί να τους οδηγήσει ένας συγκεκριμένος δεσμός (link). Η *ρητορική των αφίξεων* προσανατολίζει τους αναγνώστες, μετά από τη συγκεκριμένη επιλογή και άφιξη, σε ένα συγκεκριμένο δικτυακό (=κειμενικό) τόπο. Δεν είναι τυχαίο πως αντί για διάβασμα χρησιμοποιείται ο όρος browsing, που θα μπορούσε να αποδοθεί ως διάβασμα στα πεταχτά ή ως ξεφύλλισμα.

Στο ηλεκτρονικό αυτό κειμενικό περιβάλλον η έλλειψη αρχής και τέλους, αυστηρής και συγκεκριμένης δομής, όπως μας είναι γνωστή από τα διάφορα είδη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

γραπτού λόγου, μπορεί να οδηγήσει τον αναγνώστη - πολύ δε περισσότερο αν είναι άπειρος - σε απώλεια προσανατολισμού, γι' αυτό και μπορεί να υποστηριχθεί πως η κατανόηση των σχέσεων ανάμεσα στις ιδέες που εκφράζονται είναι εξίσου σημαντική με την κατανόηση αυτών καθ' εαυτών των ιδεών. Η ευρύτητα της διάδοσης του υπερκειμένου, απόρροια της ευρύτατης διάδοσης του διαδικτύου, οδηγεί πολλούς στη διαπίστωση πως δεν μπορεί η κατοχή της υβριδικής αυτής μορφής λόγου να λείπει από το ρεπερτόριο του μελλοντικού πολίτη. Δεν μπορεί επομένως παρά να ενσωματωθεί λειτουργικά στο γλωσσικό curriculum.

Είναι γεγονός ότι τα παιδιά είναι αρκετά εξοικειωμένα με τη νέα αυτή μορφή κειμενικότητας, αφού είναι αρκετά εξοικειωμένα με το διαδίκτυο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι μπορούν να διαβάσουν επαρκώς τα κείμενα αυτά ή ότι μπορούν να τα σχεδιάσουν/ γράψουν. Κυρίως όμως δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι μπορούν να τα διαβάσουν με κριτική υποψία (βλ. τρίτο κύκλο).

Η γλώσσα σε βάσεις δεδομένων

Η ψηφιοποίηση της γλωσσικής πληροφορίας και η αποθήκευσή της σε βάσεις δεδομένων - το υλικό του διαδικτύου αποτελεί σε μεγάλο βαθμό μια τεράστια βάση γλωσσικών/ πολυτροπικών δεδομένων - δημιουργεί νέα δεδομένα και νέες προκλήσεις για τον σχολικό γραμματισμό. Σημαντικά σημεία που είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη είναι τα κάτωθι:

- Ο ρόλος των μηχανών στον εντοπισμό της πληροφορίας που αναζητούμε. Αυτό δεν είναι ένα τεχνικό μόνο ζήτημα αλλά και ζήτημα που έχει σχέση με την ουσία του αποτελέσματος που προκύπτει. Παρότι φαίνεται ότι τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με τη διαδικασία αυτή, η έρευνα δείχνει ότι αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στην ανάγνωση των αποτελεσμάτων που δίνουν οι μηχανές αναζήτησης (Κουτσογιάννης & Παπαδοπούλου 2008). Η λογική, επίσης, με βάση την οποία δουλεύουν οι μηχανές αναζήτησης δεν είναι ένα ουδέτερο ζήτημα (βλ. τρίτος κύκλος).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Η εστίαση στην πληροφορία με βάση λέξεις-κλειδιά και συνδυασμό λέξεων-κλειδιών. Με δεδομένο το γεγονός ότι οι λέξεις δεν είναι ουδέτερες αλλά έχουν τοπικά τοποθετημένη σημασία, η αναζήτηση είναι μια απαιτητική υπόθεση στην οποία είναι απαραίτητο να ασκηθεί από τη μαθητική ηλικία το παιδί.
- Η αναζήτηση με αφετηρία τις λέξεις έχει δύο σημαντικές ιδιαιτερότητες: αναδεικνύει ό,τι εκφράζεται με τις συγκεκριμένες λέξεις και αναδεικνύει τα συμφοραζόμενα των συγκεκριμένων λέξεων-κλειδιών. Επομένως δεν αναδεικνύει νοήματα που δεν εμπεριέχουν τις λέξεις αυτές.

Νέες κειμενικές οντότητες

Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά σχετίζονται απολύτως με νέες μορφές κειμενικότητας που συναντιούνται στα σύγχρονα ψηφιακά περιβάλλοντα επικοινωνίας. Πέρα όμως από τα επιμέρους διαφορετικά χαρακτηριστικά έχουμε και νέες κειμενικές οντότητες, όπως είναι η εισαγωγική σελίδα στο διαδίκτυο και τα κείμενα που παράγονται σε ποικίλα διαδικτυακά περιβάλλοντα (π.χ. ιστολόγια, τα κείμενα του Facebook κλπ.)

Σε κάποιες περιπτώσεις τα περιβάλλοντα αυτά έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παραγωγή σχολικού λόγου, αφού μπορούν να αποτελέσουν το πλαίσιο για την παραγωγή ποικιλίας κειμενικών ειδών. Ο σχεδιασμός όμως και η παραγωγή νέων κειμενικών ειδών θα πρέπει να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε:

- να αξιοποιούνται όλοι οι διαθέσιμοι τρόποι (γλωσσικός, οπτικός, μουσικός κλπ.). Θα ήταν σκόπιμο να αναφερθεί εδώ ότι η αναλογία των σημειωτικών συστημάτων που θα χρησιμοποιηθούν, θα πρέπει να προέρχεται μετά από προσεχτική ανάλυση της συγκεκριμένης κάθε φορά ρητορικής σύμβασης (ποιοι οι αποδέκτες, ποιος ο στόχος, ποιο ύφος θέλουμε να υπάρχει κλπ.). Το επισημαίνουμε αυτό, γιατί παρατηρείται συχνά μια απλουστευτική αντίληψη, η οποία ταυτίζει τον σχεδιασμό ιστοσελίδων με πολλά χρώματα, ήχους και άλλα «τρικ», χωρίς καμία σύνδεση με τη συγκεκριμένη ρητορική κατάσταση.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- να εξασφαλίζεται η αναμενόμενη διαδραστικότητα (interactivity) με τους αναγνώστες. Στον τομέα αυτό, και κατά την ανάλυση βέβαια της ρητορικής περίπτωσης, είναι απαραίτητο να συνεξετάζεται το ενδεχόμενο να μπορεί να διερευνάται η σχεδιαζόμενη σελίδα από διαφορετικούς αναγνώστες με διαφορετικές ανάγκες.

3.3.3 Αναγνώστης

Σημαντικές είναι οι αλλαγές και στο άλλο σκέλος του τριγώνου, αυτό του αναγνώστη. Η πρώτη σημαντική εύκολα ανιχνεύσιμη αλλαγή έχει σχέση με την αναγνωστική κοινωνικοποίηση των παιδιών με τις οθόνες, οι οποίες αρχίζουν να αποκτούν σημαντικό μερίδιο στην αναγνωστική εμπειρία τους. Η κοινωνικοποίηση αυτή εξοικειώνει τα παιδιά με συγκεκριμένου τύπου αναγνωστικές εμπειρίες και πρακτικές, με συνέπεια ο παραδοσιακού τύπου σχολικός γραμματισμός του εντύπου να τους φαίνεται απόμακρος και ξένος. Ενδιαφέρον έχουν σχετικά με το ζήτημα αυτό μερικές από τις επισημάνσεις του Kress (2010, 38-39). Σύμφωνα με αυτές, οι ψηφιακές αναγνωστικές συνήθειες (habitus of reading) των νεότερων γενεών, και ιδιαίτερα όσες σχετίζονται με διαδικτυακές αναγνωστικές πρακτικές, βασίζονται σε διαδικασίες σχεδιασμού (design) που επιτελούνται κατά τα ενδιαφέροντα των αναγνωστών (read according to a design of the reader's interest). Κατά τον Kress, οι αναγνωστικές αυτές συνήθειες της νεότερης γενιάς (μαθητές) διαφοροποιούνται από τις αντίστοιχες της παλιότερης γενιάς (εκπαιδευτικοί), γεγονός που αποτελεί και ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα ως προς το ζήτημα της ανάγνωσης στο σχολείο. Η διαπίστωση αυτή είναι εν μέρει αληθής, αφού η εμπειρία των παιδιών έχει σχέση με συγκεκριμένου τύπου πρακτικές γραμματισμού, κυρίως αυτές που έχουν σχέση με την ψυχαγωγία (Κουτσογιάννης 2011). Αυτό σημαίνει ότι το σχολείο είναι απαραίτητο να εξοικειώσει τα παιδιά και με άλλου τύπου πρακτικές, όπως οι τεχνικές ανάγνωσης κειμένων που προέρχονται από μηχανές αναζήτησης. Κυρίως όμως είναι

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

απαραίτητο να ασκηθούν τα παιδιά στο να προσεγγίζουν συνειδητά και με κριτική σκέψη την ανάγνωση ως μια διαδικασία σχεδιασμού (Kress 2003), όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ως μια διαδικασία δηλαδή αναζήτησης και επιλογής των κειμένων και των σημειωτικών πόρων, γενικότερα, που τους είναι απαραίτητοι, προκειμένου να επιτυγχάνουν τον εκάστοτε στόχο τους.

Η δεύτερη αλλαγή έχει σχέση με το γεγονός ότι η ανάγνωση μπορεί να είναι εμφανώς αλληλεπιδραστική, αφού τα ψηφιακά κείμενα παραμένουν ανοιχτά για συμπλήρωση ή σχολιασμό. Με την έννοια αυτή έχουμε μια σύγκυση ανάμεσα στους παραδοσιακούς ρόλους του συγγραφέα και του αναγνώστη, αφού ο αναγνώστης μπορεί κάλλιστα να γίνει και συγγραφέας. Η ιδιαιτερότητα αυτή μάλιστα έχει συνδεθεί ιδιαίτερα με τα περιβάλλοντα της δεύτερης διαδικτυακής γενιάς (WEB 2.0), μέσω των οποίων καθίσταται ευκολότερη η αλληλεπίδραση συγγραφέα- αναγνώστη. Σημαντικό ζητούμενο όμως είναι, μέσω της γλωσσικής διδασκαλίας, οι μαθητές να εξοικειωθούν συστηματικά και με λειτουργικό τρόπο με την αλληλεπίδραση αυτή και τις ιδιαιτερότητές της. Για παράδειγμα, είναι σημαντικό να γνωρίζουν οι μαθητές σε ποιες περιπτώσεις και με ποιον σκοπό ο συγγραφέας ενός ιστολογίου επιτρέπει τον σχολιασμό ή τη συμπλήρωση των κειμένων του και τι περιθώρια αφήνει γι' αυτό στους αναγνώστες του. Δεδομένου του γεγονότος ότι στα ιστολόγια ο σχολιασμός κειμένων άλλων συγγραφέων λειτουργεί συχνά ως στρατηγική προώθησης του ιστολογίου του σχολιαστή, οι παραπάνω στόχοι είναι σημαντικοί, γιατί αναδεικνύουν λανθάνουσες διαστάσεις σχετικά με την αλληλεπίδραση συγγραφέα- αναγνώστη, τις οποίες συχνά αγνοούν οι μαθητές.

Μια τρίτη, τέλος, σημαντική εξέλιξη έχει σχέση με τον όγκο των κειμένων που μπορεί να βρει εύκολα και γρήγορα ο κάθε αναγνώστης σήμερα για οποιοδήποτε ζήτημα διερευνά. Ο μεγάλος όγκος των κειμένων, ο τρόπος με τον οποίο αυτά ανακτώνται αλλά και οι τρόποι που μπορούν να αξιοποιηθούν αποτελούν νέα δεδομένα, τα οποία συζητήσαμε σε αρκετά σημεία ως τώρα.

Όλα αυτά αποτελούν απαραίτητα στοιχεία του νέου γραμματισμού που είναι απαραίτητο να διαπερνά τα σύγχρονα Προγράμματα Σπουδών.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

3.4 Τρίτος κύκλος

Το περιεχόμενο του συγκεκριμένου κύκλου συζητήθηκε εκτενώς στο πρώτο μέρος του παρόντος κειμένου. Λόγω του γεγονότος ότι η διδακτική εστίαση στο συγκεκριμένο κύκλο δεω σχετίζεται τόσο με συγκεκριμένα περιβάλλοντα, όσο με μια συγκεκριμένη – κριτική ανάγνωση των ποικίλων περιβαλλόντων πρακτικής γραμματισμού, βαρύτητα θα δοθεί εδώ στην ανάδειξη της λογικής αυτής.

Τα ποικίλα περιβάλλοντα παραγωγής και πρόσληψης λόγου μπορούν να αντιμετωπιστούν με τρεις κυρίως λογικές κατά την αξιοποίησή τους στη διδασκαλία της γλώσσας. Μία πρώτη λογική θα αδιαφορούσε για τις παιδαγωγικές δυνατότητες των περιβαλλόντων αυτών (βλ. πρώτο κύκλος, παραπάνω), αλλά και τις ιδιαιτερότητές τους ως μέσων πρακτικής γραμματισμού (βλ. δεύτερος κύκλος, παραπάνω). Στην περίπτωση αυτή η διδασκαλία θα ήταν προσκολλημένη στη λογική του βιβλίου και του παραδοσιακού σχολικού γραμματισμού. Πρόκειται για επιλογή που θα είχε προφανείς συνέπειες για τις εγγράμματες ταυτότητες των παιδιών, αφού θα είχαν δυσκολίες τόσο στη λειτουργική αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσων επικοινωνίας όσο και στην κατάκτηση των ιδιαιτεροτήτων τους ως μέσων πρακτικής γραμματισμού.

Η δεύτερη λογική, κινούμενη κυρίως στο πλαίσιο των δύο εσωτερικών κύκλων, θα χρησιμοποιούσε με ευρύτητα τις ΤΠΕ τόσο ως παιδαγωγικά μέσα όσο και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Αυτές οι επιλογές θα είχαν προφανείς επιπτώσεις στο είδος των εγγράμματων ταυτοτήτων που δυνάμει θα μπορούσαν να καλλιεργηθούν: παιδιά που θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε μεγάλο εύρος πρακτικών γραμματισμού σύγχρονης λογικής (π.χ. συνεργασία, σύνθεση κλπ.), αλλά και σε μεγάλο εύρος πρακτικών, όπου οι νέοι γραμματισμοί θα διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο. Το μειονέκτημα στην προκειμένη περίπτωση θα μπορούσε να εντοπιστεί στο γεγονός ότι τα παιδιά αυτά θα φυσικοποιούσαν τα νέα μέσα και θα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

διέθεταν περιορισμένες δυνατότητες κριτικής ανάγνωσής τους.

Η τρίτη εκδοχή προϋποθέτει τη λογική του πρώτου και δεύτερου κύκλου, αλλά δεν περιορίζεται μόνο σε αυτές. Θεωρεί ότι τα ψηφιακά μέσα δεν είναι ουδέτερα μέσα πρακτικής γραμματισμού και κατά διαστήματα εστιάζει στην κριτική προσέγγιση και ανάγνωσή τους. Αναφέρονται στη συνέχεια ενδεικτικές τέτοιες περιπτώσεις.

1. Ψηφιακά περιβάλλοντα παραγωγής γραπτού και ο πολιτισμικός χρωματισμός τους. Ενδεικτικά:
  - a. Τα ΠΕΚ και τα ΠΠ προσεγγίζονται ως περιβάλλοντα που εμπεριέχουν έτοιμους σημειωτικούς πόρους που δεν σχετίζονται με την ελληνική πραγματικότητα. Τα παιδιά μέσω σχεδίων εργασίας μαθαίνουν να εντοπίζουν τους πόρους αυτούς και όπου αυτό είναι εφικτό να τους αντικαθιστούν. Ένα παράδειγμα: στις μεγάλες τάξεις του Λυκείου, όπου η εστίαση στα κειμενικά είδη είναι δεδομένη, θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν τα έτοιμα και μεταφρασμένα από την Αγγλική κειμενικά είδη (templates) τα οποία παρέχει, για παράδειγμα, το Word με πρότυπα κείμενα που ανταποκρίνονται περισσότερο στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής γλώσσας και κοινωνίας.
  - b. Κάτι ανάλογο μπορεί να γίνει επίσης με τα ΠΠ: ποιες λογικές υπαγορεύουν οι έτοιμες παρουσιάσεις που δίνονται; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν εναλλακτικές παρουσιάσεις που δεν θα ακολουθούν τις δομές αυτές;
2. Διαφήμιση και διαδίκτυο. Με μια ερευνητική εργασία τα παιδιά θα μπορούσαν να εστιάσουν στο πώς λειτουργεί η διαφήμιση στα σύγχρονα ψηφιακά περιβάλλοντα και κυρίως στο διαδίκτυο. Βαρύτητα θα μπορούσε να δοθεί στις εμφανείς διαφημίσεις, στις κρυφές διαφημίσεις, αλλά και στην εστιασμένη διαφήμιση που αντλεί από τις επιλογές των χρηστών του διαδικτύου (π.χ. κάποια αγορά), προκειμένου να διαμορφώσει την ομάδα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

στόχου.

3. Εστίαση στο γραφηματικό σύστημα. Μεγάλη αμηχανία δημιουργεί η παιδαγωγική ενασχόληση με τη χρήση του λατινικού γραφηματικού συστήματος κατά την παραγωγή λόγου στην ελληνική γλώσσα. Μια παραδοσιακή προσέγγιση θα το αντιμετώπιζε ως κάτι το μεμπτό και θα προέτρεπε τα παιδιά να το αποφεύγουν. Μια κοινωνιογλωσσολογικής αφετηρίας προσέγγιση θα το αντιμετώπιζε στο πλαίσιο της γραφηματικής ποικιλότητας που χαρακτηρίζει τις ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού. Στην προκειμένη περίπτωση η λατινοελληνική γραφή υπάρχει ενόσω χρησιμοποιείται και, αφού υπάρχει, το μόνο που θα μπορούσε να γίνει είναι να περιγραφεί ή να χρησιμοποιηθεί, ανάλογα με τη ρητορική περίσταση. Μια προσέγγιση από την οπτική του τρίτου κύκλου θα εστίαζε στο πότε και γιατί η συγκεκριμένη γραφηματική ποικιλότητα αναδείχθηκε. Θα έδινε βαρύτητα να αναδείξει τη στενή σχέση της συγκεκριμένης γραφής με τους πρώτους περιορισμούς που υπήρχαν στην παραγωγή λόγου σε γλώσσες των οποίων τα γραφηματικά συστήματα δεν στηρίζονταν στη λατινική γραφή και στο πώς οι περιορισμοί αυτοί οδήγησαν στην υιοθέτηση του λατινικού αλφαβήτου. Θα έδινε, τέλος, βαρύτητα να συνδεθεί η επιλογή αυτή με την «προστιθέμενη αξία» που δίνει κάθε επιλογή που σχετίζεται με την αγγλική γλώσσα, λόγω της θέσης που έχει στον χώρο της παγκόσμιας επικοινωνίας.
4. Πολυτροπικότητα και σχέση με την εποχή μας. Είναι γνωστό ότι υπάρχει μια προοδευτική επέκταση της εικόνας, των γραφημάτων και του βίντεο στη σύγχρονη επικοινωνία. Η τάση αυτή προς την πολυτροπικότητα δεν σχετίζεται μόνο με την αναπαράσταση του νοήματος στην οθόνη, αλλά και στο έντυπο. Και το ζήτημα αυτό μπορεί να προσεγγιστεί ποικιλοτρόπως. Μια προσέγγιση από την οπτική του δεύτερου κύκλου θα εξοικείωνε τα παιδιά με το να μπορούν να παράγουν κείμενα περισσότερο ή λιγότερο πολυτροπικά (βλ. δεύτερος κύκλος). Μια προσέγγιση από την οπτική του τρίτου κύκλου δεν θα αρκούσαν μόνο στη χρήση, αλλά θα έθετε ευρύτερους προβληματισμούς

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

γύρω από το πώς οι επιλογές στην αναπαράσταση του νοήματος έχουν σχέση με άλλες εξελίξεις στην κοινωνική μας ζωή, όπως για παράδειγμα με την έμφαση στο γρήγορο και στο εντυπωσιακό.

5. Η λογική του υπερκειμένου. Επισημάνθηκαν οι ιδιαιτερότητες του υπερκειμένου και η ανάγκη για μια λειτουργική ένταξή του στην παραγωγή και πρόσληψη λόγου. Είναι όμως ιδιαίτερα χρήσιμο τα παιδιά να κατανοήσουν ότι ο τρόπος που δομούνται τα διάφορα επίπεδα, το πού γίνεται δεσμός (link) και πού παραπέμπει δεν είναι κάτι το ουδέτερο και φυσικό. Σε μια τέτοια περίπτωση η κριτική εστίαση στις δομές του υπερκειμένου έχει ιδιαίτερη προτεραιότητα.
6. Τα ψηφιακά κείμενα και οι ψηφιακές βάσεις δεδομένων δεν είναι επίσης ουδέτερα περιβάλλοντα. Τα τελευταία χρόνια κάθε τι που είναι σε ψηφιακή μορφή προβάλλεται ως κάτι de facto θετικό, ιδιαίτερα αν είναι κάποιο παιδαγωγικό περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής έχουν πολλαπλασιαστεί τα περιβάλλοντα πολυμέσων που σχετίζονται με τη διδασκαλία σε παιδιά, όπως και η αποθήκευση γλωσσικού υλικού σε βάσεις δεδομένων. Μια προσέγγιση από την οπτική του πρώτου κύκλου θα έδινε βαρύτητα στην κατάλληλη παιδαγωγική αξιοποίησή τους. Η προσέγγιση από την οπτική του δεύτερου κύκλου θα έδινε βαρύτητα στην ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων τους ως μέσων πρακτικής γραμματισμού (π.χ. τα σώματα κειμένων). Μια αφετηρία από την οπτική του τρίτου κύκλου δεν θα υποτιμούσε τις άλλες δύο εκδοχές, αλλά θα επιχειρούσε παράλληλα να εξοικειώσει τα παιδιά και με την κριτική ανάγνωση τόσο των κειμένων αυτών, όσο και των περιβαλλόντων. Έτσι, τα παιδιά θα καλούνταν στο πλαίσιο ενός ευρύτερου σχεδίου εργασίας να συγκρίνουν το πώς προσεγγίζεται ένα γλωσσικό φαινόμενο σε ένα λογισμικό σε σχέση με μια επίσημη γραμματική και σε συνάρτηση με κάποια έρευνα που κάνουν τα ίδια τα παιδιά. Θα καλούνταν επίσης να ανιχνεύσουν τη λογική με βάση την οποία λειτουργεί το κάθε σώμα κειμένων: τι αναδεικνύει και τι όχι.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις:

- Οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται ως σύγχρονα παιδαγωγικά μέσα και μπορούν να αξιοποιηθούν ποικίλα περιβάλλοντα του πρώτου κύκλου.
- Οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται ως μέσα πρακτικής γραμματισμού και οι δάσκαλοι εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην κατάκτηση των ιδιαιτεροτήτων τους.
- Παράλληλα όμως τα παιδιά ασκούνται να αντιμετωπίζουν τα νέα μέσα με κριτική διάθεση και υποψία.

Στον Πίνακα 3 (βλ. Παράρτημα Β) προτείνεται η λογική του τρίτου κύκλου να αξιοποιείται πρωτίστως στο Λύκειο, όταν τα παιδιά θα έχουν κατακτήσει τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τα νέα μέσα λειτουργικά, θα γνωρίζουν τις ιδιαιτερότητές τους και θα έχουν την ικανότητα να αναπτύσσουν κριτικές δεξιότητες ανάγνωσής τους. Αυτό βέβαια δεν αποκλείεται να γίνει και σε τάξεις του Γυμνασίου, αν οι εκπαιδευτικοί κρίνουν ότι κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί με το υπάρχον μαθητικό δυναμικό που έχουν στις τάξεις τους.

3.5 Αντί συμπεράσματος

Ανεξάρτητα από το σε ποιον κύκλο ή συνδυασμό τους κινούνται οι εκπαιδευτικοί είναι απαραίτητο να τηρούνται κάποιες βασικές αρχές, όπως:

- Η χρήση των νέων μέσων δεν σημαίνει ότι υποτιμάται η χρήση των παλιότερων μέσων πρακτικής γραμματισμού. Ο συνδυασμός και η ισορροπία είναι απαραίτητα.
- Τα παιδιά θα πρέπει να έχουν ρόλο δημιουργικό, που σημαίνει ότι αξιοποιούν κάθε μέσο προκειμένου να ανακαλύψουν, να μάθουν, να συνεργαστούν, να γράψουν, να διαβάσουν, να συμφωνήσουν ή να διαφωνήσουν.
- Οι δάσκαλοι θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η μάθηση δεν προκύπτει αυτομάτως,

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

επειδή τα παιδιά θα χρησιμοποιήσουν σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό τα νέα μέσα. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών γίνεται περισσότερο απαιτητικός στο νέο παιδαγωγικό και επικοινωνιακό τοπίο, αφού η μάθηση στηρίζεται στην κατάλληλη υποστήριξη των διδασκόντων.

- Η αντιμετώπιση όλων αυτών των νέων δεδομένων που προαναφέρθηκαν δημιουργεί συχνά πανικό σε εκπαιδευτικούς που προσεγγίζουν για πρώτη φορά το ζήτημα της αξιοποίησης των ΤΠΕ στα γλωσσικά μαθήματα. Αυτό οφείλεται πρωτίστως στο γεγονός ότι το όλο ζήτημα προσεγγίζεται αθροιστικά: «είχα να κάνω τόσα πολλά και τώρα προστίθενται άλλα τόσα». Μια τέτοιου είδους όμως προσέγγιση δεν είναι προς την ορθή κατεύθυνση. Αν οι ΤΠΕ αντιμετωπιστούν ως μη ουδέτερα μέσα πρακτικής γραμματισμού, κατά βάθος τρία είναι τα νέα δεδομένα. Το ένα έχει σχέση με την κατάσταση επικοινωνίας και την ανάλυσή της. Με βάση το γεγονός ότι οι ΤΠΕ είναι μέσα πρακτικής γραμματισμού με ιδιαιτερότητες, αυτό θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη τόσο κατά την παραγωγή λόγου, όσο και κατά την ανάλυση της ρητορικής παράστασης (π.χ. πού θα χρησιμοποιηθεί το κείμενο) (δεύτερος κύκλος). Το δεύτερο έχει σχέση με το γεγονός ότι τα μέσα αυτά δεν είναι ουδέτερα μέσα πρακτικής γραμματισμού (τρίτος κύκλος). Το τρίτο, τέλος, νέο δεδομένο έχει σχέση με το πώς μπορούν να αξιοποιηθούν οι ΤΠΕ ως παιδαγωγικά περιβάλλοντα, προκειμένου να επιτευχθούν τα ανωτέρω, αλλά και όσα ως τώρα διδάσκονται στο σχολείο.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

4. ΤΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΩΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, Ιωάννα Χαλισιάνη

4.1 Εισαγωγή: η στροφή της εκπαιδευτικής γλωσσολογίας στην αξιοποίηση των σωμάτων κειμένων.

Η ένταξη των ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων (ΗΣΚ)¹⁷ σε πρακτικές γλωσσικής διδασκαλίας αρχίζει να συζητείται προς το τέλος της δεκαετίας του 1980. Προηγήθηκε η αξιοποίησή τους στη λεξικογραφία και στη θεωρητική γλωσσολογική έρευνα. Στο χώρο της θεωρητικής έρευνας αναπτύχθηκε η *γλωσσολογία των σωμάτων κειμένων* (*corpus linguistics*) ως ιδιαίτερη μεθοδολογία για την περιγραφή γλωσσών ή διαλέκτων. Σημαντική επίδραση προς την κατεύθυνση να αναγνωριστεί από την επιστημονική κοινότητα η δυνατότητα αξιοποίησης των ΗΣΚ στη γλωσσική διδασκαλία άσκησε η έκδοση του *Collins COBUILD English Language Dictionary* (1987), του πρώτου *εκπαιδευτικού λεξικού* (*learners' dictionary*), του οποίου τα ερμηνεύματα τεκμηριώνονται από δεδομένα που αντλούνται από ηλεκτρονικό σώμα κειμένων¹⁸.

Η ανάπτυξη της γλωσσολογίας των σωμάτων κειμένων κατέστησε σαφές ότι το αυθεντικό γλωσσικό υλικό που αποθηκεύεται σε αυτά και οι υποστηριζόμενες από την τεχνολογία μέθοδοι προσπέλασής του αποτελούν σημαντικό δυναμικό, αξιοποιήσιμο για την περιγραφή και τη διδασκαλία των γλωσσών. Η προηγούμενη

¹⁷ Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Sinclair (1996), ένας από τους θεμελιωτές της γλωσσολογίας των σωμάτων κειμένων, σώμα κειμένων αποτελεί κάθε δομημένη συλλογή αυθεντικών κειμένων μιας γλώσσας, τα οποία επιλέγονται και ταξινομούνται σύμφωνα με ορισμένα γλωσσολογικά κριτήρια έτσι ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αντιπροσωπευτικό δείγμα της γλώσσας αυτής ή συγκεκριμένων ποικιλιών της. Η επιλογή και η ταξινόμηση του υλικού που περιλαμβάνει ένα σώμα κειμένων εξαρτάται από τους σκοπούς που αυτό προορίζεται να εξυπηρετήσει.

¹⁸ Χρησιμοποιήθηκε το *Bank of English* (<http://www.collins.co.uk/books.aspx?group=153>). Επιστημονικός επόπτης του λεξικού ήταν ο Sinclair, θεμελιωτής του λεγόμενου *COBUILD project*.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αξιοποίηση των ΗΣΚ στη γλωσσολογική έρευνα απέδειξε αρκετά πειστικά ότι η πραγματική γλωσσική χρήση δεν ανταποκρίνεται πάντοτε στις περιγραφές της γλώσσας που στηρίζονται σε *διαισθήσεις (intuitions)* των μελετητών ή των δασκάλων της γλώσσας (*introspective views*, Sinclair 1997: 32-34). Τα σώματα κειμένων μπορούν να ικανοποιήσουν την ανάγκη για αναπροσαρμογή του περιεχομένου διδασκαλίας στην αυθεντική γλωσσική χρήση. Επίσης, αποτελούν περιβάλλοντα που δίνουν τη δυνατότητα εξερεύνησης της γλώσσας και της χρήσης της και επιτρέπουν στους μαθητές να εμπλακούν δυναμικά σε μια τέτοια διαδικασία.

Την πρώτη συστηματική πρόταση για την αξιοποίηση των ΣΚ στη διδασκαλία διατύπωσε ο Tim Johns (συνεργάτης του Sinclair στο *COBUILD project*). Το 1988 δημοσιεύεται το πρώτο κείμενο του Johns που υπερασπίζεται την ιδέα να χρησιμοποιείται στην τάξη εκπαιδευτικό υλικό που παράγεται από ΣΚ (κυρίως *συμφραστικοί πίνακες*). Ο Johns εισηγήθηκε την ιδέα αυτή με το σκεπτικό ότι τα αυθεντικά δεδομένα λόγου που αξιοποιούσαν, στο πλαίσιο του *COBUILD project*, οι λεξικογράφοι και οι συγγραφείς διδακτικού υλικού δεν έπρεπε να παραμένουν «κρυφά» για τους σπουδαστές της γλώσσας, αλλά οι τελευταίοι να έρχονται απευθείας αντιμέτωποι με αυτά και να υιοθετούν το ρόλο του *ερευνητή της γλώσσας* (“*to make the learner a linguistic researcher*”, Johns 2002). Οι δημοσιεύσεις του Johns άσκησαν σημαντική επιρροή και έτσι άρχισε να αναπτύσσεται ερευνητικό ενδιαφέρον όχι μόνο για τη χρήση των ΣΚ στην έρευνα της δομής και της χρήσης της γλώσσας, αλλά και για την αξιοποίησή τους στη διδασκαλία και εκμάθησή της. Ο Johns εισηγήθηκε τον όρο *data driven learning* (*μάθηση κατευθυνόμενη από τα δεδομένα*) για να περιγράψει την πρακτική κατάκτησης της γνώσης μιας γλώσσας μέσω της επεξεργασίας των αυθεντικών γλωσσικών δεδομένων που αντλούνται από τα σώματα κειμένων. Οι περισσότεροι ερευνητές που εισηγούνται θεωρίες και θέτουν προβληματισμούς σχετικά με την αξιοποίηση των ΣΚ στη διδασκαλία χρησιμοποιούν ως αφετηρία τη θεώρηση του Johns.

Οι περισσότερες και πιο ενδιαφέρουσες επιστημονικές δημοσιεύσεις που υπερασπίζονται την ένταξη των ΗΣΚ στη γλωσσική διδασκαλία εμφανίζονται κυρίως

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

από το 1997 και έπειτα¹⁹. Το ενδιαφέρον για τα ΗΣΚ στο χώρο της εκπαιδευτικής γλωσσολογίας παραμένει για καιρό εστιασμένο στις προοπτικές αξιοποίησής τους για την εκμάθηση και διδασκαλία ξένων γλωσσών και κυρίως της αγγλικής ως δεύτερης/ξένης). Εκφράζεται ιδιαίτερος ενθουσιασμός από μέλη της επιστημονικής κοινότητας για το γεγονός ότι η στροφή στα ΗΣΚ μπορεί να ανανεώσει το περιεχόμενο των διδακτικών εγχειριδίων και γενικότερα του διδακτικού υλικού και να διαμορφώσει πιο έγκυρες επιστημονικά μεθόδους σύνταξης εγχειριδίων αναφοράς (γραμματικές και λεξικά). Γίνεται αποδεκτό ότι η γνώση που αποδίδει η μελέτη σωμάτων κειμένων, κυρίως αυτών που εμπεριέχουν εκτεταμένα δείγματα λόγου φυσικών ομιλητών, συμβάλλει σε ακριβέστερη περιγραφή της γλώσσας και τροφοδοτεί τη σύνταξη λεξικών και γραμματικών για παιδαγωγική χρήση (Hunston & Francis 1998, 2000).

Επίσης, προτείνεται να αξιοποιούνται στην τάξη τα ΗΣΚ ως περιβάλλοντα που προσφέρονται για την υλοποίηση διδακτικών δραστηριοτήτων, στο πλαίσιο των οποίων οι μαθητές αντλούν από αυτά υλικό, για να διερευνήσουν κάποιο ζήτημα σχετικό με τη χρήση των ίδιων γλωσσικών στοιχείων (λέξεις, συντακτικές δομές) σε διαφορετικά πλαίσια (Braun 2007, Braun et al. 2006). Οι εκπαιδευτικές εφαρμογές των ΗΣΚ που προτείνονται στη σχετική βιβλιογραφία έχουν ως θεμελιώδη στόχο το να αποκτήσουν οι μαθητές/ μη φυσικοί ομιλητές μιας γλώσσας ενημερότητα σχετικά με όψεις του συστήματός της και εξειδικευμένα ζητήματα της χρήσης της, με τα οποία είναι εξοικειωμένοι μόνο φυσικοί ομιλητές. (Carter 1998, Mair 2002, O'Keefe et al. 2007).

Αν και στη σχετική βιβλιογραφία τονίζεται κυρίως ο ρόλος των ΗΣΚ στη διδασκαλία μιας γλώσσας ως ξένης, με πολύ συχνή μάλιστα την εστίαση στην ανάγκη εκμάθησής της για ακαδημαϊκούς σκοπούς (Cotter 2002, Flowerdew 2005), εξίσου ενδιαφέρουσες είναι οι προοπτικές αξιοποίησής τους στη διδασκαλία μιας γλώσσας ως μητρικής. Βασικό πλεονέκτημα για τον δάσκαλο της μητρικής γλώσσας είναι ότι από ένα σώμα κειμένων φυσικών ομιλητών αντλεί παραδείγματα αυθεντικής

¹⁹Τη χρονιά αυτή εκδίδονται δύο συλλογικοί τόμοι που περιλαμβάνουν ιδιαίτερα σημαντικά άρθρα (Wichmann κ.ά., 1997, Lewandowska-Tomaszczyk & Melia, 1997) και έκτοτε πληθαίνουν οι δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

γλωσσικής χρήσης και όχι κατασκευασμένα παραδείγματα ιδεατής ή ‘ορθής’ χρήσης του λόγου. Κάτι τέτοιο σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός που διαμορφώνει το διδακτικό υλικό του, αξιοποιώντας τις δυνατότητες των σωμάτων κειμένων, επιλέγει να επικεντρωθεί στην *αυθεντική γλωσσική χρήση* και όχι να διδάξει την “υποδειγματική” χρήση του λόγου ή να εξυπηρετήσει την τυπική περιγραφή του γλωσσικού συστήματος (Sinclair 1997). Μια τάξη μαθητών που εργάζεται με σώματα κειμένων μπορεί να αποκτήσει επίγνωση επιμέρους όψεων της *γλωσσικής ποικιλότητας* και έχει την ευκαιρία να μελετήσει με τρόπο συστηματικό τη σχέση των λεξικογραμματικών συστατικών του λόγου με το *κειμενικό είδος (genre)*, το *επίπεδο ύφους (register)* του κειμένου, τη λειτουργική ποικιλία του λόγου κι ακόμη την *κοινωνική και επικοινωνιακή συνθήκη* στο πλαίσιο της οποίας ο λόγος πραγματώνεται (O’Keefe et al. 2007: 120-139).

Η παραπάνω δυνατότητα, βέβαια, εξασφαλίζεται πρακτικά, όταν το περιβάλλον προσπέλασης ενός σώματος κειμένων δεν περιορίζεται στην αυτόματη παραγωγή *συμφραστικών πινάκων (concordances)*, αλλά επιτρέπει στον χρήστη να έχει πρόσβαση σε ολόκληρο το κείμενο. Αναγκαίο είναι επίσης να παρέχονται στους ενδιαφερόμενους χρήστες πληροφορίες για την ταυτότητα κάθε κειμένου, δηλαδή το μέσο δημοσίευσής του, τον συγγραφέα, το είδος λόγου στο οποίο ανήκει, το έτος δημοσίευσης. Με τις παραπάνω προϋποθέσεις, η χρήση των ΗΣΚ ως περιβαλλόντων εργασίας στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος δίνει την ευκαιρία στον δάσκαλο και τους μαθητές να μην προσεγγίζουν μεμονωμένα και αποπλαισιωμένα τα λεξικογραμματικά χαρακτηριστικά των κειμένων, αλλά να τα κατανοούν ενταγμένα στο κείμενο και στο συγκεκριμένο πλαίσιο (Braun 2005, Flowerdew 2005).

Στη βιβλιογραφία, τονίζεται ως θεμελιώδες πλεονέκτημα της αξιοποίησης γλωσσικού υλικού προερχόμενου από ΗΣΚ στη διδασκαλία το γεγονός ότι οι μαθητές που εργάζονται με τέτοιο υλικό, ακόμη κι αν έχει προηγηθεί επιλογή και επεξεργασία των αρχικών ευρημάτων από τον εκπαιδευτικό, υιοθετούν τον ρόλο του *ερευνητή (researcher)*, Cheng et al. 2003) ή *εξερευνητή (explorer)*, Bernardini 2002) της γλώσσας. Αυτό ισχύει, επειδή αναλαμβάνουν να επεξεργαστούν δεδομένα αυθεντικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

γλωσσικής χρήσης, με σκοπό να δώσουν απαντήσεις σε συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα. Στο πλαίσιο αυτής της οπτικής, δεν υποβαθμίζεται ο ρόλος του δασκάλου, καθώς ο ίδιος αναλαμβάνει το διόλου εύκολο έργο του συνεργάτη και κάποιες φορές του καθοδηγητή σε αυτή την έρευνα (Kaltenböck & Mehlmauer-Larcher 2005, Gabrielatos 2005, McEneaney & Wilson 1997).

Σε γενικές γραμμές, οι προτάσεις που εισηγούνται την αξιοποίηση των σωμάτων κειμένων στη διδασκαλία γλωσσών εντάσσονται σε μια παράδοση που ο Widdowson (1980, 2000) αποκαλεί “*linguistics applied*” και σημαίνει την τάση να μεταφέρονται στην τάξη και να αξιοποιούνται για τη διδασκαλία τα ευρήματα της γλωσσολογικής έρευνας (Braun 2005). Αυτό σημαίνει ότι οι γλωσσολόγοι που εισηγούνται μοντέλα και πρακτικές για την αξιοποίηση των σωμάτων κειμένων στη διδασκαλία έχουν ως σημεία εκκίνησης τα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα. Δηλαδή προσπαθούν να μεταφέρουν στην τάξη ζητήματα περιγραφής και ανάλυσης των γλωσσών που αποτελούν αντικείμενο της θεωρητικής γλωσσολογικής έρευνας, η οποία είτε στηρίζεται σε σώματα κειμένων για τον έλεγχο θεωρητικών υποθέσεων (*corpus based approach*) είτε αντλεί αφορμές για έρευνα από τα δεδομένα που παρέχει η εξερευνητική περιήγηση σε σώματα κειμένων (*corpus driven approach*)²⁰. Βέβαια, όπως επισημαίνεται από ορισμένους, αυτή η προέκταση των ερευνητικών ενδιαφερόντων της γλωσσολογίας των σωμάτων κειμένων στη γλωσσική διδασκαλία δεν ανταποκρίνεται πάντοτε στις ανάγκες των διδασκόμενων και στις πραγματικές συνθήκες της διδασκαλίας (Kaltenböck & Mehlmauer-Larcher 2005: 77-78).

Σε γενικές γραμμές τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων αποτελούν αρκετά ευέλικτο εργαλείο αλλά και περιβάλλον έρευνας για τη γλώσσα, που όταν αξιοποιείται στη γλωσσική διδασκαλία είναι δυνατό να υποστηρίξει διαφορετικές διδακτικές πρακτικές. Το σχετικά πρόσφατο επιστημονικό ενδιαφέρον για την αξιοποίηση των ΗΣΚ στη γλωσσική εκπαίδευση διαμόρφωσε ένα νέο πεδίο έρευνας και προβληματισμού, αυτό *Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας Σωμάτων Κειμένων* (Applied Corpus Linguistics, βλ. Connor & Upton 2004).

²⁰ Αποσαφήνιση της διάκρισης γίνεται κυρίως σε Tognini-Bonelli, 2001 και McCarthy, 1998.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

4.2 Τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων της νέας ελληνικής και το ενδιαφέρον για την αξιοποίησή τους στη γλωσσική εκπαίδευση

Στην παρούσα χρονική περίοδο, τα διαθέσιμα για τη νέα ελληνική ηλεκτρονικά σώματα κειμένων είναι τα ακόλουθα:

1. Το Σώμα Νέων Ελληνικών Κειμένων (ΣΝΕΚ) του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, από την «Πύλη για την ελληνική γλώσσα και τη γλωσσική εκπαίδευση», <http://www.greek-language.gr/>, εξέλιξη του σώματος κειμένων του Ηλεκτρονικού Κόμβου για την υποστήριξη των διδασκόντων της ελληνική γλώσσα (<http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/corpora/Corpora.htm>).
2. Ο Εθνικός Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσας (ΕΘΕΓ) του Ινστιτούτου Επεξεργασίας Λόγου (ΙΕΛ), <http://hnc.ilsp.gr/>.
3. Ο Εκπαιδευτικός Θησαυρός Ελληνικών Κειμένων (ΕΘΕΚ) του Ινστιτούτου Επεξεργασίας Λόγου (ΙΕΛ), <http://www.xanthi.ilsp.gr/ethek/>.
4. Το Σώμα Ελληνικών Κειμένων (ΣΕΚ), προϊόν συνεργασίας των Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου Κύπρου, <http://www.sek.edu.gr/> και <http://greekcorpora.isll.uoa.gr/>.

Πληροφορίες για του υλικό που περιλαμβάνουν τα ανωτέρω σώματα κειμένων (όγκος δεδομένων, εκπροσώπηση θεματικών περιοχών, ειδών λόγου και κειμενικών ποικιλιών) καθώς και οδηγίες για την αξιοποίηση των περιβαλλόντων διεπαφής παρέχονται στους αντίστοιχους ιστότοπους. Επίσης, εμπειριστατωμένη παρουσίαση των δυνατοτήτων που παρέχουν τα δύο πρώτα (ΣΝΕΚ και ΕΘΕΓ) για γλωσσοδιδασκτική αξιοποίηση γίνεται από τον Πολίτη (2008α,β) σε κείμενα που δημοσιεύονται στην “Πύλη”. Το περιεχόμενο και η φιλοσοφία του ΣΕΚ παρουσιάζονται από τον Δ. Γούτσο (2003β), επιστημονικό υπεύθυνο του έργου σε ανακοίνωσή του στο 6ο Διεθνές συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας²¹. Επίσης,

²¹ <http://www.philology.uoc.gr/conferences/6thICGL/gr.htm>.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ευσύνοπτη παρουσίαση των δυνατοτήτων και των ορίων των ΗΣΚ της ΝΕ δίνεται από τη Μ. Γιάγκου (2010)²².

Ο ΕΘΕΚ, που είναι το πρώτο και μέχρι στιγμής το μεγαλύτερο ΣΚ της ΝΕ, συγκροτήθηκε κυρίως για να εξυπηρετήσει ερευνητικούς σκοπούς (θεωρητική γλωσσολογική έρευνα, λεξικογραφία). Το ΣΝΕΚ του ΚΕΓ συγκροτήθηκε με γλωσσολογικό προσανατολισμό, αλλά και με σκοπό, παρά τον μικρό όγκο του, να καλύψει κενά ως εργαλείο θεωρητικής έρευνας, καθώς είναι το μόνο που παρέχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε ολοκληρωμένα κείμενα. Είναι επίσης το μόνο που εντάσσεται σε ένα ενιαίο περιβάλλον για την υποστήριξη της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, γύρω από την αξιοποίηση του οποίου έχει συγκροτηθεί σαφές θεωρητικό πλαίσιο (Κουτσογιάννης 2007). Ο ΕΘΕΚ αποτελεί ένα περιβάλλον παρόμοιων δυνατοτήτων με τον ΕΘΕΓ, μόνο που περιλαμβάνει και το υλικό των σχολικών εγχειριδίων και προορίζεται για εκπαιδευτική χρήση. Ο ΣΕΚ στοχεύει να καλύψει τόσο ερευνητικές ανάγκες όσο και εκπαιδευτικές, κυρίως ως προς τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης. Παρά τις μέχρι στιγμής αδυναμίες του περιβάλλοντος διεπαφής (βλ. Και Γιάγκου 2010), έχει δύο βασικά πλεονεκτήματα: α) είναι το μόνο σώμα κειμένων που περιλαμβάνει και δείγμα προφορικού λόγου (10% του συνόλου των κειμένων) και β) εκπροσωπεί και τμήμα της διαλεκτικής ποικιλίας της ελληνικής (κυπριακή διάλεκτος).

Πρέπει να σημειωθούν τα εξής: τα διαθέσιμα για τη νέα ελληνική ηλεκτρονικά σώματα κειμένων συγκροτήθηκαν μόλις την τελευταία δεκαετία (με εξαίρεση τον ΕΘΕΚ που προηγήθηκε), είναι φυσικά λιγότερα απ' όσα διατίθενται για την αγγλική, πολύ μικρότερα σε όγκο δεδομένων και περιλαμβάνουν πολύ πιο περιορισμένο ρεπερτόριο κειμενικών ποικιλιών. Επίσης, επειδή η υπολογιστική ανάλυση της νέας ελληνικής δεν έχει ακόμη προχωρήσει ακόμη τόσο όσο αυτή της αγγλικής, δεν παρέχονται στους χρήστες των ΗΣΚ της ΝΕ δυνατότητες προσπέλασης του υλικού τους με τη χρήση ιδιαίτερα σύνθετων κριτηρίων αναζήτησης (π.χ. σημασιολογικές κατηγορίες, όπως έμψυχο-άψυχο, αφηρημένο-συγκεκριμένο κτλ.).

²²http://i-teacher.gr/files/1o_teyxos_i_teacher_9_2010.pdf.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Τα παραπάνω αναφέρονται για να επισημανθεί ότι οι προτεινόμενες στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία διδακτικές εφαρμογές των ΗΣΚ δεν είναι πάντοτε εφαρμόσιμες για την ελληνική γλώσσα με βάση τις μέχρι τώρα διαθέσιμες υποδομές.

Στη βιβλιογραφία για τη μελέτη και τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, το ενδιαφέρον για τη χρήση ΗΣΚ διατυπώνεται ρητά για πρώτη φορά το 1994 σε δύο εισηγήσεις του *1ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας*. Η μία από αυτές είναι του Μπαμπινιώτη ο οποίος επισημαίνει: «Η διδασκαλία της γλώσσας απαιτεί πλούσιο διδακτικό και εποπτικό υλικό και, πάνω απ' όλα, πλούσιο γλωσσικό υλικό, ένα είδος τράπεζας γλωσσικών δεδομένων με *corpora* κειμένων» (Babiniotis 1994: 9). Οι Goutsos, Hatzidaki & King (1994) στην εισήγησή τους υποστηρίζουν ότι θα ήταν αναγκαία η συγκρότηση ΗΣΚ της ΝΕ, γιατί αυτά αποτελούν πηγές αυθεντικών γλωσσικών δεδομένων και μπορούν να καλύψουν ικανοποιητικά τα κενά σε διδακτικό υλικό που παρατηρούνται αναφορικά με λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, όπως η Ελληνική, αποτελώντας έτσι εξαιρετικά χρήσιμο μέσο διδασκαλίας και εκμάθησης της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Αναφέρουν επίσης ότι θα ήταν σκόπιμο να συγκροτηθεί ένα παιδαγωγικό ΗΣΚ που θα περιλαμβάνει όλα τα κείμενα των σχολικών εγχειριδίων και θα εξυπηρετεί τη διδασκαλία της ΝΕ ως μητρικής, καθώς θα προσφέρεται για να μελετηθεί η γλώσσα στην οποία εκτίθενται οι μαθητές.

Γενικότερα, οι λιγοστές δημοσιεύσεις σχετικά με τη γλωσσοδιδασκτική αξιοποίηση των σωμάτων κειμένων της νέας ελληνικής απηχούν θέσεις που είναι ευρέως αποδεκτές στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία. Ο Γούτσος (2003α) αναφέρει ότι μέσω της μελέτης των ΣΚ μπορεί να βελτιωθεί και να αναπροσαρμοστεί το υπάρχον διδακτικό υλικό, καθώς η έρευνα σε ΣΚ αναδεικνύει γλωσσικά φαινόμενα και χρήσεις της γλώσσας στα οποία η διδασκαλία δεν έχει εστιάσει όσο θα ήταν απαραίτητο. Έτσι, προτείνει την εκπαιδευτική αξιοποίηση ΣΚ σε τρεις κύριους άξονες: α) στη βελτίωση της *λεξικογραμματικής περιγραφής* της νέας ελληνικής, μέσω της διευκρίνισης, τροποποίησης, επέκτασης των γνώσεων που παρέχουν στον αποδέκτη, β) στη μελέτη των *συμπαράθεσεων (collocations)* δηλαδή των συμφραστικών πλαισίων στα οποία οι λέξεις έχουν την τάση να εμφανίζονται, όπως

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αυτό αναδεικνύεται μέσα από τους συμφραστικούς πίνακες (concordances) και γ) στην μελέτη και κατανόηση της σημασίας και της λειτουργίας των λέξεων. Το λεξιλόγιο είναι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της εισήγησης των Ιακώβου, Μαρκοπούλου & Μικρού (2003), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι τα ποσοτικά δεδομένα που παρέχει ένα ΗΣΚ σχετικά με τη συχνότητα χρήσης λέξεων ΣΚ είναι είναι σκόπιμο να λαμβάνονται υπόψη κατά την επιλογή του διδακτικού υλικού, επειδή είναι πιο αντικειμενικά από τη διαισθητική εμπειρία των ειδικών της εκπαίδευσης. Με το σκεπτικό αυτό, συγκροτούν, στηριζόμενοι σε στατιστικές τεχνικές, μια λίστα λεξιλογίου που καλύπτει τις βασικές επικοινωνιακές ανάγκες των μαθητών της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας, ανάλογα με τη θεματική περίσταση επικοινωνίας. Οι Γούτσος & Κουτσουλέλου-Μίχου (2009) εστιάζουν στο ακαδημαϊκό λεξιλόγιο και προτείνουν ένα παράδειγμα διδακτικής αξιοποίησης ηλεκτρονικού σώματος κειμένων²³ που δείχνει πώς τα δεδομένα που προκύπτουν από αυτό φωτίζουν τις *δύο τροπικές λειτουργίες (πιθανολογική και αποδεικτική)* του ρήματος *φαίνεται*. Το ρήμα επιλέγεται από τους συγγραφείς με κριτήριο την αυξημένη συχνότητα που παρουσιάζει σε ακαδημαϊκά κείμενα σε σύγκριση με το σύνολο του ΣΚ. Βασισμένοι στο εύρημα αυτό υπογραμμίζουν την ανάγκη συστηματικής διδασκαλίας του συγκεκριμένου ρήματος σε μαθητές της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας που στόχος τους είναι να κατανοούν και να παράγουν ακαδημαϊκά κείμενα.

Στη διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής εστιάζει η Γιάγκου (2009) η οποία διερευνά τρόπους με τους οποίους η μελέτη του υλικού σωμάτων κειμένων μπορεί να αξιοποιηθεί στην περιγραφή της ΝΕ για παιδαγωγικούς σκοπούς και να ανανεώσει το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος και τη διδακτική πρακτική. Στο πλαίσιο της εργασίας αυτής διατυπώνονται προτάσεις για ανανέωση και εμπλουτισμό του περιεχομένου των διδακτικών εγχειριδίων και των προγραμμάτων σπουδών στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα ειδικότερα θέματα που εξετάζονται, είναι οι *λεξικές συμπαραθέσεις* (collocations), οι λόγιες μετοχές της Νέας Ελληνικής, η χρήση του τελικού -ν στην άρνηση δεν και οι

²³Χρησιμοποιείται υλικό από το ΣΕΚ.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

υποθετικοί λόγοι. Για τα παραπάνω θέματα αντλούνται δεδομένα γλωσσικής χρήσης από ΣΚ της Ελληνικής και αντιπαραβάλλονται με το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος, με σκοπό να αναδειχθούν ελλείψεις της παιδαγωγικής γλωσσικής περιγραφής ή σημεία αυτής που δεν αποτυπώνουν με ακρίβεια τη γλωσσική χρήση. Στην ίδια εργασία ορίζονται οι προδιαγραφές που χρειάζεται να πληρεί ένα παιδαγωγικά κατάλληλο ΣΚ για τη διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής επίπεδο και δίνεται έμφαση στο επίπεδο αναγνωστικής δυσκολίας (ή αναγνωσιμότητας) των κειμένων που το συγκροτούν.

Συγκεκριμένες προτάσεις για τη διδακτική αξιοποίηση του ΕΘΕΚ δημοσιεύονται στα εγχειρίδια χρήσης του που απευθύνονται σε μαθητές και εκπαιδευτικούς (Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου 2008α,β). Στα δύο εγχειρίδια προτείνονται σύντομες δραστηριότητες-ασκήσεις που αξιοποιούν το περιβάλλον του ΕΘΕΚ και προσαρμόζονται πλήρως στο περιεχόμενο των γλωσσικών εγχειριδίων και των (μέχρι τότε) προγραμμάτων σπουδών των τελευταίων τάξεων του δημοτικού σχολείου (Ε' και Στ'), του γυμνασίου και του λυκείου.

4.3 Ένταξη των ΗΣΚ της νέας ελληνικής στο μάθημα της μητρικής γλώσσας

Τα ΗΣΚ διασφαλίζουν δύο σημαντικά πλεονεκτήματα που τα καθιστούν ελκυστικά ως περιβάλλοντα αξιοποιήσιμα στη γλωσσική διδασκαλία. Από τη μια πλευρά, αποτελούν «ανοιχτά» περιβάλλοντα και επιτρέπουν σε εκπαιδευτικούς και μαθητές να διαμορφώσουν πρακτικές αξιοποίησής τους ανάλογες με τους στόχους τους, την εστίαση του ενδιαφέροντός τους και την παιδαγωγική προσέγγιση που υιοθετούν. Από την άλλη πλευρά, προσφέρονται ως πηγή από την οποία μπορούν να αντληθούν δεδομένα, για να απαντηθούν ερωτήματα σχετικά με τη χρήση της γλώσσας, συνεπώς αποτελούν περιβάλλοντα που μπορούν να υποστηρίξουν εκπαιδευτικές πρακτικές στο πλαίσιο των οποίων οι μαθητές παίζουν τον ρόλο των ερευνητών.

Χρειάζεται να γίνει αντιληπτό πως η ένταξη των ΗΣΚ στη γλωσσική

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

διδασκαλία δεν συνεπάγεται έλλειψη ευελιξίας στον τρόπο που θα αξιοποιηθούν. Απεναντίας, οι δάσκαλοι της γλώσσας μπορούν να αξιοποιήσουν τα δεδομένα που αντλούν από αυτά τα μέσα ακολουθώντας εναλλακτικές διαδρομές και μεθοδεύσεις. Μπορούν δηλαδή να επιλέξουν ανάμεσα σε διαφορετικές στρατηγικές παρουσίασής τους στους μαθητές, να εστιάσουν σε διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης της γλώσσας, υιοθετώντας παράλληλα διαφορετικές στάσεις και πεποιθήσεις ως προς τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας.

Για παράδειγμα, ο εκπαιδευτικός που επιλέγει να υιοθετήσει τον παραδοσιακό γλωσσοδιδασκτικό λόγο (Κουτσογιάννης 2009 & 2010), αξιοποιεί τα σώματα κειμένων, για να αντλήσει παραδείγματα που διευκολύνουν τη διεκπεραίωση της σχολικής ύλης και αναδεικνύουν τα γραμματικά, συντακτικά και λεξιλογικά ζητήματα που επιδιώκεται να εμπεδωθούν από τους μαθητές. Εναλλακτικά, οι συμφραστικοί πίνακες μπορούν να αξιοποιηθούν στη σχολική τάξη για να αναδειχθεί η μορφολογική ποικιλία του κλιτικού συστήματος της ελληνικής και για να εμπλουτιστεί η διδασκαλία της γραμματικής με δραστηριότητες διερευνητικού τύπου, μέσω των οποίων οι μαθητές καταρτίζουν οι ίδιοι κλιτικά παραδείγματα, αποδέχονται την ύπαρξη διπλοτυπιών και κατανοούν τη διαφορετική λειτουργία της καθεμιάς στο λόγο. Σε αυτή την περίπτωση, η διδασκαλία διανθίζεται με στοιχεία μοντέρνας παιδαγωγικής προσέγγισης (δραστηριότητες επίλυσης προβλημάτων, αξιοποίηση νέων τεχνολογιών στην τάξη), το περιεχόμενό της όμως παραμένει “παραδοσιακά” προσανατολισμένο στη δομιστικού τύπου οπτική περί διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας, που ενδιαφέρεται για την “εμπέδωση” του μορφολογικού της συστήματος από τους μαθητές.

Σε ένα διαφορετικό παράδειγμα γλωσσοδιδασκτικής προσέγγισης, ο ίδιος συμφραστικός πίνακας μπορεί να αξιοποιηθεί, για να συζητηθεί στην τάξη η καταλληλότητα ή ακαταλληλότητα της χρήσης κλιτικών τύπων ανάλογα με τη συνθήκη επικοινωνίας, το είδος κειμένου και τη λειτουργική ποικιλία του λόγου. Στην περίπτωση αυτή, η παιδαγωγική πρακτική που πραγματώνεται αντλεί στοιχεία από την παράδοση της επικοινωνιακής διδασκαλίας (έμφαση στην καταλληλότητα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

της γλωσσικής χρήσης), αλλά και από *κειμενοκεντρικού τύπου προσεγγίσεις* (Κωστούλη 2001).

Στο σημείο αυτό, θα αντλήσουμε επιχειρήματα από τη διεθνή βιβλιογραφία, για να αναδείξουμε το γεγονός ότι η αξιοποίηση των ΗΣΚ μπορεί να δώσει ανανεωτική διάσταση ακόμη και σε “παραδοσιακά” πεδία, όπως η διδασκαλία της γραμματικής. Σύμφωνα με σχετική επισκόπηση της Conrad (2000), η οπτική που υιοθετείται από την έρευνα στο πλαίσιο της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας των σωμάτων κειμένων έχει τη δυνατότητα να αλλάξει δραστικά τον τρόπο θεώρησης της γραμματικής στη γλωσσική διδασκαλία για τρεις βασικούς λόγους (Conrad, 2000: 549): α) οι μονολιθικές περιγραφές της γραμματικής της (αγγλικής) γλώσσας μπορούν πια να αντικατασταθούν από ακριβέστερες περιγραφές των δομών που εμφανίζονται σε διαφορετικές λειτουργικές ποικιλίες του λόγου (*register-specific descriptions*), β) η διδασκαλία της γραμματικής και η διδασκαλία λεξιλογίου εντάσσονται σε ένα ενιαίο πλαίσιο, γ) το ενδιαφέρον της διδασκαλίας δεν εστιάζεται πια στην ορθότητα ή μη των γραμματικών δομών, αλλά στη δυνατότητα παραγωγής εναλλακτικών γραμματικών δομών που ανταποκρίνονται κατάλληλα στις συνθήκες επικοινωνίας. Ως παράδειγμα χρησιμοποιεί τη γραμματική του εκδοτικού οίκου Longman που αποτέλεσε προϊόν ενός φιλόδοξου προγράμματος για την περιγραφή της *γραμματικής ποικιλότητας* της αγγλικής με βάση ένα εκτεταμένο σώμα προφορικών κειμένων²⁴.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ενδεικτικά τρεις διαφορετικές οπτικές ένταξης των ΗΣΚ στο μάθημα της μητρικής γλώσσας, η καθεμιά από τις οποίες αντανακλά διαφορετικές αντιλήψεις περί γλωσσικής διδασκαλίας.

²⁴ Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & E. Finegan. 1999. *Longman grammar of spoken and written English*. London: Longman.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

4.3.1 Τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων ως υποστηρικτικά μέσα στη γλωσσική διδασκαλία

Όπως αναλύεται στο θεωρητικό μέρος αυτής της μελέτης (βλ. ενότητα 1), κατά τη δεκαετία του '80 άρχισε να δίνεται βαρύτητα σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν ως μέσα υποστήριξης της γλωσσικής διδασκαλίας (πρόκειται για το ρεύμα που ονομάστηκε *Computer Assisted Language Learning, CALL*), ενώ άρχισαν να ξεπερνιούνται αυτά που προορίζονταν να λειτουργούν ως μηχανές διδασκαλίας ή αυτοδιδασκαλίας («κλειστού» τύπου εκπαιδευτικά λογισμικά). Τα ΗΣΚ, ως ανοιχτά περιβάλλοντα από τα οποία μπορεί να αντληθεί αυθεντικό γλωσσικό υλικό, προσφέρονται ως μέσα υποστήριξης της γλωσσικής διδασκαλίας, χωρίς κάτι τέτοιο να απαιτεί από το διδάσκοντα να παρεκκλίνει από τη διδακτέα ύλη και τους επίσημα ορισμένους στόχους του μαθήματος, όπως ορίζονται από τα σχολικά εγχειρίδια και τα βιβλία οδηγιών προς τους εκπαιδευτικούς.

Πιθανός λόγος για τους οποίους ένας εκπαιδευτικός θα επιλέξει να ενσωματώσει τη χρήση των ΗΣΚ σε κάποιες διδακτικές ενότητες είναι για να κάνει το μάθημά του περισσότερο ενδιαφέρον ή αποδοτικό, χωρίς να υπερβεί τον προβλεπόμενο σχολικό χρόνο. Το υλικό που αντλείται από τα σώματα κειμένων μπορεί να αξιοποιηθεί είτε αντικαθιστώντας το διδακτικό υλικό (κείμενα και ασκήσεις) των διδακτικών εγχειριδίων είτε σε συνδυασμό με αυτό. Στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης, της αντιμετώπισης δηλαδή των ΗΣΚ ως περιβαλλόντων υποστηρικτικών στη γλωσσική διδασκαλία, ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε διαφορετικούς πρακτικούς τρόπους χρήσης του υλικού στη σχολική τάξη.

Ένα ενδεχόμενο είναι να επιλέγει και να προετοιμάζει ο ίδιος υλικό που θεωρεί ενδιαφέρον ή που εξυπηρετεί τους στόχους του, να το διανέμει στους μαθητές (σε έντυπη μορφή ή σε ψηφιακά αρχεία) και να αναθέτει σε αυτούς ασκήσεις ή πιο σύνθετες εργασίες. Οι εργασίες αυτές είναι δυνατόν να μην αποκλίνουν ιδιαίτερα από τις αντίστοιχες του σχολικού εγχειριδίου και να είναι απλώς πιο εμπλουτισμένες.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ενδέχεται όμως να έχουν τον χαρακτήρα σύντομων ερευνητικών εργασιών, στο πλαίσιο των οποίων οι μαθητές θα επιλύσουν συγκεκριμένα ζητήματα βασισμένοι στο υλικό που τους δόθηκε. Ένα άλλο ενδεχόμενο είναι να αναθέσει στους μαθητές να προσεγγίσουν ζητήματα σχετικά με τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας βασισμένοι στο υλικό που θα αντλήσουν, αφού πραγματοποιήσουν οι ίδιοι έρευνα σε σώματα κειμένων.

4.3.2 Τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων ως περιβάλλοντα ψηφιακού γραμματισμού

Τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων, ως ανοιχτά παιδαγωγικά περιβάλλοντα που επιτρέπουν την έρευνα σε δείγματα αυθεντικού λόγου και τη διερευνητική προσέγγιση ζητημάτων σχετικών με τη γλωσσική χρήση, ευνοούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων και κριτικών ικανοτήτων που συνδέονται με τον λεγόμενο *ψηφιακό γραμματισμό*. Μια τέτοια αντιμετώπιση των ΗΣΚ δεν εμποδίζει τον εκπαιδευτικό να συμβαδίζει με τις προτεραιότητες του προγράμματος σπουδών, αλλά προσθέτει στους στόχους του γλωσσικού μαθήματος την κριτική εξοικείωση των μαθητών με τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα έρευνας και μάθησης.

Σε αυτή την προσέγγιση, ο δάσκαλος της μητρικής γλώσσας διαθέτει σχολικό χρόνο σε δραστηριότητες, με τις οποίες οι μαθητές ασκούνται στη χρήση και αξιοποίηση των περιβαλλόντων έρευνας σε σώματα κειμένων, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση άλλων ηλεκτρονικών περιβαλλόντων γραμματισμού, όπως οι εφαρμογές γραφείου (επεξεργαστής κειμένου, εφαρμογές παρουσίασης), οι μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο, τα ηλεκτρονικά αρχεία των εφημερίδων. Στο πλαίσιο τέτοιων εκπαιδευτικών πρακτικών, οι μαθητές αναλαμβάνουν περισσότερες πρωτοβουλίες, ασκούνται σε στρατηγικές χρήσης των σωμάτων κειμένων και διαμορφώνουν τεχνικές και μεθοδεύσεις για την μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των δυνατοτήτων που τους παρέχουν. Με τον τρόπο αυτό, γίνονται περισσότερο εγγράμματοι στο να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αξιοποιούν τα εργαλεία της τεχνολογίας και στο να κινούνται σε ψηφιακά περιβάλλοντα μάθησης, με σκοπό να αντλούν τις πληροφορίες που χρειάζονται για να επιλύσουν προβλήματα, να διαμορφώσουν άποψη και να καλλιεργήσουν κριτική σκέψη. Επίσης, μέσω της κριτικής εξοικείωσής τους με τέτοιου τύπου περιβάλλοντα, όχι μόνο γνωρίζουν τις δυνατότητες που τους παρέχουν τα εργαλεία της τεχνολογίας, αλλά και αποκτούν επίγνωση των ορίων αυτών των δυνατοτήτων.

4.3.3 Η εκδοχή της ευέλικτης αξιοποίησης των ΗΣΚ

Οι δυνατότητες που παρέχουν τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων ως περιβάλλοντα έρευνας για τη χρήση της γλώσσας σε διαφορετικά είδη λόγου, είναι δυνατό να αξιοποιηθούν από τον εκπαιδευτικό στην εφαρμογή πρακτικών γλωσσικής διδασκαλίας που διαφοροποιούνται από τις συνήθειες. Τα ΗΣΚ μπορούν να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό και την υλοποίηση ευέλικτων διδακτικών σεναρίων (Κουτσογιάννης 2008), στο πλαίσιο των οποίων ενδεχομένως θα αξιοποιηθούν και άλλοι πόροι (εγχειρίδια αναφοράς, επιστημονικά δημοσιεύματα, λεξικά & ηλεκτρονικά λεξικά, επιλεγμένες διαδικτυακές τοποθεσίες, ηλεκτρονικά αρχεία εφημερίδων). Η επιλογή μιας τέτοιας διδακτικής πρακτικής, που έχει εναλλακτικό χαρακτήρα σε σχέση με τις παγιωμένες διαδικασίες που ακολουθούνται στη γλωσσική διδασκαλία, συνεπάγεται αναπόφευκτα τη λήψη ορισμένων πρωτοβουλιών εκ μέρους του εκπαιδευτικού ως προς τον βαθμό και τον τρόπο διεκπεραίωσης της υποχρεωτικής από το πρόγραμμα σπουδών ύλης του γλωσσικού μαθήματος.

Με δεδομένους τους χρονικούς περιορισμούς που δεσμεύουν το σχολικό πρόγραμμα, είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να έχει τη δυνατότητα να ιεραρχήσει τα περιεχόμενα της ύλης που τα διδακτικά εγχειρίδια προβλέπουν να διδαχθεί, ώστε να επιλέξει τα ζητήματα στα οποία θα δώσει βαρύτητα και στα οποία θα παροτρύνει τους μαθητές να επικεντρωθούν. Δεν αποκλείεται να υιοθετήσει κριτική προσέγγιση του περιεχομένου των σχολικών βιβλίων ή να επιλέξει να εστιάσει σε όψεις της

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

γλώσσας και της γλωσσικής χρήσης που δεν θίγονται από τα περιεχόμενά τους.

Στη συνέχεια διατυπώνεται το σκεπτικό με βάση το οποίο προτείνεται η αξιοποίηση των ΗΣΚ στο μάθημα της μητρικής γλώσσας και παρουσιάζονται ορισμένες ιδέες πρακτικής αξιοποίησης τους.

4.4 Πρόταση αξιοποίησης των σωμάτων κειμένων της νέας ελληνικής στη διδασκαλία της ως μητρικής γλώσσας.

Η εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα στο ελληνικό σχολείο, παρά τις μεταρρυθμίσεις και τις κατά καιρούς καινοτομίες, δεν κατάφερε να αποβάλλει στοιχεία της παραδοσιακής γλωσσικής διδασκαλίας, όπως η εστίαση στη λέξη και τον ρόλο της μέσα στην πρόταση, η επανάληψη και εμπέδωση κανόνων κλιτικής μορφολογίας και συντακτικής δομής των προτάσεων. Στην εκπαιδευτική βαθμίδα του Λυκείου βέβαια ήδη, εδώ και περισσότερα από είκοσι χρόνια, σημειώθηκε στροφή του ενδιαφέροντος της γλωσσικής εκπαίδευσης προς το κείμενο ως μονάδα του λόγου, έγινε ένα ξεκίνημα στη συστηματική προσέγγιση ορισμένων κειμενικών ειδών ως φορέων επικοινωνιακής και κοινωνικής λειτουργίας (επιμέρους είδη του δημοσιογραφικού λόγου, βιογραφικό σημείωμα, επιστολή, κριτική προϊόντων πολιτισμικής παραγωγής) και δόθηκε στοιχειωδώς κειμενοκεντρικός χαρακτήρας στο γλωσσικό μάθημα.

Μια πιο αισθητή στροφή του ενδιαφέροντος στο κείμενο σημειώθηκε με τα πιο πρόσφατα εγχειρίδια της γλώσσας για το Γυμνάσιο (σειρά διδακτικών βιβλίων του 2006), η οποία δηλώνεται: α) με την εστίαση στους τρεις κειμενικούς τύπους, που θεωρούνται θεμελιώδεις για την παραγωγή οποιουδήποτε κειμένου, την περιγραφή την αφήγηση και την επιχειρηματολογία, β) με τη ρητή (*explicit*) διδασκαλία κάποιων ιδιαίτερων γνωρισμάτων καθενός από αυτούς τους κειμενικούς τύπους, γ) με τη συμπερίληψη ικανού αριθμού κειμένων αντιπροσωπευτικών για κάθε κειμενικό τύπο στις συναφείς διδακτικές ενότητες και δ) με την αναβάθμιση του ρόλου που διαδραματίζουν τα κείμενα σε σχέση με την εκπλήρωση των διδακτικών στόχων

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

όλων των διδακτικών ενοτήτων²⁵.

Παρόλα αυτά, η οργάνωση του υλικού που περιλαμβάνεται σε κάθε ενότητα των εγχειριδίων του Γυμνασίου αντανακλά την κατάτμηση του περιεχομένου της διδασκαλίας με βασικούς άξονες τρία από τα επίπεδα ανάλυσης της γλώσσας που επικράτησε να αντιμετωπίζονται ως θεμελιώδη: *γραμματική (μορφολογία, γραμματικές κατηγορίες), σύνταξη και λεξιλόγιο*, γεγονός που οδηγεί σε αποπλαισιωμένη προσέγγιση των λεξικογραμματικών φαινομένων. Στη συνέχεια επιχειρείται να αναδειχθούν πιθανές εκδοχές αξιοποίησης των ΗΣΚ στο πλαίσιο του μαθήματος της μητρικής γλώσσας, οι οποίες έχουν ως αφετηρία την εστίαση σε ένα από τα τέσσερα βασικά επίπεδα ανάλυσης της γλώσσας, όπως αυτά προσδιορίζονται από το νέο εγχειρίδιο σχολικής γραμματικής για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Χατζησαββίδης & Χατζησαββίδου 2009), δηλαδή *μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο-σημασιολογία, κειμενογλωσσολογία-πραγματολογία*, αλλά επιχειρούν τη σύνδεση του επιμέρους με το γενικό και των γλωσσικών στοιχείων με το πλαίσιο της χρήσης τους.

4.4.1 Μορφολογία

Η ενασχόληση με ζητήματα κλιτικής μορφολογίας είναι ενταγμένη στο πρόγραμμα σπουδών για τη γλώσσα στο δημοτικό και στο γυμνάσιο και μάλιστα σε αρκετές διδακτικές ενότητες δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης της μητρικής γλώσσας. Τα διαθέσιμα σώματα κειμένων της νέας ελληνικής αποτελούν πρόσφορο μέσο, για να προσεγγιστεί η κλιτική μορφολογία της μητρικής γλώσσας με στόχο να μετατρέψει ο μαθητής σε συνειδητή τη γνώση που έχει ήδη κατακτήσει υπόρρητα για τη γλώσσα αυτή ως σύστημα. Συγκεκριμένα, η αναζήτηση σε ΗΣΚ λημμάτων αντιπροσωπευτικών μιας κλιτής γραμματικής κατηγορίας δίνει συνήθως

²⁵ Σε επιμέρους τμήματα κάθε ενότητας περιλαμβάνεται αρκετά μεγάλος αριθμός κειμένων και κειμενικών αποσπασμάτων, τα οποία λειτουργούν υποστηρικτικά στη μετάδοση προς τους μαθητές γνώσεων για τη μητρική γλώσσα σε σχέση με διαφορετικά επίπεδα ανάλυσής της (μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

επαρκές υλικό τόσο για να καταρτιστούν πίνακες κλιτικών παραδειγμάτων από τους ίδιους τους μαθητές όσο και για να αναδειχθούν ζητήματα μορφολογικής ποικιλίας. Οι μαθητές ενθαρρύνονται να παρατηρήσουν τη *μορφολογική ποικιλία* που παρουσιάζουν ορισμένα κλιτά μέρη του λόγου (χαρακτηριστικότερη περίπτωση αποτελούν τα ρήματα) και να σχολιάσουν τις διαφορές στις συχνότητες εμφάνισης των διπλοτυπιών²⁶ (για παράδειγμα στο Σώμα Ελληνικών Κειμένων της Πύλης έχουμε 300 εμφανίσεις του τύπου *Πανεπιστημίου* και 4 μόνο εμφανίσεις του τύπου *Πανεπιστήμιου*).

Σε δεύτερο επίπεδο, η μορφολογική ποικιλία μπορεί να συσχετιστεί με το ιδιαίτερο συμφραστικό περιβάλλον των λέξεων (π.χ. ορισμένοι λόγιοι τύποι εμφανίζονται μόνο ή κυρίως σε στερεότυπες εκφράσεις, όπως *εθνική Ελλάδα*), με το ύφος του κάθε εκφωνήματος (π.χ. ορισμένες φορές οι λόγιοι τύποι αξιοποιούνται για να προσδώσουν επισιμότητα σε ένα εκφώνημα ή για τη δήλωση ειρωνείας), με το είδος και το ύφος του κειμένου από το οποίο το παράδειγμα προέρχεται, το μέσο δημοσίευσης του κειμένου κ.ά. (εφόσον μας δίνονται επαρκείς πληροφορίες για το κείμενο αυτό).

Επίσης τα στατιστικά δεδομένα που παρέχουν τα περιβάλλοντα των ΗΣΚ δίνουν τη δυνατότητα να γίνουν ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις σχετικές με τις συχνότητες εμφάνισης, υψηλές ή χαμηλές, ορισμένων κλιτικών τύπων, όπως είναι για παράδειγμα η σπανιότητα της γενικής πληθυντικού αρκετών ουσιαστικών (στο ζήτημα αυτό χρήσιμο είναι να συμβουλευονται και τα στατιστικά στοιχεία για τις εμφανίσεις λημμάτων που ο ΕΘΕΓ παραχωρεί ακόμη και στους απλούς επισκέπτες). Όπου είναι δυνατό και σκόπιμο, εξετάζεται αν η χαμηλή ή υψηλή συχνότητα εμφάνισης ενός κλιτικού τύπου συνδέεται με συγκεκριμένα περιβάλλοντα χρήσης του λόγου (πχ. επίσημο ύφος ή ανεπίσημο ύφος εκφωνήματος/ κειμένου κτλ.).

Τα δεδομένα των συμφραστικών πινάκων είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για τη συστηματική προσέγγιση κατηγοριών του γλωσσικού συστήματος που είναι

²⁶Για την επιβεβαίωση διαπιστώσεων σχετικών με τις συχνότητες εμφάνισης λεκτικών τύπων συνιστάται η αξιοποίηση των στατιστικών πληροφοριών που δίνονται στον ΕΘΕΓ (<http://hnc.ilsp.gr/statistics.asp>).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

‘προβληματικές’ στην κατάκτησή τους από τους νεαρούς φυσικούς ομιλητές της ελληνικής. Παραδείγματα τέτοιων ‘προβληματικών’ περιπτώσεων αποτελούν ρήματα που δεν εντάσσονται σε κάποιο σαφές κλιτικό παράδειγμα της Ν.Ε., επειδή έχουν προσαρμοστεί ελλιπώς στο κλιτικό της σύστημα. Τέτοια είναι αυτά που προκύπτουν από την ΑΕ β’ συζυγία (καθιστώ/ καθίσταμαι, πρόσκειμαι, εναποτίθεμαι κ.ά.).

Συγκεκριμένες εκδοχές αξιοποίησης των ΗΣΚ για τη διδασκαλία μορφολογίας

1^η εκδοχή: Η αναζήτηση στα σώματα κειμένων αξιοποιείται με σκοπό την εμπέδωση των κλιτικών παραδειγμάτων και των κλιτικών ιδιομορφιών. Προτείνεται στον εκπαιδευτικό να επιλέξει συγκεκριμένα παραδείγματα κλιτών λέξεων που θα αναζητήσουν οι μαθητές, με σκοπό να καταρτίσουν στη συνέχεια τα οικεία κλιτικά παραδείγματα και να εντοπίσουν δείγματα μορφολογικής ποικιλίας ή τυχόν αποκλίσεις από τους κανόνες που καταγράφονται στη σχολική γραμματική.

Επίσης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει το υλικό των σωμάτων κειμένων, για να δημιουργήσει ‘δομικού τύπου’ ασκήσεις (συμπλήρωση κενών, αντιστοίχιση κτλ.). Τέτοιου είδους ασκήσεις είναι δυνατόν να αξιοποιηθούν, προκειμένου οι μαθητές να κρίνουν και να κατανοήσουν αν και πότε η μορφολογική ποικιλία συνδέεται ή όχι με υφολογική ή σημασιακή διαφοροποίηση.

2^η εκδοχή: Όπως και στην πρώτη εκδοχή, ως κεντρικός διδακτικός στόχος παραμένει η επίγνωση για το κλιτικό σύστημα της μητρικής γλώσσας και η κατανόηση της μορφολογικής ποικιλίας και των κλιτικών ιδιομορφιών που παρουσιάζονται σε επιμέρους κατηγορίες κλιτών λέξεων ή σε μεμονωμένες περιπτώσεις που δεν εντάσσονται σε κλιτικά παραδείγματα. Επιπλέον ζητούμενο που τίθεται είναι να αναπτύξουν οι μαθητές δεξιότητες που σχετίζονται με νέους γραμματισμούς, να κατακτήσουν δηλαδή μέσω της κατάλληλης εξάσκησης τη δυνατότητα να χειρίζονται αποτελεσματικά τα ψηφιακά περιβάλλοντα μάθησης (συγκεκριμένα τα περιβάλλοντα αναζήτησης δεδομένων σε ηλεκτρονικά σώματα κειμένων) και να συνειδητοποιήσουν

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

τις δυνατότητες και τους περιορισμούς αυτών των περιβαλλόντων. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, προτείνεται να ανατεθούν στους μαθητές δραστηριότητες με τις οποίες θα αναλάβουν περισσότερες πρωτοβουλίες κατά την έρευνα στα ΗΣΚ.

Οι μαθητές αναλαμβάνουν σε ομάδες να αναζητήσουν στα σώματα κειμένων τις εμφανίσεις λημμάτων δικής τους επιλογής, που ανήκουν όμως σε συγκεκριμένες κλιτές κατηγορίες, τις οποίες έχει υποδείξει ο εκπαιδευτικός. Με βάση τα ευρήματά τους: α) καταρτίζουν κλιτικά παραδείγματα, β) επισημαίνουν την ύπαρξη μορφολογικής ποικιλίας ή άλλων αποκλίσεων που ενδεχομένως δεν καταγράφονται στη σχολική γραμματική, γ) συζητούν συμπεράσματα σχετικά με το αν οι διπλοτυπίες συνδέονται με διαφορές στη δήλωση σημασίας ή με υφολογική διαφοροποίηση ή αν είναι ουδέτερες. Οι μαθητές ενθαρρύνονται να αντιμετωπίσουν τη δουλειά τους σαν σύντομη ερευνητική εργασία, τα βήματα και τα αποτελέσματα της οποίας θα παρουσιάσουν στο τέλος στην υπόλοιπη τάξη (μπορούν να τα καταγράψουν σε αρχείο παρουσίασης ή σε αρχείο κειμένου).

3^η εκδοχή: Ο εκπαιδευτικός επικεντρώνεται μόνο σε ζητήματα όπου θεωρεί σκόπιμο να αφιερώσει χρόνο και αυτά ενδεχομένως είναι: α) οι 'δύσκολες' ή 'προβληματικές' περιπτώσεις που αναφέρονται παραπάνω, β) η καταλληλότητα ή μη καταλληλότητα της χρήσης ορισμένων κλιτικών τύπων (π.χ. λόγιων τύπων ή αντίθετα τύπων που χαρακτηρίζουν περισσότερο τον προφορικό λόγο) σε διαφορετικά είδη κειμένων ή σε διαφορετικές λειτουργικές ποικιλίες του λόγου. Η πρακτική που υιοθετεί είναι να αναθέτει μικρές ερευνητικές εργασίες σε ομάδες μαθητών ως εξής: α) Ορίζει ο ίδιος ή επιτρέπει στους μαθητές να επιλέξουν το συγκεκριμένο ζήτημα γύρω από το οποίο θα στραφεί η έρευνά τους (π.χ. οι μετοχές/ επίθετα σε -είς, -είσα, -έν). β) Θέτει τα ερωτήματα, με βάση τα οποία θα κινηθεί η έρευνά τους. γ) Τους προτείνει στρατηγικές που μπορούν να εφαρμόσουν στην έρευνα, συλλογή και επεξεργασία υλικού και επίσης άλλες πηγές που μπορούν να αξιοποιήσουν (π.χ. ηλεκτρονικά λεξικά, μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο). Οι εργασίες μπορούν να ολοκληρωθούν στο σχολικό εργαστήριο κατά τη διάρκεια μιας διδακτικής ώρας (με την προϋπόθεση

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ότι έχει γίνει κατάλληλος προγραμματισμός του διαθέσιμου χρόνου) ή να ανατεθούν ως καθήκοντα για το επόμενο μάθημα. Σε κάθε περίπτωση, ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει την υποστήριξη των μαθητών και οι μαθητές αναλαμβάνουν να παρουσιάσουν στους υπόλοιπους τα βήματα και τα συμπεράσματα της έρευνάς τους.

4.4.2 Σύνταξη

Η σύνταξη της μητρικής γλώσσας εξακολουθεί, ακόμη και στο σύγχρονο σχολείο, να προσεγγίζεται περιγραφικά και σε ένα βαθμό ρυθμιστικά, κατά τρόπο παρόμοιο με τη διδακτική των νεκρών γλωσσών (αρχαία ελληνική, λατινική). Αυτή η προσέγγιση, εκτός του ότι έχει αμφίβολη αξία και σκοπιμότητα, δεν αναδεικνύει τη στενή σχέση ανάμεσα στη σύνταξη και τη σημασία, ούτε συνδέει τις ενδοπροτασιακές δομές (φράσεις, προτάσεις) που αναδεικνύονται μέσα από τους συμφραστικούς πίνακες με το κείμενο από το οποίο προέρχονται και την λειτουργία αυτού του κειμένου. Η αναζήτηση γλωσσικών δεδομένων από ΗΣΚ είναι δυνατόν να επιτρέψει μια πιο ουσιαστική προσέγγιση της σύνταξης του λόγου στο μάθημα της μητρικής γλώσσας.

Σχεδόν όλα τα ζητήματα σύνταξης που περιγράφονται στα διδακτικά εγχειρίδια του γυμνασίου μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο διερεύνησης με την χρήση ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων, αρκεί να επιλεγούν και χρησιμοποιηθούν οι κατάλληλοι όροι αναζήτησης για την άντληση των επιθυμητών παραδειγμάτων. Ο εκπαιδευτικός που θα επιλέξει να αξιοποιήσει στην τάξη τα δεδομένα συμφραστικών πινάκων μπορεί να επιλέξει κατά βάση ανάμεσα σε δύο δρόμους. Ο ένας είναι να αντιμετωπίσει τα κειμενικά αποσπάσματα ως δεδομένα που οι μαθητές θα επεξεργαστούν, με σκοπό να κατανοήσουν προτασιακές δομές και συντακτικές λειτουργίες και να εμπεδώσουν τα λεγόμενα συντακτικά φαινόμενα. Ο δεύτερος είναι να προτρέψει τους μαθητές να μην αντιμετωπίζουν τα συντακτικά φαινόμενα σαν καθολικά χαρακτηριστικά της μητρικής τους γλώσσας που ορίζονται από αναλλοίωτους κανόνες, αλλά ως ευέλικτες δομές της γλώσσας που προσαρμόζονται

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

στα νοήματα που επιδιώκεται να δηλωθούν με τη χρήση της.

Τα παραδείγματα που μπορούν να αντληθούν από ένα σώμα κειμένων (ακόμη κι αν αυτό δεν είναι μεγάλο σε όγκο) είναι αρκετά, για να γίνει κατανοητό ότι για τον ομιλητή ή τον συγγραφέα υπάρχει πάντοτε ένα διαθέσιμο ρεπερτόριο συντακτικών δομών, από τις οποίες επιλέγει αυτές που θεωρεί καταλληλότερες ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται, τον επικοινωνιακό του σκοπό, τις συμβάσεις του κειμενικού είδους που παράγει, την περίσταση της επικοινωνίας, το ύφος που επιδιώκει να προσδώσει στο εκφώνημά του, τη λειτουργική ποικιλία λόγου που επιλέγει να χρησιμοποιήσει.

Ένα παράδειγμα: υποτακτική σύνδεση προτάσεων, δευτερεύουσες προτάσεις

Η υποτακτική σύνδεση των προτάσεων, οι κατηγορίες και η λειτουργία των δευτερευουσών προτάσεων είναι ένα από τα ζητήματα που διδάσκονται κατά τρόπο ρυθμιστικό στο πλαίσιο του μαθήματος της μητρικής γλώσσας στο γυμνάσιο (εντάσσονται στη διδακτέα ύλη της γ' γυμνασίου). Στη συνέχεια, περιγράφεται ένα γενικό πλαίσιο αξιοποίησης των σωμάτων κειμένων της Πύλης και συμπληρωματικά του ΕΘΕΓ, για τον σχεδιασμό σύντομων διδακτικών δραστηριοτήτων που καθιστούν περισσότερο ενδιαφέρουσα την ενασχόληση με το πεδίο αυτό.

Αρχικό ζητούμενο είναι να ανασυρθούν από το σώμα κειμένων τα κατάλληλα παραδείγματα που αναδεικνύουν επιμέρους κατηγοριοποιήσεις αλλά και ιδιαιτερότητες της υποτακτικής σύνταξης και γι' αυτό χρειάζεται να χρησιμοποιηθούν οι κατάλληλοι όροι αναζήτησης. Ως λέξεις-κλειδιά για τις σχετικές αναζητήσεις στα σώματα κειμένων μπορούν να λειτουργήσουν: α) οι λέξεις (σύνδεσμοι, αντωνυμίες και επιρρήματα), με τις οποίες εισάγονται δευτερεύουσες προτάσεις ή β) ρήματα που παίρνουν ως συμπληρώματά τους δευτερεύουσες (ονοματικές) προτάσεις ορισμένης κατηγορίας ή ακόμη ονόματα που ενδέχεται να προσδιορίζονται από δευτερεύουσες προτάσεις (πχ. αυτά που δηλώνουν εκφορά γνώμης, δήλωση πεποίθησης, απορία κτλ.). Αν αξιοποιηθεί ο ΕΘΕΓ, αναζήτηση μπορεί να γίνει με τον συνδυασμό

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κατάλληλων κριτηρίων αναζήτησης. Επιπλέον δυνατότητες που δίνει ο ΕΘΕΓ είναι:

- να προβληθούν και παραδείγματα δευτερευουσών προτάσεων που εισάγονται με περιφράσεις (πχ. *με συνέπεια να*, *στην περίπτωση που* κτλ.)
- να οριστούν περιφράσεις από τις οποίες είναι δυνατόν να εξαρτώνται δευτερεύουσες προτάσεις συγκεκριμένου είδους (*εκφράζεται ο φόβος...*, *κυριαρχεί η άποψη...* κτλ.)
- να οριστεί συνδυασμός συγκεκριμένου ρήματος (ή άλλου όρου) εξάρτησης των δευτερευουσών (ονοματικών) προτάσεων που θα εμφανιστούν στα αποτελέσματα, με συγκεκριμένο όρο εισαγωγής τους (πχ. *ισχυρίζομαι ότι*)
- να οριστούν συγκεκριμένες εγκλίσεις εκφοράς των δευτερευουσών προτάσεων. Αυτό επιτυγχάνεται με την εισαγωγή του κατάλληλου κλιτικού τύπου συγκεκριμένων κάθε φορά ρημάτων. Για παράδειγμα, μπορούν να αντιπαρατεθούν τα αποτελέσματα που δίνει η αναζήτηση με τους όρους *μήπως υπάρξει/ -ουν*, που ενδέχεται να πραγματώνουν είτε την οριστική (όπως συμβαίνει στα περισσότερα παραδείγματα) είτε την υποτακτική έγκλιση, με αυτά που δίνει η αναζήτηση με τους όρους *μήπως υπάρξει/ -ουν* (υποτακτική έγκλιση) και να παρατηρηθεί ότι η διαφορετική έγκλιση δηλώνει, σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία από το συμφραστικό περιβάλλον, διαφορετική σημασία-λειτουργία των δευτερευουσών προτάσεων που εισάγονται με το *μήπως*, επομένως και την κατάταξή τους σε διαφορετικό είδος (πλάγιες ή ευθείες ερωτηματικές και ενδοιαστικές).

Το υλικό που θα προκύψει από τις αναζητήσεις μας επιτρέπει να διερευνήσουμε επιμέρους ζητήματα:

α) Ειδικά για τις ονοματικές δευτερεύουσες, μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές να εντοπίσουν τα ρήματα ή τους άλλους όρους, τους οποίους συμπληρώνουν ή προσδιορίζουν οι δευτερεύουσες προτάσεις που εμφανίζονται στα παραδείγματα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

και στη συνέχεια να ομαδοποιήσουν τους όρους εξάρτησης (ρήματα, ρηματικές φράσεις, ονόματα) με κριτήριο τη σημασία τους, για να καταλήξουν ότι οι όροι από τους οποίους εξαρτώνται οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις ορισμένου είδους (π.χ. ειδικές) δηλώνουν ορισμένες χαρακτηριστικές σημασίες (άποψη, απόφανση, δήλωση κτλ). Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν οι μαθητές με βάση το υλικό τους τα διασταυρώνουν με τις πληροφορίες που δίνονται στο διδακτικό εγχειρίδιο και στο βιβλίο της σχολικής γραμματικής.

β) Μέσα από το πλήθος των παραδειγμάτων μπορεί να κατανοηθεί η ιδιαίτερη συντακτική λειτουργία που έχουν οι δευτερεύουσες προτάσεις κάθε κατηγορίας είτε ως συμπληρώματα και προσδιορισμοί όρων της πρότασης από την οποία εξαρτώνται (οι ονοματικές) είτε ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί (οι επιρρηματικές).

γ) Μέσα από τα διαφορετικά περιβάλλοντα εμφάνισής τους, μπορούν να διερευνηθούν οι διαφορετικές λειτουργίες πολύσημων λειτουργικών λεξημάτων (π.χ. *πως, που, να, μήπως, ενώ*) και να εντοπιστούν από τους ίδιους τους μαθητές τα διαφορετικά είδη δευτερευουσών προτάσεων που αυτά εισάγουν.

δ) Με τη βοήθεια επαρκούς αριθμού παραδειγμάτων μπορεί να παρατηρηθούν ζητήματα όπως τα ακόλουθα:

- η ουσιώδης σημασιακή διαφορά που ενδέχεται να δηλώνει η χρήση ενός όρου εισαγωγής μιας δευτερεύουσας πρότασης έναντι κάποιου άλλου, π.χ. η χρήση του *εφόσον* αντί του *επειδή*
- η διαφορετική έμφαση που επιτυγχάνεται με την επιλογή συγκεκριμένων όρων, π.χ. το *με αποτέλεσμα να* είναι συνήθως πιο εμφατικό από το *ώστε*
- η υφολογική διαφοροποίηση που μπορεί να δηλώνει (σε συνδυασμό ίσως και με άλλους δείκτες) η επιλογή ενός όρου αντί ενός άλλου, π.χ. οι τύποι της αντωνυμίας *οποίος-α-ο*, δίνουν επισημότερο τόνο στο κείμενο απ' ότι η χρήση του αναφορικού *που*.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

4.4.3 Λεξιλόγιο-Σημασιολογία

Τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων προσφέρονται κατεξοχήν ως εργαλεία για την προσέγγιση ζητημάτων που εμπίπτουν στο πεδίο του λεξιλογίου. Τα εργαλεία προσπέλασης στο υλικό των ΣΚ δίνουν εκ των πραγμάτων κεντρικό ρόλο στο λεξιλόγιο, εφόσον κριτήριο αναζήτησης πληροφορίας είναι η λέξη. Άλλωστε, η αναγνώριση της αξίας των σωμάτων κειμένων στην έρευνα για την περιγραφή της γλώσσας ξεκίνησε από τη λεξικολογία και τη λεξικογραφία. Οι συμφραστικοί πίνακες δίνουν κατά βάση πληροφορίες για το συμφραστικό περιβάλλον εμφάνισης των λέξεων που χρησιμοποιούνται ως κριτήρια αναζήτησης στο επιλεγμένο σώμα κειμένων, τη σημασία ή τις σημασίες τους, τη χρήση ή τις χρήσεις τους στο πλαίσιο διαφορετικών περιβαλλόντων. Με τον τρόπο αυτό, δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές, αξιοποιώντας αυθεντικά παραδείγματα λόγου, να διερευνήσουν και να κατανοήσουν ζητήματα σχετικά με τη σημασία και τη χρήση των λέξεων και πολλές φορές να ανακαλύψουν λιγότερο προφανείς όψεις της σημασίας και της χρήσης τους.

Στη διεθνή βιβλιογραφία για την αξιοποίηση ΣΚ, υιοθετείται διαφορετική οπτική σε σχέση με τις συνήθειες προσεγγίσεις της διδασκαλίας λεξιλογίου. Πρώτα από όλα οι συμφραστικοί πίνακες θεωρούνται ως το ιδανικό εργαλείο για την κατανόηση (και συνεπώς τη διδασκαλία) των σημασιών των λέξεων στο πλαίσιο χρήσης τους (*key word in context*, *KwiC view*, Kettmann 1996). Επομένως, κυρίαρχη πλευρά της διδασκαλίας λεξιλογίου με σώματα κειμένων είναι η ενσυνείδητη μελέτη των λιγότερο προφανών και συζητημένων όψεων της σημασίας και της χρήσης των λέξεων, όπως αυτές αποκαλύπτονται μέσα από τις *συμπαράθεσεις* (*collocations*) στις οποίες εμφανίζονται. Σπανιότερες είναι οι θεωρήσεις στις οποίες δίνεται προσοχή στη συσχέτιση της σημασίας των λέξεων με το *ευρύτερο περιβάλλον* (*context*) χρήσης τους. Στις περιπτώσεις αυτές, ως πλαίσιο χρήσης του λεξιλογίου λογαριάζεται κυρίως το ιδιαίτερο *κειμενικό είδος* (*genre*) στο οποίο εμφανίζονται ή η *λειτουργική ποικιλία του λόγου* που εκπροσωπείται από το κείμενο αυτό (*register*).

Τα σχετικά με το λεξιλόγιο ζητήματα που ανακύπτουν από τη βιβλιογραφία

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

για τη διδακτική αξιοποίηση των ΣΚ σχετίζονται κυρίως με τα ακόλουθα ζητήματα:

α) τη διερεύνηση και την αποσαφήνιση των σημασιών και των χρήσεων των λέξεων (πχ. χρήσεις και σημασίες των πολύσημων λέξεων, αποσαφήνιση της διαφορετικής λειτουργίας συνώνυμων λέξεων), β) τη μελέτη και κατανόηση των λεξικογραμματικών δομών της γλώσσας, γ) τη μελέτη των διαφορετικών συχνοτήτων εμφάνισης λεξικών μονάδων σε διάφορες κειμενικές κατηγορίες, η οποία μπορεί να αποκαλύψει την τάση να χρησιμοποιούνται κατά προτίμηση σε συγκεκριμένες ποικιλίες του λόγου (γραπτός/ προφορικός, επίσημος/ ανεπίσημος). Κεντρικό ζήτημα αποτελεί η σχέση ανάμεσα στα *πρότυπα* ή τις *δομές χρήσης των λέξεων (patterns)* και τις σημασίες τους (Hunston, 2002). Μερικές όψεις αυτής της σχέσης στις οποίες έχει δοθεί βαρύτητα είναι οι ακόλουθες: α) στην περίπτωση πολύσημων λέξεων κάθε διαφορετική σημασία τείνει να σχετίζεται με διαφορετικό σύνολο προτύπων χρήσης της λέξης, β) λέξεις που μοιράζονται κοινά πρότυπα χρήσης τείνουν να μοιράζονται όψεις της σημασίας τους. γ) υπάρχουν περιπτώσεις στη οποίες η τάση μιας λέξης να εμφανίζεται σε συγκεκριμένα συμφραστικά περιβάλλοντα (πχ. το ρήμα *διεκπεραιώνω* με ουσιαστικά που δηλώνουν εργασίες που έχουν υποχρεωτικό ή τυπικό χαρακτήρα) της προσδίδει ιδιαίτερη σημασία, συνδηλώσεις ή σημασιακές αποχρώσεις.

Η πρότασή μας για την αξιοποίηση των ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων στη διδακτική προσέγγιση του λεξιλογίου της ελληνικής ως μητρικής, αντλεί από τους σχετικούς διεθνείς προβληματισμούς. Πιστεύουμε ότι παρέχει τις εξής επιπλέον δυνατότητες σε σχέση με 'παραδοσιακές' στην εγχώρια εκπαίδευση μεθόδους, δηλαδή λίστες λέξεων που εμπίπτουν στο ίδιο θεματικό/ σημασιολογικό πεδίο, ασκήσεις συμπλήρωσης κενών ή αντιστοίχισης, ασκήσεις δημιουργίας προτάσεων που εμπεριέχουν συγκεκριμένες λέξεις:

- Οι μαθητές κατανοούν τις σημασίες και τις χρήσεις των λέξεων, συνεκτιμώντας όχι μόνο το άμεσο συμφραστικό τους περιβάλλον αλλά τα κείμενα στα οποία εμφανίζονται, το είδος των κειμένων, την περίσταση και τον σκοπό της επικοινωνίας.
- Η αξιοποίηση σωμάτων κειμένων στη σχολική τάξη διευρύνει τη γλωσσική

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

εμπειρία των μαθητών. Στις τυπικές γλωσσικές ασκήσεις οι μαθητές καλούνται να ανακαλέσουν και να αξιοποιήσουν την ενσυνείδητη ή υπόρρητη γνώση που ήδη διαθέτουν για τη γλώσσα και την καταλληλότητα της χρήσης των λέξεων σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Αντίθετα, πραγματοποιώντας έρευνα σε σώματα κειμένων έχουν την ευκαιρία να προσλάβουν επιπλέον γλωσσικά ερεθίσματα που διευρύνουν τη γνώση τους για τη γλώσσα και τη χρήση της. Εκτίθενται δηλαδή σε επιπλέον γλωσσικά ερεθίσματα, τα οποία προσεγγίζουν με διερευνητική ματιά.

Τα σχετικά με το λεξιλόγιο της μητρικής γλώσσας ζητήματα που τίγονται στα διδακτικά βιβλία γυμνασίου και λυκείου μπορούν να ομαδοποιηθούν ως εξής:

- Θεματικό λεξιλόγιο: λέξεις που η χρήση τους χαρακτηρίζει συγκεκριμένα πεδία ενδιαφέροντος και που, σε έναν βαθμό, ορίζουν συγκεκριμένα θεματικά ή σημασιολογικά πεδία.
- Γενικότερα ζητήματα σχετικά με τη λεξική σημασία: πολυσημία λεξημάτων, σχέσεις συνωνυμίας, αντώνυμα, ομώνυμα και παρώνυμα, κυριολεκτική και μεταφορική σημασία λεξημάτων, σχέσεις υπωνυμίας, μετωνυμία, σχήματα λόγου.
- Ζητήματα σχετικά με τη σχηματισμό λεξημάτων (παραγωγή και σύνθεση).
- Ετυμολογικές οικογένειες, ετυμολογικές συγγένειες.
- Το λεξιλόγιο ενταγμένο σε κειμενικό ή συγκεκριμένο πλαίσιο.
- Μακροδομή και μικροδομή των λεξικών, χρήση λεξικών.

Για τη διδακτική προσέγγιση όλων των παραπάνω επιμέρους ζητημάτων που εμπίπτουν στο πεδίο του λεξιλογίου και της λεξικής σημασιολογίας²⁷, μπορεί να είναι ουσιαστική η συνεισφορά της έρευνας στα σώματα κειμένων.

²⁷ Η μελέτη της σημασίας των λέξεων και των σημασιακών σχέσεων μεταξύ τους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- *Θεματικό λεξιλόγιο:* Η καινοτομία που παρουσιάζει σε σχέση με το λεξιλόγιο η παρούσα σειρά διδακτικών εγχειριδίων (2006) γλωσσικής διδασκαλίας στο γυμνάσιο (σε σχέση με τις προηγούμενες και με τα βιβλία «Έκθεση-Έκφραση» για το λύκειο) είναι ότι δεν περιλαμβάνει σε κάθε ενότητα λίστα από θεματικά ή σημασιακά συναφείς λέξεις, αλλά παραπέμπει τους μαθητές στα κείμενα κάθε ενότητας (τα οποία έχουν συνήθως ενιαίο θεματικό άξονα), ώστε να εντοπίσουν και να καταγράψουν τις λέξεις που αναφέρονται σε ένα ορισμένο θεματικό πεδίο. Στη συνέχεια, τους ανατίθενται ασκήσεις/ δραστηριότητες, όπως οι ακόλουθες: έρευνα σε λεξικά για αποσαφήνιση σημασιών, ταξινόμηση σε κατηγορίες (π.χ. με κριτήριο σε ποιο μέρος του λόγου ανήκουν, αν έχουν αρνητικό ή θετικό σημασιακό φορτίο κ.ο.κ.), σχηματισμός «οικογενειών λέξεων», συνδυασμοί λέξεων στον συνταγματικό άξονα (πχ. συνδυασμός ουσιαστικών με τα κατάλληλα επίθετα).

- *Ζητήματα που αφορούν τη λεξική σημασία και τις σημασιακές σχέσεις μεταξύ λέξεων: πολυσημία, συνωνυμία, μετωνυμία κτλ.:* Τα σώματα κειμένων μπορούν να αξιοποιηθούν με οποιαδήποτε αφορμή για τη διερεύνηση της σημασίας και των σημασιακών σχέσεων των λέξεων, είτε στο πλαίσιο της προσέγγισης θεματικού λεξιλογίου είτε στο πλαίσιο της προσέγγισης του σχηματισμού μη απλών λεξικών μονάδων είτε στο πλαίσιο της εξοικείωσης με τη μικροδομή και τη μακροδομή των ερμηνευτικών λεξικών. Άλλωστε, οι συμπραστικοί πίνακες θεωρούνται το ιδανικό μέσο για την ακριβή και εξαντλητική περιγραφή της σημασίας (ή των σημασιών) των λέξεων. Γενική στρατηγική είναι να χρησιμοποιούνται ως κριτήρια αναζήτησης οι λημματικοί τύποι των υπό διερεύνηση λέξεων. Η αναζήτηση μπορεί να γίνει στο σύνολο του σώματος κειμένων, σε ένα από τα τρία υποσύνολά του (για το ΣΚ του ΚΕΓ) ή ακόμη σε συγκεκριμένες θεματικές ενότητες και κειμενικά είδη ή κειμενικούς τύπους, ανάλογα με τον στόχο της έρευνας ή τον όγκο των αποτελεσμάτων που μας ενδιαφέρουν. Όλα τα πιθανά ζητήματα που εμπίπτουν στο πεδίο της λεξικής σημασίας μπορούν να ενταχθούν σε διαφορετικές πρακτικές διδασκαλίας. Περιγράφονται στη συνέχεια τρεις πιθανές διαφορετικές εκδοχές για το ζήτημα αυτό:

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1^η εκδοχή: Ο εκπαιδευτικός πραγματοποιεί έρευνα στα σώματα κειμένων, μέσω της οποίας επιλέγει και συγκεντρώνει παραδείγματα που αναδεικνύουν όψεις της σημασίας λέξεων (πολυσημία, κυριολεκτική και μεταφορική σημασία, μετωνυμική χρήση) ή σημασιακές σχέσεις μεταξύ λέξεων (συνώνυμα, αντώνυμα). Φέρνει στην τάξη τα παραδείγματα αυτά και τα αξιοποιεί με δύο κυρίως τρόπους:

- Αναθέτει στους μαθητές να εργαστούν με το συγκεκριμένο υλικό και να αποφανθούν για ζητήματα όπως: να καταγράψουν τις επιμέρους σημασίες μιας πολύσημης λέξης, να διακρίνουν την κυριολεκτική χρήση της από τη μεταφορική χρήση και τις μεταφορικές της σημασίες, να εντοπίσουν σε ποιες περιπτώσεις κάποιες συνώνυμες λέξεις μπορούν να αντικαταστήσουν η μια την άλλη και σε ποιες όχι κ.ο.κ.
- Αξιοποιεί τα παραδείγματα που συγκέντρωσε, για να καταστρώσει ασκήσεις (αντιστοίχισης, αντικατάστασης, συμπλήρωσης κενών), μέσω των οποίων θα κατευθύνει τους μαθητές να κατανοήσουν ζητήματα σχετικά με τη σημασία και τις σημασιακές σχέσεις λέξεων.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αποφασίσει αν το υλικό που θα φέρει στην τάξη θα στηρίζεται στα παραδείγματα της αντίστοιχης ενότητας του σχολικού βιβλίου ή αν θα επιλέξει ο ίδιος τα παραδείγματα με τα οποία θα ασχοληθούν οι μαθητές.

2^η εκδοχή: Ο εκπαιδευτικός αναθέτει στους μαθητές να πραγματοποιήσουν οι ίδιοι αναζητήσεις στο σώμα κειμένων, προκειμένου να διερευνήσουν ζητήματα όπως η πολυσημία των λέξεων, οι μεταφορικές τους σημασίες, η μετωνυμική τους χρήση. Τα κριτήρια αναζήτησης ορίζονται από τον εκπαιδευτικό, ο οποίος υποδεικνύει και πιθανές στρατηγικές αξιοποίησης του περιβάλλοντος αναζήτησης στα ΣΚ (π.χ. τους προτρέπει, όταν χρειάζεται, να περιορίσουν την αναζήτησή τους σε μια ορισμένη θεματική ενότητα ή σε ένα συγκεκριμένο κειμενικό είδος).

3^η εκδοχή: Οι μαθητές αναλαμβάνουν να φέρουν σε πέρας τη σύνταξη ερμηνευτικών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

λημμάτων, αξιοποιώντας τα δεδομένα που αντλούν από τις αναζητήσεις στα σώματα κειμένων. Στη συνέχεια, συγκρίνουν το αποτέλεσμα της εργασίας τους με το περιεχόμενο του ερμηνευτικού μέρους αντίστοιχων λημμάτων σε λεξικά της νέας ελληνικής. Η σύνταξη κάθε λήμματος αντιμετωπίζεται ως μικρή ερευνητική εργασία, την οποία οι μαθητές φέρουν σε πέρας αξιοποιώντας ενδεχομένως και άλλους γνωστικούς πόρους. Με βάση τα δεδομένα που μπορούν να αντληθούν από τα σώματα κειμένων, μπορεί να διερευνηθεί η ιδιαίτερη σημασιακή φόρτιση και οι συνδηλώσεις που αποκτούν οι λέξεις στο περιβάλλον όπου εμφανίζονται. Επιμέρους δυνατότητες:

α) Μπορούν να αναδειχθούν οι σημασιακές αποχρώσεις λέξεων ανάλογα με το θεματικό περιεχόμενο του κειμένου όπου εμφανίζονται (π.χ. οι διαφορετικές αποχρώσεις του *ευαίσθητοποιώ-ευαίσθητοποιημένος* σε κείμενα για τον αθλητισμό, τις τέχνες, κοινωνικά και πολιτικά κείμενα).

β) Μπορεί να αναδειχθεί μια συγκεκριμένη όψη της πολυσημίας των λέξεων: η εξειδίκευση της σημασίας τους, όταν χρησιμοποιούνται ως όροι κάποιου ειδικού λεξιλόγιου ή η διεύρυνση της σημασίας όρων που, ενώ προέρχονται από κάποιον ειδικό κλάδο, εισάγονται στο γενικό λεξιλόγιο. (π.χ. μπορεί να αξιοποιηθεί το σώμα κειμένων των Διδακτικών Βιβλίων του Π.Ι, για να μελετηθούν πολύσημες λέξεις όπως *όριο, πεδίο, φορτίο, άρθρο* κτλ.).

γ) Μπορεί να αποσαφηνιστεί το ιδιαίτερο σημασιακό φορτίο που φέρουν αρκετές λέξεις και τις διαφοροποιούν από τις συνώνυμές τους (π.χ. ρήματα ή ρηματικές περιφράσεις που χρησιμοποιούνται για τη δήλωση ή για την αναπαράσταση άποψης-θέσης: *ισχυρίζομαι, υποστηρίζω, πιστεύω, διατυπώνω την άποψη* κτλ.) ή το ιδιαίτερο περιβάλλον στο οποίο έχει την τάση να εμφανίζεται κάθε μια από τις συνώνυμες λέξεις.

Σχηματισμός μη απλών λεξικών μονάδων: παραγωγή και σύνθεση: Η συνεισφορά της αξιοποίησης των σωμάτων κειμένων στη διδακτική προσέγγιση των παράγωγων και σύνθετων λέξεων δεν συνίσταται τόσο στην κατανόηση των μηχανισμών της

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σύνθεσης και της παραγωγής, αλλά στην κατανόηση της σημασίας σύνθετων και παράγωγων λέξεων ή ορισμένων ιδιαίτερα συχνών και παραγωγικών (productive) λεξικών και παραγωγικών (derivative) μορφημάτων που αξιοποιούνται στο σχηματισμό (σύνθεση και παραγωγή) λέξεων²⁸. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων που θα δοθούν στους μαθητές, προτείνεται να αξιοποιηθεί βοηθητικά και το περιβάλλον της Σύνθετης Αναζήτησης στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του Ιδρύματος Μ. Τριανταφυλλίδη (προσβάσιμο στον ιστοχώρο της Πύλης του Κ.Ε.Γ.) το οποίο δίνει τις εξής δυνατότητες: α) προβολή συστατικών σχηματισμού λέξεων, προθημάτων και επιθημάτων, α' και β' συνθετικών, ως αυτόνομων λημμάτων, β) προβολή καταλόγου λημμάτων που σχηματίζονται με συγκεκριμένα συστατικά, προθήματα ή επιθήματα, α' ή β' συνθετικά.

Ζητήματα που μπορούν να διερευνηθούν:

- Το ενδιαφέρον μπορεί να επικεντρωθεί σε μια συγκεκριμένη γραμματική κατηγορία παράγωγων (με επιθηματοποίηση) λέξεων, δηλαδή παράγωγα ρήματα, ουσιαστικά ή επίθετα: να εντοπιστούν συγκεκριμένες παραγωγικές καταλήξεις (επιθήματα) για κάθε γραμματική κατηγορία, να ταξινομηθούν οι καταλήξεις αυτές με κριτήριο τη σημασία που προσδίδουν στις παραγόμενες λέξεις, να εξεταστεί ποια είναι η γραμματική κατηγορία ή το σημασιακό περιεχόμενο των λέξεων που αποτελούν τη βάση για το σχηματισμό συγκεκριμένης περίπτωσης παραγωγών (π.χ. επίθετα σε -ένιος) και ποια είναι η σημασιακή σχέση ανάμεσα στην παραγόμενη λέξη και στη λέξη που αποτελεί τη βάση του σχηματισμού της.

- Επίσης, το ενδιαφέρον μπορεί να στραφεί σε συγκεκριμένα συστατικά σχηματισμού

²⁸ Προτείνουμε ο εκπαιδευτικός να μην επιμένει σε θέματα ορολογίας κυρίως για τις περιπτώσεις που είναι αμφιλεγόμενο αν εντάσσονται στη σύνθεση ή στην παραγωγή. Για παράδειγμα, η προθηματοποίηση, σύμφωνα με το διδακτικό εγχειρίδιο (και σύμφωνα με νεότερες θεωρίες της περιγραφικής γλωσσολογίας) αποτελεί διαδικασία παραγωγής λέξεων, ενώ η γραμματική Χατζησαββίδη (ακολουθώντας τον Μ. Τριανταφυλλίδη) την κατατάσσει στη σύνθεση. Το ίδιο και με περιπτώσεις συστατικών σχηματισμού λέξεων που από ορισμένα εγχειρίδια αναφοράς (γραμματικές και λεξικά της νέας ελληνικής) αντιμετωπίζονται ως β' συνθετικά, ενώ από άλλα ως επιθήματα (παραγωγικές καταλήξεις).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

λέξεων (συνθετικά ή προθήματα και επιθήματα), που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για λόγους όπως οι εξής: α) Παρουσιάζουν μεγάλη συχνότητα και κυρίως υψηλή παραγωγικότητα, δηλαδή αξιοποιούνται για τον σχηματισμό νέων λέξεων που δηλώνουν σύγχρονες έννοιες και φαινόμενα (στον χώρο των επιστημών, της τεχνολογίας, του δημόσιου βίου, των μέσων ενημέρωσης κτλ.), όπως τα *τεχνο-*, *οικο-*, *μετα-*, *νέο-*, *-λόγος*. β) Είναι πολύσημα και πολλές φορές η κατανόηση της ιδιαίτερης σημασίας που προσδίδουν στην παραγόμενη λέξη προϋποθέτει γνώση του πολιτισμικού πλαισίου χρήσης της λέξης (π.χ. το *μετα-*, *απο-*).

Εκδοχές αξιοποίησης των σωμάτων κειμένων στο πεδίο του σχηματισμού λέξεων

1^η Εκδοχή: Ο εκπαιδευτικός εστιάζει στους διδακτικούς στόχους κάποιας σχετικής ενότητας του σχολικού βιβλίου, π.χ. κατανόηση των μηχανισμών σχηματισμού παράγωγων και σύνθετων λέξεων, εξέταση συγκεκριμένης κατηγορίας παράγωγων λέξεων (π.χ. επίθετα που παράγονται από ρήματα με την εφαρμογή συγκεκριμένων επιθημάτων) και αξιοποιεί τα σώματα κειμένων για την ανίχνευση κατάλληλων παραδειγμάτων αυθεντικού λόγου που αναδεικνύουν τα ζητήματα που στοχεύει να διδάξει στους μαθητές. Παραδείγματα τέτοιων ζητημάτων (αντλούνται από τα διδακτικά εγχειρίδια της Α' και Β' Γυμνασίου): α) ποιες σημασίες δηλώνουν τα μεταρηματικά (ή ρηματικά) επίθετα σε *'-ιμος/'-σιμος*, β) με ποιες παραγωγικές καταλήξεις σχηματίζονται ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο που φέρει ορισμένη επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα, γ) ποιες είναι οι δυνατές γραμματικές κατηγορίες των λέξεων που λειτουργούν ως α' ή ως β' συνθετικά²⁹. Η αναζήτηση στα σώματα κειμένων, η επιλογή και η συγκέντρωση παραδειγμάτων είναι δυνατόν να αξιοποιηθεί κυρίως ως εξής: ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί τους μαθητές, ώστε να στηριχθούν στο γλωσσικό υλικό που έχουν συγκεντρώσει για να καταλήξουν με επαγωγικό τρόπο σε διαπιστώσεις.

²⁹Τα παραδείγματα λαμβάνονται με βάση το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων της Α' και της Β' Γυμνασίου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

2^η Εκδοχή: Ο εκπαιδευτικός μπορεί να παραμείνει εστιασμένος στους διδακτικούς στόχους κάθε ενότητας, αλλά να αφήσει στους μαθητές περιθώρια πρωτοβουλίας ως προς το πώς θα μεθοδεύσουν την έρευνά τους στα σώματα κειμένων, ποιες στρατηγικές αναζήτησης θα εφαρμόσουν, πώς θα αξιοποιήσουν με τον καλύτερο τρόπο τις δυνατότητες που τους προσφέρει το συγκεκριμένο εργαλείο και να ξεπεράσουν τις ενδεχόμενες αδυναμίες του. Με τον τρόπο αυτό, αφενός υιοθετούνται διερευνητικού τύπου πρακτικές προσέγγισης των ζητημάτων που αποτελούν το περιεχόμενο του μαθήματος και αφετέρου οι μαθητές καλλιεργούν νέες μορφές γραμματισμού, καθώς ασκούνται στο να αξιοποιούν και να προσαρμόζουν τα εργαλεία της τεχνολογίας για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων στόχων και στο να αντιμετωπίζουν κριτικά τις δυνατότητες αυτών των εργαλείων και τα όρια των δυνατοτήτων τους.

Δίνεται στη συνέχεια ένα τέτοιο παράδειγμα, στο πλαίσιο του οποίου αξιοποιείται βοηθητικά και ένα άλλο εργαλείο, αυτό της Σύνθετης Αναζήτησης στο ΛΚΝ. Υποθέτουμε ότι αντικείμενο του μαθήματος είναι τα παράγωγα επίθετα και διδακτικός στόχος είναι να εμπεδώσουν οι μαθητές τα πιο χαρακτηριστικά επιθήματα με τα οποία παράγονται επίθετα, να συνειδητοποιήσουν τις σημασίες αυτών των επιθημάτων, να διερευνήσουν τον ρόλο που μπορεί να παίζει η γραμματική κατηγορία ή το σημασιακό περιεχόμενο της λέξης που αποτελεί τη βάση στην οποία εφαρμόζεται το επίθημα για τον σχηματισμό του παράγωγου επιθέτου.

Ο εκπαιδευτικός, αν δεν έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τα εργαλεία γλωσσικής τεχνολογίας απευθείας στην τάξη, μπορεί να μεθοδεύσει το μάθημα ως εξής: δίνει στους μαθητές μια λίστα από τα πιο σημαντικά, κατά την εκτίμησή του, παραγωγικά επιθήματα, μερικά παραδείγματα παράγωγων επιθέτων για το καθένα και μερικά παραδείγματα χρήσης αυτών των επιθέτων στο συμφραστικό πλαίσιο ολοκληρωμένων προτάσεων (που ενδεχομένως θα είχε αντλήσει ο ίδιος από κάποιο σώμα κειμένων). Στη συνέχεια, καλεί τους μαθητές να εργαστούν σε ομάδες, να επεξεργαστούν το υλικό που τους έχει ανατεθεί και να διατυπώσουν συμπεράσματα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σχετικά με τα ζητήματα που προτείνονται παραπάνω προς διερεύνηση.

Αν χρησιμοποιηθούν τα εργαλεία γλωσσικής τεχνολογίας στην τάξη, δίνεται στους μαθητές η δυνατότητα να τα αξιοποιήσουν για να συγκεντρώσουν οι ίδιοι το υλικό με βάση το οποίο θα εργαστούν. Ενδεικτικά προτείνεται η ακόλουθη πορεία:

- Οι μαθητές εισάγουν στο περιβάλλον της Σύνθετης Αναζήτησης στο ΛΚΝ το κριτήριο *επίθημα* στο πεδίο *Τύπος Λήμματος*. Από τον, ομολογουμένως, μακρύ κατάλογο του προβάλλεται (299 εγγραφές) επιλέγουν μόνο τα επιθήματα που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή επιθέτων (αν έχουν αμφιβολίες για κάποιο συμβουλευόμαστε το άρθρο του οικείου λήμματος) και καταρτίζουν έναν κατάλογο. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τους ενθαρρύνει να απορρίψουν τα επιθήματα που θεωρούν πολύ σπάνια ή που το λεξικό χαρακτηρίζει «ατονημένα».
- Στη συνέχεια, κάθε ομάδα αναλαμβάνει να ασχοληθεί με ένα επίθημα και σε πρώτη φάση αναζητά στο λεξικό επίθετα που παράγονται με αυτό, επιλέγει ορισμένα από αυτά και αντιπαραβάλλει το ερμηνεύμα του λεξικού στο λήμμα του επιθήματος με τα ερμηνεύματα των επιθέτων, για να ελέγξει αν στο λήμμα του επιθήματος καταγράφονται όλες οι πιθανές σημασίες του.
- Με βάση τα παραδείγματα επιθέτων τα οποία έχουν επιλεγεί για κάθε επίθημα, η ομάδα κάνει παρατηρήσεις σχετικά με ζητήματα όπως: αν το επίθημα παρουσιάζει πολυσημία ή μονοσημία, αν εφαρμόζεται σε μια συγκεκριμένη γραμματική κατηγορία λέξεων (ρήματα, ουσιαστικά, επιρρήματα ή άλλα επίθετα) κ.ο.κ.
- Τέλος, οι μαθητές χρησιμοποιούν τα σώματα κειμένων, για να αναζητήσουν επιπλέον δεδομένα και να ολοκληρώσουν τα συμπεράσματά τους: α) Αν θέσουν ως κριτήριο αναζήτησης την ακολουθία χαρακτήρων που ορίζει το επίθημα που τους ενδιαφέρει, (αφού απορρίψουν τα άσχετα αποτελέσματα) θα εντοπίσουν ενδεχομένως και επίθετα που δεν καταγράφονται στο λεξικό και πιθανώς αποτελούν νεολογισμούς. Αυτό δίνει την αφορμή να συζητηθεί η παραγωγικότητα ορισμένων επιθημάτων και η διαρκής αξιοποίησή τους για τη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

δημιουργία νέων λέξεων που καλύπτουν νέες επικοινωνιακές ανάγκες. β) Αν εστιάσουν στην αναζήτηση συγκεκριμένων παράγωγων επιθέτων, πιθανώς θα διαπιστώσουν, εξετάζοντας τα παραδείγματα χρήσης τους, ότι εμφανίζονται και σημασίες που δεν καταγράφονται στο λεξικό ή που δεν αποδίδονται πλήρως από τα ερμηνεύματά του. Αυτό μπορεί να δώσει αφορμές για να συζητηθεί το γεγονός ότι η σημασιακή αλλαγή και η επέκταση (ή το στένεμα) της σημασίας των λέξεων είναι φαινόμενα που βρίσκονται σε διαρκή εξέλιξη.

3η Εκδοχή: Ο εκπαιδευτικός ασχολείται με τον σχηματισμό λέξεων (παραγωγή και σύνθεση), χωρίς να περιορίζεται αυστηρά στις συγκεκριμένες κατηγορίες και στα παραδείγματα του σχολικού βιβλίου. Εστιάζει σε ζητήματα που επιλέγει ο ίδιος ως περισσότερο ενδιαφέροντα και αναθέτει στους μαθητές να αξιοποιήσουν τα σώματα κειμένων σε συνδυασμό ίσως και με άλλους πόρους (ηλεκτρονική μορφή ΛΚΝ, ηλεκτρονικά αρχεία εφημερίδων), για να εκπονήσουν σύντομες ερευνητικές εργασίες, μέσω των οποίων θα διατυπώσουν τα συμπεράσματά τους σχετικά με ζητήματα όπως: πόσο υψηλή είναι η συχνότητα ή ο βαθμός παραγωγικότητας ορισμένων συστατικών σχηματισμού λέξεων (παραγωγικών μορφημάτων ή συνθετικών), αν χαρακτηρίζονται από πολυσημία ή όχι, αν παρουσιάζουν σημασιακή εξέλιξη, με τι είδους λέξεις ή μορφήματα έχουν την τάση να συνδυάζονται για να σχηματίσουν νέες λέξεις, σε τι είδους περιβάλλοντα (συμφραστικό περιβάλλον, κειμενικό είδος κτλ.) έχουν την τάση να εμφανίζονται οι λέξεις που σχηματίζονται με αυτά.

Αναφέρουμε ενδεικτικά ένα παράδειγμα μικρής ερευνητικής εργασίας με αντικείμενο το *οικο-*. Επιλέγεται το συστατικό αυτό, επειδή εμφανίζει υψηλή παραγωγικότητα και επειδή η σημασία των λέξεων που σχηματίζονται με αυτό δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο με βάση την ετυμολογία του (από το *οίκος*).

α) Οι μαθητές μπορούν να ξεκινήσουν την έρευνά τους από την ηλεκτρονική μορφή του ΛΚΝ, όπου μπορούν να βρουν τόσο το *οικο-* & *οικό-* ως ανεξάρτητο λήμμα, όσο και τα λήμματα του λεξικού που σχηματίζονται με το συστατικό αυτό (ως

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κριτήριο θα χρησιμοποιηθεί η ακολουθία *οικο** και θα απορριφθούν τυχόν άσχετα αποτελέσματα, όπως *οικουμένη* κτλ.). Με βάση τα ευρήματα στο λεξικό, συμπεραίνουν ποιες είναι οι βασικές 'ομάδες σημασιών' που εκφράζει το συστατικό *οικο-* (πχ. σπίτι-οικοδόμημα, σπίτι-οικογένεια, σπίτι-κατοικία, οικολογία-περιβάλλον).

β) Οι μαθητές χρησιμοποιούν ως κριτήριο αναζήτησης στα σώματα κειμένων είτε την ακολουθία *οικο** ή *οικο%* είτε πλήρη λεξήματα που αποτελούνται από το συστατικό *οικο-*, με σκοπό να απαντήσουν σε ζητήματα όπως τα ακόλουθα: α) εμφανίζονται νέα λήμματα που δεν καταγράφονται στο λεξικό; β) εμφανίζονται σημασίες που δεν περιγράφονται από το λεξικό;

γ) Οι μαθητές παρουσιάζουν προφορικά ή γραπτά τα βήματα και τα πορίσματα της έρευνάς τους.

Πρόταση για τα παράγωγα επιρρήματα: Είναι γνωστό ότι υπάρχουν ζεύγη επιρρημάτων παράγωγων από επίθετα που σχηματίζονται με δύο διαφορετικές παραγωγικές καταλήξεις -ως και -α, πχ. *καλώς-καλά, ευχαρίστως-ευχάριστα* κ.ά. Τα παραδείγματα που μπορούν να αντληθούν από ένα σώμα κειμένων μπορούν να αξιοποιηθούν, για να διευκρινιστεί αν ανάμεσα στα επίθετα κάθε ζεύγους υπάρχει ουσιώδης σημασιακή διαφοροποίηση (πχ. *ακριβά-ακριβώς, απλά-απλώς*) ή όχι. Επίσης, στην περίπτωση που έχουν την ίδια (ή περίπου την ίδια) σημασία (πχ. *γενικά-γενικώς, άσχετα-ασχέτως*), μπορεί να εξεταστεί αν η χρήση του καθενός συνδέεται με διαφορά ύφους (πχ. επίσημο-ανεπίσημο) ή να σχολιαστούν οι διαφορετικές συχνότητες εμφάνισης κάθε τύπου επιρρήματος (με βάση τις στατιστικές πληροφορίες του ΕΘΕΓ).

4.4.4 Πραγματολογία-Κειμενογλωσσολογία

Αρκετές είναι οι αναφορές στη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με τις δυνατότητες

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αξιοποίησης των ΣΚ για τη διδασκαλία της γλώσσας μέσα από *κειμενοκεντρική οπτική*. Πολλές από αυτές εστιάζουν στο στόχο να προετοιμάσουν τους σπουδαστές της αγγλικής να χειρίζονται με επάρκεια τα *ακαδημαϊκά είδη λόγου (academic genres)*. Οι σχετικές προτάσεις κάποιες φορές παραβλέπουν τους συμφραστικούς πίνακες και αντιμετωπίζουν ένα σώμα κειμένων ως τράπεζα υλικού για την άντληση παραδειγμάτων αντιπροσωπευτικών των κειμενικών ειδών που ενδιαφέρουν τη διδασκαλία, ενώ άλλες φορές αξιοποιούν τους συμφραστικούς πίνακες για να συσχετίσουν τις λεξικογραμματικές επιλογές των συγγραφέων με το είδος του κειμένου.

Περισσότερο επεξεργασμένες είναι οι προσεγγίσεις του Tribble (1997, 2000, Scott & Tribble 2006) και του Hoey (2000, 2005). Ο πρώτος έχει εκπονήσει ένα αρκετά περίπλοκο θεωρητικό σχήμα, στο οποίο κατέληξε μετά από πολλαπλές έρευνες σε σώματα κειμένων και με το οποίο υπερασπίζεται την ιδέα ότι το κειμενικό είδος και η λειτουργική ποικιλία στην οποία ανήκει ένα κείμενο απεικονίζονται στις συχνότητες και στα συμφραστικά πλαίσια εμφάνισης των λέξεων του κειμένου που αποτελούν τις λέξεις-κλειδιά. Ο δεύτερος, δουλεύοντας στο πλαίσιο ενός σχετικού project (*textual priming project*³⁰), διερευνά μέσα από σώματα κειμένων τη συσχέτιση των λεξικογραμματικών προτύπων με το κείμενο ως όλο. Τόσο ο Tribble όσο και ο Hoey δίνουν προτεραιότητα στο κείμενο ως ολοκληρωμένο γεγονός και όχι στις συμπαραθέσεις, γι' αυτό και πιστεύουν ότι τα σώματα κειμένων που αποτελούνται από αποσπάσματα και όχι από ολοκληρωμένα κείμενα δεν έχουν να προσφέρουν και πολλά στη μελέτη και στη διδασκαλία της γλώσσας (πχ. *British National Corpus*³¹).

Από τα μέχρι στιγμής διαθέσιμα σώματα κειμένων της νέας ελληνικής αυτό που προσφέρεται ως καταλληλότερο για την υλοποίηση διδακτικών δραστηριοτήτων και σεναρίων με κειμενοκεντρικό προσανατολισμό (Κωστούλη 2001) είναι το Σώμα Νέων Ελληνικών Κειμένων της Πύλης του ΚΕΓ, επειδή διαθέτει τα εξής

³⁰ Πληροφορίες δίνονται στον ιστότοπο <http://lexicalpriming.org/textual-priming-project/>

³¹ <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πλεονεκτήματα: α) είναι το μόνο που παρέχει πρόσβαση σε ολοκληρωμένα κείμενα, β) δίνει στους χρήστες τη δυνατότητα να περιορίσουν τις αναζητήσεις τους, επιλέγοντας θεματικό πεδίο, κειμενικό είδος ή κειμενικό τύπο και γ) το υλικό που περιλαμβάνεται σε καθένα από τα τρία υποσύνολα (subcorpora) που το αποτελούν έχει ταξινομηθεί σε κειμενικά είδη και κειμενικούς τύπους μετά από συνεπή κειμενογλωσσολογική ανάλυση (Πολίτης 2008β)³². Συγκεκριμένα, το Σώμα Ελληνικών Κειμένων της Πύλης του ΚΕΓ είναι οργανωμένο σε τρία υποσύνολα. Τα δύο από αυτά περιλαμβάνουν δημοσιεύματα στις εφημερίδες Μακεδονία και Νέα και το τρίτο τα περισσότερα από τα διδακτικά βιβλία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου που χρησιμοποιούνται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα κείμενα που περιλαμβάνονται σε καθένα από τα τρία υποσύνολα (subcorpora) ταξινομούνται σε κατηγορίες με βάση δυο κριτήρια: α) τη *Θεματική Ενότητα*, η οποία αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο τμήμα της εφημερίδας (για τη *Μακεδονία* και τα *Νέα*) ή σε τίτλο βιβλίου (για τα διδακτικά εγχειρίδια) και β) το ιδιαίτερο *Κειμενικό Είδος* ή *Κειμενικό Τύπο* όπου κατατάσσονται (για τη λογική της ταξινόμησης των τριών υποσωμάτων κειμένων σε κειμενικά είδη βλ. Πολίτης, 2008β).

Από τεχνική άποψη, δεν είναι πάντοτε εφικτό να αξιοποιηθεί το σώμα κειμένων του ΚΕΓ για να διερευνηθούν σε έκταση τα δομικά ή λεξικογραμματικά γνωρίσματα επιμέρους κειμενικών ειδών ή κειμενικών τύπων. Αυτό συμβαίνει, επειδή ως κριτήριο αναζήτησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο συγκεκριμένη ακολουθία χαρακτήρων που αντιστοιχεί είτε σε ορισμένη λέξη (λήμμα ή λεκτικό τύπο), είτε σε τμήμα λέξης, είτε σε πολυλεκτικό σύνολο (πολυλεκτικό σύνθετο ή παγιωμένη φράση), αλλά δεν μπορεί να λειτουργήσει ως κριτήριο μια ορισμένη γραμματική κατηγορία (πχ. συμπερασματικός σύνδεσμος, επίθετο, ρήμα κτλ.) ή μια σημασιολογική κατηγορία (πχ. έμψυχο ουσιαστικό, ρήμα δράσης κτλ.)³³. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχουμε στατιστικές πληροφορίες που να μας δίνουν το

³² Η ταξινόμηση του υλικού στον ΕΘΕΓ έγινε με μεικτά κριτήρια: το μέσο δημοσίευσης, το γένος/ κειμενικό είδος, το θέμα/ περιεχόμενο (βλ. σχετικές πληροφορίες στο <http://hnc.ilsp.gr/info.asp#info>).

³³ Τέτοιες λειτουργίες έχουν αρχίσει και γίνονται διαθέσιμες για τα σώματα κειμένων της αγγλικής με τη βοήθεια κατάλληλης υπολογιστικής ανάλυσης και κωδικοποίησης της γλωσσικής πληροφορίας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

‘λεξικογραμματικό προφίλ’ επιμέρους κειμενικών ποικιλιών.

Τα διδακτικά εγχειρίδια του Γυμνασίου εστιάζουν, όπως αναφέρθηκε ήδη, σε τρεις βασικούς κειμενικούς τύπους (περιγραφή, αφήγηση, επιχειρηματολογία), ενώ στα διδακτικά εγχειρίδια του Λυκείου (Εκθεση-Έκφραση) η στροφή προς την κειμενοκεντρική προσέγγιση δηλώνεται με την εστίαση σε συγκεκριμένα κειμενικά είδη, το καθένα από τα οποία αποτελεί αντικείμενο χωριστής διδακτικής ενότητας (είδηση, βιογραφικά είδη, κριτική, δοκίμιο κ.ά.). Τα νεοελληνικά ΗΣΚ και κυρίως το ΣΚ της Πύλης του ΚΕΓ μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της εστιασμένης στο κείμενο γλωσσικής διδασκαλίας μέσα από δύο βασικές διαδρομές: α) Είναι δυνατό να λειτουργήσουν ως «αρχείο» κειμένων, από το οποία ανασύρονται δείγματα αντιπροσωπευτικά επιμέρους κειμενικών ειδών ή κειμενικών τύπων, ανάλογα με το περιεχόμενο και τους στόχους του μαθήματος. β) Το εργαλείο δημιουργίας συμφραστικών πινάκων μπορεί να αξιοποιηθεί σε συνδυασμό με την επιλογή κειμενικού είδους, κειμενικού τύπου και θεματικού πεδίου και να παραχθούν συμφραστικοί πίνακες που αντανακλούν τη διαφορετική χρήση του ίδιου γλωσσικού στοιχείου σε διαφορετικά είδη κειμένων ή διαφορετικά πεδία χρήσης του λόγου.

Στο πλαίσιο της εστιασμένης στο κείμενο διδασκαλίας, τα σώματα κειμένων μπορούν να αξιοποιηθούν, για να εξυπηρετήσουν διαφορετικούς πιθανούς στόχους, όπως:

- α) Να αποκτήσουν οι μαθητές επίγνωση των ιδιαίτερων γνωρισμάτων (θέμα, δομή, λεξικογραμματικές επιλογές του συγγραφέα/ ομιλητή, επικοινωνιακός σκοπός), που διέπουν διαφορετικά κειμενικά είδη ή κειμενικούς τύπους.
- β) Να συνειδητοποιήσουν ότι τα αυθεντικά κείμενα (κείμενα με πραγματικό επικοινωνιακό στόχο) δεν ακολουθούν στατικά κειμενικά πρότυπα και ότι τα όρια μεταξύ των κειμενικών ποικιλιών ενδέχεται να είναι ρευστά.
- γ) Μέσω της εξοικείωσης με τα κειμενικά πρότυπα και την κειμενική ποικιλότητα, να διευρύνουν το ρεπερτόριο κειμενικών ειδών που μπορούν οι ίδιοι να παράγουν με επιτυχία. Οι στρατηγικές με τις οποίες μπορεί να αξιοποιηθεί προς την κειμενοκεντρική κατεύθυνση ένα δομημένο σώμα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κειμένων επίσης ποικίλλουν.

Πιθανές εκδοχές αξιοποίησης του Σώματος Νέων Ελληνικών Κειμένων

1. Στο πλαίσιο της ταξινόμησης καθενός από τα τρία υποσύνολα κειμένων σε κειμενικά είδη και κειμενικούς τύπους εμφανίζονται κατηγορίες που αποτελούν αντικείμενο διδασκαλίας στο γυμνάσιο ή/ και στο λύκειο: *αφήγηση, περιγραφή, επιχειρηματολογία, δοκίμιο, είδηση, σχόλιο, κριτική* (βιβλίου, θεάτρου, κινηματογράφου κτλ), *βιογραφία*. Κάθε υποσύνολο κειμένων μπορεί να αξιοποιηθεί ως τράπεζα υλικού, από την οποία ο εκπαιδευτικός με τους μαθητές θα αντλήσουν παραδείγματα κειμένων, τα οποία θα μελετήσουν, για να συμπεράνουν επαγωγικά τα χαρακτηριστικά ενός κειμενικού είδους ή κειμενικού τύπου.

2. Ως αφετηρία για την αξιοποίηση του ταξινομημένου σώματος κειμένων μπορεί να λειτουργήσει μια κανονιστικού τύπου περιγραφή ενός κειμενικού είδους ή τύπου (δομή κειμένου, λεξιλόγιο, συντακτικές δομές, λειτουργική ποικιλία του λόγου), όπως αυτή δίνεται στα σχολικά εγχειρίδια ή σε άλλη πηγή. Στη συνέχεια, οι μαθητές μπορούν να αντλήσουν από το corpus παραδείγματα κειμένων που ανήκουν στη συγκεκριμένη κειμενική ποικιλία και να εξετάσουν τον βαθμό «συμμόρφωσης» τους και τις αποκλίσεις από τον «κανόνα».

3. Άλλη πιθανή στρατηγική είναι να συγκριθούν μεταξύ τους παραδείγματα κειμενικών ειδών (π.χ. δοκίμιο και επιφυλλίδα) ή κειμενικών τύπων (π.χ. περιγραφή και επιχειρηματολογία), προκειμένου να εντοπιστούν οι ομοιότητες μεταξύ τους και η τυχόν ειδοποιός διαφορά τους.

4. Μπορούν επίσης να σχηματιστούν χωριστοί συμφραστικοί πίνακες των ίδιων λέξεων ή φράσεων για διαφορετικά κειμενικά είδη, με σκοπό να εντοπιστεί η ενδεχόμενη διαφορετική συχνότητα ή λειτουργία τους, ανάλογα με το είδος του

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κειμένου (κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνει, για παράδειγμα, με δείκτες οργάνωσης του λόγου, που δηλώνουν χρονική ακολουθία, σχέση αιτίας αποτελέσματος κτλ.).

Στη συνέχεια προτείνεται μια ενδεικτική πορεία προσπέλασης στο υλικό κάθε σώματος κειμένων:

-Επιλέγουμε το υποσύνολο κειμένων του οποίου το περιεχόμενο και η κατηγοριοποίηση καλύπτει τους διδακτικούς μας στόχους.

-Επιλέγουμε τις κειμενικές κατηγορίες που μας ενδιαφέρουν. Παρατηρούμε ότι, όταν επιλέγουμε ορισμένες κατηγορίες κειμενικών ειδών ή κειμενικών τύπων (από τη δεξιά στήλη) ο αριθμός των θεματικών ενότητων στην αριστερή στήλη μειώνεται, αλλά παραμένουν αρκετές θεματικές κατηγορίες. Αξιοποιούμε την παρατήρηση, για να δείξουμε ότι κάθε κειμενικό είδος ή κάθε κειμενικός τύπος δεν συνδέεται με συγκεκριμένο ή συγκεκριμένα μόνο θεματικά πεδία και ότι στο πλαίσιο του ίδιου θεματικού πεδίου υλοποιούνται κείμενα που ταξινομούνται σε διαφορετικά κειμενικά είδη ή κειμενικούς τύπους. Μπορούμε στη συνέχεια, αν το κρίνουμε σκόπιμο, να περιοριστούμε σε συγκεκριμένες θεματικές ενότητες, με σκοπό να επικεντρωθούμε σε ένα ή περισσότερα γνωστικά πεδία ή πεδία ενδιαφέροντος.

-Προχωρούμε στην επιλογή συγκεκριμένων κειμένων-παραδειγμάτων ενός κειμενικού είδους/ τύπου ή αναζητούμε τις εμφανίσεις μιας λέξης-κλειδιού στα κείμενα που περιέχονται στις κατηγορίες που έχουμε επιλέξει (με κριτήριο μόνο το κειμενικό είδος ή και τη θεματική ενότητα).

Στη συνέχεια, προχωρούμε μαζί με τους μαθητές σε παρατηρήσεις και διαπιστώσεις σχετικά με την εμφάνιση στις επιμέρους κειμενικές ποικιλίες του γλωσσικού στοιχείου που χρησιμοποιούμε ως όρο-κλειδί: π.χ. σχετικά με πιθανές διαφορές ή ομοιότητες στη συχνότητα και τις λειτουργίες του. Στόχος είναι να δείξουμε ότι υπάρχει κάποια κανονικότητα στη 'συμπεριφορά' ενός γλωσσικού στοιχείου που συναρτάται και με το είδος του κειμένου στο πλαίσιο του οποίου εμφανίζεται και στη συνέχεια να αξιοποιήσουμε τις συνολικές παρατηρήσεις μας για τη διαφορετική συχνότητα ή λειτουργία όρων σε διαφορετικά κειμενικά είδη, ώστε να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

δείξουμε ότι κάθε κειμενική ποικιλία χαρακτηρίζεται από ιδιαιτερότητες³⁴.

4.5 Επίλογος

Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες όψεις της αξιοποίησης των ΗΣΚ στη γλωσσική διδασκαλία, ανεξάρτητα αν αυτή εστιάζει περισσότερο στο λεξιλόγιο, στις προτασιακές δομές ή σε κειμενικά χαρακτηριστικά, είναι η δυνατότητά τους να αποκαλύψουν όψεις της *γλωσσικής ποικιλότητας*. Είτε δίνεται προσοχή στην ποικιλία των γραμματικών δομών καθαντών (*variability of patterns*, Clear, 2000), είτε στην ποικιλία των χρήσεων και των σημασιών του ίδιου γλωσσικού στοιχείου (λέξης ή φραστικής δομής), όπως αυτή εμφανίζεται μέσα από τη διασπορά του σε διαφορετικά δείγματα λόγου (Aston, 2000), είτε, τέλος, σε χαρακτηριστικά γνωρίσματα των κειμενικών ή λειτουργικών ποικιλιών, το σημαντικό είναι ότι η ενασχόληση με τα σώματα κειμένων καθιστά τη γλωσσική ποικιλότητα ένα από τα κεντρικά ζητήματα της διδασκαλίας.

Επίσης, όπως έχει ήδη επισημανθεί, το να αντλούμε υλικό για τη γλωσσική διδασκαλία από σώματα κειμένων σημαίνει ότι στρέφουμε το ενδιαφέρον από μια ιδεατή μορφή γλώσσας, που στόχος ήταν να λειτουργήσει ως πρότυπο για τους μαθητές στην *αυθεντική γλωσσική χρήση*, όπως αυτή αποτυπώνεται στα δείγματα λόγου που είναι αποθηκευμένα σε ένα σώμα κειμένων (Roemer, 2004). Η μεταστροφή της γλωσσικής εκπαίδευσης από τη γλώσσα-πρότυπο στη γλώσσα σε χρήση είναι ένα ενδιαφέρον ζήτημα προς διερεύνηση ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας, καθώς κάτι τέτοιο σημαίνει ριζικές αλλαγές τόσο στο περιεχόμενο όσο και στους σκοπούς της διδασκαλίας, που μπορούν να συσχετιστούν με πολλές παραμέτρους. Εδώ, βέβαια, υπεισέρχεται και το ζήτημα του πόσο αντιπροσωπευτικά της γλώσσας σε χρήση είναι τα διαθέσιμα για την

³⁴ Δεν είναι πάντοτε εφικτό να βρεθούν οι κατάλληλοι όροι-κλειδιά που στο συγκεκριμένο σώμα κειμένων θα αναδείξουν λεξικογραμματικές ή δομικές ιδιαιτερότητες των κειμενικών ειδών ή των κειμενικών τύπων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ελληνική γλώσσα ΗΣΚ.

Σε γενικές γραμμές, η αξιοποίηση των ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων ως υποστηρικτικών περιβαλλόντων στη γλωσσική εκπαίδευση, παρόλο που συνδέεται με την υλοποίηση συγκεκριμένων πρακτικών (διερευνητική προσέγγιση της γλώσσας, εστίαση στην πραγματική γλωσσική χρήση), δεν είναι ταυτισμένη με μία και μόνη προσέγγιση στη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας. Απεναντίας, μπορεί να υποστηρίξει εναλλακτικές πρακτικές γλωσσικής διδασκαλίας, καθεμιά από τις οποίες μπορεί να εμπνέεται από διαφορετικές αντιλήψεις περί γλωσσικής διδασκαλίας και πραγματώνει. Η χρήση των ΗΣΚ στο πλαίσιο του μαθήματος της μητρικής γλώσσας μπορεί να συμβάλει προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας συστηματικής επίγνωσης για τη μητρική γλώσσα, την ποικιλότητά της και τις ιδιαιτερότητες της χρήσης της και μέσω αυτής της επίγνωσης προς τη διεύρυνση του διαθέσιμου ρεπερτορίου χρήσεων της μητρικής γλώσσας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anderson, B. (1991). [Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism](#) (Revised and extended. ed.). London: Verso.
- Aston, G. (2000). Corpora and language teaching. In Burnard, L. & McEnery, T. (eds.). *Rethinking language pedagogy from a corpus perspective*. (pp. 7-18). Hamburg: Peter Lang.
- Babiniotis, G. (1994). Contemporary linguistics and the teaching of Modern Greek. In Philippaki-Warbuton, I., Nicolaidis, K. & Sifianou M. (eds.). *Themes in Greek Linguistics. Papers from the first international conference on Greek linguistics*, Reading, September 1993, 1-10. Amsterdam: John Benjamins.
- Ball, S. (1990). *Foucault and education. Disciplines and knowledge*. New York: Routledge.
- Baron, N. (2008). *Always on: Language in an Online and Mobile World*. Oxford: Oxford University Press.
- Bernardini, S. (2002). Exploring new directions for discovery learning. In Kettemann, B. & Marko G. (eds). *Teaching and Learning by Doing Corpus Analysis* (pp. 165-182). Amsterdam: Rodopi.
- Bezerman, C. (1997). The life of genre, the life in the classroom. In Bishop, W. & Ostrum, H. (eds). *Genre and Writing* (pp. 19-26). Portsmouth: Boynton/Cook.
- Braun, S. (2005). From pedagogically relevant corpora to authentic language learning contents. *ReCALL*, 17(1), 47-64.
- Braun, S. (2007). Integrating Corpus Work into Secondary Education: From Data-Driven Learning to Needs-Driven Corpora. *ReCALL*, 19(3), 307-328
- Braun, S., Kohn, K. & Mukherjee J. (eds). (2006). *Corpus Technology and Language Pedagogy: New Resources, New Tools, New Methods*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Bulfin, S. (2009). *Literacies, new technologies and young people: Negotiating the*

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

interface in secondary school. Thesis submitted to Monash University for the degree of Doctor of Philosophy. Faculty of Education: Monash University.

Γιάγκου, Μ. (2009). *Σώματα Κειμένων και Γλωσσική Εκπαίδευση: Δυνατότητες αξιοποίησης στη διδασκαλία της Ελληνικής και συγκρότηση παιδαγωγικά κατάλληλων σωμάτων κειμένων*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Γιάγκου, Μ. (2010). Ηλεκτρονικά Σώματα Κειμένων για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Επισκόπηση της βιβλιογραφίας και των υπαρχόντων Σωμάτων Κειμένων. *I-teacher*, 1: 55-65. http://i-teacher.gr/files/1o_teychos_i_teacher_9_2010.pdf. [30.10.2011]

Γούτσος, Δ. (2003α). Η χρήση των ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων στη διδασκαλία του λεξιλογίου της Νέας Ελληνικής. Στο Τσοτσόρου, Α. (επιμ.). *Α' Διεθνές Συνέδριο για τη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας, Αθήνα 25-26 Σεπτεμβρίου 2000* (pp. 259-267). Αθήνα: Γκέλμπεσης.

Γούτσος, Δ. (2003β). Σώμα Ελληνικών Κειμένων: Σχεδιασμός και υλοποίηση. Στο *Πρακτικά του 6ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης*. <http://www.philology.uoc.gr/conferences/6thICGL/> [30.10.2011]

Γούτσος, Δ. & Κουτσοπέλου-Μίχου, Σ. (υπό δημοσίευση). Η διδασκαλία του ακαδημαϊκού λεξιλογίου στα Ελληνικά με τη χρήση σωμάτων κειμένων. *Πρακτικά του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας, Πανεπιστήμιο Αθηνών, 22-23 Οκτωβρίου 2004*.

Cameron, D. (2003). Globalisation and the teaching of 'communication skills'. In Block, D. & Cameron, D. (eds). *Globalisation and Language Teaching* (pp. 67-82). New York: Routledge.

Chapelle, C. (2010). The spread of computer-assisted language learning. *Language Teaching*, 43(1), 66-74.

Carter, R. (1998). Orders of reality: CANCODE, communication, and culture. *ELT Journal*, 52(1), 43-56.

Cheng, W., Warren, M., & Xun-feng X. (2003). The language learner as language

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- researcher: putting corpus linguistics on the timetable. *System*, 31, 173–186.
- Christidis, A. F. (2009). The “local” and the “global” and their social content. In Koutsogiannis, D. & Arapopoulou, M. (eds). *Literacy, New technologies and Education: Aspects of the Local and Global* (pp. 19-21). Thessaloniki: Zitis.
- Clear, J. (2000). Do you believe in Grammar?. In Burnard, L. & McEnery, T. (eds.). *Rethinking language pedagogy from a corpus perspective*. (pp. 19-30). Hamburg: Peter Lang.
- Collins, J. & Blot R. (2003). *Literacy and Literacies: Texts, Power, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Connor, U. & Upton, A. (eds). (2004). *Applied Corpus Linguistics. A Multidimensional Perspective*. Amsterdam: Rodopi.
- Conrad, S. (2000). Will Corpus Linguistics Revolutionize Grammar Teaching in the 21st Century? *TESOL Quarterly*, 34(3): 548-560.
- Cotter, M. J. (2002). Teaching terms: a corpus-based approach to terminology in ESP classes. In Kettemann, B. & Marko G. (eds). *Teaching and Learning by Doing Corpus Analysis*. Amsterdam: Rodopi.
- Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2008). *Txtng. The gr8 db8*. Oxford: Oxford University Press.
- Cuban, L. (2001). *Oversold and Underused: Computers in the Classroom*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Danet, B. & Herring, S. (eds) (2007). *The Multilingual Internet*. Oxford: Oxford University Press.
- Duffy, P. & Bruns A. (2006). The use of Blogs, Wikis and RSS in Education: A conversation of Possibilities. *Proceedings Online Learning and Teaching Conference 2006*. Brisbane: OLT. 31-38.
- Flowerdew, L. (2005). An integration of corpus-based and genre-based approaches to text analysis in EAP/ESP: countering criticisms against corpus-based methodologies. *English for Specific Purposes*, 24(3), 321-332.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Gavioli, A. & Aston, G. (2001). Enriching reality: language corpora in language pedagogy. *ELT Journal*, 55(3), 238-246.
- Gabrielatos, C. (2005). Corpora and Language Teaching: Just a fling or wedding bells? *TESL-EJ*, 8 (4), 1-37.
- Giagkou, M. & Antoniou-Kritikou, I. (2008). Feedback from integrating corpus consultation in teaching Greek as mother tongue at school. *Proceedings of the 8th Teaching and Language Corpora Conference*, 2-6 July 2008, Lisbon. (pp. 386-391). Lisboa: ISLA.
- Goutsos, D., Hatzidaki, O. & King, P. (1994). A corpus-based approach to Modern Greek language research and teaching, In Philippaki-Warbuton, I., Nicolaidis, K. & Sifianou, M. (eds.). *Themes in Greek Linguistics. Papers from the first international conference on Greek linguistics*, Reading, September 1993, 507-513, Amsterdam: John Benjamins.
- Haas, C. (1996). *Writing Technology: Studies on the Materiality of Literacy*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Hawisher, G., LeBlanc, P., Moran, C. & Selfe, C. (1996). *Computers and the Teaching of Writing in American Higher Education, 1979-1994: A History*. Norwood, New Jersey: Ablex.
- Hoey, M. (2000). The hidden lexical clues of textual organization: a preliminary investigation into an unusual text from a corpus perspective. In Burnard, L. & McEnery, T. (eds.). *Rethinking language pedagogy from a corpus perspective*. (pp. 31-41). Hamburg: Peter Lang.
- Hoey, M. (2005). *Lexical priming: A new theory of words and language*. London: Routledge.
- Hubbard, P. (ed.) (2009). *Computer Assisted Language Learning: Critical Concepts in Linguistics*. London & New York: Routledge.
- Huffaker, D. (2005). The educated blogger: Using weblogs to promote literacy in the classroom. *AACE Journal*, 13(2), 1-98.
- Hund, M. & Mair Ch. (1999). “Agile” and “uptight” genres: The corpus-based

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- approach to language change in progress. *International Journal of Corpus Linguistics*, 4(2), 221-242.
- Hunston, S. (2002). *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hunston, S. & Francis, G. (1998). Verbs observed: A corpus-driven pedagogic grammar. *Applied Linguistics*, 19(1), 45-2.
- Hunston, S. & Francis, G. (2000). *Pattern Grammar: A Corpus-driven Approach to the Lexical Grammar of English*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Ιακώβου, Μ., Μαρκόπουλος, Γ. & Μικρός, Γ. (2003). Θεματοποιημένο Βασικό Λεξιλόγιο μέσω Ηλεκτρονικών Σωμάτων Κειμένων (ΗΣΚ): Πρακτική εφαρμογή στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας. *Πρακτικά του 6ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας*. Πανεπιστήμιο Κρήτης. <http://www.philology.uoc.gr/conferences/6thICGL/>. [30.10.2011]
- Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου. (2008α). *Εκπαιδευτικός Θησαυρός Ελληνικών Κειμένων: Βιβλίο Μαθητή*. <http://www.xanthi.ilsp.gr/ethekinfo> [30.10.2011]
- Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου.(2008β). *Εκπαιδευτικός Θησαυρός Ελληνικών Κειμένων: Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. <http://www.xanthi.ilsp.gr/ethekinfo>. [30.10.2011]
- Johns, T. (2002). Data-driven Learning: The Perpetual Challenge. In Kettemann, B. & Marko, G. (eds.) *Teaching and Learning by Doing Corpus Analysis. Proceedings of the Fourth International Conference on Teaching and Language Corpora*. (pp. 107-117). Amsterdam: Rodopi.
- Kaltenböck, G & Mehlmauer-Larcher B. (2005). Computer corpora and the language classroom: on the potential and limitations of computer corpora in language teaching. *ReCALL*, 17(1), 65-84.
- Κάρπατι, Α. (2009). Web 2 Technologies for Net Native Language Learners: A “Social CALL”. *ReCALL*, 21(2), 139-156.
- Kettemann, B. (1996). Concordancing in English Language Teaching. In Botley, Glass, McEnery & Wilson (eds.), *Proceedings of teaching an language*

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

corpora. (pp. 4-16). Lancaster: Lancaster University.

Κουτσογιάννης, Δ. (1998). Περιθώρια δημιουργικής αξιοποίησης των ηλεκτρονικών υπολογιστών στη διδασκαλία του γραπτού λόγου: έρευνα σε μαθητές Α΄ Γυμνασίου. *Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή*, Τομέας Γλωσσολογίας, Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ.

Κουτσογιάννης, Δ. (2005). Η πολυτροπική θεωρία της επικοινωνίας ως εργαλείο για την αξιολόγηση εκπαιδευτικού λογισμικού. Στο Ου., Σέμογλου (επιμ.). *Εικόνα και παιδί*. Θεσσαλονίκη: cannot not design publications. 621-632.

Κουτσογιάννης, Δ. (2007). Διδακτική αξιοποίηση των λεξικών και σωμάτων κειμένων: θεωρητικό πλαίσιο. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/education/cbt/utilization/theory.html.

[30.10.2011]

Κουτσογιάννης, Δ. (2008). Σενάρια: δομή και αξιολόγηση εκπαιδευτικών σεναρίων. Στο Δ. Κουτσογιάννης (επιμ.), *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02*. Πάτρα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Κουτσογιάννης, Δ., Ακριτίδου, Μ. & Αντωνοπούλου, Σ. (2010). Οι διαδραστικοί πίνακες και η αξιοποίησή τους στα φιλολογικά μαθήματα. Στο Κουτσογιάννης, Δ. (επιμ.). *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης (τεύχος 3: κλάδος ΠΕ02)*. 247-279.

Κουτσογιάννης, Δ. & Παπαδοπούλου, Δ. (2008). Παραγωγή γραπτού λόγου και κατανόηση ηλεκτρονικού λόγου από εφήβους: ανάλυση λαθών. *Πρακτικά του συνεδρίου: Τα λάθη των μαθητών: δείκτες αποτελεσματικότητας ή κλειδιά για τη βελτίωση της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Κέντρο Εκπαιδευτικής έρευνας. 172-187.
http://www.kee.gr/html/newsfull_main.php?ID=2&topicID=84

[30.10.2011]

Κουτσογιάννης, Δ. (2009). Κειμενικά είδη, σώματα κειμένων και γλωσσική

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- εκπαίδευση: από το μερικό στο ολικό. *Επιστημονική επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης*, Τεύχος Τμήματος Φιλολογίας, 11:149-183.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2010). Προς μια γραμματική του παιδαγωγικού λόγου. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα. Πρακτικά 30^{ης} Συνάντησης Εργασίας του Τομέα Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη, 2-3 Μαΐου 2009.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2011). *Εφηβικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και ταυτότητες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας
- Koutsogiannis, D. (2004). Critical technoliteracy and "weak" languages. In Snyder, I. & Beavis, C. (eds). *Doing literacy online: Teaching, learning and playing in an electronic world* (pp.163-18). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Koutsogiannis, D. (2007). A political multi-layered approach to researching children's digital literacy practices. *Language and Education* 21(3), 216-231.
- Koutsogiannis, D. (2009). Discourses in researching children's digital literacy practices: Reviewing the "home/school mismatch hypothesis". In Koutsogiannis, D. & Arapopoulou, M. (eds). *Literacy, New Technologies and Education: Aspects of the Local and Global* (pp. 207-230). Thessaloniki: Zitis.
- Koutsogiannis, D. & Mitsikopoulou B. (2003). Greeklish and Greekness: Trends and discourses of "glocalness". *Journal of Mediated Communication Discourse* 9 (1), http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue1/kouts_mits.html [15.1.2011]
- Koutsogiannis, D. & Mitsikopoulou, B. (2004). [The Internet as a glocal discourse environment](http://ilt.msu.edu/vol8num3/koutsogiannis/default.html). *Language Learning & Technology* 8 (3), 83-89, <http://ilt.msu.edu/vol8num3/koutsogiannis/default.html> [5.1.2011]
- Κωστούλη, Τ. (2001). Κειμενοκεντρική προσέγγιση και γλωσσικό μάθημα. Στο Α.-Φ. Χριστίδης και Μ. Θεοδοροπούλου (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. London and New York: Routledge.
- Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. London and New York: Routledge.
- Lam, W.S.E. (2009). Multiliteracies on Instant Messaging in Negotiating Local,

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Translocal, and Transnational Affiliations: A Case of an Adolescent Immigrant. *Reading Research Quarterly* 44(4), 377–397.
- Lewandowska-Tomaszczyk B. & Melia P.J. (eds). (1997). *PALC 97: Practical applications in language corpora*. Lodz: Lodz University Press.
- Lewis, C. & Fabos, B. (2008). Instant Messanging, literacies, and social identities. In Coiro J., Knobel, M., Lnskshear, C. & Leu, D. (eds). *Handbook of Research on New Literacies* (pp. 1109-1159). New York: Lawrence Erlbaum.
- Machin, D. & Van Leeuwen, T. (2003). Global schemas and local discourses in Cosmopolitan. *Journal of Sociolinguistics* 7(4), 493–512.
- Mair, C. (2002). Empowering Non-Native Speakers: The Hidden Surplus Value of Corpora in Continental English Departments. In Kettemann, B. &Marko G. (eds), *Teaching and Learning by Doing Corpus Analysis* (σελ. 119-130). Amsterdam: Rodopi.
- McCarthy, M. (2008). Accessing and interpreting corpus information in the teacher education context. *Language Teaching*, 41(4), 563-574.
- McEnery, T. & Wilson, A. (1997). “Teaching and language corpora (TALC)”. *Recall*, 9(1), 5-14.
- Meyrowitz, N. (1991). Hypertext – Does it Reduce Cholesterol, Too? In Nyce, J. & Kahn, P. (eds). *From Memex to Hypertext* (pp. 287-318). San Diego: Academic Press.
- Mitsikopoulou, B. (2007). The interplay of the global and the local in English language learning and electronic communication discourses and practices in Greece. *Language and Education* 21(3), 232-246.
- Newman, J. (1984). Language Learning and Computers. *Language Arts*. 61(5). 494-97.
- O’Keefe, A., McCarthy, M., & Carter R. (2007). *From Corpus to Classroom: Language Use and Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Paolillo, J. (2007). How much multilingualism? Language Diversity on the Internet. In Danet, B. and Herring, S. (eds.). *The Multilingual Internet* (pp. 408- 430).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Oxford: Oxford University Press.

Παυλίδου, Μ. 2010. Πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και χρήση των ιστολογίων (blogs): Ιδιαιτερότητες, ερευνητικές αναζητήσεις και αξιοποίηση στη γλωσσική διδασκαλία. Στο Κουτσογιάννης, Δ. (επιμ.). *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης (τεύχος 3: κλάδος ΠΕ02)*. 220-231.

Πολίτης, Π. 2008α. Ο Εθνικός Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας (ΕΘΕΓ) του Ινστιτούτου Επεξεργασίας Λόγου (ΙΕΛ). Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/bibliographies/corpora/ethel.html.

[30.10.2011]

Πολίτης, Π. 2008β. Βελτίωση και επέκταση των σωμάτων κειμένων της Ηλεκτρονικής Πύλης του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/bibliographies/corpora/pyli.html.

[30.10.2011]

Purdy, J. (2010). The Changing Space of Research: Web 2.0 and the Integration of Research and Writing Environments. *Computers and Composition* 27, 48–58.

Roemer, U. (2004). Comparing real and ideal language learner input: The use of an EFL textbook corpus in Corpus Linguistics and language teaching. In Aston, G., Bernardini, S. & D. Stewart (eds.) *Corpora and language learners*. (pp. 151-168). Amsterdam: John Benjamins.

Scott, M. & Tribble, Ch. (2006). *Textual patterns: Key words and corpus analysis in language education*. Amsterdam: John Benjamins.

Selfe, C. & Hawisher, G. (2004). *Literate Lives in the Information Age: Narratives of Literacy from the United States*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Selfe, C. & Hilligoss, S. (eds) (1994). *Literacy and Computers*. New York: The MLA.

Selwyn, N. (2010). *Schools and Schooling in the Digital Age: A Critical Analysis*. London & New York: Routledge.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Sinclair, J. (1996). Preliminary recommendations on corpus typology. <http://www.ilc.cnr.it/EAGLES/corpusstyp/corpusstyp.html>. [30.10.2011]
- Sinclair, J. (1997). Corpus Evidence in Language Description. Στο Wichmann, A. κ.ά. (επιμ.), *Teaching and Language Corpora* (σελ 27-39). London: Longman.
- Snyder, I. (1996). *Hypertext: The Electronic Labyrinth*. New York: New York University Press.
- Snyder, I. & Bulfin, S. (2008). Using new media in the secondary English classroom. In Coiro J., Knobel, M., Lankshear, C. & Leu, D. (eds). *Handbook of Research on New Literacies* (pp. 805-837). New York: Lawrence Erlbaum.
- Spilioti, T. (2009). Graphemic representation of text-messaging: alphabet-choice and code-switches in Greek SMS. *Pragmatics* 19 (3), 393- 412.
- Street, B. (2000). New Literacies in theory and practice: What are the implication for language in education? *Linguistics and Education* 10 (1), 1-24.
- Thurlow, C. (2006). From statistical panic to moral panic: The metadiscursive construction and popular exaggeration of new media language in the print media, *Journal of Computer-Mediated Communication* 11 (3) <http://jcmc.indiana.edu/vol11/issue3/thurlow.html> [15.5.2007].
- Tribble, C. (1997). Improvising corpora for ELT: Quick-and-dirty ways of developing corpora for language teaching. In Melia J. & Lewandowska-Tomaszczyk, B. (eds.), *PALC '97 Proceedings, Practical Applications in Language Corpora*. (pp. 106-117). Lodz: Lodz University Press. Διαθέσιμο και στο διαδίκτυο, <http://www.ctribble.co.uk/text/Palc.htm>.
- Tribble, C. (2000). Genres, Keywords, Teaching: towards a pedagogic account of the language of Project Proposals. In Burnard, L. and McEney, T. (eds.). *Rethinking language pedagogy from a corpus perspective*. (pp. 75-90). Hamburg: Peter Lang.
- Tseliga, Th. (2007). “It’s all Greeklish to me!?”: Linguistic and sociocultural perspectives on Roman-alphabetized Greek in asynchronous computer-mediated communication. In Danet, B. & Herring, S. (eds.). *The Multilingual Internet*

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινόνηση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- (pp. 116-141). Oxford: Oxford University Press.
- Warschauer, M. (1996). Computer-assisted language learning: An introduction. In S. Fotos (ed.). *Multimedia language teaching*. Tokyo: Logos International.
- Wichmann, A. Fligelstone, S., McEnery, T. & Knowles G. (επιμ.). 1997. *Teaching and Language Corpora*. London: Longman.
- Widdowson, H. G. 1980. Models and fictions. *Applied Linguistics* 1(2): 165-170.
- Widdowson, H.G. 2000. On the limitations of linguistics applied. *Applied Linguistics* 21(1):3-25.
- Χαλσιάνη, Ι. (2009). Ηλεκτρονικά σώματα κειμένων και γλωσσική διδασκαλία: διεθνείς αναζητήσεις και διαφαινόμενες προοπτικές για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά Συνεδρίου: «2008, Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου: συνομιλώντας με τις γλώσσες-πολιτισμούς», Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 12-14 Δεκεμβρίου 2008.
<http://www.frl.auth.gr/sites/congres/Interventions/GR/xalisiani.pdf>
[30.10.2011]
- Χατζησαββίδης, Σ. & Χατζησαββίδου, Α. (2009). *Γραμματική της Νέας Ελληνικής Α' Β' και Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΒΔ.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Ενδεικτικά παραδείγματα αποσπασμάτων από τα Π.Σ.

Παραδείγματα στη λογική του 1^{ου} Κύκλου

Παράδειγμα 1: Κλειστά περιβάλλοντα

(ενν. οι μαθητές) να αναλαμβάνουν ατομική πρόσβαση στη γλωσσική εκμάθηση (π.χ. χρήση πολυμεσικών πόρων και συμμετοχή σε γλωσσικά παιχνίδια και δραστηριότητες που υποστηρίζονται από τις ΤΠ σε μία γωνία/ κέντρο γλωσσικής εκμάθησης). ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. HONG KONG

Παράδειγμα 2: Διαδικτυακά περιβάλλοντα για δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας

α) Εστίαση στη συζήτηση θεμάτων

(ενν. οι μαθητές) να διερευνούν, εκφράζουν, εξηγούν και τεκμηριώνουν απόψεις (π.χ. εμπλοκή σε συζητήσεις ή debates για ένα συγκεκριμένο θέμα σε μία διαδικτυακή ομάδα συζήτησης (online discussion group) ή σε ένα chat room). ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. HONG KONG

Μοιράζονται (ενν. οι μαθητές) ιδέες με τον εκπαιδευτικό και άλλους μέσω ενός εύρους μέσων ηλεκτρονικής επικοινωνίας όπως mail, συνεισφορά σε forum, SMS και διεπίδραση σε ιστοσελίδες όπως η Wikipedia, η οποία επιτρέπει στους θεατές να κάνουν τροποποιήσεις στο περιεχόμενο. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

β) Αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας

(ενν. οι μαθητές) να εγκαθιδρύουν και να διατηρούν σχέσεις σε εντός και εκτός σχολείου δομές (π.χ. αποστολή ηλεκτρονικών χαιρετισμάτων και μηνυμάτων σε κάποιον φίλο μέσω του διαδικτύου ή του σχολικού δικτύου). ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. HONG KONG

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

(ενν. οι μαθητές) να παράγουν ή να ανταλλάσσουν μηνύματα ή πληροφορίες σε ποικίλες περιστάσεις, συμπεριλαμβανομένων και των εργασιακών περιστάσεων (π.χ. συμμετοχή στον σχεδιασμό και την οργάνωση συντονισμένων σχολικών συμβάντων μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου). ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. HONG KONG

Τα σημερινά εργαλεία σύγχρονης επικοινωνίας, όπως η τηλεσυνδιάσκεψη και η συνεδρίαση με βίντεο, αναπτύσσουν περαιτέρω τις διαπροσωπικές δεξιότητες καθώς χτίζουν την ομαδική γνώση και παρέχουν στους μαθητές εμπειρία από τον πραγματικό κόσμο όπως η συνεργασία σε μια εικονική ομάδα (*virtual team*), μια πρακτική που είναι κοινή στον εργασιακό χώρο σήμερα. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

γ) Εστίαση στη συζήτηση θεμάτων με πρόσωπα που δεν μπορούν να βρίσκονται στο σχολείο

Ερευνούν (ενν. οι μαθητές) τις γλώσσες και τις διαλέκτους χτίζοντας σχέσεις μέσω διαδικτυακών καμερών με σχολεία στην Αυστραλία και την Ασία. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

(ενν. οι μαθητές) να συναντιούνται και να μιλούν με συγγραφείς και άλλους αναγνώστες: αυτό μπορεί να περιλαμβάνει αναγνώσεις από τους συγγραφείς, επίσκεψη συγγραφέων (...) διεπίδραση με συγγραφείς μέσω του διαδικτύου και το διαμοιρασμό επισκοπήσεων (*reviews*) και προτάσεων. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Συναντήσεις και συνομιλίες με συγγραφείς και αναγνώστες: αυτό μπορεί να περιλαμβάνει αναγνώσεις από τους συγγραφείς (...), διεπίδραση με τους συμμαθητές μέσω του διαδικτύου και το διαμοιρασμό *reviews* και προτάσεων (π.χ. μέσω παρουσιάσεων στη βιβλιοθήκη, στο σχολικό δίκτυο (*intranet*) ή στο διαδίκτυο). ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

δ) Βήμα για δημοσίευση εργασιών των παιδιών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι μαθητές θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να δείξουν τη δουλειά τους, για παράδειγμα μέσω της έκδοσης σε ιστοσελίδες ή έντυπα. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Αναστοχάζονται, κριτικάρουν και βελτιστοποιούν τα δικά τους κείμενα πριν τη δημοσίευσή τους για ένα αυθεντικό κοινό, όπως το 'ανέβασμα' μιας ταινίας σε μια ιστοσελίδα, η συνεισφορά σε μια ανθολογία, η συγγραφή κειμένων που είναι κατάλληλα για το εργασιακό περιβάλλον ή η πραγματοποίηση μιας παρουσίασης. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Έχουν πρόσβαση στις απαραίτητες ιστοσελίδες και σε διαδικτυακά φόρα, όπως ιστολόγια και ιστοσελίδες συζητήσεων (chat), για να εντοπίσουν πληροφορίες και να διαμοιραστούν ιδέες, χρησιμοποιώντας πρωτόκολλα που σέβονται τους άλλους χρήστες και προστατεύουν την προσωπική ασφάλεια των μαθητών. Δημοσιεύουν τη δουλειά τους στο διαδίκτυο, αφού έχει δοκιμαστεί και αξιολογηθεί. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

ε) Επέκταση σχολικού χωροχρόνου και διευκόλυνση μαθησιακών διαδικασιών

Οι εκπαιδευτικοί, έχουν αρχίσει να στήνουν ιστολόγια και wiki τα οποία τους επιτρέπουν να επικοινωνούν με τους μαθητές έξω από το σχολείο. Η εκπαιδευτικός που τα έστησε όλα ήθελε να βοηθήσει τους μαθητές να εμπλακούν σε ελεύθερη συζήτηση για γλωσσικά θέματα με σκοπό να τους ενθαρρύνει να γίνουν πιο αναστοχαστικοί και ανεξάρτητοι. Αυτές οι ιστοσελίδες επιτρέπουν τη διεπίδραση και είναι διαθέσιμες οπουδήποτε υπάρχει πρόσβαση στο διαδίκτυο. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Οι μαθητές αναπτύσσουν και διατηρούν μια ψηφιακή τράπεζα αποδείξεων, αναπτύσσοντας, για παράδειγμα, έναν ηλεκτρονικό φάκελο για διάφορους αποδέκτες όπως είναι οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς ή οι μελλοντικοί εργοδότες, και τα χρησιμοποιούν ώστε να δείξουν και να παρακολουθήσουν την πρόοδό της μάθησης τους σε όλες τις περιοχές του σχολείου. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Παράδειγμα 3: Διαδικτυακά περιβάλλοντα για αναζήτηση και άντληση αυθεντικού γλωσσικού και πολυμεσικού υλικού και πληροφοριών

(ενν. οι μαθητές) να επιλύουν προβλήματα και να τεκμηριώνουν/ αξιολογούν τις λύσεις (π.χ. διεξαγωγή ενός ομαδικού σχεδίου εργασίας που περιλαμβάνει διαμοιρασμό, συζήτηση και εφαρμογή πληροφοριών που ανακτήθηκαν από μία ποικιλία πηγών, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών στα ηλεκτρονικά μέσα, ώστε να τεκμηριώσουν μία προτεινόμενη πορεία δράσης). ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. HONG KONG

Οι μαθητές του 8^{ου} έτους βρήκαν διάφορες ιστοσελίδες για ένα συγκεκριμένο θέμα. Συγκέντρωσαν τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των ιστοσελίδων, αναγνωρίζοντας τις βασικές πληροφορίες που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε ένα μικρό άρθρο σχετικά με το θέμα για ένα συγκεκριμένο κοινό. Οι μαθητές αποθήκευσαν και επιμελήθηκαν μέρη της ιστοσελίδας που θα συμπεριλάμβαναν στο άρθρο, έχοντας πάντα υπόψη το κοινό και το σκοπό. Στη συνέχεια παρουσίασαν το άρθρο στην υπόλοιπη τάξη, δικαιολογώντας τη χρήση των ιστοσελίδων και την επιλογή του υλικού. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Οι ΤΠ είναι ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την προώθηση της γλωσσικής εκμάθησης. Το διαδίκτυο, για παράδειγμα, είναι ένας δυνατός πόρος που μπορεί να εκμεταλλευτεί για γλωσσοδιδακτικούς στόχους, όπως η αναζήτηση πληροφοριών για ένα project και η πρόσβαση σε online γλωσσικούς πόρους για ευχαρίστηση και για αυτο-μάθηση. Οι δάσκαλοι θα πρέπει να βοηθήσουν τους μαθητές να επωφεληθούν από τον πόρο αυτόν επιλέγοντας διαδικτυακό υλικό κατάλληλο σύμφωνα με τις γλωσσικές και γνωστικές ικανότητές τους και χρησιμοποιώντας σχεδιασμένες δραστηριότητες, για να τους προετοιμάσουν επαρκώς για τις βασισμένες στο διαδίκτυο δραστηριότητες (internet-based tasks). ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. HONG KONG

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Παράδειγμα 4: Ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα

Συμβουλευονται (ενν. οι μαθητές) υλικό αναφοράς (π.χ. λεξικά, γλωσσάρια και θησαυρούς), έντυπο και ψηφιακό, για να βρουν την προφορά και να προσδιορίσουν ή να διασαφηνίσουν την ακριβή σημασία λέξεων-κλειδιών και φράσεων. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΚΟΝΝΕΚΤΙΚΑΤ/ΗΠΑ

Παράδειγμα 5: Περιβάλλοντα προσομοίωσης

Μπορούν επίσης (ενν. οι δάσκαλοι) να λάβουν υπόψη τους τη χρήση πολυμεσικών πόρων και εργαλείων των τεχνολογιών της πληροφορίας όπως τα ηλεκτρονικά βιβλία (e-books), τα παιχνίδια διαδραστικών προσομοιώσεων (interactive simulation games) ή γενικά δραστηριότητες που αυξάνουν την κινητοποίηση των μαθητών και προωθούν την αυτοκαθοδηγούμενη μάθηση. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. HONG KONG

Παραδείγματα στη λογική του 2^{ου} Κύκλου

1) Συγγραφή (παραγωγή γραπτού λόγου)

Παράδειγμα 6: Παραγωγή γραπτού λόγου (ΠΕΚ)

Χρησιμοποιούν ένα εύρος λογισμικών, όπως προγράμματα επεξεργασίας κειμένων, με αυτοπεποίθηση, ευελιξία και φαντασία για τη δημιουργία, διόρθωση και δημοσίευση κειμένων, σκεπτόμενοι το συγκεκριμένο σκοπό και τα χαρακτηριστικά του χρήστη. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Εφαρμόζουν λειτουργίες του επεξεργαστή κειμένου, όπως σχεδιάγραμμα, πρότυπο στυλ και δημιουργία ευρετηρίου. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Παράδειγμα 7: Διαδικασία παραγωγής γραπτού λόγου (ΠΕΚ, ΠΠ, Διαδίκτυο)

(ενν. οι μαθητές) να βρίσκουν, ερμηνεύουν, επιλέγουν, συνθέτουν, διερευνούν, αναλύουν, οργανώνουν και παρουσιάζουν εκτενείς πληροφορίες (π.χ. να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

φτιάζουν μία παρουσίαση στο Power Point χρησιμοποιώντας πληροφορίες από μία ποικιλία πηγών, συμπεριλαμβανομένων όσων ανακτήθηκαν μέσω έρευνας σε ηλεκτρονικά ή διαδικτυακά μέσα, εργαλεία αναφοράς και εργαλεία επεξεργασίας δεδομένων), να εξακριβώνουν, ξεκαθαρίζουν, αναπτύσσουν και συνδυάζουν ιδέες (π.χ. συμπλοκή με τη γραφή ως διαδικασία χρησιμοποιώντας τις λειτουργίες τροποποίησης, θέασης, εισαγωγής και διαμόρφωσης ενός επεξεργαστή κειμένων), να αναπτύσσουν και να ξεκαθαρίζουν μηνύματα (π.χ. επιμέλεια του γραπτού τους και τροποποίησή του χρησιμοποιώντας ένα διαδικτυακό ηλεκτρονικό λεξικό ή έναν συμφραστικό πίνακα (concordancer)).

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. HONG KONG

(ενν. οι μαθητές) να κάνουν βελτιώσεις σε ένα κομμάτι του γραπτού καθώς αυτό εξελίσσεται αναπτύσσοντας τεχνικές διόρθωσης, αλλαγής και κάνοντας αναθεωρήσεις. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Χρήση πλάνου, προσχεδίου, διόρθωσης, αναθεώρησης και αυτοαξιολόγησης για τη διαμόρφωση και σύνθεση του γραπτού τους για το καλύτερο αποτέλεσμα. Γίνεται στο χαρτί ή στην οθόνη, χρησιμοποιώντας λεξικά, θησαυρούς ή ορθογράφο. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Διαδικασία παραγωγής λόγου: Δημοσίευση / Παρουσίαση: χρησιμοποιούν διαφορετικές τεχνολογίες για να παράγουν, να σχεδιάζουν και να δημοσιεύουν ένα ολοκληρωμένο προϊόν, π.χ. πολιτικές γελοιογραφίες, φυλλάδιο, χρηματιστηριακή ή καταναλωτική ανάλυση. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΚΟΝΝΕΚΤΙΚΑΤ/ ΗΠΑ

Εξακολουθούν να αναπτύσσουν τις δεξιότητες δημιουργίας πλάνου, προσχεδίου, επιμέλειας και διόρθωσης χρησιμοποιώντας την υπολογιστική τεχνολογία, ώστε να οργανώσουν, να διαμορφώσουν, να αναθεωρήσουν και να παρουσιάσουν τα κείμενά τους. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Παράδειγμα 8: Συμπαράγωγή γραπτού λόγου (Διαδίκτυο, Εργαλεία συνεργατικής γραφής)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Χρησιμοποιούν συνεργατικές τεχνολογίες έτσι ώστε να κατασκευάσουν και να διορθώσουν κείμενα συνεργατικά. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Χρησιμοποιούν την τεχνολογία, συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου, για να παράγουν, να δημοσιεύουν και να ενημερώνουν ατομικά ή κοινά γραπτά προϊόντα, αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματα της δυνατότητας της τεχνολογίας να συνδέει τις πληροφορίες και να προβάλλει τις πληροφορίες ευέλικτα και δυναμικά. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΚΟΝΝΕΚΤΙΚΑΤ/ ΗΠΑ

Παράδειγμα 9: Παραγωγή πολυμεσικών κειμένων (ΠΕΚ, ΠΠ, Διαδίκτυο)

Ενσωματώνουν πολυμεσικά και οπτικά στοιχεία σε παρουσιάσεις για να αποσαφηνίσουν τις πληροφορίες, να ενισχύσουν τους ισχυρισμούς και τα αποδεικτικά στοιχεία, και να τις κάνουν πιο ενδιαφέρουσες.

Συμπεριλαμβάνουν στοιχεία πολυμέσων (π.χ. γραφικά, εικόνες, μουσική, ήχο) και οπτικές απεικονίσεις σε παρουσιάσεις για να αποσαφηνίσουν τις πληροφορίες. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΚΟΝΝΕΚΤΙΚΑΤ/ ΗΠΑ

Σχεδιάζουν μια ιστοσελίδα η οποία συνδυάζει πλοήγηση, κείμενο, ήχο, κινούμενες και σταθερές εικόνες για ένα συγκεκριμένο κοινό. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Οπτική (π.χ. γωνία της κάμερας, τύποι λήψεων), μη λεκτική (π.χ. χειρονομίες, εκφράσεις προσώπου), προφορική (π.χ. ποιότητα της φωνής) και ακουστική γλώσσα (π.χ. μουσική) μπορούν να χρησιμοποιηθούν ώστε να προσθέσουν νόημα, ενδιαφέρον και αμεσότητα καθώς και κύρος σε πολυμεσικά κείμενα. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Χρησιμοποιούν με όλο και περισσότερη ευχέρεια ένα εύρος λογισμικών επεξεργασίας κειμένων και επιμέλειας, για να παράγουν κείμενα που περιέχουν ψηφιακές σταθερές εικόνες, ψηφιακό ήχο και έντυπο (λόγο). ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Παράδειγμα 10: Υβριδικός λόγος (ΠΠ)

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Υπουργείο Παιδείας,
Δια Βίου Μάθησης & Θρησκευμάτων

MIS: 296579 – Π.3.1.2
Αξιοποίηση ΤΠΕ στη γλωσσική διδασκαλία στη
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
Σελίδα 151 από 164

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι μαθητές του 9^{ου} έτους επικεντρώθηκαν στη συλλογή εικόνων του σχολείου τις οποίες θα χρησιμοποιήσουν σε μια παρουσίαση σε διαφορετικό ακροατήριο: γονείς, παιδιά του δημοτικού, γενικότερο κοινό. Χρησιμοποιώντας μια ψηφιακή κάμερα (ή μια βιντεοκάμερα) οδηγήθηκαν σε συζητήσεις σχετικά με την επιλογή και τη διόρθωση, όπως και το σχολιασμό που θα ήταν διαφορετικός ανάλογα με το ακροατήριο και το σκοπό. Ανατέθηκε διαφορετικό κοινό στις ομάδες των μαθητών και επέλεξαν και διόρθωσαν τη χρήση των εικόνων συνοδεύοντάς τες με κείμενο όπου ήταν απαραίτητο. Οι ομάδες παρουσίασαν τη δουλειά τους μαζί με μια προφορική ή γραπτή εξήγηση των επιλογών τους και των διορθώσεων που έκαναν. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Κάνουν στρατηγική χρήση των ψηφιακών μέσων (π.χ. κειμενικά, γραφικά, ακουστικά, οπτικά και διαδραστικά στοιχεία) σε παρουσιάσεις για να ενισχύσουν την κατανόηση των ευρημάτων, των συλλογισμών και των αποδείξεων και να προσθέσουν ενδιαφέρον. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΚΟΝΝΕΚΤΙΚΑΤ/ ΗΠΑ

2) Κείμενο

Παράδειγμα 11: Νέες κειμενικές οντότητες (Διαδίκτυο, Υπερκείμενο, Πολυμέσα)

Κατανοούν πώς η συνοχή των πιο περίπλοκων κειμένων στηρίζεται σε τεχνικές που σηματοδοτούν την κειμενική δομή και καθοδηγούν τους αναγνώστες, για παράδειγμα, συνόψεις, αρχικές και τελικές παράγραφοι και θεματικές προτάσεις, ευρετήριο ή χάρτης πλοήγησης ή ιχνηλάτηση των διαδρομών σε δικτυακά κείμενα.

Αναπαράγουν και προσαρμόζουν υπάρχοντα έντυπα κείμενα για ένα δικτυακό περιβάλλον και εξηγούν τις αιτίες των προσαρμογών (για παράδειγμα, εξηγούν την πλοήγηση και τη χρήση των υπερσυνδέσμων ως δομικά στοιχεία σε υπερκειμενικές αφηγήσεις).

Διερευνούν τη δομή και τη γλώσσα παρόμοιων κειμενικών τύπων όπως οι

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πληροφοριακές αναφορές και οι αφηγήσεις και πώς αυτές επηρεάζονται από διαφορετικές τεχνολογικές ιδιότητες (για παράδειγμα, υπερσύνδεσμοι ως δομικά στοιχεία σε υπερκειμενική αφήγηση σε αντίθεση με στοιχεία αλληλουχίας γραμμικών κειμένων σε έντυπες αφηγήσεις).

Κατανοούν τις συμβάσεις που σχετίζονται με συγκεκριμένα είδη λογισμικών και τις χρησιμοποιούν κατάλληλα, για παράδειγμα σύνθεση πληροφοριών και ιδεών σε κουκκίδες και η διαδοχή των πληροφοριών σε παρουσιάσεις ή ο συγχρονισμός των σκηνών σε animation. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Στο 7^ο έτος, η εκπαιδευτικός έκανε ένα μοντέλο ιστοσελίδας και στη συνέχεια οι μαθητές ανέπτυξαν τη γλώσσα, το στυλ και τις χαρακτηριστικές της συμβάσεις σε μια μικρής κλίμακας, συνεργατική έρευνα ενός εύρους ιστοσελίδων. Σε ομάδες, οι μαθητές χρησιμοποίησαν τη λίστα με τις συμβάσεις που είχαν εξαγάγει, ώστε να αναγνωρίσουν το αναγνωστικό κοινό, το σκοπό και την αποτελεσματικότητα των ιστοσελίδων. Στη συνέχεια οι ομάδες υιοθέτησαν τις συμβάσεις και κατασκεύασαν μια ιστοσελίδα για ένα συγκεκριμένο θέμα, αναγνωστικό κοινό και σκοπό, βελτιώνοντάς το και παρουσιάζοντάς το συνεργατικά στην υπόλοιπη τάξη. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Αποτελεσματικός σχεδιασμός γίνεται όταν οι μαθητές εφαρμόζουν τα ήδη κατοχυρωμένα στυλ διαμόρφωσης ΤΠΕ (π.χ. τα στατιστικά δεδομένα διαμορφώνονται σε πίνακες και γραφήματα καθώς είναι πιο εύκολο να διαβαστούν απ' ό,τι ένα συνεχές κείμενο) και τις συμβάσεις/κανόνες των ΤΠΕ για τη διάταξη της πληροφορίας (τα γραφήματα πρέπει να έχουν τίτλο, ετικέτες στους άξονες), καθώς και τα σωστά γραφικά στοιχεία. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Παράδειγμα 12: Πολυτροπικότητα (Διαδίκτυο, Πολυμέσα, ΠΠ)

Οι νέες τεχνολογίες έχουν διευρύνει και επεκτείνει το ρόλο που παίζουν η ομιλία και η ακρόαση στην κατάκτηση και το μοίρασμα της γνώσης και έχουν ενισχύσει τους δεσμούς με άλλες μορφές επικοινωνίας. Το Διαδίκτυο έχει

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
εινένωση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

επιταχύνει την ταχύτητα με την οποία μπορούν να γίνουν συνδέσεις μεταξύ της ομιλίας, της ακρόασης, της ανάγνωσης και της γραφής, απαιτώντας από τους μαθητές να είναι έτοιμοι να χρησιμοποιήσουν αυτές τις τροπικότητες σχεδόν ταυτόχρονα. Η τεχνολογία από μόνη της αλλάζει γρήγορα, δημιουργώντας μια νέα επείγουσα ανάγκη για τους μαθητές να μπορούν να είναι προσαρμοστικοί σε ανταπόκριση στην αλλαγή. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΚΟΝΝΕΚΤΙΚΑΤ/ ΗΠΑ

Αναλύουν πώς παράγεται η οπτική γωνία σε οπτικά κείμενα μέσα από τις επιλογές, για παράδειγμα, βλέμμα, οπτική γωνία και κοινωνική απόσταση.

Πειραματίζονται με πλευρές των οπτικών κειμένων για να θεμελιώσουν διαφορετικές αποχρώσεις, για παράδειγμα αξιολογούν την επιρροή της κίνησης της κάμερας ή του φωτός στις κινούμενες εικόνες.

Συγκρίνουν τις κειμενικές δομές και τα γλωσσικά χαρακτηριστικά των πολυτροπικών κειμένων, εξηγώντας πώς συνδυάζονται ώστε να επηρεάσουν το κοινό.

Κατανοούν πώς οι παράγραφοι και οι εικόνες μπορούν να τοποθετηθούν για διαφορετικούς σκοπούς, κοινά, οπτικές και υφολογικά αποτελέσματα.

Αναλύουν και πειραματίζονται με τον συνδυασμό γραφικών, κειμένου και ήχων στην παραγωγή πολυτροπικών κειμένων όπως ντοκιμαντέρ, εκθέσεις που αφορούν τα μέσα, δικτυακά περιοδικά και ψηφιακά βιβλία.

Εφαρμόζουν τη γνώση για προφορικές, οπτικές, ακουστικές, τεχνικές και πολυτροπικές πηγές (για παράδειγμα, ήχος και σιωπή, τα είδη πλάνου της κάμερας, φωτισμός και χρώμα) σε συνδυασμό με λεκτικές πηγές για ποικίλους σκοπούς και συγκείμενα.

Χρησιμοποιούν γραφικά και κίνηση κειμένου, για παράδειγμα παρουσιάζουν ειδήσεις κατάλληλες για ένα πρόγραμμα επικαιρότητας που προσαρμόζει την εικόνα στο προφορικό κείμενο, ή δημιουργεί χιούμορ με τη δημιουργία αντίθεσης μεταξύ ήχου, εικόνας και προφορικού κειμένου.

Παίρνουν μια υπάρχουσα μικρή ιστορία, ποίημα, θεατρικό ή ομιλία σε έντυπη μορφή και δημιουργούν ένα μικρό οπτικό κείμενο το οποίο συνοδεύεται από

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

sound track που περιέχει μουσική και ηχητικά εφέ, και το οποίο προτίθεται να διασκεδάσει ακροατήρια τα οποία είναι οικεία με το αυθεντικό κείμενο.

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Χρήση ξεκάθαρα χωρισμένων παραγράφων ώστε να αναπτύξουν και να οργανώσουν το νόημα: (...) περιλαμβάνει τη χρήση στοιχείων παρουσίασης τα οποία έχουν κάποια επιρροή και καθοδηγούν τον αναγνώστη (π.χ. η τοποθέτηση του κειμένου στη σελίδα, τίτλοι, υπότιτλοι, μπουλετάκια, επεξηγήσεις, γραμματοσειρά και μέγεθος γραμμάτων, έντονα ή πλάγια γράμματα).

Για τα μη γραμμικά και πολυτροπικά κείμενα, μπορεί να περιλαμβάνει τη χρήση συνδέσεων και υπερσυνδέσμων ή διαδραστικό περιεχόμενο σε ιστοσελίδες ή CD-ROMs, ή τη διόρθωση και την αναδιάταξη πλάνων σε κείμενα κινούμενης εικόνας. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Παράδειγμα 13: Πνευματική ιδιοκτησία και πατρότητα κειμένων

Τηρούν την τοπική, πολιτειακή και εθνική νομοθεσία και τις πολιτικές και τις διαδικασίες αναφορικά με τη χρήση των έντυπων και των μη έντυπων πληροφοριακών πόρων, υπολογιστών, άλλων τεχνολογιών και δικτύων.

Εφαρμόζουν τα καθιερωμένα πρότυπα παραπομπής για ένα ευρύ φάσμα πηγών πληροφόρησης και μορφών (format).

Κατανοούν τις διαδικασίες προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας / προστασίας των δικών τους πρωτότυπων εργασιών.

Συμμορφώνονται με τις πολιτικές χρήσης και δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της περιοχής – περιφέρειας, όπως επίσης και με την τοπική, πολιτειακή και εθνική νομοθεσία και τις πολιτικές. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΚΟΝΝΕΚΤΙΚΑΤ/ ΗΠΑ

Συλλέγουν τις σχετικές πληροφορίες από πολλαπλά έντυπα και ψηφιακές πηγές, χρησιμοποιώντας αποτελεσματικά τους όρους αναζήτησης. Αξιολογούν την αξιοπιστία και την ακρίβεια της κάθε πηγής και παραθέτουν ή παραφράζουν τα δεδομένα και τα συμπεράσματα των άλλων, αποφεύγοντας ταυτόχρονα τη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

λογοκλοπή και ακολουθώντας μια τυπική μορφή παραπομπής. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΚΟΝΝΕΚΤΙΚΑΤ/ ΗΠΑ

Οι μαθητές διερευνούν τη διάκριση μεταξύ νόμιμων και παράνομων χρήσεων των ΤΠΕ και δημιουργούν πληροφοριακά προϊόντα που συμμορφώνονται με το νόμο πνευματικής ιδιοκτησίας στις ΤΠΕ. Αυτό συγκεκριμένα σχετίζεται με το *copyright*. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Αναγνώστης/ Υποκείμενο

Παράδειγμα 14: Ανάγνωση κειμένων

Αξιολογούν την επιρροή ενός κειμένου με υπερσυνδέσμους στην πλοήγηση σε μια ιστοσελίδα.

Χρησιμοποιούν την κατάλληλη μεταγλώσσα που σχετίζεται με τις ψηφιακές τεχνολογίες για να αναλύσουν αναγνωστικές διαδρομές στις ιστοσελίδες.

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

(ενν. ικανότητα για) *ξεφύλλισμα (browsing)*, *διάβασμα στα πεταχτά (skimming)* και *ανίχνευση (scanning)* λέξεων-κλειδιών και περιεχομένου. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Παράδειγμα 15: Κριτική Ανάγνωση

(ενν. οι μαθητές πρέπει να) αναλύουν και να αξιολογούν πληροφορίες, αξιολογώντας την αξία, την ακρίβεια, την αληθοφάνεια και τις προκαταλήψεις. Αυτό περιλαμβάνει τη σκέψη γύρω από την πηγή της πληροφορίας, κρίσεις για την αληθοφάνεια, την ακρίβεια, την πληρότητα, την αποδοχή και την αξιοπιστία, και αξιολόγηση προκαταλήψεων και μεροληψίας.

(οι μαθητές πρέπει να) αναγνωρίζουν ότι οι τύποι πηγών πληροφοριών που χρησιμοποιούν και το πώς οι τύποι αυτοί παρουσιάζουν τις πληροφορίες επηρεάζει τους διαφορετικούς χρήστες και πώς η πηγή πρέπει να υποβάλλεται σε κρίση σχετικά με την αξιοπιστία της. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Επιλέγουν την κατάλληλη μηχανή αναζήτησης και χρησιμοποιούν περίπλοκες στρατηγικές έρευνας (π.χ. Boolean), ώστε να εντοπίσουν πληροφορίες από το διαδίκτυο και άλλες πηγές, και αξιολογούν την αξιοπιστία, την ακρίβεια και την σαφήνεια των πληροφοριών. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Παραδείγματα στη λογική του 3^{ου} κύκλου

Παράδειγμα 16: Η μη ουδετερότητα των περιβαλλόντων (αλλαγές στη γλώσσα λόγω των νέων μέσων)

Κατανοούν τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται η γλώσσα ώστε να αντανακλά έναν κόσμο που αλλάζει, ειδικά ως απάντηση στη χρήση των νέων τεχνολογιών για παρουσίαση κειμένων και για επικοινωνία.

Ερευνούν τις αλλαγές στη χρήση των λέξεων και στη σημασία τους μέσα στον χρόνο και κάποιες από τις αιτίες για αυτές τις αλλαγές, για παράδειγμα η επιρροή που έχουν στην ορθογραφία και το λεξιλόγιο οι νέες μορφές επικοινωνίας όπως τα μηνύματα μέσω κινητού τηλεφώνου, τα emoticons και το email.

Ερευνούν την επιρροή στη γραπτή γλώσσα των τεχνολογιών επικοινωνίας όπως το sms, text, email, Twitter. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

(...) την ανάπτυξη των αγγλικών, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης στο χρόνο, σημερινές επιρροές, δανεισμός από άλλες γλώσσες, προέλευση λέξεων και η επιρροή της τεχνολογίας στην προφορική και γραπτή επικοινωνία, η σημασία και η επιρροή των αγγλικών ως μια παγκόσμια γλώσσα (global language).

Να κατανοήσουν πώς η προφορική και γραπτή γλώσσα εξελίσσονται ως αποτέλεσμα αλλαγών στην κοινωνία και την τεχνολογία και πώς αυτή η διαδικασία σχετίζεται με την ταυτότητα και την πολιτισμική ετερότητα.

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Παράδειγμα 17: Η κοινωνικοπολιτισμική διάσταση των κειμένων

Αναλύουν πώς η κατασκευή και η ερμηνεία των κειμένων, καθώς και των κειμένων από τα ΜΜΕ, μπορεί να επηρεάζεται από πολιτισμικές οπτικές.

Αναλύουν και εντοπίζουν πώς οι κοινωνικοπολιτισμικές αξίες, στάσεις και πεποιθήσεις μεταφέρονται στα κείμενα, για παράδειγμα, συγκρίνουν και αναλύουν οπτικές σχετικά με ένα ζήτημα των Αβοριγίνων και των Torres Strait Islander που παρουσιάστηκε στα ιδιωτικά ΜΜΕ σε σύγκριση με δημόσια ΜΜΕ και στα ΜΜΕ των Αβοριγίνων και των Torres Strait Islander.

Αναλύουν τον τρόπο με τον οποίο ποικίλα ζητήματα συζητούνται και αναφέρονται στα ΜΜΕ διάφορων χωρών, όπως για παράδειγμα το ζήτημα της φαλαινοθηρίας στην Ιαπωνία και την Αυστραλία, καθώς και τις πιθανές αιτίες για αυτό. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Ζητήθηκε από τους μαθητές του 9^{ου} έτους να δημιουργήσουν μια παρουσίαση (για την αξιολόγηση ομιλίας και ακρόασης) σχετικά με την αποτελεσματικότητα των ειδήσεων που παρουσιάζονται στο διαδίκτυο. Προηγουμένως είχαν αναλύσει τις συμβάσεις των παραδοσιακών ειδήσεων. Τους ζητήθηκε να βρουν διαφορετικές εκδοχές από μια τωρινή είδηση στις διαδικτυακές εφημερίδες. Μέσα από την αποθήκευση των κατάλληλων ιστοσελίδων ή μέσα από τη δημιουργία υπερσυνδέσμων στις διάφορες ιστοσελίδες στην παρουσίαση τους, μπορούσαν να συγκρίνουν και να αναλύσουν ένα έργο ιστοσελίδων. Οι παρουσιάσεις τους και τα πορίσματά τους τους βοήθησαν να δημιουργήσουν κριτήρια αξιολόγησης της ποιότητας και της επιρροής των ειδησεογραφικών ιστοσελίδων. Χρησιμοποίησαν αυτά τα κριτήρια και σε μελλοντικά μαθήματα, ώστε να γράψουν τις δικές τους ιστοσελίδες. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Παράδειγμα 18: Κριτική πρόσληψη των μέσων ενημέρωσης

Οι μαθητές θα οδηγηθούν στην κατανόηση της επιρροής των μέσων ενημέρωσης και του ρόλου τους ... στη μεταφορά πληροφοριών και στη διαμόρφωση απόψεων, στην προώθηση μοντέλων συμπεριφοράς και αίσθησης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

της κοινότητας καθώς και στη διαμόρφωση όψεων για τον κόσμο και αυτοεικόνας. Οι μαθητές θα παρατηρούν και θα αναλύουν με κριτική οπτική τη σχέση μεταξύ του κόσμου όπως περιγράφεται από τα μέσα και όπως είναι στην πραγματικότητα. Οι μαθητές θα μάθουν να προστατεύουν την προσωπική ζωή τους, την ασφάλειά τους και την ασφαλή διακίνηση των δεδομένων, όταν κινούνται σε περιβάλλοντα που σχετίζονται με τα μέσα ενημέρωσης. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΦΙΛΑΝΔΙΑΣ

Οι μαθήτριες και οι μαθητές αναστοχάζονται τη διαμόρφωση του κόσμου μέσω της γλώσσας και διερευνούν τις απόψεις για τον κόσμο που μεταφέρονται κυρίως από τη γλώσσα των Μέσων. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ Π.Σ. ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην ποιότητα της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Συνοπτική παρουσίαση των τριών κύκλων

Πίνακας 1. Συνοπτική παρουσίαση περιβαλλόντων του Α' κύκλου

Είδος περιβαλλόντων	Κατηγορίες	Παραδείγματα	Τάξεις που προτείνονται	Λογική χρήσης	Προτεινόμενη συχνότητα χρήσης
Κλειστά περιβάλλοντα					
	Εξάσκησης	Hot Potatoes	Γυμνάσιο	Εστίαση σε γλωσσικές μικροδομές, (π.χ. ορθογραφία)	Πολύ σπάνια και για συγκεκριμένους λόγους
	Λογισμικό διδασκαλίας	Λογομάθεια, λογοπλοήγηση κλπ.	Γυμνάσιο	Εστίαση σε γλωσσικές μικροδομές, (π.χ. ορολογία, ορθογραφία, κλιτική μορφολογία κλπ.).	Σπάνια και για συγκεκριμένους λόγους
	Γνωσιακής αφετηρίας	Ίδεοκατασκευές κλπ.	Γυμνάσιο	Δομές και χαρακτηριστικά κειμενικών ειδών	Κάποιες φορές
Περιβάλλοντα προώθησης της συνεργασίας					
	Λογισμικό συνεργασίας σε τοπικό δίκτυο ή στο διαδίκτυο	Δαίδαλος	-----	-----	Δεν υπάρχει στα ελληνικά
Κεντρικής παρουσίασης					
	Περιβάλλοντα υποστήριξης της διδασκαλίας ενώπιον της τάξης	Προγράμματα Επεξεργασίας Κειμένου (ΠΕΚ)	Όλες οι τάξεις	Επεξήγηση φαινομένων, παρουσίαση και επεξεργασία μαθητικών κειμένων	Συχνή, αλλά εναλλακτικά με άλλες μορφές διδασκαλίας
		Προγράμματα Παρουσίασης	Όλες οι τάξεις	Παρουσίαση μιας νέας θεματικής, παρουσιάσεις εργασιών των παιδιών	Συχνή, κυρίως από την πλευρά των παιδιών
		Διαδραστικά συστήματα (διαδραστικοί πίνακες)	Όλες οι τάξεις	Παρουσίαση μιας θεματικής, παρουσιάσεις εργασιών των παιδιών, επεξεργασία μαθητικών	Συχνή, κυρίως από την πλευρά των παιδιών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

				κειμένων.	
		Λογισμικά κατασκευής διαγραμμάτων (π.χ. Inspiration)	Όλες οι τάξεις	Κατάκτηση των κειμενικών δομών	Σε περιπτώσεις που κρίνεται απαραίτητο (από το δάσκαλο αλλά και τα παιδιά).
Δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας	Διαδικτυακά περιβάλλοντα	Φυλλομετρητές και μηχανές αναζήτησης (Firefox, google κλπ.)	Όλες οι τάξεις	Άντληση αυθεντικού υλικού από εκπαιδευτικούς και μαθητές	Συχνή
		Περιβάλλοντα σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας	Όλες οι τάξεις	Δημιουργία πραγματικών περιστάσεων επικοινωνίας	Συχνή αλλά με ιδιαίτερη προσοχή
		Περιβάλλοντα κοινωνικής δικτύωσης (Ιστολόγια, FaceBook)	Όλες οι τάξεις	Βήμα για δημοσίευση εργασιών των παιδιών, Διεύρυνση του σχολικού χρόνου και χώρου	Συχνή
		Περιβάλλοντα συμπαραγωγής λόγου (Wikis κλπ.)	Όλες οι τάξεις	Συμπαραγωγή λόγου	Συχνή
Ανοιχτά (διερευνητικά) περιβάλλοντα	Σώματα κειμένων	ΚΕΓ, ΙΕΛ	Όλες οι τάξεις	Γλωσσικές δομές, μεταγλωσσική ενημερότητα, κειμενικά είδη	Συχνή
	Ηλεκτρονικά Λεξικά	ΚΕΓ	Όλες οι τάξεις	Γλωσσικές δομές, μεταγλωσσική ενημερότητα	Συχνή
	Στατιστική αποτύπωση του λεξιλογίου	Π.χ. Wordle	Όλες οι τάξεις	Λεξιλογική συχνότητα	Κάποιες φορές
	ΠΕΚ	Word, Open Office Writer κλπ.	Όλες οι τάξεις	Παιδαγωγική του γραπτού λόγου	Συχνή
Περιβάλλοντα προσομοίωσης	Περιβάλλοντα που δίνουν ρόλους		Όλες οι τάξεις	-----	Στα ελληνικά;;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Πίνακας 2. Δεύτερος κύκλος: οι ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού

Τομέας	Κατηγορίες	Παραδείγματα	Τάξεις που προτείνονται	Λογική χρήσης	Συχνότητα χρήσης
Παραγωγή λόγου (συγγραφή)	Παραγωγή γραπτού λόγου	ΠΕΚ	Όλες	Ιδιαιτερότητες της παραγωγής λόγου σε ΠΕΚ, ορθογραφικός έλεγχος κλπ. Ικανότητα στην παραγωγή λόγου στη νέα κειμενική πραγματικότητα	Συχνή, γραπτός λόγος
	Υβριδικός λόγος	ΠΠ	Όλες	Ιδιαιτερότητες της παραγωγής λόγου σε ΠΠ κλπ.	Συχνή, γραπτός και προφορικός λόγος
	Συμπαραγωγή γραπτού λόγου	ΠΕΚ, Wikis κλπ.	Όλες	Ιδιαιτερότητες κατά την συμπαραγωγή γραπτού λόγου (σε σύγχρονη και ασύγχρονη μορφή: π.χ. παρακολούθηση αλλαγών)	Σε κάποιες περιπτώσεις
	Παραγωγή πολυμεσικών κειμένων		Γ΄ Γυμνασίου και Λύκειο	Πολυμεσικά κείμενα και ιδιαιτερότητες	Σε κάποιες περιπτώσεις - συνεργασία με καθηγητές πληροφορικής
	Διαδικασία παραγωγής γραπτού λόγου	Διαδίκτυο, ΠΕΚ, ΠΠ	Όλες	Έμφαση στο πώς μεταβάλλεται ο κύκλος παραγωγής γραπτού λόγου (από την αναζήτηση μέχρι το τελικό κείμενο).	Συχνή
Κείμενο	Πολυτροπικότητα	ΠΕΚ, ΠΠ κλπ.	Όλες	Η συνεισφορά των τρόπων στη διαμόρφωση του νοήματος	Συχνή
	Η γλώσσα σε βάσεις δεδομένων	Σώματα κειμένων, λεξικά, μηχανές αναζήτησης	Όλες	Ιδιαιτερότητες για τη γλώσσα	Συχνή
	Υπερκείμενο	Διαδίκτυο, ΠΕΚ	Όλες	Η κειμενική άρθρωση του υπερκειμένου	Σε κάποιες περιπτώσεις
	Νέες κειμενικές οντότητες	Διαδικτυακά κείμενα, τα κειμενικά είδη της κοινωνικής δικτύωσης	Λύκειο	Ιδιαιτερότητες ως κειμένων	Σε κάποιες περιπτώσεις/ συχνή
Αναγνώστης/ υποκείμενο	Κείμενα της μηχανής, ανοιχτά κείμενα	Μηχανές αναζήτησης	Όλες	Διάβασμα στα γρήγορα και η γραμματική του. Αναγνώστης και συγγραφέας.	Συχνή
	Ικανότητα κριτικής ανάγνωσης, ο αναγνώστης ως σχεδιαστής.	Μηχανές αναζήτησης, διαδίκτυο	Όλες	Η αξιοπιστία και πώς ανιχνεύεται. Δεξιότητες δημιουργικού σχεδιασμού για τον αναγνώστη.	Συχνή

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πίνακας 3. Τρίτος κύκλος

Τομέας	Κατηγορίες	Παραδείγματα	Τάξεις που προτείνονται	Λογική χρήση	Συχνότητα χρήσης
Η μη ουδετερότητα των ηλεκτρονικών περιβαλλόντων	Έτοιμοι σημειωτικοί πόροι	ΠΕΚ, Προγράμματα Παρουσίασης, περιβάλλοντα 2 ^{ου} ιστού κλπ., έτοιμοι πολυτροπικοί σημειωτικοί πόροι (π.χ. εικόνες, μουσικές κλπ.)	Λύκειο	Διερεύνηση του πολιτισμικού χρωματισμού έτοιμων σημειωτικών πόρων	Σε κάποιες περιπτώσεις
	Η διαφήμιση στα σύγχρονα διαδικτυακά περιβάλλοντα.	Διαφήμιση στις μηχανές αναζήτησης και στα ποικίλα άλλα περιβάλλοντα.	Λύκειο	Ιδιαιτερότητες της on line διαφήμισης	Μία – δύο φορές, συνεργασία με Πληροφορική
	Η δόμηση των ηλ. περιβαλλόντων στην αγγλική.	Π.χ. λατινοελληνικά (Greeklish), Άνω τελεία	Λύκειο (β', γ')	Αιτίες δημιουργίας των λατινοελληνικών, πώς και γιατί χρησιμοποιούνται	Μία – δύο φορές
Αλλαγές στον τρόπο αναπαράστασης του νοήματος και σχέση με τη σύγχρονη κοινωνία	Πολυτροπικότητα, διάβασμα στα πεταχτά, υπερκείμενο.	Η πολυτροπικότητα στο έντυπο και ηλεκτρονικό λόγο	Λύκειο (β', γ')	Νέα δεδομένα στην αναπαράσταση του νοήματος και συσχέτιση με την εποχή. Κριτική ανάγνωση των δομ	Σε κάποιες περιπτώσεις
Η κοινωνικοπολιτισμική διάσταση των κειμένων	Τα κείμενα δεν είναι ουδέτερα	Αξιοποίηση σωμάτων κειμένων και λογισμικών (π.χ. Ιδεοκατασκευές, Λογομάθεια)	Λύκειο (β', γ')	Κριτική ανάγνωση των κειμένων	Σε κάποιες περιπτώσεις

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης